PEYGAMBER -SALLALLAHU ALEYHI VE SELLEM- -SALLALLAH ALEYHİ VE SELLEM-'İN NAMAZ KILIŞ ŞEKLİ

﴿صفة صلاة النبي ﷺ من التكبير إلى التسليم﴾

[Türkçe — Turkish — تركي]

Muhammed Nâsıruddin el-Elbânî

Tetkik : Muhammed Şahin

2009 - 1430

islamhouse.com

﴿ صفة صلاة النبي ﷺ من التكبير إلى التسليم ﴾

« باللغة التركية »

تأليف

محمد ناصر الدين الألباني

مراجعة: محمد بن مسلم شاهين

2009 - 1430

islamhouse.com

بسم الله الرحمن الرحيم

MUKADDİME

Kullarına namaz kılmayı farz kılan, onu ikame ve güzelce edâ etmelerini emreden, kurtuluş ve felâhı onda huşûlu olmaya bağlayan, namazı iman ile küfür arasında furkan (ayırdedici kriter) ve kötülük ve münkerden alıkoyucu kılan Allah'a hamdolsun!

Salât ve selâm, Allah Teâlâ'nın, *"Biz sana Kur'an'ı indirdik ki, insanlara, onlara indirilmiş olanı beyan edesin."*[1] âyetiyle muhatap olan Rasûlullah'a olsun. Nitekim o, bu vazifeyi hakkıyla yerine getirdi. Namaz onun insanlara beyan etmiş olduklarının söz ve fiil olarak en büyüğüdür. Öyle ki bir gün minberde namaz kılmış, kıyama durmuş, rükûya varmıştı. Ardından şöyle söyledi:

"Bunu, bana uymanız ve benim namazımı öğrenmeniz için yaptım."[2]

Namazda ona uymamızı vacip kılarak, şöyle demiştir:

"Ben nasıl namaz kılıyorsam, siz de öylece kılın."[3]

Namazı onun gibi kılanlara, Allah tarafından, cennetine koymak üzere bir ahit olduğu müjdesini vermiş ve şöyle buyurmuştur:

"Bunlar, Allah'ın farz kıldığı beş vakit namazdır. Kim bunları, abdestini güzelce alarak, vaktinde kılar, rükû, sücud ve huşûlarını tam mânasıyla yerine getirirse, Allah katında "ona mağfiret edileceğine dair" bir ahid vardır. Bunu yapmayana ise Allah katında ahid yoktur. Allah ona dilerse mağfiret, dilerse azab eder."[4]

Ve salât ve selâm, onun takvalı ve iyilik sahibi âile ve ashâbına olsun!Onlar bizlere, onun -sallallahu aleyhi ve sellem- ibadetlerini namazını, söz ve fiillerini naklettiler.Mezhep ve önder olarak sadece bunları edindiler. Ayrıca onlara tâbi olanlara ve din gününe kadar onların yollarını tutmuş olanlara olsun!

Hafız Münziri'nin et-Terğib ve't-Terhib kitabında namaz bölümünü okuyup, bazı selefi kardeşlerimizle de ders yapmayı bitirince -yaklaşık dört yıl öncesiydi- namazı ikame ve güzelce eda edene verilecek ecir, fazilet ve ikramı görünce hepimiz namazın İslâm'daki değer ve konumunu iyice anladık. Ecir ve fazilet, kişinin namazının, Rasûlullah'ın namazına olan yakınlık ve uzaklığıyla doğru orantılı olarak değişmektedir. Nitekim Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- buna şu hadisiyle işaret etmiştir:

---

[1] Nahl, 44

[2] Buhari, Müslim. Hadis "Kıyam" bölümünde tamamıyla geçecektir.

[3] Buhari, Müslim. Hadis "İrvâu'l-ğalîl"de 213 numarayla tahric edilmiştir.

[4] Diyorum ki: Bu sahih bir hadistir. İmamlardan birden fazla zât bu hadisin sahih olduğunu söylemiştir. Ben de Sahihu Süneni Ebî Davud'da (451, 1276)'da tahric ettim.

“Kul namazını kılar. Bu namazından kendisine onda bir,dokuzda bir, sekizde bir, yedide bir, altıda bir, beşte bir,dörtte bir,üçte bir veya yarı sevabı yazılır.”[1]

İşte bunlardan dolayı kardeşlerimin dikkatini şuna çektim: Bizim namazı, hakkıyla veya buna yakın bir şekilde -Rasûlullah'ın namazını tafsilatlı olarak, içindeki vacipleriyle, âdâbıyla, şekilleriyle, dua ve zikirleriyle öğrenmeden, ardından bunu amelî olarak tatbik etmeden- edâ etmemiz mümkün değildir. İşte bu gerçekleştiği zaman namazımız bizi kötülük ve fenalıktan alıkoyacak, onun için takdir edilen sevap ve ecir bizlere yazılacaktır.

Ancak bunu tafsilatlı öğrenmek insanların çoğuna hatta birçok âlime -belirli bir mezhebe bağlı olmalarından dolayı- mümkün olmamaktadır.

Nitekim sünnete hizmet işiyle (cem'i olsun-fıkhı olsun) uğraşan herkes biliyor ki, bazı mezheplerde bulunan sünnetler bir diğerinde yoktur. Hepsinde de Rasûlullah'a nispet edilmesi doğru olmayan söz ve fiiller vardır. Bunların çoğu da müteahhir âlimlerin kitaplarında bulunmaktadır.[2]

Çoğu zaman da bunları Rasûlullah'a nispet ederken kat'i ifadeler kullanmaktadırlar.[3]

---

[1] Sahihtir. İbnu'l-Mübarek "Zühd"de rivayet etmiştir. (1/21/1-2) Ebû Davud ve Nesâi de "ceyyid" bir senedle rivayet etmişlerdir. Ben de bunu "Sahih"te tahric ettim (7618).

[2] Ebu'l-Hasan el-Leknevî, “en-Nâfiu'l-kebîr limen yutâli'u'l-Câmie's-Sağîr” kitabında Hanefi fıkıh kitaplarının mertebelerini beyan edip, bunların hangilerinin mutemed olup olmadığını belirttikten sonra diyor ki: "Zikrettiğim tasnifler hakkındaki tertip, fıkıh meselelerine göredir; içindeki nebevî hadisler açısından değil. Çünkü büyük fakihlerin de itimad etmiş olduğu nice mutemed kitaplar var ki, mevzu hadislerle doludur. Özellikle de fetva kitapları… Açıkça görmüş oluyoruz ki, bu kitapların sahipleri kâmil insanlar olsalar da haberleri nakletmekte oldukça mütesahil (gevşek) davranmaktadırlar."

Diyorum ki: -Bu kitaplarda varid olan mevzu hatta bâtıl olan hadislerden biri de "Kim ramazanın son cumasında daha önce kılamadığı farz namazların kazasını kılarsa, bu onun bütün ömründe -yetmiş yıla kadar- kaçırmış olduğu namazlar için bir cebir (telafi) olur." Leknevî, "el-Âsâr el-merfûa fi'l-ahbâri'l-mevdûa" da hadisi verdikten sonra şöyle demektedir: (s. 315)

“Aliyyu'l-Kâri "*el-Mevduat es-Suğra*" ve "*el-Kubrâ*" dedi ki: Bu, kesinlikle bâtıl bir (hadis)tir. Çünkü icmaa muhaliftir. Bunun yanında hiçbir ibadet yıllarca kaçırılan bir ibadetin yerini tutmaz. Ayrıca "*Nihaye*"nin ve diğer "*Hidaye*" şarihlerinin nakillerine itibar edilmez. Çünkü bunlar, muhaddis de değiller, muharriclere de isnad etmiş değiller.”

Şevkani bu hadisi "*el-Fevaidu'l-Mecmua fi'l-Ahadisi'l-Mevdua*"da yakın lafızlarla zikretmiş ve şöyle demiştir. "Bu şüphesiz mevzu bir hadistir. Mevzu hadisleri toplayan musanniflerin kitaplarında bile bulamadım. Fakat dönemimizde "San'a"daki bazı fakihlerin arasında meşhur olmuştur. Çoğu da bunu yapmıştır. Bunu kim uydurdu bilemiyorum. Allah yalancıları kahretsin." (s.54)

Ardından el-Leknevi diyor ki:

"Çeşitli "zikir, ibadet" kitaplarında farklı lafızlarla varid olan bu hadisin mevzu olduğunu akli ve nakli delillerle ispat etmek için, "*Red'ul-ihvan an muhdesati Ahiri Cum'ati Ramazan*" isminde bir risale telif ettim. Onda zihinleri canlı tutan, kulakların dinlemekten haz duyacağı faideli bilgilerde koydum. Bu alanda gerçekten nefis ve değerli bir kitaptır."

Derim ki: Bu tür bâtıl hadislerin fıkıh kitaplarında varid olması, bu kitaplarda mevcut olan ve muteber hadis kitaplarına nispet edilmeyen diğer diğer hadislere de güveni sarsmaktadır. Aliyyu'l-Kâri'nin söylediklerinde bu manalara işaret vardır. Müslüman insanın yapması gereken hadisi ihtisas sahibi ehlinden almaktır. Öteden beri denilir ki: "Mekkeliler Mekke'nin yollarını daha iyi bilir" ve "evin sahibi evde ne olduğunu daha iyi bilir."

[3] İmam Nevevi "*el-Mecmu' Şerhu'l-Mühezzeb*" (1/60) de diyor ki: "Hadis ehli ve başka dallardan muhakkik olan alimler demişlerdir ki: Hadis şayet zayıf olursa onun için: "Rasulullah (s.a.v) dedi veya yaptı veya emretti veya nehyetti v.b. kesinlik ifade eden sigalar kullanılamaz. Bunların hepsi hakkında şöyle denilir: "Ondan rivayet edildi ki, nakledilir ki, rivayet edilir ki" gibi hastalıklı (kesinlik ifade etmeyen) sigalar kullanılır. Dediler ki: "Kesin ifadeler sahih ve hasen hadisler için konulmuştur. Diğer sigalar ise bunların dışındakiler için. Bunun sebebi şudur: Kesin ifadeler kime nispet edilmişse o nispetin sahih olmasını gerektirir. Bu yüzden sahih olan hadisler dışında kullanmamak gerekir. Yoksa insan ona (s.a.v) yalan söylemiş konumunda olur. Musannif ve mezhebimizden birçok fakih de bu âdâbı ihlal etmişlerdir. Hatta farklı dallardaki alimlerin çoğu bunu yapmıştır. Ancak işin erbabı olan muhaddisler bundan müstesnadır. Halbuki bu çirkin bir gevşekliktir. Çoğu yerde "sahih hadis" hakkında "rivayet edildi ki", "zayıf hadis" hakkında da "buyurdu ki, filan rivayet etti ki" gibi ifadeler kullanmaktadırlar. Bu da doğru ıstılahtan bir sapmadır.

İşte bu yüzden hadis âlimleri -Allah onlardan razı olsun- bu meşhur kitaplara içinde varid olan hadislerin sıhhat, zayıflık veya mevzuluk açısından durumunu belirten tahricler koymuşlardır. Bunlara örnek olarak; Abdulkadir b. Muhammed el-Kureşî el-Hanefî'nin "el-İnâye bi-marifeti ahâdîsi'l-Hidâye" ve "et-Turuk ve'l-vesâil fî tahrîc-i ahâdîsi Hulâsati'd-delâil", Hafız Zeylaî'nin "Nasbu'r-râye li ahâdîsi'l-Hidâye" ve bunun muhtasarı olan "ed-Diraye", İbn Hacer el-Askalanî'nin "et-Telhîsu'l-habîr fî tahrîci ehâdîsi'r-Râfii'l-Kebîr" kitapları zikredilebilir. Bunların dışında da, zikri uzun zaman alacak, kitaplar mevcuttur.

Diyorum ki: Bunu tafsilatlı olarak öğrenmek birçok insan için mümkün olmadığından ve ayrıca Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in nasıl namaz kıldığını öğrenmeleri, onun hidâyetine uymaları maksadıyla bu kitabı telif ettim. Allah Teâlâ'dan da, Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-inin diliyle vaadetmiş olduğu şu mükâfatı diliyorum: "Kim bir hidâyete çağırırsa, onun ecri, ona tâbi olanların ecri kadar olur. Onların ecrinden de eksiltilmez." Bu hadisi Müslim ve başkaları rivâyet etmiştir. Hadis aynı zamanda "el-Ahâdîsu's-sahîha"da tahric edilmiştir. (863)

KİTABI TELİF ETMEMİN SEBEBİ

Bu konuda kapsamlı bir kitaba vakıf olamadığım için, ibadetlerinde Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-lerinin yoluna tâbi olma kaygısını taşıyan müslüman kardeşlerime, tekbirden selama kadar Rasûlullah'ın namazıyla alâkalı her şeyi kapsayan bir kitap yazmayı üzerime vacip telakki ettim. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'i sadıkâne bir şekilde sevip, bu kitaba vakıf olana, Onun: "Ben nasıl namaz kılıyorsam, siz de öyle kılın." hadisindeki emrini yerine getirmeyi kolaylaştırmak amacını da taşıyorum. Bu amaçla işe koyuldum ve konumla alâkalı olan hadisleri muhtelif hadis kitaplarından araştırmaya başladım. Neticede elinizdeki bu kitap meydana geldi. Kitabıma hadislerden sadece senedi, hadis usûl ve kaidelerinin gerektirdiği şekilde sabit olanı almayı kendime bir şart olarak koydum. Zayıf ve meçhul ravilerin ferden rivâyetlerini de hiç göz önüne almadım. İster zikirleriyle, ister şekilleriyle veya faziletleriyle alâkalı olsun. Çünkü ben inanıyorum ki sabit olan hadisler,[1] zayıflara ihtiyaç bırakmayacak kadar çoktur. Çünkü zayıf hadis -ihtilafsız- sadece zan ifade eder. Zan da mercuhtur (delil bakımından zayıftır).

Allah Teâlâ'nın da buyurduğu gibi: "*Hak namına hiçbir şey ifade etmez.*"[2]

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-de buyuruyor ki:

"Zandan elinizden geldiğince kaçının. Çünkü zan sözün en yalan olanıdır."[3]

Allah Teâlâ zanna dayanarak ibadet etmemizi istememiştir. Bilakis Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-bizi zandan nehyederek şöyle buyurmuştur:

"Benim dilimden konuşurken dikkatli olun. İyi bildikleriniz müstesna."[4]

Zayıf hadisi rivâyet etmeyi nehyediyorsa, onunla amel etmeyi nehyetmesi daha evladır.

Bu böyle. (Şunu belirteyim ki,) kitabımı alt ve üst olmak üzere iki bölümden oluşturdum. Üst bölümde hadislerin metinlerini veya onlardan gerekli olan cümleleri alıp, layık oldukları yerlere koydum. Kitabın başından sonuna kadar birbiriyle uyumlu olması için de bazılarını birarada verdim. Hadisi sünnet kitaplarındaki lafız ve şekliyle muhafaza

---

[1] Sabit hadis muhaddislere göre sahih ve haseni iki kısmı: -sahih li zâtihi- sahih li gayrihi, hasen lizatihi, hasen li gayrihi ile beraber içine alır.

[2] Necm 28

[3] Buhari, Müslim. Hadis *Gayetu'l-Meram Tahricu'l-Helal ve'l-Haram*" kitabımda da tahric edilmiştir. no: 412

[4] Sahihtir. Ahmed ve İbn Ebi Şeybe rivayet etmiştir. Şeyh Muhammed Said el-Halebi "*Müselselat*"ında Buhari'ye nispet etmiş ama yanlış yapmıştır.

Daha sonraları hadisin zayıf olduğunu tespit ettim. Önceden Münavi'nin İbn Ebi Şeybe'nin senedini tashih etmesine tabi olmuştum. Sonra inceleme imkanı buldum, baktım ki çok açık zayıf. Çünkü Tirmizi ve diğerlerinin senedlerinin aynısıymış. "*Silsiletu'l-Ahadisi'd-Daifa*" adlı kitabıma (1783) bakabilirsiniz. Rasulullah (s.a.v)'in şu buyruğu onun yerini tutabilir:

"Kim benden yalan gibi görünen bir söz anlatırsa o da yalancılardan biridir." Müslim rivayet etmiştir. bkz. *Silsiletu'l-Ahadisi'd-Daifa*'nın mukaddimesi: Rasulullahın şu buyruğu da ona hiçbir ihtiyaç bırakmaz:

"Benden çok hadis aktarmaktan uzak durun, benim dilimden konuşan sadece hakk ve sıdk olanı konuşsun. Kim benim söylemediğimi söylemişim gibi benden aktarırsa ateşteki yerine hazırlansın. İbn Ebi Şeybe (8/760) Ahmed ve başkaları rivayet etmiştir. "*Sahiha*" silsilesinde (1753) mevcuttur.

edip, aktarmaya da gayret ettim. Bir hadisin birden fazla lafzı olabilir. Böyle yerlerde diğer hadislere uyması için veya başka sebeplerle bazı lafızları diğerlerine tercih ettim. Bazan başka lafızları da eklediğim oldu. Buna da, "bir lafızda da böyle" veya " bir rivâyette de böyle" ifadeleriyle dikkat çektim. Hadisleri rivâyet eden sahâbîleri -çok az yer hariç- zikretmedim. Araştırılmasını ve müracaatı kolaylaştırmak için de ayrıca hadisi rivâyet eden hadis imamlarını belirtmedim.

Alt bölüm ise, üst bölümün şerhi mahiyetindedir. Burada, birinci bölümde varid olan hadisleri tahric ettim. Hadisin bütün lafızlarını belirttim, sened ve şahidleri ile ilgili tadil-tecrih ve tashih-tad'if açısından hadis ilimleri ve kaideleri gereğince yorumlarda bulundum. Çoğu zaman da bazı tariklerinde diğerlerinde olmayan lafızlar bulunabilmektedir. Bunları da aslına uyumlu olması halinde birinci bölüme ekledim. Buna da köşeli [ ] parantezle işaret ettim. Fakat hadisin aslını ferden rivâyet edenleri belirtmedim. Tabii ki bunları hadisin rivâyeti tek bir sahâbîden gelmiş ise yaptım, değilse hadisi özel bir bölüm altında aldım. Nitekim "İstiftah Duaları" ve başka bölümlerde bunu göreceksiniz. Böyle bir şey çok nadir bulunan, çok güzel bir şeydir, bunu her kitapta bulamazsınız. Nimetleriyle salih amelleri tamamlayan Allah'a hamdolsun.

Ardından, bu bölümde, rivâyet ettiğimiz hadis hakkında âlimlerin görüşlerini, her birinin delilini ve tartışmasını, leh ve aleyhindeki sözlerini zikrettim. Sonrasında, metin kısmında, verdiğimiz hak görüşü ortaya çıkardım. Bazen de sünnette delil olmayan, bilakis içtihad konularından olan bazı meseleleri de zikrettim. Bunlar kitabımızın konusu dahilinde değildir.

Kitabı iki bölümüyle birlikte -zorunlu birtakım sebeplerden dolayı- basmak nasib olmayınca birinci bölümü müstakilen basmayı uygun gördük. Adını da: "**Tekbir'den selâma kadar -sanki görüyormuşcasına- Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in namaz kılma şekli**" koydum.

Allah Teâlâ'dan bunu rızasına halis kılmasını ve mü'min kardeşlerime faydalı olmasını niyaz ediyorum. Allah işiten ve duaları kabul edendir.

KİTABIN METODU

Kitabın konusu, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in namaz ile ilgili hidâyetini izahla alâkalı olunca, daha önce zikrettiğim sebepten dolayı belirli bir mezhebe kayıtlı kalmadım. Bilakis burada sadece Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'den sabit olanı verdim. Nitekim bu eskiden de,[1] şimdi de[2] muhaddislerin mezhebidir.

Nitekim şair ne güzel söylemiştir: [3]

"Hadis ehli Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'in ehlidir

Nefsiyle beraber olmasalar da nefesiyle beraberdir"

İşte bundan dolayı kitap -konumuzla alâkalı olup- hadis ve (bütün mezhepleriyle) fıkıh kitaplarında dağınık bir halde bulunan meseleleri -inşaallah- biraraya getirecektir. Şu kadar var ki bunda mevcut olan hak, hiçbir kitap ve mezhepte mevcut değildir. Bununla amel eden -Allah'ın izniyle- Allah Teâlâ'nın hidâyet ettiklerinden biri olur. "*Allah, ihtilaf ettikleri konuda iman edenleri hak olana izniyle iletmiştir. Allah dilediklerini dosdoğru yola hidâyet eder.*"

Sonra ben bunu, yani sahih sünnete sarılmayı kendime bir metod olarak alınca (nitekim bu kitabımda ve daha sonra neşredilecek kitaplarımda bu metod üzerinde yürüdüm), çok iyi biliyordum ki, yaptığım iş, bütün cemaat ve mezhepleri razı etmeyecek. Bilakis çokları eleştiri oklarını ve tenkid kalemlerini bana yöneltecek. Tabi bunun bana bir zararı yoktur. Çünkü ben şunu da iyi biliyorum: "İnsanları razı etmek ulaşılmaz bir gayedir." Ayrıca Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-buyuruyor ki: "Kim Allah'ı öfkelendirerek insanları razı ederse Allah da onu insanlara havale eder."[4]

Şair ne güzel de söylemiştir:

"Tenkidçinin sözünden kurtulacak değilim

---

[1] Ebu'l-Hasenât el-Leknevi "İmamu'l-Kelam fîma yetealleku bi'l-kıraeti helfe'l-imam" adlı kitabında (156) diyor ki:

"İnsaf gözüyle bakan, taassuptan kaçınarak fıkıh ve usul denizlerine dalan, yakini bir şekilde bilir ki alimlerin ihtilaf etmiş oldukları asli ve fer'i meselelerin çoğunluğunda, muhaddislerin mezhebi diğerlerinin mezhebinden daha kuvvetlidir. Ben de her ihtilaflı meseleye baktığımda görüyorum ki muhaddislerin görüşü doğruya daha yakındır. Nasıl olmasın ki? Onlar değil mi ki, Rasulullah (s.a.v)'in varisleri ve şeriatinin hakiki bekçileridir. Allah bizleri onlarla birlikte haşretsin, onların yolu ve sevgisi üzerine öldürsün."

[2] Sübkî "*el-Fetava*"da (1/148) diyor ki:

"Muhakkak ki müslümanların en önemli işleri namazdır. Her müslümanın buna ihtimam göstermesi vaciptir. Onu eda etmeyi ve şiarlarını ikame etmeyi muhafaza etmelidir. Namazla ilgili hakkında icma olan hususlar var ki bunlardan kaçış yoktur. Bazı meseleler de var ki alimler vücubiyeti hakkında ihtilaf etmişlerdir. Bu hususta doğruyu bulmanın yolu iki husustur: Mümkünse ihtilaftan çıkma yolunu araştırmalı, değilse Rasulullahtan sahih olarak nakledilene bakmalı ve ona bağlanmalı. Eğer bunları yaparsa namazı doğru, sevaba layık ve Allah'u Teala'nın "kim Rabbiyle buluşmayı ümid ediyorsa salih bir amel işlesin" buyruğunun kapsamına girmiş olur."

Bende derim ki: İkinci yol evla hatta vaciptir. Çünkü birinci yol -mümkün olmamasına ek olarak- Rasulullahın: "Ben nasıl namaz kılıyorsam siz de öyle kılın." emrini gerçekleştirmez. Çünkü böyle bir durumda namazı kesinlikle Rasulullah (s.a.v)'in namazına muhalif olacaktır.

[3] el-Hasan b. Muhammed en-Nesevi'nin şiirlerindendir. Hafız Ziyauddin el-Makdisi "Fadlu'l-Hadis ve Ehlihi" de rivayet etmiştir.

[4] Tirmizi, Kudâi, İbn Beşran rivayet etmişlerdir. Hadisin senedi ile ilgili açıklamaları "Şerhu'l-Akideti't-Tahaviyye"nin hadislerinin tahricinde ayrıca "es-Sahiha"da (2311) yaptım. Orada bunu mevkuf olarak rivayet edenlerin hadise zarar vermediğini, İbn Hibban'ın buna sahih dediğini söylemiştim.

Bir mağarada veya ıssız bir dağda olayım

İnsanlardan kim kurtulur sağ-salim

Saklansa da altında kartal kanatlarının"

Ancak Allah Teâlâ'nın mü'minlere emrettiği ve Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-'in beyan ettiğinin en doğru yol olduğuna olan inancım bana yeter. Nitekim sahâbîlerin, tabiîlerin ve -bugün müslümanların çoğunluğunun tâbi olduğu- dört imamın da aralarında bulunduğu sonra gelen imamların takip ettiği yol budur. Hepsi de sünnete sarılma ve ona başvurma, ona muhalif olan sözleri de -söyleyeni ne kadar yüce olsa da- terk etme hususunda ittifak etmişlerdir. Çünkü Onun -sallallahu aleyhi ve sellem-şanı daha yüce, yolu en doğrudur. Bundan dolayı hadise sarılma hususunda onların yoluna uydum, emirlerine tâbi oldum. Başkalarının sözlerine muhalif de olsa… Benim bu doğru yolu metod olarak almamda ve kör taklitten kaçınmamda bu emirlerin büyük etkisi olmuştur. Allah onlardan razı olsun.

SÜNNETE TÂBİ OLMA VE ONA MUHALİF SÖZLERİ TERKETME HAKKINDA İMAMLARIN SÖYLEDİKLERİ

Burada imamların sözlerinden vakıf olabildiklerimizi vermemiz faydalı olacaktır. Onları taklid edenlere, hatta mertebe bakımından onlardan alt derecede olanları körükörüne taklid edenlere ve onların sözlerine ve mezheplerine gökten inmiş gibi tutunmuş olanlara umulur ki bir nasihat ve hatırlatma olur. Allah Teâlâ buyuruyor ki: "*Size Rabbinizden indirilmiş olana tâbi olun. Onun dışında velilere (dostlara) tâbi olmayın. Ne de az hatırlıyorsunuz (öğüt alıyorsunuz).*"[1]

1- Ebû Hanife

Bunların ilki İmam Ebû Hanife Numan b. Sabit'tir. Mezhebinden olanlar ondan çeşitli söz ve ifadeler nakletmişlerdir. Hepsi de tek bir şeye götürmektedir ki, o da şudur: "Hadisi esas almak, ona muhalif olan görüşleri terk etmek vaciptir."

1. Hadis sahih olduğunda, benim mezhebim hadistir.[2]

2. Bir kimsenin nereden aldığımızı bilmeden bizim sözümüzü alması (onunla amel etmesi) helal olmaz. Bir rivâyette de:

"Benim delilimi bilmeyen bir kimsenin sözlerimle fetva vermesi haramdır."

"Çünkü biz beşeriz. Bugün bir söz söyler, yarın ondan geri dönebiliriz."[3]

Diğer bir rivâyette de:

"Dikkatini çekerim ey Yakub (Ebû Yusuf)! Sakın ola ki, benden duyduğun her şeyi yazayım deme. Çünkü ben bugün bir kanaat bildirir, yarın ondan vazgeçebilirim. Yarın da bir kanaat bildirir, öbür gün vazgeçebilirim.[1]

---

[1] A'raf 3

[2] İbn Abidin, Hâşiye (1/63), *Resmul-Müfti* (İbn Abidin'in risalelerinden biridir) 1/4'te, Şeyh Salih el-Fellâni İkaz'ul-Himem (s.62)'de nakletmişlerdir. Ayrıca İbn Abidin Şerhu'l-Hidaye'de İbnu'l-Humam'ın hocası İbnu'-Şahna el-Kebir'den şunu nakleder:

"Eğer hadis sahih olur da, mezhebe muhalif olursa hadisle amel edilir. Bu da onun mezhebi olur. Hadisle amel etmekle de kişi Hanefi olmaktan çıkmaz. Çünkü Ebu Hanife'nin "Hadis sahih olursa benim mezhebim odur (hadistir)" sözü sahih bir yolla gelmiştir. "Nitekim İbn Abdilberr bunu Ebu Hanife ve başka alimlerden rivayet etmiştir."

Derim ki: Bu, ilimlerinin ve takvalarının kamil olmasının bir sonucudur. Çünkü burada bütün sünneti kuşatamadıklarına işaret etmişlerdir. Daha sonra geleceği üzere İmam Şafii bunu açık bir şekilde ifade etmiştir. Yani, bazen onlar kendilerine ulaşmamış bir sünnete muhalif görüş serdedebilirler. Böyle bir durumda bizlere, sünnete tabi olmayı ve bunu onların mezhebi olarak kabul etmeyi emretmişlerdir. Allah hepsine rahmet eylesin.

[3] İbn Abdilberr, *el-İntika fi fedaili's-selaseti'l-eimmeti'l-fukaha* s. 145 İbnu'l-Kayyim *İ'lamu'l-Muvakkıîn* (2/309). İbn Abidin *el-Bahru'r-Raik*'in Haşiyesi (6/293). Resmu'l-Müfti (s. 29, 32). Şarani el-Mizan 1/55'de ikinci rivayetle. Üçüncü rivayeti ise: Abbas ed-Dûrî İbn Main'in Tarihinde (6/77/1) İmam Züfer'den sahih bir senedle rivayet etmiştir. Bunun benzeri sözlerde Ebu Hanife'nin talebeleri Ebu Yusuf, İmam Züfer, Afiye b. Yezid'den rivayet edilmiştir. (el-İkaz s. 52) İbnu'l-Kayyim, Ebu Yusuf'tan gelen rivayetin sahih olduğunu söylemiştir. (2/344). Ayrıca el-İkaz'ın ziyadelerinde (s.65) İbni Abdil-Berr ve İbnu'l-Kayyim'den rivayet edilmiştir.

Derim ki: Delillerini bilmeyenler hakkında söyledikleri bu ise, sözlerinin delile muhalif olduğunu bildiği halde delile muhalif fetva verenlerin durumu nedir acaba! Bu sözü iyice düşün. Çünkü bu tek başına körü körüne taklidi yıkmaya yeterlidir. Bundan dolayı bazı mukallidler Ebu Hanife'nin delilini bilmeden onun sözüyle fetva veremeyeceğini söylediğimde bunun Ebu Hanife'ye ait olduğunu reddetmektedir.

3. Allah'ın kitabına ve Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in hadislerine muhalif bir söz söylersem, sözümü terkedin.[2]

2- İmam Malik b. Enes

İmam Malik ise şöyle demektedir:

1. Ben bir beşerim, isabet eder, hata da ederim. Benim görüşlerime bakın; Kitap ve sünnete uyanları alın, Kitap ve sünnete uymayanların hepsini terkedin.[3]

2. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-dışında her insanın sözlerinin bir kısmı alınıp, bir kısmı terk edilebilir. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-ise müstesnadır.[4]

3. İbn Vehb diyor ki: İmam Malik'e, abdest alırken ayak parmaklarının arasını tahlil (el parmaklarıyla arasına su ulaştırma) meselesi sorulduğunda şöyle dediğini duydum:

---

1 Derim ki: Bunun sebebi İmam çoğu zaman görüşlerini kıyasa dayandırmaktadır. Daha sonra daha güçlü bir kıyasa vakıf olur yahut Rasulullahtan konu hakkında bir hadis ona ulaşır, bunun üzerine onu alır ve eski görüşünü terkederdi. Şarani "*el-Mizan*" (1/62)'de özetle şunu söyler:

"İmam Ebu Hanife hakkında bizim gibi her insaflının kanaati şudur: Şayet o, şeriat tedvin edildikten hafızların şeriati toplamak üzere yaptıkları rihleler bittikten sonra yaşamış olsaydı ve bunlara ulaşsaydı, bunları esas alır yapmış olduğu her kıyası da terkederdi. O zamanda diğer mezheplerde az olduğu gibi kıyas, onun mezhebinde de az olurdu. Ancak onun döneminde şeriat tabiinler ve etbau't-tabin arasında köylerde ve şehirlerde dağınık bir halde olunca, mezhebinde kıyas diğer mezheplere oranlara -zarureten- daha çok olmuştur. Çünkü kıyas yaptığı meselede nass mevcut değildi. Diğer imamlar ise bundan farklıdır. Çünkü onların dönemlerinde hafızlar hadisleri cem işini bitirmişler ve onları tedvin etmişlerdi. Böylece hadisler birbirlerinin cevabı olmuşlardı. İşte kıyasın onun mezhebinde çok, diğerlerinin mezheplerinde az olmasının sebebi budur."

Bunun büyük bir kısmını Ebu'l-Hasenât *en-Nafiu'l-Kebir* s. 135'te nakletmiş ona izah eder ve destekler mahiyette talik yapmıştır. Dileyen oraya bakabilir.

Derim ki: Eğer bu Ebu Hanife'nin bazı sahih hadislere muhalefet etmiş olmadaki mazereti ise -kaldı ki bu kesinlikle geçerli bir mazerettir- o zaman bazı cahillerin yaptığı gibi ona ta'n etmek (tenkid edip eleştirmek ve eleştiride aşırı gitmek) caiz değildir. Bilakis ona karşı edepli olmak lazım gelir. Çünkü dinin korumasını yapan imamlardan bir imamdır. Dinin fer'i konuları hakkında ondan nice görüşler elimize ulaşmıştır. Ayrıca hata da etse, isabet de etse her halukarda ecrini alacaktır. Bunun yanında ona saygı duyanların, onun sahih hadislerle muhalif görüşlerine bağlı kalmaları da caiz değildir. Çünkü sözlerinde de beyan edildiği gibi bunlar onun mezhebi değildir. Bunlar bir vadide, diğerleri de bir başka vadidedir. Hak ise ikisinin arasındadır: "Rabbimiz bizlere ve iman etmede bizden önce gelen kardeşlerimize mağfiret et. Kalbimizde mü'min olanlara karşı en ufak bir kin bırakma. Rabbimiz sen raufsun, rahîmsin."

2 el-Fellâni, el-İkaz s.50. Ayrıca bunu İmam Muhammed'e de nispet etmiştir. Ardından şöyle demiştir:

"Bu ve benzeri sözler tabi ki müçtehid için değildir. Çünkü bu hususta onların sözlerine ihtiyacı yoktur. Bilakis bu mukallid için geçerlidir."

Derim ki: Şa'rani el-Mizan'da (1/26) bu söze binaen şunları söyler:

"Şayet imamın vefat ettikten sonra sahih olduğu ve bunlarla amel etmediği ortaya çıkan hadisleri ne yapayım? dersen, cevabım şudur: Yapman gereken hadislerle amel etmektir. Çünkü imanım bunlara ulaşsaydı ve ona göre sahih olsaydı, belki bunlarla amel etmeyi sana emrederdi. Çünkü imamların hepsi şeriatin esiridir. Bunu yapan da iki eliyle hayrı kucaklamış olur. Kimde; "İmamım onunla amel etmedikçe bir hadisle amel etmem" derse hayrın çoğunu elinden kaçırır. Nitekim mezhep mukallitlerinin çoğunluğunun durumu böyledir. Halbuki yapmaları gereken imamlarının vasiyetini yerine getirmek üzere ondan sonra sahih olduğu ortaya çıkan her hadisle amel etmekti. Çünkü bizlerin onlar hakkındaki kanaatimiz şudur: Şayet onlar yaşasalardı ve onlardan sonra sahih olduğu ortaya çıkan bu hadisleri elde etselerdi hadisleri esas alır ve onlarla amel ederlerdi. Yapmış oldukları bütün kıyasları da, söylemiş oldukları sözleri de terkederlerdi.

3 İbn Abdilberr, el-Câmi (2/32). Ondan da İbn Hazm Usulü'l-Ahkam (6/149), yine el-Fellâni (s. 72)

4 Bu sözün İmam Malik'e nisbeti müteahhir alimler arasında meşhurdur. İbn Abdilhadi, İrsâdü's-Salik (1/227)'te sahih olduğunu söylemiştir. İbn Abdilberr el-Câmi (2/91)'de İbn Hazm Usulü'l-Ahkam (6/145, 179)'da el-Hakem b. Uteybe ve Mücahid'in sözü olarak rivayet etmişlerdir. Takıyuddin es-Subki de el-Fetava (1/147)'da İbni Abbas'tan rivayet etmiş ve çok güzel bir söz olduğunu belirtmiştir. Ardından şöyle demiştir:

Bu sözü İbn Abbas'tan Mücahid, onlardan da İmam Malik almıştır ve ondan meşhur olmuştur.

Derim ki: Onlardan da İmam Ahmed almıştır. Ebu Davud Mesailu'l-İmam Ahmed s. 276'da diyorki: Ahmed'in şöyle dediğini işittim: Rasulullah (s.a.v) dışındaki herkesin muhakkak sözlerinden alınır da, bırakılır da...

"Bunu yapmak vacip değildir." İnsanlar gidinceye kadar sustum. Sonra ona dedim ki: "Bu hususta elimizde varid olan bir sünnet var." Dedi ki: "Nedir bu?" Dedim ki: "Bize Leys b. Sa'd, İbn Lehia ve Amr b. Haris anlattı ki, Yezid b. Amr el-Meafirî'den, (o da) Ebû Abdurrahman el-Habelî'den, (o da) el-Müstevrid b. Şeddat el-Kureşî'den dedi ki: Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in serçe parmağıyla ayak parmaklarının arasını ovaladığını gördüm." Dedi ki: "Bu güzel bir hadistir, şimdiye kadar da duymuş değilim." Sonraları bu mesele tekrar sorulduğunda, insanlara böyle yapmalarını emrettiğini gördüm.[1]

3- İmam Şafiî

İmam Şafiî'ye gelince bu hususta ondan nakledilenler daha çok ve daha da güzeldir.[2] Şafiî mezhebine tâbi olanlar da bununla daha çok amel etmişlerdir. Bu sözlerden bazıları şunlardır:

1. Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem-sünnetlerinden bazılarının ulaşmadığı veya kaybolmadığı hiç kimse yoktur. Söylediğim her söz ve koyduğum her asıl, şâyet Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem-bir sünnetiyle aykırılık arzediyorsa, uyulacak Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in sözüdür. O ayrıca benim de sözümdür.

(Hakim, İmam Şafiî'den kendi senediyle muttasıl olarak rivâyet etmiştir. İbn Asakir'in "Tarih-u Dımeşk"ında da böyledir. (15/1/3) "İ'lâmu'l-muvakkiîn" (2/363-364) ve "el-İkâz", s.100)

2. Müslümanlar, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in sünneti ortaya çıktıktan sonra, bir kimsenin o sünneti başka birinin sözü için terketmesinin helal olmayacağı hususunda icma etmişlerdir.[3]

3. Kitaplarımda Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in sünnetine muhalif birşey bulursanız, Rasûlullah'ın sünnetiyle amel edin benim sözlerimi terkedin. Başka bir rivâyette de: "Ona tâbi olun ve başka hiç kimsenin sözüne iltifat etmeyin."[4]

4. Hadis sahih olduğunda benim mezhebim o hadistir.[5]

---

[1] İbn Ebi Hatim, el-Cerh ve't-Tadil'in mukaddimesi s. 31,32. Ayrıca Beyhaki Sünen'de (1/81)'de rivayet etmiştir.

[2] İbn Hazm (6/118) diyor ki: "Taklid edilen fukahanın kendileri taklidi reddetmişlerdir. Talebelerini taklidden nehyetmişlerdir. Bu hususta en titizleri İmam Şafii'ydi. Sahih hadislere tabi olmak ve delilin gerektirdiğiyle amel etmek hususunda başkalarından daha açık ifadelerde bulunmuştur. (Ayrıca) herşeyde taklid edilmekten de beri olduğunu belirtmiştir. Bunu da açık bir şekilde ifade etmiştir. Allah ecrini bol bol versin, bir çok hayrın sebebi olmuştu."

[3] İbnu'l-Kayyim 2/361, el-Fellani s.68)

[4] el-Heravi Zemmü'l-Kelam 3/47/1, Hatib el-İhticac bi'ş-Şafii 8/2, İbn Asakir 15/9/1, Nevevi el-Mecmu' 1/63, İbnu'l-Kayyim 2/361, Fellani s.100 ikinci rivayeti ise Ebu Nuaym el-Hilye (9/107)'de, İbn Hibban sahihinde (3/284) sahih bir senedle rivayet etmiştir.

[5] Nevevi, a.g.e. Şa'rani (1/57) (Hakim ve Beyhaki'ye nispet ederek) Cellani (s.107) (rivayet etmişlerdir). Şarani diyor ki: "İbn Hazm dedi ki: Yani ona veya başka alimlere göre sahih olursa"

Derim ki: Bundan sonra gelen sözünde bunu açık bir şekilde ifade etmiştir. Nevevi özetle şunu söyler: "Mezhep alimlerimiz bununla, tesvib hastalık özründen dolayı ihramdan çıkmayı şart koşmak meselelerinde amel etmişlerdir. Bu meseleler dışında başka meseleler vardır. Mezhep kitaplarında olduğu gibi... Mezhebimizden hadise dayanarak fetva verdiği nakledilenlerden bazıları: Ebu Yakub el-Buvayti, Ebu'l-Kasım ed-Dâreki...dir. Bunu kullanan muhaddis arkadaşlarımız da: İmam Ebu Bekr el-Beyhaki vb. dir. Mezhebimizin eski

5. Sizler[1] hadisleri ve ricali benden daha iyi bilirsiniz. Eğer hadis sahih olursa onu bana da söyleyin. Kufeliler, Basralılar ve Şamlılar rivâyet etsin farketmez, eğer sahih ise ben onlara giderim.

6. Nakil ehline göre (hadis âlimleri), hakkında Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'den sahih hadis bulunan her meselede muhalif görüşlerimden hayatımda da, öldükten sonra da vaz geçmişimdir."[2]

7. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'den sahih bir hadis olduğu halde benim ona muhalif bir söz söylediğimi görürseniz, bilin ki, aklım başımdan gitmiştir.[3]

8. Ben bir söz söyler de, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in sözüme muhalif sahih bir hadisi varsa, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in hadisi (amel etmekte) evladır, beni taklid etmeyin.[4]

9. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'den gelen her hadis benim sözümdür, benden duymamış olsanız bile!...[5]

4- İmam Ahmed b. Hanbel

İmam Ahmed'e gelince; imamlar arasında hadisleri daha çok toplayan ve bunlara bağlanan odur. Öyle ki "fer'î konuları ele alan kitapların telif edilmesini hoş görmezdi."[1] Bundan dolayı şöyle demektedir:

---

mensuplarından bazıları, bir meselede hadis bulurlarsa, Şafii'nin mezhebi de o hadise muhalif ise hadisle amel eder ve ona dayanarak fetva verirlerdi. Ek olarak şunu söylerlerdi: "Şafii'nin mezhebi hadise muvafık olan şeydir."

Şeyh Ebu Amr diyor ki: Şafiilerden biri mezhebine muhalif bir hadis görürse bakar: Eğer mutlak manada -veya o bab yahut meselede- içtihadi unsurları haiz ise bağımsız olarak o hadisle amel edebilir. İçtihadi unsurları haiz değilse ayrıca hadise muhalefet etmek ağrına gidiyorsa ve hadise muhalefet etmeye sadra şifa bir cevap bulamıyorsa, Şafii dışında bir imam o hadisle amel etmişse, o da onunla amel edebilir. Bu da ona imamının mezhebini bırakma da mazeret olur. Bu söylediği güzel bir şeydir. Allah doğrusunu bilir.

Derim ki: Ortada İbnu's-Salah'ın değinmediği bir suret daha var. O da: Eğer hadisle amel eden kimseyi bulamazsa, böyle bir durumda ne yapar? Bu soruya Takıyyuddin es-Subki: Mana "Kavli'ş-Şafii... ize sahhel hadis" (c.3, s.102)'de şöyle cevap vermiştir:

"Bana göre evla olan hadise tabi olmaktır. Kişi kendini Rasulullahın huzurunda ve hadisi ondan işittiğini farzetsin, amel etmekten geri kalabilir mi? Allah'a yemin olsun ki hayır. Herke de anladığı miktarla mükelleftir.

Bu konunun izahını ve tamamını İ'lamu'l-Muvakkiin (2/302,370), el-Fellâni'nin: "İkaz'ü Himemi Uli'l-Ebsar, liliktidâi bi-seyyidil-muhacirin ve'l-ensar ve tahzirihim ani'l-ibtidâi'ş-Şâi fi'l-kura ve'l-emsar min taklidi'l-mezahib maa'l-hamiyyeti ve'l-asabiyyeti beyne fukahai'l-emsar" adlı eserinde bulabilirsin. Bu kitap da konusunda eşsiz bir kitaptır. Hakkı seven her kişinin bunu anlayarak ve üzerinde titizlikle durarak okuması gerekir.

[1] Burada hitap İmam Ahmed b. Hanbel'e yöneliktir. Bunu, İbn Ebi Hatim Adabü'ş-Şafii (s.94-95)'de Ebu Nuaym el-Hilye'de (9/106) Hatib el-İhticac biş-Şafii (1/8)'de, ondan da İbn Asakir (1/9/15) İbn Abdilberr el-İntikâ (s.75)'de İbnü'l-Cevzi Menakibu'l-İmam Ahmed (s.499)'de, Herevi (2/47)'de, -üç yoldan Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'den o da babasından, Şafii ona şöyle dedi... şeklinde- rivayet etmişlerdir. Ondan geldiği sahihtir. Bu yüzden İbnu'l-Kayyim İ'lam (2/325) Fellani'de el-İkaz (s.152)'de bu nisbetin kesin olduğunu belirtmiştir. Ardından diyor ki:

"Beyhaki diyor ki: Bu yüzden Şafii'nin hadisi esas alması çoktur. Yani o, Hicaz, Şam, Yemen ve Irak ehlinin ilmini cem etmiştir. Tolerans tanımadan ve kendi beldesinin ehlinin mezhebine uyana meyletmeden sahih gördüğü her hadisi almıştır. Hakkı her gördüğü yerde... Ondan önce gelenler arasında sadece beldesinin mezhebiyle yetinip, muhalif olan sahihleri öğrenmek için çalışmayanlar vardır. Allah bize de, ona da mağfiret etsin.

[2] Ebu Nuaym el-Hilye 9/107, Harevi 1/47, İbnu'l-Kayyim, İ'lamu'l-Muvakkiin 2/363, Fellani s.104

[3] İbn Ebi Hatim Adabu'ş-Şafii s. 93. Ebu'l-Kasım es-Semerkandi "el-Emali, Ebu Hafs el-Müeddip Münteka (1/234) Ebu Nuaym el-Hilye (9/106) İbn Asakir (1/10/15) de sahih senedle rivayet etmişlerdir.

[4] İbn Ebi Hatim s.93 Ebu Nuaym ve İbn Asakir (2/9/15) sahih bir senedle rivayet etmişlerdir.

[5] İbn Ebi Hatim s. 93-94

1- Beni taklid etmeyin, Malik'i de, Şafiî'yi de, Evzaî ve Sevrî'yi de taklid etmeyin. Onlar nereden aldılarsa siz de oradan alın."[2] Başka bir rivâyette: "Dininde bu kimselerden kimseyi taklid etme, Rasûlullah ve sahâbîlerinden varid olan ne ise onu al. Sonrasındaki tabiînlerde ise kişi muhayyerdir."

Bir defasında da şöyle demiştir:

"İttiba, kişinin, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e ve sahâbîlere tâbi olmasıdır. Ancak tabiînden sonra kişi muhayyerdir."[3]

2- Evzaî'nin görüşü, Malik'in görüşü, Ebû Hanife'nin görüşü... Bunların hepsi birer görüştür. Bana göre de hepsi eşittir. Delil ise ancak rivâyetler (hadisler)dir.[4]

3. Kim Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in hadisini reddederse, o helak olacağı bir uçurumun kenarındadır (demektir).[5]

İşte, hadislere sarılmayı emretme, basiretsiz bir şekilde taklidi nehyetme hususunda imamların söyledikleri bunlar. Bunlar öyle açık ifadeler ki hiçbir tevil veya münakaşayı kaldırmaz. Kaldı ki sünnette sabit olana sarılan kişi, -imamların bazı sözlerine muhalif de olsa- onların mezheplerinden ve yollarından ayrılmış olmaz. Bilakis o hepsine tâbi olmuş, kopması mümkün olmayan sağlam kulpa tutunmuş olur. Ancak onların sözlerine muhalif olan sünnetleri terkeden kimse böyle değildir. Böyle biri onlara isyan etmekte ve biraz önce onlardan nakletmiş olduğumuz sözlerine muhalefet etmektedir. Allah Teâlâ da buyuruyor ki:

"*Rabbine yemin olsun ki, aralarındaki anlaşmazlıklarda seni hakem seçip sonra da verdiğin hükme içlerinde bir sıkıntı duymadan tamamıyla boyun eğmedikçe, iman etmiş olmazlar.*"[6]

Yine buyuruyor ki:

"*Onun emrine muhalefet edenler başlarına bir musibet gelmesinden veya acı bir azaba uğramaktan sakınsınlar.*"[7]

Hafız İbn Receb -Allah ona rahmet etsin- diyor ki:

"Kendisine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in emrinin ulaştığı her kişinin yapması gereken; bunu ümmete beyan etmek, onlara nasihat edip bu emre tâbi olmaları için çalışmaktır. İsterse bu, ümmette büyük bir zatın görüşüne ters olsun. Çünkü Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in emri, hata ederek muhalefet eden büyük bir zatın sünnete

---

1 İbnu'l-Cevzi, el-Menakib s.192

2 el-Fellani s.113, İbnu'l-Kayyim, İ'lam 2/302

3 Ebu Davud, Mesailu'l-İmam Ahmed, s. 276-277

4 İbn Abdilberr, el-Câmi' 2/149

5 İbnu'l-Cevzi s.182

6 Nisa 65

7 Nur 63

aykırı emrinden tazim edilmeye ve uyulmaya daha layıktır (hak sahibidir). İşte bu itibarla sahâbîler ve onlardan sonra gelenler sahih sünnetlere muhalefet edenleri tenkid etmişlerdir. Bazen belki de tenkidlerinde kaba ifadeler de kullanmışlardır.[1] Ondan nefret ettikleri için değildir bu. O bilakis o sevdikleri ve saygı duydukları biridir. Ancak ne olursa olsun, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'i daha çok sevmektedirler. Onun emri de bütün mahlukatın emrinin üstündedir. Eğer Rasûlullah'ın emri ile bir başkasının emri çelişirse, Rasûlullah'ın emri öne alınmalı ve ona tâbi olunmalıdır. Onun emrine muhalif olana duyulan saygı, Rasûlullah'ın emrine tâbi olmaya engel teşkil edemez. Her ne kadar o kişi hatasında bağışlanmış olsa da.[2] Kaldı ki, o bağışlanmış olan zat, Rasûlullah'ın muhalif emri kendisine geldiğinde kendi görüşüne muhalefet edilmesine itiraz da etmez.[3]

Derim ki: Buna nasıl edecekler ki?! Değil mi ki, onlar bunu tâbilerine emretmişler ve onlara sünnete muhalif sözlerini terketmeyi gerekli kılmışlardır. Hatta İmam Şafiî tâbilerine, kendisi onu almamış olsa bile sahih sünneti ona nispet etmelerini emretmiştir. Bu yüzden İbn Dakik el-İyd teker teker ve toplu olarak dört imamdan herbirinin sahih hadislere muhalif olan görüşlerini topladığı tek ciltlik büyük eserinin mukaddimesinde şöyle demiştir:

"Bu meseleleri müçtehid imamlara nispet etmek haramdır. Mukallid fakihlerin de bunları bilmeleri gerekir ki, bu görüşleri onlara nispet ederek, onlara iftira etmesinler."[4]

---

[1] Derim ki: Bunu hatta babalarına ve alimlerine karşı yapmışlardır. Nitekim Tahavi Şerh Meani'l-Asar (1/372), Ebu Ya'la Müsned'inde (3/1317) ricali sika olan ceyyid bir senedle Salim b. Abdillah b. Ömer'den rivayet ettiler ki (Salim) diyor ki:

"Mescidde İbn Ömer'le otururken Şamlılardan bir adam geldi ve ona hac zamanına kadar umreden faydalanmayı sordu? İbn Ömer dedi ki: Bu güzel bir şeydir. Adam dedi ki: "Ancak baban bunu nehyediyordu." Adama şöyle dedi: "Yazıklar olsun sana! Rasulullah (s.a.v) bunu yapmışken babam bunu nehyetse, sen kimin Rasulullahın emrine mi, babamın nehyine mi uyarsın? Dedi ki: "Rasulullahın emrine." Adama dedi ki: "Hadi kalk, git." İmam Ahmed (no: 5700) benzerini rivayet etmiştir. Tirmizi de (2/82) sahih olduğunu söylemiştir. İbn Asakir (1/51/7), İbn Ebi Zib'den şunu rivayet eder. Dedi ki: Sa'd b. İbrahim (yani Abdurrahman b. Avf'ın oğlu) bir adam hakkında Rabia b. Ebi Abdirrahman'ın görüşüne dayanarak hüküm verdi. Ben de ona verdiği hükme muhalif Rasulullahın bir haberini aktardım. Bunun üzerine Sa'd, Rabia'ya dedi ki: Bu İbn Ebi Zi'b. Bana göre sika (güvenilir) biridir. Bana da Rasulullahtan verdiğim hükme muhalif bir haber naklediyor. Rabia ona dedi ki: Sen içtihad ettin ve hükmünü verdin. Sad ise cevaben şöyle dedi: "Ne acayib bir durum! Sad'ın hükmünü uygulayacağım da Rasulullah (s.a.v)'in hükmünü uygulamayacağım. Hayır, hayır. Sad'ın hükmünü reddedecek, Rasulullah (s.a.v)'in hükmünü yerine getireceğim. Bu sefer Sad davayı yazdığı kararnameyi getirtti ve yırttı. Ardından adamın lehine hüküm verdi."

[2] Derim ki: Bilakis ecir bile alacaktır. Çünkü Rasulullah (s.a.v) buyuruyor ki: "Hakim içtihad eder de isabet ederse ona iki ecir vardır. Hüküm verirken içtihad eder de hata ederse ona da bir ecir vardır. Buhari-Müslim rivayet etmişlerdir.

[3] İkazu'l-Himem'in talikinde nakletmiştir. s.93

[4] el-Fellani s. 99

TABİÎLERİN İMAMLARININ SÖZLERİNİ BIRAKIP SÜNNETE UYMALARI

İşte bütün bu söylediklerimizden dolayı imamlara ittiba edenler, "onların çoğu evvelkilerden, birazı da sonrakilerden"[1] olan imamlarının bütün sözlerini almamışlardır. Bilakis sünnete muhalif olduğu ortaya çıkınca çoğunluğunu bırakmışlardır. Hatta İmameyn (iki imam) -Muhammed b. Hasan ve Ebû Yusuf- hocaları Ebû Hanife'ye mezhebinin üçte birinde muhalefet etmişlerdir.[2] Furu fıkıh kitapları bunlara şahittir. Aynı şey Şafiî'nin tâbilerinden Müzenî[3] ve başkaları için de söylenebilir. Bunların örneklerini vermeye kalkışırsak sözü uzatacak ve hedefimiz olan özet bir kitap yazmanın dışına çıkmış olacağız. İki tane örnekle yetinelim:

1- İmam Muhammed, "Muvatta"ında diyor ki:[4] (s.158) Muhammed dedi ki: "Ebû Hanife'ye gelince o, istiska (yağmur isteme) duası için namaz olmadığı görüşündeydi. Bize göre ise, imam insanlara iki rekat namaz kıldırır, ardından dua eder ve ridasını (cübbesini) tersine çevirir:

2- İsam b. Yusuf el-Belhî; İmam Muhammed'in talebelerinden[5] ve ayrıca Ebû Yusuf'un derslerine devam edenlerdendi:[6] "Çoğu zaman Ebû Hanife'nin sözlerinin tersine fetvalar verirdi. Çünkü delilini bilmiyordu. Başkalarının delilini görünce de ona göre fetva veriyordu."[7] Bu yüzden: "Rükûya giderken ve rükûdan kalkarken ellerini (tekbir alıyor gibi) kaldırırdı."[8]

Nitekim bu Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'den gelen mütevatir bir sünnettir. Bu yüzden imamının buna muhalif olması, sünnetle amel etmesine engel olmamıştır. Aslında her müslümanın yapması gereken -dört imamın ve başka âlimlerin de dediği gibi- işte budur.

---

1 Vakıa 13-14

2 İbn Abidin, Haşiye 1/62, Leknevi "en-Nafiu'l-Kebir" (s.93)'de Gazali'ye nisbet etmiştir.

3 İmam Şafii'nin el-Ümm adlı kitabının hamişinde (kenarında) basılan "muhtasar" da şöyle demektedir: "Bu kitabı Muhammed b. İdris eş-Şafii'nin ilminden ve sözlerinin manasından özetledim. Öğrenmek isteyene yaklaştırmak üzere... Şunu da söyleyeyim ki (Şafii) kendisini ve başkalarını taklid etmeyi nehyetmiştir. "Dini için buna baksın ve kendi içinde ihtiyatlı olsun diye."

4 İmamına yirmi meselede muhalefet ettiğini de açık bir şekilde söylemiştir. Kitaptaki yerleri şunlardır: 42, 44, 103, 120, 158, 169, 172, 173, 228, 230, 240, 244, 274, 275, 284, 314, 331, 338, 355, 356. et-Talik el-Mümecced ala Muvatta-i Muhammed

5 Talebelerden olduğunu İbn Abidin Haşiye (1/74)'sinde, Resmül-Müfti (1/17)'de zikretmiştir. Kureşi de el-Cevahir el-Mudiyye fi Ahbari'l-Hanefiyye (s. 347)'de zikretmiş ve şöyle demiştir: "Hadis ehli bir insandı, sağlamdı. O ve kardeşi İbrahim dönemlerinde Belh'in hocalarıydılar.

6 el-Fevaid el-Behiyye fi Teracim el-Hanefiyye s.116

7 el-Bahru'r-Raik 6/93. Resmü'l-Müfti (1/28)

8 el-Fevaid s. 116. Ardından buna çok güzel bir talik yaparak şöyle demiştir: Derim ki: Bununla, Mekhul'ün Ebu Hanife'den naklettiği: "Namazda ellerini kaldıranın namazı bozulur" rivayetinin bâtıl olduğu ortaya çıkmaktadır. Biraz önce biyografisinde geçtiği gibi Emir Katib el-Etkani bu rivayete aldanmıştır. Çünkü İsam b. Yusuf, Ebu Yusuf'un derslerine devam edenlerdendi ve ellerini kaldırırdı. Bu rivayetin bir aslı olsaydı Ebu Yusuf ve İsam bunu bilirlerdi. Diyor ki: Ayrıca şu da bilinir: Bir hanefi meselelerden birinde imamının mezhebini delil güçlü olduğu için bıraksa, taklid çemberinden çıkmış olmaz. Görüyorsun ki İsam b. Yusuf el kaldırmama hususunda Ebu Hanife'nin mezhebini bırakmasına rağmen Hanefiler arasında sayılmaktadır. Diyor ki: "Zamanımızın cahillerini Allah'a şikayet ediyorum. Çünkü onlar bir meselede delil güçlü olduğu için mezhep imamına taklidi bırakanı tenkid ediyorlar ve mukallitlerinin dışında bırakıyorlar. Aslında bunlara şaşılmazda, çünkü bunlar avamdır. Bilakis şaşılacak olanlar, alimlere benzemeye çalışıp davarlar gibi yürümelerini taklid edenlerdir.

Sözün özü:

Umarım ki mukallidlerden hiç kimse kitabın metodunu tenkid edip, mezhebe muhalif olduğu iddiasıyla içindeki sünnetlerden faydalanmayı terketmez. Bilakis ondan, imamların biraz önce aktardığımız, sünnetle amel etmenin vacip olduğuna ve sünnete muhalif görüşlerinin terkedilmesi gerektiğine dair sözlerini hatırlamasını ümid ediyorum. Şunu iyi bilsin ki, bu kitabın metoduna yapılan tenkid, hangisi olursa olsun, taklid ettiği imama yapılmış bir tenkittir. Biraz önce de aktardığımız gibi biz bu metodu onlardan aldık.Bu yolda onların yol göstericiliğinden sapan büyük bir tehlikeyle karşı karşıyadır.Çünkü bu, sünnetten yüz çevirmeyi doğurur. Halbuki anlaşmazlık esnasında sünnete dönüp, ona teslim olmamız emredilmiştir. Allah Teâlâ buyuruyor ki: "*Rabbine yemin olsun olsun ki, aralarındaki anlaşmazlıklarda seni hakem seçip, sonra da verdiğin hükme içlerinde bir sıkıntı duymadan tamamen boyun eğmedikçe iman etmiş olmazlar.*"[1]

Allah bizleri, haklarında şöyle buyurduğu kullarından eylesin: "*Aralarında Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-in hükmetmesi için Allah'a ve Resûlü'ne dâvet edildikleri zaman mü'minlerin sözü ancak: "İşittik ve itaat ettik" olur. İşte bunlar kurtuluşa erenlerdir. Kim Allah'a ve Resûlü'ne itaat eder, Allah'tan korkar ve O'na sığınıp korunursa, işte kazananlar onlardır.*"[2]

Şam, 13 Cemâziyelâhir 1370

---

1 Nisa 65

2 Nur 51-52

ŞÜPHELER VE CEVAPLARI

On yıl önce kitabın mukaddimesinde yazdıklarım bunlardı. Bu zaman zarfında müslüman gençlik üzerinde güzel bir etki bıraktığını da gördük. Çünkü onları dinlerinde ve ibadetlerinde İslâm'ın katıksız pınarı olan Kitap ve sünnete dönmenin vacip olduğuna irşad etmekteydi. Allah'a hamdolsun ki, gençler arasında sünnetle amel edip ibadetlerinde ona dayananlar çoğaldı. Artık sünnetle tanınır hâle geldiler. Ancak bazılarının bununla amel etmekten geri durduğunu da gördüm. Aslında, bu geri duruşları, verdiğimiz âyetlerden ve naklettiğimiz imamların sözlerinden sonra, sünnetle amelin vücubiyetinde şüphe ettiklerinden değil. Bu, bazı mukallit hocalardan duydukları şüphelerden kaynaklanıyordu. Bu yüzden bunlara değinip reddiyelerini de yazmaya karar verdim. Ola ki, bir bazı gençler de diğerleriyle beraber sünnetle amel etmeye yönelirler, böylece -Allah'ın izniyle- fırka-ı nâciyeden olurlar.

1- Bazıları şunu söyledi:

Dinî hususlarda Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-imizin emrine dönmemiz gerektiğinde şüphe yoktur. Özellikle mahza ibadet olup, rey ve içtihadın söz konusu olmadığı namaz gibi hususlarda. Ama hocalardan birinin bile bunu emrettiğini neredeyse görmemekteyiz. Hepsi de ihtilafın varlığını kabulleniyorlar, bunun ümmet için bir genişlik olduğunu iddia ediyorlar. Buna delil olarak da -bu tür münasebetlerde sünnet taraftarlarına karşı sıkça tekrar ettikleri- "ümmetimin ihtilafı rahmettir" hadisini zikrediyorlar. Bize öyle geliyor ki, bu hadis, senin bizi çağırdığın, kitabını da dayandırdığın metoda ters düşmektedir. Bu hadis hakkındaki görüşün nedir?

Cevap iki açıdan olacaktır:

Birincisi: Bu hadis sahih değildir. Bilakis bâtıldır ve aslı yoktur. Allâme Sübkî diyor ki:

"Sahih, zayıf veya mevzu olarak hiçbir senedine ulaşamadım."

Derim ki: Bu şu lafızla rivâyet edilmiştir:

"Ashâbımın ihtilafı sizin için rahmettir."

Bir de: "Ashâbım yıldızlar gibidir. Hangisine uyarsanız hidâyet bulursunuz."

Fakat ikisi de sahih değildir. Birincisi son derece zayıftır. İkincisi ise mevzudur (uydurma). Bunun hakkındaki izahları "Silsiletü'l-Ehâdîsi'd-Daîfe ve'l-Mevdûa"da (no: 58,59 ve 61) tahkik ettim.

İkincisi: Hadis zayıf olmasının yanında Kur'an-ı Kerim'e de muhaliftir. Dinde ihtilaf etmeyi nehyeden ve ittifakı emreden âyetler zikredilmeye ihtiyaç olmayacak kadar meşhurdur. Ancak örnek olması için birkaçını verelim:

Allah Teâlâ buyuruyor ki:

"Birbirinizle çekişmeyin yoksa başarısızlığa düşer ve kuvvetiniz gider."[1] *"...sakın dinlerini parça parça edip fırkalara ayrılan müşriklerden olmayın. Her fırka elinde olanlarla sevinir durur."*[2] *"...Onlar da durmadan ihtilaf etmektedirler. Ancak Rabbinin merhamet ettikleri müstesnadır."*[3]

Eğer Rabbinin merhamet ettikleri ihtilaf etmiyorsa, sadece bâtıl ehli ihtilaf ediyorsa, ihtilaf nasıl olur da rahmet olur?!!

Buradan da, hadisin sened olarak da metin olarak da sahih olmadığı ortaya çıkar. O zaman da bunu, imamların da emri olan Kitap ve sünnetle amel etmekten geri durmak için bir şüphe olarak görmek caiz değildir.

2- Başka birileri de şunu söylemekte:

"Eğer dinde ihtilaf etmek nehyedilen bir şeyse, sahâbeler ve onlardan sonra gelen imamların ihtilafı için ne diyeceksiniz? Ayrıca bunların ihtilafıyla müteahhir âlimlerin ihtilafı arasında bir fark var mıdır?

Cevap: Evet. İki ihtilaf arasında büyük bir fark vardır. Bu iki şeyde ortaya çıkar:

Birincisi: Sebebinde,

İkincisi: Sonucunda.

Sahâbenin ihtilafına gelince, zaruretten doğan, ayrıca (nassları) anlamakta ortaya çıkan tabiî bir ihtilaftı. Onlar isteyerek ihtilaf etmiyorlardı. Bunlara ek olarak, dönemlerinde mevcut olan ve ihtilaflarını gerektiren bazı durumlar mevcuttu. Ancak onlardan sonra bu gerekçeler ortadan kalktı.[4] Bu tür ihtilaftan bütünüyle kurtulmak ise, mümkün değildir. Biraz önce geçen veya aynı mânada olan âyetlerdeki yergiler bunları kapsamaz. Çünkü kınama şartı olan kasıt ve süreklilik, tahakkuk etmiş değildir.

Mukallidler arasında meydana gelen ihtilafın ise, çoğu zaman gerekçesi yoktur. Çünkü bazıları Kitap ve sünnetteki delili görüp, başka bir mezhebin delili olduğunu anlayınca, sadece mezhebine muhalif olduğu için onunla amel etmeyi bırakır. Ona göre sanki, aslolan mezheptir veya Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-'in getirdiği din, sadece onun mezhebiyle sınırlıdır. Diğer mezhepler de neshedilmişdir.

Bunların dışında başka insanlar da var. Onlar da mezhepleri -aralarındaki geniş ihtilafa dayanarak- farklı şeriatler olarak değerlendirmektedirler. Nitekim müteahhirler-den bazıları bunu açık bir şekilde söylemiştir:[5]

---

1 Enfal 46

2 Rum 31-32

3 Hud 118-119

4 Ayrıntılı bilgi isteyen bir önceki kaynağa bakabilir.

5 Bkz. Feydu'l-Kadir, el-Münavi (1/209) veya Silsiletu'l-Ahadisi'd-Daifa (1/76-77)

"Müslümanın bunlardan dilediğini alma, dilediğini bırakma hakkı vardır. Çünkü hepsi de şeriattir." Bazen her iki grup, ihtilaflarına dayanak olarak, "ümmetimin ihtilafı rahmettir" bâtıl hadisini delil getirmekteler. Çoğu zaman bunu delil getirdiklerini de duyuyoruz.

Bazıları da hadisin söyleniş sebebini şöyle yorumlamaya çalışmaktadırlar: "İhtilafın rahmet olmasının sebebi, ümmete bir genişlik sağlamasındandır." Bu yorum, biraz önce geçen âyetlerin açık ifadelerine, imamların da söylediği sözlerin muhtevasına muhalif olmasının beraberinde bazı âlimler tarafından da reddedilmiştir.

İbnü'l-Kasım diyor ki:

"Leys ve Malik'in, Rasûlullah'ın sahâbîlerinin ihtilafı hakkında şöyle dediklerini duydum: İnsanların dediği "bunda genişlik var" denemez. Hayır böyle değildir. Bilakis ihtilafın bir kısmı yanlış, bir kısmı da doğrudur."[1]

Eşheb de diyor ki:

"Malik'e soruldu: Güvenilir râvilerin sahâbeden bir aktardıkları iki ayrı hadis ile amel eden kişinin durumunu genişlik olarak görür müsün?"

Dedi ki: Allah'a yemin olsun ki, hakka isabet etmedikçe hayır. Hak ancak bir tanedir. İki farklı görüşün ikisi de aynı zamanda doğru olacak?! Hayır! Doğru sadece bir tanedir.[2]

İmam Şafiî'nin talebelerinden Müzenî de diyor ki: "Rasûlullah'ın sahâbîleri de ihtilaf etmişler ve birbirlerinin hata ettiğini söylemişlerdir. Birbirlerinin sözlerine bakıp, tenkid etmişlerdir. Hepsinin söyledikleri doğru olsaydı, bu şekilde yapmazlardı. Ömer -Allah ondan râzı olsun- da Ubey b. Kâb ile İbn Mes'ud'un namazda tek bir elbiseyle namaz kılma hususundaki ihtilaflarına öfkelenmiştir. Ubey şöyle demişti: Tek elbiseyle namaz kılmak güzel bir şeydir. İbn Mesud ise şöyle demişti: "Bu, elbise azken böyleydi." Bunun üzerine Ömer öfkeli bir şekilde şöyle dedi: "Rasûlullah'ın sahâbîlerinden görüşlerine müracaat edilen iki kişi ihtilaf etmişlerdir. Bu konuda Ubey doğru söylemiştir. İbn Mesud ise hatalıdır. Ancak bundan sonra kimsenin bu meselede ihtilaf ettiğini duymayayım, yoksa ona şöyle şöyle yaparım."[3]

İmam Müzenî diyor ki:

İhtilafı caiz gören iki âlim bir mesele hakkında içtihad eder de biri helal, diğeri de haram derse, her ikisinin de hakka isabet ettiğini iddia eden kişiye şöyle cevap verilir: "Bunu nassa dayanarak mı yoksa kıyasa dayanarak mı söyledin?" Eğer "Nassa dayanarak söylüyorum." derse ona denilir ki: "Bunu nasıl nassa dayanarak söyleyebilirsin? Zira Kitap ihtilafı reddediyor. "Kıyasa dayanarak söyledim." diyecek olursa bu kez ona denilir ki:

---

1 İbn Abdilberr, Câmiu Beyani'l-İlm 2/81-82)
2 a.g.e. 2/82-88-89
3 a.g.e. 2/83-84

"Kitap ve sünnet, ihtilafı reddederken sen nasıl ihtilafın caiz olmasını bunlara kıyas edersin. Âlim bir tarafa, akıllı insan bile bunu caiz görmez."[1]

Buna mukabil biri çıkıp şunu söyleyebilir:

İmam Malik'ten hakkın bir olduğuna dair aktardığına, Üstad ez-Zerka'nın "el-Medhalü'l-fıkhî" kitabında naklettiği (1/89) şu rivâyet ters düşmektedir:

"Ebû Cafer el-Mansur, ardından Harun Reşid, İmam Malik'in mezhebi ve eseri "Muvatta"yı Abbasi Devleti'nin Kanunnamesi yapmak istediler. Ancak İmam Malik buna izin vermedi ve şöyle dedi:

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in ashabı fer'î konularda ihtilaf ettiler ve farklı bölgelere dağıldılar. Her birinin görüşü de isabetlidir.

Ona derim ki: Bu olayın, İmam Malik'ten nakli meşhurdur ve bilinen bir şeydir. Ancak rivâyetin sonunda gelen "Herbirinin görüşü de isabetlidir" kısmının, ulaşabildiğim kaynaklarda ve rivâyetlerde bir aslı mevcut değildir.[2] Bir rivâyet müstesnadır. O da Ebû Nuaym'ın "el-Hilye" (6/332)'de tahric ettiği rivâyettir. Bu rivâyetin senedinde Mikdam b. Davud vardır ve Zehebi bu zatı zayıflar arasında zikretmiştir. Buna rağmen rivâyetin lafzı: "Herbiri kendine göre isabetlidir" şeklindedir. "Kendine göre" lafzı "el-Medhal"in rivâyetinin uydurma olduğunu göstermektedir. Nasıl böyle olmasın ki, bu rivâyet İmam Malik'ten güvenilir ravilerin rivâyet etmiş olduğu "Hak birdir, birden fazla olamaz" görüşüne muhaliftir. Nitekim sahâbî ve tâbiînin önde gelenleri ve dört imamın hepsi bu görüştedir.

İbn Abdilberr diyor ki: (2/88)

"Şâyet bir meselenin zıt iki durumu da doğru olsaydı, selef âlimleri, içtihadlarında, hüküm ve fetvalarında birbirlerinin hatalı olduklarını söylemezlerdi. Mantık, bir şeyin hem kendisinin, hem de zıttının doğru olmasını asla kabul etmez. Şair ne kadar güzel söylemiştir:

Bir durumda iki zıttın varlığını ispat

İmkansız şeylerin en çirkin şeklidir

Şâyet denilecek olursa ki, İmam'dan (Malik) gelen bu rivâyet madem ki bâtıldır, o zaman İmam neden Mansur'un insanları Muvatta ile amel etmeye mecbur etmesi isteğine karşı çıkmış ve onun bu isteğini yerine getirmemiştir?

Derim ki:

---

1 a.g.e. 2/89

2 Bkz. el-İntika, İbn Abdilberr (41), Keşfu'l-Muğatta fi Fadli'l-Muvatta, Hafız İbn Asakir (s.6,7), Tezkiretü'l-Huffaz, Zehebi (1/195)

Bu hususta vakıf olduğum en güzel rivâyet İbn Kesir'in "Şerhu İhtisâr ulûmi'l-hadîs"te (s.31) zikretmiş olduğu rivâyettir. O da şudur: İmam Malik diyor ki:

"İnsanlar hadisleri toplamışlardır. Bu yüzden, bizim ulaşmadığımız rivayetlere ulaşmış olabilirler."

Bu söz İbn Kesir'in de dediği gibi, İmam'ın kâmil bir ilim ve insafa sahip olduğunun göstergesidir.

İhtilafın her türünün şer olduğu, rahmet olmadığı artık sabit olmuştur. Ancak insan ihtilafın bir kısmından dolayı kınanır ve ayıplanır. Mezhep mutaassıplarının ihtilafında olduğu gibi. Bir kısım ihtilaf da var ki, insan bundan dolayı kınanmaz. Sahâbîlerin ve onlara tâbi olan imamların ihtilafı da böyledir. Allah bizleri onlarla birlikte haşretsin ve bizi onlara tâbi olmaya muvaffak etsin.

Böylece sahâbenin ihtilafının mukallidlerin ihtilafından farklı olduğu ortaya çıkmıştır.

Özeti şu:

Sahâbe zaruretten dolayı ihtilaf etmişlerdir. Fakat bununla beraber onlar ihtilafı reddediyorlar ve yol buldukça kaçınmaya çalışıyorlardı.

Mukallidler ise -büyük bir kısmında ihtilaftan kaçınma imkânları olmasına rağmen- ittifak etmiyorlar ve bu uğurda için çabalamıyorlar. Bilakis ihtilafı onaylıyorlar. Halbuki, iki ihtilaf arasında çok büyük farklar vardır.

Sebep açısından, iki ihtilaf arasındaki fark bu şekilde…

Sonucu açısından farklılığa gelince, bu daha açıktır.Nedeni şu, sahâbe -furu konularda bilinen ihtilaflarına rağmen- birlikteliğe, tek vücut görünmeye azami gayret sarfediyorlardı. Birlikteliklerini parçalayacak, saflarını gevşetecek her şeyden mümkün olduğunca uzak kalıyorlardı. Sahâbîler arasında besmelenin cehren okunmasını meşru görenler de vardı, görmeyenler de. Bazıları elleri (rukuya giderken ve rükûdan kalkarken) kaldırmayı müstehab görüyorlardı bazıları aynı kanaatte değildi. Kimisi kadına dokunmakla abdestin bozulacağını söylüyor, kimisi bozulmaz diyordu. Ama bütün bunlara rağmen hepsi bir imamın arkasında birlikte namaz kılıyorlar, mezhebî bir ihtilaftan dolayı hiçbiri o imamın arkasında namaz kılmaktan geri durmuyordu.

Mukallidlerin ise, ihtilafları bunun tam tersinedir. Bu ihtilafın sonucunda, müslümanlar kelime-i şahadetten sonra en büyük rükûnda ihtilaf ettiler. Bu rükûn da namazdır. Çünkü bu insanlar, bir imamın arkasında namaz kılmaya yanaşmıyorlardı. Delilleri de şuydu: "O imamın namazı, bağlı oldukları kendi mezheplerine göre bâtıldır veya en azından mekruhtur." Bizler ve bizim dışımızdaki birçok kişi bunu görmüş ve duymuştur.[1] Nasıl

---

[1] Bkz. Ma lâ yecuzu'l-hilafu fihî kitabının sekizinci bölümü. (s. 65-72) Orada işaret ettiğimiz konulara birçok örnek bulursun. Bazıları Ezher alimlerinden sadır olmuştur.

görmesin ki, bazı meşhur mezheplerin kitapları bunun bâtıl veya mekruh olduğunu açıkça belirtmiştir. Bunun neticesinde bir camide dört mihrabın yapıldığını gördük. Peşpeşe dört imam orada namaz kıldırmaktadır. Bir grup namaz kılarken, bazı insanların kendi imamlarını beklediklerini görmek mümkündür.

Hatta bazı mukallidler arasındaki ihtilaf bundan daha vahim bir hal aldı. Hanefî bir kişinin Şafiîlerden evlenemeyeceğine dair fetvalar verildi. Ardından Hanefîlerden meşhur bir zat (o da Müfti's-sakaleyn diye bilinen zattır) Hanefî kişilerin Şafiîlerden evlenebileceğine dair fetva verdi. Bunu da şu sözüyle izah etti: "Onları Ehl-i kitap olarak değerlendirebiliriz."[1] Bu sözün zıt anlamı şudur: "Bunun aksi, yani Şafiîlerden birinin Hanefî bir kızla evlenmesi caiz değildir." Nitekim Ehl-i kitaptan biri müslüman bir kadınla evlenemez.

Bunlar birçok örnekten seçmiş olduğumuz iki örnektir. Bu örnekler akıllı insana, müteahhirlerin ihtilafının ve bunları ısrarla sürdürmelerinin kötü sonuçlarını açıkça göstermekte-dir. Selefin ihtilafı böyle değildi. Çünkü onun ümmete yönelik hiçbir kötü sonucu olmamıştır. Bu yüzden onlar ihtilafı nehyeden âyetlerin kapsamının dışındadırlar. Müteahhirler ise bu durumda değildir. Allah hepimizi sırat-ı müstakimine hidâyet etsin!

Keşke bu ihtilaflarının zararı sadece onlarla sınırlı kalsaydı da Ümmet-i dâvetten[2] hiçkimseye bulaşmasaydı. O zaman zorluklar az da olsa kolaylaşırdı. Ancak bu ihtilaf -maalesef- birçok ülkede kafirlere de ulaşmıştır. Bu ihtilaf, onların grup grup Allah'ın dinine girmelerine engel olmuştur. Üstad Muhammed Gazali'nin "Zalâmün mine'l-ğarb" (s. 200) adlı kitabında şöyle bir olay geçer:

"Amerika'da Brinston Üniversitesi'nde yapılan konferans-ta konuşmacılardan biri, İslâmî meselelerle meşgul olanlarla müsteşrikler arasında çokça yaygın olan şu soruyu tartışmaya açtı:

"Müslümanlar dâvet ettikleri İslâm'ı hangi ilkelerle tanımlıyorlar ve dünyaya açılıyorlar?

İslâm'ı, Sünnîlerin anladığı şekilde mi yoksa İmamiye ve Zeydiye'den oluşan Şia'nın anladığı şekilde mi tanıtacaklar?"

Sonra bunların herbiri de kendi aralarında ihtilaf etmiş-lerdir.

Bazen bunlardan bir grup bir mesele hakkında reformcu ve açık düşünürken, başka bir grup geri ve katı bir çerçevede düşünebilmektedirler.

1 el-Bahru'r-Râik

2 Müslümanlar dışında İslam'a davet edilen sair ümmet

Özetle, İslâm'a dâvet edenler, dâvet ettikleri insanları şaşkın bir hâlde bırakmaktalar. Çünkü bizzat kendileri de şaşırmış durumdalar.[1]

Allâme Muhammed Sultan el-Masumî'nin "Hediyyetü's-sultan ilâ bilâd-i müslimî el-yabân" risalesinin mukaddimesinde de şöyle bir olay geçmektedir:

"Japonya'nın Tokyo ve Osaka kentlerinde yaşayan müslümanlardan bana şöyle bir soru geldi: Özetle diyorlardı ki:

"İslâm dininin gerçeği (özü) nedir? Mezhep ne mânaya geliyor? İslâmla şeref bulan birinin dört mezhepten birini takip etme mecburiyeti var mıdır? Yani Malikî, Hanefî, Şafiî veya başkaları yoksa yok mudur?

Çünkü burada büyük ve vahim bir ihtilaf meydana geldi. Olayın meydana gelişi şöyle oldu:

Japonya'nın aydınlarından bir grup İslâm dinine girmek ve imanla şereflenmek üzere Tokyo'da bulunan müslümanların bir teşkilatına bunu teklif ettiklerinde; Hindistan'lı bir grup

---

[1] Şimdi ben de diyorum ki: Gazali'nin son dönemlerindeki çoğu kitabı, mesela "Fıkıhçılar ile Hadisçiler Arasında Sünnet" kitabı bizzat kendisininde "kendileri şaşkın duruma düşen" davetçilerden olduğunu göstermektedir. Daha önceleri de gerek bazı meseleler etrafında söylediği ve münakaşa ettiğimiz konuşmalarında gerekse telif ettiği kitaplarda bu şaşkınlığı seziyorduk. Sünnetten ayrılıp hadisleri tashih veya tad'if etmekte aklının hakemliğine başvurduğunu görmüştük. Bu konularda hadis ilimleri ve bu ilimde mütehassıs olan alimlere pek müracaat da etmezdi. Bilakis hoşuna giden hadislere zayıf da olsa sahih, hoşuna gitmeyene sahih ve müttefekun aleyh de olsa zayıf diyordu. Nitekim bunu kendisinin Fıkhu's-Sire kitabının tahricini yaptığım esnada yazmış olduğum mukaddimeye verdiği reddiyede açık bir şekilde görebilirsin. Tahric işini Ezherli bazı kardeşlerimizin vasıtasıyla onun isteği doğrultusunda yapmaya başladım. Bunu istemesinin sebebi sünnete ve sirete verdiği önemden ona, ondan olmayan şeylerin girmemesine gösterdiği titizlikten kaynaklanıyor zannediyordum. İşaret edilen reddiyede (adı: Bu kitabın hadislerine dair) yaptığım tahricden memnun olduğunu söylemesine rağmen, kendisinin neden zayıf hadisleri kabul ettiğini ayrıca neden sahih hadisleri reddettiğini beyan eden metodu hakkında izahatta bulunmuştu. Bunda sadece metne bakmayı esas alıyordu. Ancak kendisi bunu yapmakla ilmi tahriclerin kendisine göre bir kıymetinin olmadığını ifade etmekteydi. Çünkü hadis her halukarda mantıki tenkide açıktır. Ancak mantıki tenkid kişiden kişiye değişiklik arzeder. Şuna göre kabul gören, buna göre kabul görmeyebilir. Bunun aksi de sözkonusudur. Böylece din heva ve hevesten ibaret olur, şahsi bakış açısı dışında kaide ve kuralı olmaz. Halbuki bu bütün İslam alimlerinin ittifak ettikleri; "isnad (sened) dindendir. İsnad olmasaydı dileyen dilediğini söylerdi" kaidesine muhalif bir tutumdur. Gazali'nin de Siret'inin hadislerinin çoğunda yaptığı budur. Kitabında bulunan hadislerin büyük bir kısmı -yaptığım tahriçlerde açıkça görüldüğü üzere- mu'dal, mürsel, müsned olanları ise zayıf iken bu zikredilen başlığın altında kendini beğenmiş bir edayla şöyle diyor:

"Dosdoğru metottan ayrılmamaya çaba gösterdim. Ayrıca saygın kaynaklara dayanmaya özen gösterdim. Bu alanda iyi bir derece yakaladığıma inanıyorum. Basiretli alimlerin nefsinin mutmain olduğu haberleri topladım zannediyorum."

Dediği bu! Fakat ona sorulsa: Bu içtihadında (çabalarında) takip ettiğin kaide nedir? Bu kaide Nebevi Siret'te sahih rivayetin tespit edilebileceği tek yol olan Hadis Usulü ilmi mi? Vereceği tek cevap "şahsi bakış açısı"na dayanmak olacaktır. Bunun meydana getireceği fesada biraz önce işaret etmiştik. Delili de senedi sahih olmayan hadise sahih, senedi sahih olana -hatta Buhari, Müslim'in sahih dediğine- zayıf demesidir. Nitekim işaret ettiğim ve kitabın dördüncü baskısıyla basılan mukaddimede bunları izah ettim. Ancak daha sonraki Şam-Daru'l-Kalem baskısı ve başka baskılarda -maalesef- bunu kaldırmıştır. Onun bu yaptığı bazı kimselerin, bu isteğinin altında yatan kitabının, sünnete hizmet eden, onu koruyup şahsi bakış açılarıyla değil de, ilmi kaideler ışığında sahihi zayıfından temyiz eden alimlerin çabalarını takdir eden okuyucular arasında revac bulmasını sağlamak olduğunu zannetmelerine yol açmıştır. Nitekim Gazali bu kitabında ve son kitabı "Fıkıhçılar ve Hadisçiler Arasında Sünnet" kitabında böyle yapmıştır. İnsanlar açıkça anlamışlardır ki o metod olarak mutezile metoduna uymuştur. Ayrıca ona göre hadis alimlerinin hadislerin tashih ve taz'ifinde yıllar boyu harcadıkları çabaların hiçbir değeri yoktur. Buna ek olarak fıkıh imamlarının usul kaidelerini belirlerken ve bunlara fer'i konuları bina ederken yapmış olduklarının da bir değeri yoktur. Çünkü o, hiçbir kaide ve usule bağlı kalmadan istediğini almakta, istediğini de bırakmaktadır. Birçok faziletli alim -Allah onlardan razı olsun- ona reddiyeler verdiler, onun şaşkınlığı ve sapmalarını ayrıntılı bir şekilde izah ettiler. Bu alanda elime geçen en güzel reddiye, Dr. Rabi b. Hadi el-Medhali'nin Afganistan'da yayınlanan el-Mücahid, s. 9-11'de verdiği reddiye ile Salih b. Abdilaziz b. Muhammed Ale'ş-Şeyh'in "el-Mi'yar li-ilmi'l-Gazali (Gazali'nin ilminin ölçüsü)" adlı risalesidir.

şöyle dedi: Bunların Ebû Hanife'nin mezhebini seçmeleri gerekir. Çünkü o ümmetin kandilidir. Endonezyalı bir grupta şöyle dedi: Hayır Şafiî olmaları gerekir.

Japonlar bunu duyunca çok şaşırdılar.Bu mezhep ihtilafı onların müslüman olmalarına engel oldu.

3- Bazıları da şu iddiada bulunmaktalar:

Sizin dâvet etmiş olduğunuz sünnete tâbi olmak ve imamların muhalif sözlerini almamak; onların bütün sözlerini bırakmak ve içtihad ve görüşlerinden istifade etmemek mânasına gelmektedir.

Bunlara diyorum ki: Bu iddia doğrudan çok uzaktır. Hatta bu iddia açıkça bâtıldır. Nitekim biraz önceki sözleri-mizden bu açıkça görünmektedir. Çünkü bu sözlerimizin hepsi bu iddiaların tersini söylemektedir. Bizim dâvet ettiğimiz tek şey, mezhepleri birer din edinmemek ve onları Kur'an ve sünnetin yerine ikame etmemektir.

Anlaşmazlığa düşüldüğünde veya yeni meydana gelen olayların hükümlerini belirlemekte, günümüzde kendini fakih zannedenlerin yaptığı gibi, sadece mezheplere müracaat etmeyelim. Halbuki onlar Medeni Hukuk'la ilgili hükümleri belirlemekte Kitap ve sünnete müracaat etmeden mezheplerden yola çıkarak doğruyu-yanlışı öğrenmeye çalışmaktadırlar. Bu husustaki metodları şudur: "İhtilaf rahmettir" hadisini ve ruhsatları, maslahatları ve kolay hükümleri almaktır.

Süleyman et-Teymî'nin şu sözü ne kadar güzeldir:

"Her âlimin ruhsatını almaya kalkışırsan, şerrin hepsi sende toplanır."

Bunu İbn Abdilberr (2/91-92) rivâyet etmiş, ardından şöyle demiştir:

"Bunda icma vardır, hakkında ihtilaf olduğunu bilmiyo-rum."

Bizim tenkid ettiğimiz şey, gördüğün gibi icmaya muva-fıktır.

Onların görüşlerine müracaat edip, onlardan istifade etmek, ayrıca hakkında Kitap ve sünnet nassının bulunmadığı ihtilaflı veya izaha ihtiyaç duyulan konularda bu görüşlerden yardım alıp, hakkı bulmaya çalışmak ise, inkar etmediğimiz bir durumdur. Aksine bunu emrediyoruz ve buna teşvik ediyoruz. Kitab ve sünnetle hidâyet bulma yolunu tutanlara faydalı olacağını umuyoruz.

Allâme İbn Abdilberr diyor ki (2/172):

"Sevgili kardeşim asılları muhafaza edip onlarla ilgilenmeye özen göster. Şunu iyice bil ki, Kur'an ve sünneti muhafaza etmekle meşgul olan, fukahanın sözlerine bakıp, bunları içtihadlarına yardımcı, tetkik yollarına anahtar, birçok mânaya yorumlanabilen kapalı ifadelere tefsir olarak gören, mutlaka bağlanılması gereken sünnetleri taklid edercesine imamlardan herhangi birini üzerinde hiç düşünmeksizin taklid etmeyen, âlimlerin meşgul

olduğu sünnetleri ezber ve anlama işinden uzak kalmayan, araştırma ve anlamalarda onları takip eden, yaptıkları çalışmalardan dolayı onlara şükranlarını sunan, çoğunluğu oluşturan doğru görüşlerden dolayı da onları takdir eden, ancak kendilerini görmedikleri gibi onları da hatalardan uzak görmeyen kişi, selef-i salihîn yoluna tutunmuş, doğru yolu bulmuş ve Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in sünnetine ve sahâbîlerin yoluna tâbi olmuştur."

Ancak kendini araştırmalardan uzak tutarak, söyledikleri-mizden yüz çeviren, sünnetlere muhalif davranan, kendi bakış açısıyla bunları değerlendirmeye çalışan hem kendi sapmış, hem de başkalarını saptırmıştır. Bütün bunları bilmeden fetvaya kalkışan kişi ise, daha kör, yolca daha sapıktır:

İşte hak budur yoktur bunun gizliliği

Türlü türlü yollardan artık uzak tut beni

4- Sonra mukallidler arasında yaygın olan bir vehim daha var.

Bu da onların, mezheplerinin muhalif olduğu sünnetlere tâbi olmalarına engel olmaktadır. Bu vehim; sünnete tâbi olmak, mezhep sahibinin hatalı olmasını gerektirir şeklindeki zanlarıdır. Hatalı olmak da -onlara göre- imamı tân (tenkid) etmek mânasına gelir. Eğer müslümanların bir ferdini tân etmek caiz değilse, onların imamları nasıl tân edilebilir?!

Cevabı şu: Bu düşünce bâtıldır. Sebebi de sünnet fıkhından uzak durmaktır. Yoksa akıllı bir müslüman nasıl böyle bir söz söyler? Kaldı ki, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-şöyle buyuruyor: "Hakim hüküm verirken içtihad eder de isabet ederse, ona iki ecir vardır. Hüküm verirken içtihad eder de hata ederse, ona bir ecir vardır."[1] Bu hadis, bu düşünceyi reddetmekte ve açık bir şekilde şunu ifade etmektedir: Birinin "filan kişi hata etti" sözünün şer'î mânası "bir sevap aldı" demektir. Kendisini hatalı gören kişiye göre, o ecir almış oluyorsa, onu hatalı görmekle ona tân ettiği nasıl vehmedilebilir? Şüphe yok ki bu vehim bâtıldır ve bu düşüncenin sahibi kişi, bunu hemen terketmelidir. Yoksa müslümanları tân eden o olur. Hem de herhangi bir ferdi değil, sahâbîleri, tabiîni ve ondan sonra gelen büyük imamları... Çünkü biz yakînen biliyoruz ki bu yüce zatlar, birbirlerini hatalı görüyor, birbirlerinin görüşlerini reddediyorlardı.[2] Şimdi aklı başında olan şunu söyleyebilir mi: Onlar birbirlerini tân ediyorlardı? Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-Ebû Bekir'in bir rüyaya yaptığı yorumda hatalı olduğunu söyleyip şöyle demiştir: "Bazı yorumlarında isabet ettin, bazılarında ise hata ettin."[3] Peki, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-bu sözüyle Ebû Bekir'i tân etmiş mi oluyor?

---

1 Buhari, Müslim

2 Biraz önce geçen Müzeni ve İbn Receb'in sözlerine bakın

3 Buhari, Müslim sebebi ve tahrici için bkz. el-Ahadis-Sahiha 121

Bunun kötü neticelerinden biri de, bu düşüncedeki insanları mezheplerine muhalif olan sünnetlere tâbi olmaktan alıkoymuş olmasıdır. Çünkü onlara göre sünnete tâbi olmak imamı tân etmek demektir. Halbuki sünnete muhalif de olsa ona tâbi olmak; ona saygı duymak ve ihtiram göstermek demektir. Bu yüzden bu vehmî tândan kaçınmak için imamlarını taklit etmekte ısrar ediyorlar.

Bunlar bu vehim sebebiyle, kaçmış oldukları durumdan daha kötüsüne düştüklerini unutmuşlardır (unutmazlıktan geldiler demiyorum). Çünkü biri kalkıp, onlara şunu söylese: "Eğer birine tâbi olmak ona saygı göstermek, ona muhalefet etmek de tân etmek anlamına geliyorsa, Rasûlullah'a muhalefet etmeyi, sünnete muhalif konularda imama tâbi olmayı nasıl caiz görebilirsiniz?! Halbuki o (imam) masum olmadığı gibi, onu tân etmek küfür de değil. Eğer imama muhalefet, onun tân edildiğini ifade ediyorsa, Rasûlullah'a muhalefet onun tân edildiğini daha açık ifade etmektedir. Bilakis bu -Allah korusun- küfrün ta kendisidir." Evet, biri bunu kalkıp söylese, verecek cevapları olmayacaktır. Verdikleri tek cevap -çoğu zamanda onlardan duyduğumuz- söyledikleri şu sözdür:

"Bizim sünneti bırakmamız, imama duyduğumuz güvene ve sünneti bizden daha iyi bildiği kanaatine dayanmaktadır." Bu söze, çeşitli yönlerden cevap verecek olursak, sözü çok uzatırız. Bu yüzden bir yönüne cevap vermekle yetineceğiz. İnşaallah da yeterli cevap olacaktır. Şunu söylüyorum:

Sünneti sizden daha iyi bilen sadece sizin mezhep imamınız değil, ortada sünneti sizlerden daha iyi bilen onlarca hatta yüzlerce imam mevcuttur. Eğer sahih sünnet mezhebinize muhalif olarak gelir ve o imamlardan biri bu sünneti alırsa, böyle bir durumda o sünneti almak size göre vaciptir ve kat'i bir husustur. Çünkü biraz önce söylediğiniz söz burada geçerli değildir. Ayrıca size muhalif olan kimse itiraz ederek şöyle diyecektir: "Biz bu sünneti, bunu alan imama güvendiğimizden dolayı aldık." Ona tâbi olmak, sünnete muhalif olan imama tâbi olmaktan evladır. Bu da herkesin anlayacağı açık bir şeydir.

Bu yüzden şunu söyleyebilirim:

Bu kitabımız, namaz hususunda Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'den sabit olan sünnetleri toplamış olduğundan, bununla amel etmemek için kimsenin mazereti olamaz. Çünkü kitapta âlimlerin ittifakla terkettikleri bir konu yoktur. Bilakis kitapta gelen meselelerle, muhakkak ilim ehlinden bir grup amel etmiştir. Amel etmeyen de mazurdur ve bir ecir almıştır. Çünkü ya bu sünnet ona ulaşmamıştır veya delil olabilecek bir yolla gelmemiştir. Ya da âlimler tarafından bilinen bir mazereti vardır. Fakat ondan sonra gelerek, sünnete vakıf olan kişilerin, o imamı taklit ederlerse bir mazeretleri olamaz. Bilakis ona vacip olan, masum (hata ihtimali olmayan) nassa tâbi olmaktır. İşte bu kitabın mukaddimesinde anlatmak istediğimiz budur.

Allah Teâlâ da buyuruyor ki:

"Ey iman edenler! Allah'ın Resûlü sizi, size hayat verecek şeylere dâvet ettiği zaman, hemen Allah'ın ve Resûlü'nün dâvetini kabul edin. Bilin ki, Allah kişi ile kalbi arasına girer. O'nun huzurunda toplanacaksınız."[1]

Allah hakkı söyler, O doğru yola hidâyet eder. O ne güzel mevla ve ne güzel yardımcıdır. Allah'ın salat ve selamı Muhammed, ailesi ve ashabı üzerine olsun. Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.

Muhammed Nâsıruddin Elbânî

Şam, 20.5.1381

[1] Enfal 24

PEYGAMBER -SALLALLAHU ALEYHI VE SELLEM- -SALLALLAH ALEYHİ VE SELLEM-'İN NAMAZ KILIŞ ŞEKLİ

KIBLE'YE YÖNELMEK

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-namaz kılmak istediğinde, farzda olsun nafile de olsun Kâbe'ye yönelirdi.[1] Ayrıca bunu emrederdi. "Namazını tam kılamayan zata" şöyle demişti:

"Namaz kılacağın zaman güzelce (azalarını iyice suyla yıkayarak) abdest al, sonra kıbleye yönel ve tekbir al"

"Sefere çıktığı zaman da nafileleri bineği üzerinde kılardı. Vitiri de öyle kılardı. Binek doğuya-batıya, nereye yönelirse yönelsin o yöne doğru kılardı..."[2]

Bu hususta da Allah Teâlâ'nın şu sözü nazil olmuştur:

"*Her nereye yönelirseniz Allah'ın yüzü oradadır.*"[3]

"Bazen de devesi üzerinde nafile kılmak istediğinde -bineğiyle- kıbleye yönelir ve tekbir alırdı. Sonra bineği nereye yönelirse yönelsin namazına devam ederdi."[4]

"Bineği üzerinde rükû ve secdeleri başıyla ima ederek yapıyordu. Secdeyi rükûya göre daha aşağı yapıyordu."[5]

"Farz kılmak istediğinde de iner ve kıbleye yönelirdi."[6]

Şiddetli korku esnasındaki namazında ise, ümmetine "ayakta durarak ve binekler üstünde, kıbleye yönelerek veya yönelmeden" kılmanın sünnet olduğunu bildirmiştir.[7]

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-buyuruyor ki:

"Ordular birbirine girdiğinde, sadece tekbir ve başla işaret vardır."[8] Ayrıca şöyle buyuruyordu:

"Doğu ile batı arası kıbledir."[9]

Cabir -Allah ondan râzı olsun- diyor ki: "Bir yolculukta veya bir seriyede Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ile beraberdik. Hava bulutlandı. Bu yüzden içtihad ettik ve kıble hakkında ihtilafa düştük. Herbirimiz bir yöne doğru dönerek, namazı kıldık. Sonra yönümüzü belirlemek üzere önümüze çizgiler çizdik. Sabah olduğunda baktık ki, kıbleden

---

1 Bunun mütevatir olduğu kesindir. Bu yüzden tahric etmeye gerek yok, ayrıca buna delalet eden rivayetler ileri de gelecektir.

2 Buhari, Müslim ve Serrac rivayet etmişlerdir. Birinci hadis "İrvâ"da (289) tahric edilmiştir.

3 Bakara 114. Müslim rivayet etmiştir. Tirmizi de tashih etmiştir.

4 Ebu Davud, İbn Hibban es-Sikat 1/12, Ziya el-Muhtâra'da sahih bir senedle rivayet etmişlerdir. İbnû's-Seken ve İbn'ul-Mulakkin de "Hulasat'ûl-bedr'il-mûnir 1/22'de tashih etmişlerdir. Onlardan önce Abdulhak el-İşbili Ahkam'ında (no: 1394 tahkiki bana aittir) tashih etmiştir. İbn Hani'nin 'Mesail'de naklettiğine göre İmam Ahmed de aynısını söylemiştir. (1/67)

5 Ahmed ve Tirmizi rivayet etmiş ve tashih etmiştir.

6 Buhari, Ahmed

7 Buhari, Müslim, ayrıca bkz. el-İrvâ (588)

8 Beyhaki, Buhari, Müslim'in senediyle rivayet etmiştir.

9 Tirmizi ve Hakim rivayet etmişler ve sahih olduğunu belirtmişlerdir. Hadisi "İrva'ul-ğalil fi tahrici Ahadisi Menar'is-Sebil (292)'de tahric ettim. Kitap basılmış durumda.

başka yöne doğru namaz kılmışız. Bunu Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e anlattık. Bize namazımızı tekrar kılmamızı emretmedi ve şöyle dedi: "Namazınız sahihtir."[1]

"*(Ey Muhammed!) Yüzünü göğe çevirip durduğunu görüyoruz. Seni, sevdiğin kıbleye mutlaka çevireceğiz. Hemen yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir.*"[2]

âyeti inmeden önce -Kâbe'yi önüne alarak- Mescid-i Aksa'ya doğru namaz kılardı. Bu âyet inince Kâbe'ye yöneldi. İnsanlar Kuba Mescidi'nde sabah namazını kılarken, biri gelip şöyle dedi:

"Bu gece Rasûlullah'a Kur'an indirildi ve ona Kâbe'ye yönelmesi emredildi. Hadi siz de Kâbe'ye yönelin."

Yüzleri Şam'a dönüktü, bunun üzerine (Kâbe'ye) döndüler. İmamları da döndü.[3]

---

1 Darekutni, Hakim, Beyhaki. Tirmizi'de ve İbni Mace'de hadisin şahidi vardır. Başka bir şahit de Taberani'de var. Bkz. el-İrva' 296

2 Bakara 144

3 Buhari, Müslim, Serrac, Taberani (3/108/2) İbn Sa'd (1/243) Bkz. el-İrvâ' 290

KIYAM

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-, Allah Teâlâ'nın:

"*Gönülden boyun eğerek Allah'ın huzurunda (kıyam edin) durun.*"[1]

emrine uyarak farz ve nafile namazlarında kıyam ederlerdi (ayakta dikilirlerdi).

Seferde olduğu zamanlarda ise nafileleri bineğinin üzerinde kılardı.

Şiddetli korku esnasında ise, daha önce de geçtiği gibi ümmetine, ayakta yahut binek üstünde namaz kılmayı meşru kılmıştı.

Bunun esası da Allah Teâlâ'nın şu buyruğudur:

"*Namazlara ve orta namaza*[2] *devam edin. Gönülden boyun eğerek Allah'ın huzurunda durun. Eğer korku içinde bulunursanız, yaya olarak yahut binekli iken namazınızı kılın. Emniyet içinde olduğunuzda da bilmediğiniz şeyleri size öğrettiği şekilde Allah'ı zikredin.*"[3]

"Vefatına neden olan hastalığında ise namazını oturarak kıldı."[4]

Bundan önce de hastalandığında namazını böyle kılmıştı. "Arkasında insanlar ayakta durmuştu. Ancak oturmalarını işaret etmiş, onlar da oturmuşlardı (oturarak namaz kılmışlardı). Namazı bitirince şöyle dedi:

"Siz biraz önce neredeyse Rumların ve Farisî'lerin yaptığını yapacaktınız. Kralları otururken onlar önlerinde ayakta dururlar. Siz bunu yapmayın. İmam kendisine uyulsun diye (imam) olmuştur. Rükûya vardığında siz de rükû edin. Kalktığında siz de kalkın. Eğer oturarak kılarsa, siz de onunla birlikte oturarak kılın."[5]

HASTA OLAN KİMSENİN NAMAZI OTURARAK KILMASI

İmran b. Husayn -Allah ondan râzı olsun- diyor ki:

"Bende bâsur hastalığı vardı. Bunu Rasûlullah'a sordum, buyurdu ki:

"Ayakta namaz kıl. Eğer yapamıyorsan, oturarak; onu da yapamazsan, yan yatarak (namazını kıl)."

Yine demiştir ki:

"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e kişinin oturarak namaz kılması meselesini sordum. "

---

1 Bakara 238

2 Cumhur'u ulemanın sahih kabul ettiği görüşe göre bu ikindi namazıdır. Ebu Hanife ve İmameyn de bu görüştedir. Bu hususta birçok hadis varid olmuştur. İbni Kesir Tefsir'inde bu hadisleri vermiştir.

3 Bakara 238, 239

4 Tirmizi, sahihtir demiştir. Ahmed

5 Buhari, Müslim. Ayrıca "İrva'ul-Ğalil" 394'te tahric edilmiştir.

Buyurdu ki:

"Ayakta namaz kılan daha faziletli (olanı yapmış)tır. Oturarak kılana ayakta kılan kimsenin yarı ecri vardır. Kim de yatarak (bir rivâyette de: uzanarak) namazı kılarsa ona da oturarak namaz kılan kimsenin yarı ecri vardır."[1]

Bundan kasıt hasta olan kişidir.

Çünkü Enes -Allah ondan râzı olsun- demiştir ki:

"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bazı insanların yanına uğradı. Hastalıklarından dolayı oturarak namaz kılıyorlardı. Bunun üzerine şöyle buyurdu:

"Oturanın namazı (ecir bakımından) ayakta kılanın namazının yarısı kadardır."[2]

Ayrıca bir hastayı ziyaret etti. Onun bir yastık üzerinde namaz kıldığını gördü. Bunun üzerine yastığı alıp attı. Sonra (adam) bir değnek edinip (ona dayanarak) namaz kılmaya başladı. Onu da alıp attı ve şöyle buyurdu:

"Eğer yapabilirsen yerde (oturarak) kıl. Yapamazsan ima ile kıl, secde de rükûdan biraz daha fazla eğil"[3]

Gemide Namaz Kılmak

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e gemide nasıl namaz kılınacağı soruldu. Dedi ki:

"Ayakta durarak namaz kıl. Ancak boğulmaktan korkarsan hayır (yani oturarak namaz kılabilirsin)."[4]

"Yaşlandığında ise Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-namaz kıldığı yerde bir direk diktirmiş ve ona yaslanmıştır."[5]

Gece Namazlarında Kıyam ve Kuud (Oturma)

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-geceleri bazen ayakta durarak ve bunu uzun tutarak namaz kılardı. Bazen de oturarak ve uzun tutarak kılardı. Kıraati ayakta yaptığı zaman rükûyu da ayakta yapardı. Kıraati oturarak yaptığında rükûyu da oturarak yapardı.[6]

---

1 Buhari, Ebu Davud, Ahmed. Hattabi diyor ki: İmran'ın hadisinde kastedilen, zorlayarak meşakkatle ayak durmaya gücü yeten ve farz (namaz) kılan hastadır. Oturanın ecrinin ayakta duranın yarı ecri kadar olduğunu belirtmesinin sebebi oturması caiz olsa da onu ayakta durmaya teşvik etmektir. Hafız İbn Hacer, Fethu'l-Bari (2/468) de diyor ki: "Bu yerinde bir yorumdur."

2 Ahmed, İbni Mace sahih bir senedle rivayet etmişlerdir.

3 Taberani, Bezzar ve İbn'us-Semmak hadisinde (2/67) (rivayet etmiştir). Beyhaki de rivayet etmiştir. Senedi de sahihtir. es-Sahiha'da nitekim bunu beyan ettim (323)

4 Bezzar (68). Darekutni, Abdulğani el-Makdisi, Sünen 2/82. Hakim sahih olduğunu söylemiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir. Not: Uçakta namaz kılmanın hükmü gemide namaz kılmanın hükmü gibidir. Yani gücü yeterse ayakta kılar, değilse oturarak kılar, rüku ve secdelerini imayla yapar.

5 Ebu Davud, Hakim; Hakim ve Zehebi sahih olduğunu söylemişlerdir. Bkz. es-Sahiha 319, el-İrva (383)

6 Müslim, Ebu Davud

"Bazen (de) oturarak namaz kılar, oturduğu yerde (Kur'an) okurdu. Kıraati bitirmesine otuz veya kırk âyet kaldığında kalkar (kalan o âyetleri) ayakta okurdu. Ardından rükûya ve secdeye varırdı. Sonra aynı şeyi ikinci rekatta yapardı."[1]

"Nafile namazı, (ancak) hayatının sonlarında yaşlandığı zaman oturarak kıldı. Bu vefatından bir yıl önce olmuştu."[2]

"(Oturduğunda) ayaklarını dizlerden kırarak ve bacaklarının altına koyarak otururdu."[3]

AYAKKABIYLA NAMAZ KILMAK VE BUNA DAİR EMİR

"Bazen yalın ayak, bazen de ayakkabılı bir şekilde namaza dururdu."[4]

Bunu ümmetine mübah kılıp şöyle buyurmuştur:

"Herhangi biriniz namaz kıldığında ayakkabılarını giysin veya çıkarıp ayaklarının arasına koysun. Onlarla kimseye de eziyet etmesin (rahatsız etmesin)."

Bazen de bunlarla namaz kılmayı tekid etmek üzere şöyle buyurmuştur:

"Yahudilere muhalefet edin! Çünkü onlar ayakkabılarıyla ve pabuçlarıyla namaz kılmazlar."[5]

Bazı zamanlar namaz esnasında ayakkabılarını çıkarır ve namazına devam ederdi. Nitekim Ebû Said el-Hudri şöyle demiştir:

"Bir gün Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-bize namaz kıldırdı. Namazının bir bölümüne ulaştığında ayakkabılarını çıkardı ve sol tarafına koydu. İnsanlar bunu görünce onlar da ayakkabılarını çıkardılar. Namazını bitirince şöyle dedi:

"Ne diye ayakkabılarınızı çıkardınız?" Dediler ki:

"Senin ayakkabılarını çıkardığını gördük, biz de ayakkabılarımızı çıkardık." Bunun üzerine buyurdu ki:

"Cebrail bana geldi ve ayakkabılarımda pislik -veya eziyet verici bir şey- (bir rivâyete göre: necaset) olduğunu haber verdi, ben de çıkardım. Biriniz mescide geldiğinde ayakkabılarına baksın, onlarda pislik -veya eziyet verici bir şey- (bir rivâyete göre: necaset) görürse onları silsin ve sonra onlarla namazını kılsın."[6]

---

1 Buhari, Müslim

2 Müslim, Ahmed

3 Nesai, İbn Huzeyme Sahihinde (1/107/1), Abdulğani el-Makdisi, Sünen (1/80). Hakim rivayet etmişlerdir. Hakim sahihtir demiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir.

4 Ebu Davud, İbn Mace. Hadis Tahavi'nin dediği gibi mütevatirdir.

5 Ebu Davud ve Bezzar (53 ve zevaidinde) Hakim sahih demiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir.

6 Ebu Davud, İbn Huzeyme, Hakim sahihtir demiştir. Nevevi ve Zehebi de muvafakat etmiştir. Bkz. el-İrva 284

"Ayakkabılarını çıkardığı zaman sol tarafına koyardı."[1] Şöyle diyordu:

"Biriniz namaz kıldığında ayakkabılarını sağ tarafına koymasın. Başkasının sağına gelecek şekilde ve sol tarafına koymasın. Ancak sol tarafında kimse yoksa (koyabilir). (Eğer solunda insan varsa) ayaklarının arasına koysun."[2]

MİNBERİN ÜZERİNDE NAMAZ KILMAK

"Bir defasında minberin üzerinde namaz kıldı (bir rivâyette, minberin üç basamaklı olduğu geçmektedir).[3] [Minberde iken kalkıp, tekbir getirdi ve arkasından insanlar tekbir getirdi.] [Sonra minberin üzerinde rükûya vardı.] Sonra kalktı arka arka inerek, minberin başında secdeye vardı. Ardından tekrar yerine döndü. [Birinci rekatta yaptığının aynısını yaptı.] Namazını bitirince insanlara döndü ve şöyle dedi:

"Ey insanlar! Bunu yapmamın sebebi, namazda bana uymanız ve benim namazımı öğrenmenizdir."[4]

SÜTRE VE VÜCUBİYETİ

"Sütreye yakın yerde (namaza) dururdu. Duvarla arasında üç arşın kadar mesafe olurdu."[5]

"Secde yaptığı yer ile duvar arasında da koyun geçecek kadar mesafe olurdu." [6]

Şöyle buyuruyordu:

"Namaz kılacağın zaman sütre koyarak namaz kıl. Kimsenin de önünden geçmesine izin verme. Israr ederse onunla mücadele et (savaş). Çünkü onun yanında şeytan vardır."[7]

Şöyle de buyuruyordu:

"Biriniz sütre koyarak namaz kıldığında ona yakın olsun, bu takdirde şeytan onun namazını kesemez (bozamaz)."[8]

Bazı zamanlar da özellikle mescidde bulunan direğin yanında namaz kılmaya özen gösterirdi.[9]

---

1 Ebu Davud, Nesai, İbn Huzeyme (1/110/2) sahih bir senedle rivayet etmişlerdir.

2 Ebu Davu, İbn Huzeyme, Hakim -sahihtir demiştir- Nevevi ve Zehebi de ona muvafakat etmişlerdir.

3 Minberde sünnet olan üç basamaklı olmasıdır. Fazla olmamalıdır. Üçten fazla olması Emevilerin çıkardığı bir bidattir. Çoğu yerde safı bölmektedir. Safı bölmekten kaçınmak için mescidin veya mihrabın batısındaki köşeye koymak da başka bir bid'attir. Güneyde ki duvarda, -duvardan merdivenle çıkılan- balkon gibi yapmak da böyledir. En hayırlı hidayet Muhammed'in (s.a.v) hidayetidir. Bkz. Feth'ul-Bari 2/331

4 Buhari, Müslim diğer rivayet onun ve İbn Sa'd'indir. (1/253) Bkz. el-İrva 545

5 Buhari, Ahmed

6 Buhari, Müslim

7 İbn Huzeyme sahihinde ceyyid bir senedle (1/93/1) rivayet etmiştir.

8 Ebu Davud, Bezzar s. 53. Hakim rivayet etmişlerdir. Hakim (hadise) sahih demiş Nevevi ve Zehebi de muvafakat etmişlerdir.

9 Derim ki: İmam olsun münferid olsun büyük camide bulunsa da muhakkak sütre koymalıdır. İbn Hâni Mesailinde (1/66) diyor ki: Bir gün önümde sütre olmadan namaz kılarken Ebu Abdullah (yani İmam Ahmed) beni gördü. -Onunla büyük bir camide (cuma kılınan) beraberdik- Bana şöyle dedi: "Önünde sütre bulundur, ben de bir adamı kendime sütre yaptım."

"[Önünde bir şeyin bulunmadığı boş arazide] namaz kıldığı zaman da önüne bir mızrak diker, ona doğru namaz kılardı. İnsanlar da arkasında dururdu."[1] Bazen de: "Bineğini önünde yan şekilde durdurur, ona doğru namaz kılardı."[2] Bu ise develerin ağıllarında namaz kılmaktan farklıdır. Çünkü (orada namaz kılmayı) "nehyetmiştir."[3] Bazı zamanlar da: "Deve eyerini alır, kıble istikametine doğru düzeltir ve arkasında durarak namaz kılardı."[4]

Şöyle buyuruyordu:

"Biriniz önüne, eyerin arka kaşı kadar bir sütre koyarsa namazını kılsın. Onun arkasından geçenlere aldırış etmesin."[5]

"Bir defasında da ağaca doğru namaz kılmıştır."[6]

Bazen de: "Âişe -Allah ondan râzı olsun- üzerinde [örtüsünün altında] uzanmışken, divana doğru namaz kılardı."[7]

Namaz kıldığında sütreyle arasından bir şeyin geçmesine izin vermezdi. "Namaz kılıyorken, bir koyun gelip önünde dolaşmaya başladı. Hızlıca öne geçip karnını duvara yasladı. [Koyun da arkasından geçti].[8]

Bir defasında da "Farz namazı kılarken yumruğunu sıktı. Namazı kılınca dediler ki: "Ey Allah'ın Rasulü! Namazda bir şey mi oldu?" Dedi ki:

"Hayır! Ancak şeytan önümden geçmek istedi. Ben de onun boynunu sıktım, öyle ki dilinin soğukluğunu elimde hissettim. Allah'a yemin olsun ki, kardeşim Süleyman'ın benden önce söylediği sözü olmasaydı, o mesciddeki bir direğe bağlanır, Medine çocukları onun etrafında dolaşırlardı.

[Kim kıbleyle arasına bir şeyin girmesine engel olabiliyor-sa yapsın (engel olsun)!"[9]

Diyorum ki: İmam Ahmed'in bu sözünde, mescid büyük olsun küçük olsun sütrenin konulmasında fark bulunmadığına işaret vardır. Doğrusu da budur. Dolaştığım memleketlerin hepsinde de imamlar da insanlar da bunu ihlal etmişlerdir. İlk, bu yılın Receb ayında (1410 h) dolaşma imkanı bulduğum Suudi Arabistan'da bu ülkelerden biridir. Alimlere düşen insanların dikkatlerini çekmek ve sütreye teşvik etmektir. Ayrıca ahkamını da beyan etmeliler. Ayrıca bu hüküm Harameyn için de geçerlidir.

1 Buhari, Müslim, İbn Mace

2 Buhari, Ahmed

3 Buhari, Ahmed

4 Müslim, İbn Huzeyme (2/92) Ahmed

5 Müslim, Ebu Davud

6 Nesai ve Ahmed sahih bir senedle rivayet etmiştir.

7 Buhari, Müslim, Ebu Ya'la (3/1107)

8 İbn Huzeyme Sahihinde (1/95/1) Taberani (3/140/3). Hakim rivayet etmişlerdir. Hakim sahih demiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir.

9 Ahmed, Dârekutni, Taberani sahih bir senedle... Bu hadis manasıyla sahihayn ve başka kitaplarda sahabeden bir gruptan varid olmuştur. Kadıyanilerin tekfir edilmesine (delil olan) birçok hadisten biridir. Çünkü onlar Kur'an'da ve sünnet'te zikredilmişolan cin alemine iman etmemektedirler. Nasları reddetme yolları bilinmektedir. Eğer Kur'an'dan olursa manasını tevil ederler. Örnek olarak: "Deki: Bana cinlerden bir grubun dinlediği vahyedildi." buyruğu hakkında: şöyle derler: Yani "insanlardan". Böylece bunu "beşer" lafzı gibi "insan" lafzına muradif saymışlardır. Böyle yaparak lugat ve şeriatin dışına çıkmışlardır. Eğer sünnetten olursa, bâtıl tevillerle tevil

Şöyle de diyordu:

"Biriniz insanlara karşı sütre olabilecek bir şeye doğru namaz kılar da biri önünden geçmek isterse, onu göğsünden geri itsin [elinden geldiğince ona engel olsun], (bir rivâyete göre: İki defa ona engel olsun. Israr ederse, onunla mücâdele etsin; çünkü o şeytandır."[1]

Şöyle de diyordu:

"Namaz kılan kişinin önünden geçen, yükleneceği (günahı) bilseydi, kırk (yıl) beklerdi de yine de onun önünden geçmezdi."[2]

NAMAZI KESEN (BOZAN) ŞEYLER

Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- -sallallahu aleyhi ve sellem-şöyle buyuruyordu:

"Eğer kişinin önünde eyerin arka tahtası gibi bir sütre yoksa namazını hayızlı[3] kadın, eşek ve siyah köpek keser. "Ebû Zer diyor ki: Dedim ki: "Ey Allah'ın Resûlü, niye kırmızı değil de siyah köpek?" Buyurdu ki: "Siyah köpek şeytandır."[4]

MEZARA DOĞRU NAMAZ KILMAK

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- mezara doğru namaz kılmayı nehyetmiştir.

Nitekim o şöyle buyurmuştur:

"Mezarlara doğru namaz kılmayın ve kabirlerin üzerlerinde oturmayın."[5]

NİYET[6]

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur:

"Muhakkak ki ameller, ancak niyetlere göredir. Her kişiye de niyet ettiğinin karşılığı vardır."[7]

---

edilmesi mümkünse bunu yaparlar, değilse kolayca bâtıl olduğuna hüküm verirler. İsterse hadis imamlarının hepsi ve onlardan sonra gelen ümmetin hepsi sahih -hatta mütevatir- olduğunda icma etmiş olsunlar. Allah onlara hidayet versin.

1 Buhari, Müslim. Diğer rivayet İbni Huzeyme'nindir. (1/94)

2 Buhari, Müslim

3 Yani buluğ çağına gelmiş kadın. Buradaki kesmekten kasıt (namazı) bozmaktır. "Namazı hiçbir şey kesmez" hadisine gelince "Temam'ül-Minne" de (s. 306) ve başka kitaplarda tahkik ettiğim gibi zayıf bir hadistir)

4 Müslim, Ebu Davud, İbn Huzeyme (1/95/2)

5 Müslim, Ebu Davud, İbn Huzeyme (1/95/2) ayrıca: Tahzir'us-sacid min ittihazi'l-kuburi mesacid" ve "Ahkam'ül-cenaiz ve bidauha" kitaplarıma bakabilirsiniz.

6 Nevevi, Ravdat'üt-Talibin'de (1/224) şöyle demektedir: Niyet: Kastetmektir. Namaz kılan kişi, zihninde namazın kendisini ve değinilmesi vacip olan -örnek olarak, öğle namazı, farz namaz gibi- sıfatlarını hazır bulundurmalı. Sonra bunları tekbirin başına bağlı olarak kastetmeli.

7 Buhari, Müslim v.d. Bkz. el-İrva (s.22)

TEKBİR

Sonra namazına "Allah Ekber"[1] sözüyle başlardı. Daha önce de geçtiği gibi "namazını tam kılamayan zâta" bunu emretmiş ve şöyle demiştir:

"İnsanlardan hiç kimsenin namazı abdest almadan tamam (sahih) olmaz. Abdesti yerli yerince almalı, sonra "Allah Ekber" demelidir."[2]

Ayrıca şöyle de buyurmuştur:

"Namazın anahtarı abdestli olmak, tahrimi[3] tekbir almak, tahlili ise selam vermektir.[4]

"Tekbir aldığında arkasındakilere duyurmak için sesini yükseltirdi."[5]

"Hasta olduğu zaman, Ebû Bekir, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in tekbirini insanlara duyurmak üzere yüksek sesle tekbir alırdı."[6]

Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmaktaydı:

"İmam, "Allah Ekber" dediğinde siz de "Allah Ekber" deyin."[7]

Elleri Kaldırmak

"Ellerini bazen tekbirle beraber,[8] bazen tekbirden sonra[9] bazen de tekbirden önce kaldırırdı.[10]

"Ellerini, parmaklarını açarak kaldırırdı [parmaklarının arasını tam açmaz, birbirine de yapıştırmazdı].[11]

"(Ellerini) omuzları hizasına kadar kaldırırdı.[12] Bazen de kulak [yumuşağı] hizasına kadar kaldırdığı olurdu."[13]

---

[1] Müslim, İbn Mace. Hadiste de rasulullah'ın namazına "niyet ettim..." v.b. sözlerle başlamadığına işaret vardır. Bu ittifakla bid'attir. Ancak bu bidatin hasene mi seyyie mi olduğunda ihtilaf edilmiştir. Biz ise diyoruz ki: "Rasulullah'ın" her bid'at delalettir. "Her delalet de ateştir" buyruğunun umum ifadesine dayanarak ibadetlerde yapılan her bidat delalettir. Bunun tafsilatının yeri ise burası değil.

[2] Taberani, sahih bir senedle rivayet etmiştir.

[3] Yani içinde Allah'ın haram kıldığı fiilleri haram kılma, tahlili de böyledir. Yani dışında helal kıldığı fiilleri helal kılma... Buradaki tahrim ve tahlilden kasıt, haram olan ve helal olan (fiillerdir). Hadis, namazın kapısının kapalı olduğuna ve ancak abdestle açılabileceğine delalet ettiği gibi, namazın hürmetine ancak tekbirle girilebileceğine, ondan çıkmanın ancak selamla olabileceğine de delalet etmektedir. Bu da cumhurun mezhebidir.

[4] Ebu Davud, Tirmizi, Hakim: Sahih demiş Zehebi de ona muvafakat etmiştir. Ayrıca bkz. el-İrva 301

[5] Ahmed, Hakim. Hakim sahihtir demiş, Zehebi de muvafakat etmiştir.

[6] Müslim, Nesai

[7] Ahmed, Beyhaki sahih bir senedle.

[8] Buhari, Nesai

[9] Buhari, Nesai

[10] Buhari, Ebu Davud

[11] Ebu Davud, İbn Huzeyme (1/62/2 ve 1/64). Temam'ül-minne, Hakim. Hakim sahih demiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir.

[12] Buhari, Nesai

[13] Buhari, Ebu Davud

Sağ Eli Sol Elin Üzerine Koymak

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-"sağ elini sol elinin üzerine koyardı."[1]

Şöyle buyurmaktaydı:

"Biz Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-ler topluluğu, orucumuzu acele açmak, sahurumuzu tehir etmek ve namazda sağ elimizi sol elimizin üzerine koymakla emrolunduk."[2]

"Namazda sol elini sağ elinin üstüne koymuş bir adama rastladı. Adamın ellerini çözdü ve sağ elini sol elinin üzerine koydu."[3]

Elleri Göğüs Üzerine Koymak

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-, "sağ elini, sol elinin üstüne, (bazen) bileğe, (bazen de) kolunun üstüne koyardı."[4] "

Sahâbîlerine de bunu emretmiştir."[5] "Bazı zamanlar da sağ eliyle sol elini kavrardı (tutardı)."[6]

"Ellerini (de) göğsünün üzerine koyardı."[7]

"Namazda elleri böğürler üzerine koymayı nehyeder-di."[8] Elleri böğür üzerine koymak, Rasûlullah'ın nehyettiği elleri bele koyma hareketidir.[9]

---

1 Müslim, Ebu Davud. Bkz. el-İrva 352

2 İbn Hibban ve Ziya, sahih bir senedle rivayet etmişlerdir.

3 Ahmed, Ebu Davud. Sahih bir senedle rivayet etmişlerdir.

4 Ebu Davud, Nesai, İbn Huzeyme (1/54/2) sahih bir senedle rivayet etmişlerdir. İbn Hibban da sahihtir demiştir (485)

5 Malik, Buhari, Ebu Avane)

6 Nesai, Darekutni sahih bir senedle rivayet etmişlerdir. Hadiste tutmanında sünnet olduğuna delil vardır. Birinci hadiste de koymaya delil vardır. Hepsi de sünnettir. Bazı müteahhir hanefilerin hasen gördüğü tutmakla koymayı bir arada yapmak ise bidattir. Yapılma şekli onların dediği gibi şöyledir: "Sağ elini sol elinin üzerine koyar, sol bileğini de sağ elinin baş parmağı ve serce parmağıyla tutar, diğer üç parmağıda açar. Bkz. "Haşiyatü İbn Abidin 1/454" Müteahhirlerin söylediklerine aldanma.

7 Ebu Davud, İbn Huzeyme sahihinde (1/54/2) Ahmed, Ebu'ş-Şeyh. Tarih-u Asbahan s. 125 rivayet etmişlerdir. Senedlerden birine Tirmizi hasendir demiştir. Manası da "muvatta" ve Buhari'nin sahihinde derinlemesine düşünüldüğünde (anlaşılır). Ahkam'ul-cenaiz (s.118)'de bu hadisi yolları hakkında gerekli tetkikleri yaptım.

Not: Sünnette sabit olan göğüs üzerine koymaktır. Bunun muhalifi şekiller ise ya zayıftır veya aslı yoktur. Nitekim İmam İshak b. Rahuyah bu sünnetle amel etmiştir. Mervazi el-Mesail (s.222)'de diyor ki: "İshak bize vitir kıldırırdı... Kunut yaparken ellerini kaldırırdı, rükudan önce kunut yapardı. Ellerini de göğüslerinin üstüne veya altına koyardı." Kadı İyad el-Maliki de İ'lam kitabının "Namazın Müstehabları" bölümünde söylediği de böyledir: (s.15, 3. baskı-Rabat): "Gırtlağa yakın bir yerde sağ eli sol elin üzerine koymak"

Abdullah b. Ahmed (b. Hanbel)'in Mesail'inde (s.62) söylediği de buna yakındır. Diyor ki:

"Babamı, namaz kıldığında ellerini birbirinin üstünde göbeğinin üst tarafında koyduğunu gördüm." Bkz. İrva'ul-Ğalil (353)

8 Buhari, Müslim. Ayrıca bkz. el-İrva' 374

9 Ebû Davud, Nesai

NAMAZDA SECDE YERİNE BAKMAK VE HUŞÛ

"Namaz kıldığı zaman da Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- başını hafifçe eğer ve gözüyle yere bakardı."

"Kâbe'ye girdiği zaman da çıkıncaya kadar gözlerini secde yerinden ayırmadı."[1]

Ayrıca şöyle buyurmaktadır: "Beyt'in içinde namaz kılanı meşgul edecek hiçbir şey bulunmamalıdır."[2]

"Gözleri (namazda) göğe doğru dikmeyi de nehyederdi."[3]

Bazen nehyini tekid eder ve şöyle buyururdu:

"Bazı insanlar namazda gözlerini göğe dikmekten ya vazgeçerler veya gözleri bir daha onlara dönmeyecektir (yani gözleri kör olacaktır) (Başka bir rivâyette: "veya gözleri alınacaktır").[4]

Başka bir hadiste de:

"Namaz kıldığınız zaman (sağa sola) dönmeyin. Çünkü Allah Teâlâ, -kul yüzünü çevirmediği müddetçe- yüzünü kuluna çevirir." buyurmuştur.[5]

Sağa sola dönmek hakkında yine şöyle buyurmuştur: "Bu şeytanın, kulun namazından çaldığı bir şeydir."[6]

Yine buyurmuştur ki:

"Allah Teâlâ, namazda -kul yüzünü dönmediği müddetçe- kula doğru yönelmeyi sürdürür. Yüzünü çevirdiğinde O da ondan yüzünü çevirir."[7]

Ayrıca "Üç şeyi de nehyetmiştir. Horozun yemi gagalaması gibi namaz kılmayı, köpeğin (ayaklarını açarak ve kalçalarını yere koyarak) oturuşu gibi oturmayı ve tilki gibi (sağa sola) bakınmayı nehyetmiştir."[8]

Şöyle de buyurmaktaydı:

"Veda eden (yani son namazını kılan) kişi gibi, O'nu (Allah'ı) görüyormuşçasına namaz kıl. Sen O'nu görmüyor olsan da muhakkak ki O seni görmektedir."[1]

---

[1] Beyhaki, Hakim. Hakim sahih demiştir. Hadis onun dediği gibidir. Birinci hadisin, on sahabinin hadisinden şahidi vardır. (Bunu da) İbn Asakir rivayet etmiştir. (17/202/2) Ayrıca bkz. İrva' (354)

Not: Bu iki hadiste sünnet olan gözleriyle secde yerine bakmaktır. Bazı namaz kılanların yapmış olduğu gözleri kapamak ise soğuk bir takvadır. En hayırlı hidayet de Muhammed (s.a.v)'in hidayetidir.

[2] Ebu Davud, Ahmed sahih bir senedle rivayet etmişlerdir. Ayrıca "Sahihu Ebu Davud"ta tahric edilmiştir. (1771) Hadiste geçen Beyt'ten kasıt hadisin vürud sebebinden anlaşıldığı gibi Kabe'dir.

[3] Buhari, Ebu Davud

[4] Buhari, Müslim. Serrac.

[5] Tirmizi, Hakim. İkisi de sahihtir demişlerdir. Bkz. Sahihu Terğib: 353

[6] Buhari, Ebu Davud

[7] Ebu Davud v.d. rivayet etmişlerdir. İbn Huzeyme ve İbn Hibban hadise sahihtir demişlerdir. Bkz. Sahih'ut-Terğib 555

[8] Ahmed, Ebu Ya'la. Sahih'ut-Terğib 556

"Üzerinde şekiller bulunan yün kumaş üzerinde namaz kılmıştı. Şekillerine bir defa baktı, bitirince şöyle buyurdu:

"Bu kumaşı Ebû Cehm'e götürün ve bana Ebû Cehm'in üzerinde şekiller olmayan kalın kumaşını getirin. Çünkü bu kumaş biraz önce beni namazdan meşgul etti."

Bir rivâyette de:

"Namazda şekillerine baktım, neredeyse beni fitneye sürükleyecekti.(Buradaki fitneden kasıt namazdan alıkoymaktır.)"[2]

"Âişe'nin sofaya sermiş olduğu üzerinde resimler olan bir örtüsü vardı. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- de bu sergiye doğru namaz kıldı. Bunun üzerine şöyle dedi:

"Bunu arkama koyun. [Çünkü üzerindeki resimler namazda sürekli gözüme geliyor.]"[3]

Şöyle de buyuruyordu:

"Yemek hazırken, ayrıca büyük veya küçük abdeste sıkışmışken de namaz olmaz (kılınmaz)"[4]

İSTİFTAH DUALARI

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- kıraatine çeşitli dualarla başlardı. Bu dualarında Allah'a hamdeder, O'nu yüceltir ve överdi. "Namazını tam kılamayan zât"a da bunu emretmişti. Ona şöyle diyordu:

"İnsanlardan herhangi birinin namazı, tekbir almadan, Allah'a hamd etmeden ve O'nu övmeden, ayrıca Kur'an'dan kolayına geleni okumadan tamam olmaz."[5]

Namaza farklı dualarla başlardı. Bazen şöyle başlıyordu:

١. ((اَللَّهُمَّ بَاعِدْ بَيْنِى وَبَيْنَ خَطَايَاىَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ. اَللّهُمَّ نَقِّنِى مِنْ خَطَايَاىَ كَمَا يُنَقَّى الثَّوْبُ الأَبْيَضُ مِنَ الدَّنَسِ. اَللّهُمَّ اَغْسِلْنِى مِنْ خَطايَاىَ بِالْمَاءِ و الثَّلْجِ وَالْبَرْدِ.))

1. "Allah'ım! Doğuyla batının arasını uzaklaştırdığın gibi benimle günahlarımın arasını da uzaklaştır. Allah'ım! Beyaz elbisenin kirden arındırıldığı gibi beni hatalarımdan arındır!

---

[1] el-Muhallis fi Ahadis Münteka, Taberani, Rüyani, Ziya'da el-Muhtara'da, İbn Mace, Ahmed, İbn Asakir rivayet etmişlerdir. Fakih el-Heytemi "esna'l-matalib"de tashih etmiştir.

[2] Buhari, Müslim, Malik. Bkz. el-İrva 376

[3] Buhari, Müslim, Ebu Avane. Suretlerin yırtılıp atılmasını emretmeyip sadece kenara çekmekle yetinmesinin sebebi -Allah daha iyi biliyor ki- bu suretler canlı varlıkların sureti değildi. Delili diğer suretleri yırtmasıydı. Nitekim Sahihayn'da buna dair birçok rivayet vardır. Bu alanda geniş bilgi isteyen Feth'ul-Bari /10/321) ve "Ğayet'ül-meram fi tahrici Ahadisi'l-Helal ve'l-Haram (131-145)'e bakabilir.

[4] Buhari, Müslim

[5] Ebu Davud, Hakim. Hakim sahih demiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir.

Allah'ım! Beni günahlarımdan su, kar ve dolu ile yıka (temizle)." Bunu farz namazlarda söylerdi.[1]

٢. ((وَجَّهْتُ وَجْهِىَ لِلَّذِى فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالارْضَ حَنِيفاً مُسْلِماً وَمَا أنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ. إنَّ صَلاَتِى وَ نُسُكِى وَمَحْيَاىَ وَمَمَاتِى لِلهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، لاَشَرِيكَ لَهُ وَبِذلِكَ أُمِرْتُ وَأنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ.اللَّهُمَّ أَنْتَ المَلِكُ لاَ إِلهَ إِّلا أَنْتَ، سُبْحَانَكَ وَبِحَمْدِكَ، أَنْتَ ربِّي و أنا عَبْدُكَ، ظَلَمْتُ نَفْسِى واعْتَرَفْتُ بِذَنْبِي فاَغْفِرْ لي ذَنْبِي جَمِيعاً إنَّه لاَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إلاَّ أَنْتَ.وَاهْدِنِى ِلأَحْسَنِ الْأَخْلاَقِ، لَا يَهْدِي ِلأَحْسَنِهَا إلاَّ أنْتَ، وَاصْرِفْ عَنيِّ سَيِّئَها ، لا يَصْرِفُ عَنيِّ سَيِّئَها إلاَّ أنْتَ. لَبَّيْكَ و سَعْدَيْكَ و الخَيْرُ كُلُّهُ فِي يَدَيْكَ و الشَرُّ لَيْسَ إلَيْكَ. والمهْدِي مَنْ هَدَيْتَ. أَنَا بِكَ وَ إلَيْكَ لاَ مَنْجَى وَ لاَ مَلْجَأَ مِنْكَ إلاَّ إلَيْكَ، تَبَارَكْتَ وَتَعالَيْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَ أَتُوبُ إلَيْكَ.))

2. Yüzümü yerleri ve gökleri yaratan (Allah'a)'a, hanif ve müslüman olarak çevirdim. Ve ben müşriklerden değilim. Muhakkak ki namazım, ibadetim (kurbanım) hayatım ve ölümüm âlemlerin Rabbi Allah içindir. O'nun hiçbir ortağı yoktur. Ben bununla emrolundum ve ben müslümanların ilkiyim.[2]

Allah'ım! Malik (her şeyin sahibi ve idarecisi) sensin. Senden başka ilâh yoktur. Seni tenzih eder ve hamdederim. Sen benim Rabbimsin, ben de senin kulunum.[3] Kendime zulmettim ve günahımı itiraf ediyorum. Benim bütün günahlarımı affet, çünkü günahları sadece sen affedersin. Beni ahlâkların en güzeline yönlendir, çünkü ahlâkların güzeline sadece sen yönlendirirsin. Benden (ahlâkların) kötü olanlarını gider. Benden onun kötü olanlarını sadece sen giderebilirsin. Emrine âmade, emrine her zaman tâbiyim! Hayrın hepsi senin elindedir.Şer sana nispet edilmez.[4] Hidâyette olan senin hidâyet vermiş

---

1 Buhari, Müslim, İbn Ebi Şeybe (12/110/2) Bkz. el-İrva: 8

2 Rivayetlerin çoğunda böyledir. Bazı rivayetlerde "ben müslümanlardanım" şeklindedir. Görünen şu ki bunu bazı raviler değiştirmişlerdir. Buna delalet eden bazı rivayetler de vardır. O yüzden namaz kılan "ben müslümanların ilkiyim" demelidir. Bunu söylemesinin bir mahzuru yoktur. Bu bazılarının iddia ettiği gibi değil. Mananın şöyle olduğunu zannediyorlar: "İnsanlar bundan uzakken ben bununla nitelenen ilk şahsım." Hayır böyle değil. Asıl manası: Emredilen şeyi yerine getirmek için acele davranmanın ifadesidir. Bunun benzerleri çoktur. "De ki: Eğer Rahman'ın oğlu olsaydı. (İşte) ben ibadet edenlerin ilkiyim." Musa (a.s)'de şöyle demiştir: "Ve ben iman edenlerin ilkiyim."

3 Yani senden başkasına ibadet etmem. el-Ezheri

4 Çünkü Allah'u Teala'nın hiçbir işi şer olarak nitelenemez. Bilakis Allah'ın bütün fiilleri hayırdır. Çünkü adalet, fazilet ve hikmet arasında döner. Bunların hepsi hayırdır ve içinde şer yoktur. Şerr'in şer olmasının sebebi Allah'u Teala'ya nispetten kesilmiş olmasıdır. İbn'ul-Kayyim (r.a) diyor ki:

olduğun kimsedir. Ben seninle varım (beni sen var ettin), sana âidim. Senden kurtuluş ve sığınak ancak sensin. Yücesin ve âlisin. Senden mağfiret diliyor, sana tevbe ediyorum."

Bunu da farzlarda ve nafilelerde söylerdi.[1]

3. Bir diğer dua da bunun aynısıdır. Ancak "sen benim rabbimsin, ben de senin kulunum"... sözünden itibaren sonuna kadar yoktur. Ek olarak şunu söylüyordu. "Allah'ım! Melik sensin! Senden başka ilâh yoktur, seni tenzih eder ve sana hamdederim."[2]

4. Bir benzeri de "Ve ben müslümanların ilkiyim" sözüne kadardır. Ek olarak şunu söylerdi

٤.((اَللَّهُمَّ اهْدِنِى لِأَحْسَنِ اْلأَخْلاَقِ وَأَحْسَنِ الأعْمَالِ، لاَ يَهْدِى لِأحْسَنِهَا إلاَّ أنْتَ، وَقِنِى سَيِّئَ اْلأَخْلاَقِ وَ الْأَعْمَالِ لاَ يَقِى سَيِّئَهَا إِلاَّ أنْتَ.))

"Allah'ım! beni ahlâkların güzeline ve amellerin güzeline yönlendir. Güzellerine sadece sen yönlendirirsin. Beni ahlâkların ve amellerin kötü olanlarından koru. Onların kötülüklerinden sadece sen koruyabilirsin."[3]

٥. ((سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، وَتَبَارَكَ اسْمُكَ، وَتَعالَى جَدُّكَ وَ إِلَهَ غَيْرُكَ.))

5. Allah'ım! seni tenzih eder, sana hamdederim. İsmin bereketi çoktur, azametin yücedir. Senden başka ilâh yoktur."[4] Yine buyurmaktadır ki:

"Allah'ın en çok sevdiği kelam kulun şöyle demesidir: "Allah'ım seni tenzih eder..."[5]

6. Aynısını yapar, gece namazında da ek olarak şunu söylerdi: □

٦. ((لاَ الهَ الاَّ اللّه (ثلاثاً) اللّهُ اكْبَرُ كَبِيراً (ثلاثاً)))

"Allah'u Teala hayrın ve şerrin yaratıcısıdır. Şer onun mahluklarındadır, onun yaratmasında ve fiilinde değildir. İşte bu yüzden Allah'u teala eşyayı layık olduğu yer dışında koymak manasına gelen zulümden münezzehtir. Allah eşyayı ancak layık oldukları yerlere koyar. Bunun hepsi ise hayırdır. Şer ise eşyayı yeri dışında koymaktır. Eğer yerine konulursa bu sefer şerr olmaz. Bundan anlaşılmıştır ki şerr ona nispet edilmez...

(Diyor ki) Şayet şöyle dersen: "Şer olmasına rağmen onu nasıl yaratmıştır?" Derim ki: Onu yaratması ve fiili hayırdır şerr değildir. Yaratmak ve fiil Allah'ın zâtı ile kaimdir. Şerrin onunla kaim olması veya onunla nitelenmesi mümkün değildir. Mahluktaki şer ise ona izafe ve nispet edilmediğindendir. Halbuki yaratma ve fiil ona nispet edilmektedir. Böylece hayır olmuştur." Bu önemli konunun hakkında geniş ve tahkikatli bilgi: "Şifa'ul-alil fi mesaili'l-kaza ve'l-kader ve't-talil" kitabındadır. Bkz. s. 178-26

1 Müslim, Ebu Avane, Ebu Davud, Nesai, İbn Hibban, Ahmed, Şafii, Taberani. Hadisi nafilelere has kılan yanlış yapmıştır.

2 Nesai, sahih bir senedle rivayet etmiştir.

3 Nesai ve Darakutni sahih bir senedle rivayet etmişlerdir.

4 Ebu Davud, Hakim. Hakim sahih demiştir, Zehebi de ona muvafakat etmiştir. Ukayli diyor ki (s. 103) başka yönlerden ceyyid senedlerle rivayet edilmiştir. Bkz. el-İrva' (341)

5 İbn Mendeh Tevhid'de (2/123) sahih bir senedle rivayet etmiştir. Nesai de "el-yavm ve'l-leyle" de mevkuf ve merfu olarak rivayet etmiştir. Bkz. İbn Kesir "Cami'ul-Mesanid c.3. 2. kısım vrk. 2/235) Sonra da Nesai 849 ve 850 no'da gördüm. Ben de es-Sahiha'da (2939) tahric ettim.

"Senden başka ilâh yoktur (üç defa), Allah çok yücedir (üç defa)"[1]

٧. اللّهُ اَكْبَرُ كَبِيراً، وَالْحَمْدُ للّهِ كَثِيراً، وَسُبْحَانَ اللّهِ بُكْرَةً وَأصِيلاً،

7- "Allah çok yücedir. Allah'a sonsuz hamdû senalar olsun. Sabah-akşam (her zaman) Allah'ı tenzih ederiz." Sahabelerden bir adam bu dua ile namazına başladı, bunun üzerine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-şöyle buyurdu:

"Beni çok şaşırttı (bu dua)! Önünde göğün kapıları açıldı."[2]

٨. الْحَمْدُ للّهِ حَمْداً كَثِيراً طَيِّباً مُبَارَكاً فِيهِ.

8- "Hamd Allah'a mahsustur. Öyle bir hamd ki çok, temiz ve mübarek olan..." Başka bir zat da böyle başladı bunun üzerine de Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-şöyle buyurdu:

"Yemin ederim ki! On iki bin meleğin hemen ona üşüşüp onu yükseltmek için yarıştığını gördüm."[3]

٩. اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ، أَنْتَ نُورُ السَّموَاتِ والأرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ و لَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ قَيِّمُ السَّموَاتِ وَالأرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ وَلَكَ الْحَمْدُ، أَنْتَ مَلِكُ السَّموَاتِ والأرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ وَلَكَ الْحَمْدُ، أَنْتَ الحَقُّ، وَوَعْدُكَ الحَقُّ، وَقَوْلُكَ حَقٌّ، وَلِقَاؤُكَ حَقٌّ، وَالْجَنَّةُ حَقٌّ، وَالنَّارُ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ حَقٌّ وَالنَّبِيُّونَ حَقٌّ، وَمُحَمَّدٌ حَقٌّ. اللَّهُمَّ لَكَ أَسْلَمْتُ، وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ وَبِكَ أَمَنْتُ، ، وَإِلَيْكَ أَنَبْتُ، وَبِكَ خَاصَمْتُ، وَإِلَيْكَ حَاكَمْتُ، أنتَ ربُّنا و إليك المَصيرُ فَاغْفِرْ لِى مَا قَدَّمْتُ، وَمَا أَخَّرْتُ، وَمَا أَسْرَرْتُ، وَمَا أَعْلَنْتُ، وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّى، أَنْتَ الْمُقَدِّمُ، وَأَنْتَ الْمُؤَخِّرُ أنتَ الهي لا إِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ. و لا حَوْلَ و لا قُوَّةَ إِلاَّ بِكَ.

9- Allah'ım! Hamd sanadır. Sen yerlerin, göklerin ve içindekilerin nurusun[4] Yine hamd sanadır, sen yerlerin, göklerin ve içindekilerin koruyanı ve idare edenisin. Yine hamd sanadır, sen göklerin yerin ve içindekilerin meliki (sahibi-idarecisi)sin. Yine hamd sanadır.

---

[1] Ebu Davud, Tahavi hasen bir senedle rivayet etmişlerdir.

[2] Müslim, Ebu Avane, Tirmizi de sahih demiştir. Ebu Nuaym Ahbaru Asbahan (1/210)'da Cübeyr b. Mut'im'den, Rasulullah'ın nafile namazlarda böyle dediğini duyduğunu rivayet eder.

[3] Müslim, Ebu Avane

[4] Yani aydınlatanısın. İçindekiler de seninle hidayet bulurlar.

Sen haksın! Vadin de hakktır! Sözün de hakktır. Seninle buluşmak hakktır, Cennet de hakktır, Cehennem de hakktır, Kıyamet de hakktır, Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-ler de hakktır, Muhammed de hakktır! Allah'ım! sana teslim oldum, sana tevekkül ettim, sana iman ettim, sana yöneldim, senin için düşmanlık yaptım, hükmü de sana verdim. [Sen bizim rabbimizsin ve dönüş sanadır. Benim geçmişteki ve gelecekteki, gizlideki ve açıktaki] [ve senin benden daha iyi bildiğin] günahlarımı bağışla. Öne alan da sensin, erteleyen de (tehir eden) sensin. [Sen benim ilâhımsın] Senden başka ilâh yoktur. [Güç ve kuvvet ancak sende vardır].[1]

Gece namazlarında da şu tür duaları okurdu:

١٠. اَللهُمَّ ربَّ جبرائيلَ و ميكائيلَ و إسرافيلَ، فاطرَ السَّماواتِ و الأَرْضَ، عالِمَ الغيْبِ و الشَّهادَةِ ، أنتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبادِكَ فِيما كانُوا فيهِ يَخْتَلِفُونَ. اِهْدِنِي لِماَ اخْتَلَفُوا فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِكَ، إِنَّكَ تَهْدِي مَنْ تَشاءُ اِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ.

10- Allah'ım! Ey Cebrail'in, Mikail'in ve İsrafil'in rabbi! (Ey) gökleri ve yeri yaratan! (Ey) gaybı ve açık olanı bilen (rabbim)! Kulların arasında ihtilaf ettikleri hususlarda hüküm verecek olan sensin! İhtilaf edilen hususlarda beni hakk olana hidâyet et (yönlendir). Çünkü sen dilediklerini sırat-ı müstakim'e (dosdoğru yol: İslâm) hidâyet edersin."[2]

11- Bazen de: on defa tekbir (Allah Ekber) getirir, on defa hamdeder (Elhamdülillah), on defa tesbih eder (Sübhanellah) on defa lâ ilâhe illallah der, on defa istiğfar eder (Estağfirullah) ve on defa da şöyle derdi:

١١. اللَهُمَّ اغْفِرْ لي و اهْدِنِي و ارْزُقْنِي و عافِنِي.

"Allah'ım! Bana mağfiret et! Bana hidâyet ver, bana rızık ver ve [bana sıhhat ver]" ☐

Ayrıca on defa da şöyle derdi:

اللَهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الضيقِ يَوْمَ الْحِسابِ.

"Allah'ım! Hesap gününde dara düşmekten sana sığınırım!"[3]

اللهُ اَكْبَرُ (ثلاثا) ذُو الْمَلَكُوتِ وَ الْجَبَرُوتِ وَ الْكِبْرِياءِ وَ الْعَظَمَةِ.

---

1 Buhari, Müslim, Ebu Avane, Ebu Davud, İbn Nasr, Darımi

2 Müslim, Ebu Avane

3 Ahmed, İbn Ebi Şeybe (12/119/2) Ebu Davud, Taberani el-Evsat'ta (2/62) bir sahih bir de hasen bir senedle rivayet etmiştir.

12- Allah Ekber (üç defa), bütün mülkün, bütün güç ve kudretin, kibriya (yücelik-büyüklük) ve azametin sahibidir." (Allah)[1]

KIRAAT

Ardından Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-euzu besmele çeker (Allah'a sığınır) ve şöyle derdi:

أَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ مِنْ هَمْزِهِ وَ نَفْخِهِ وَ نَفْثِهِ.

"Kovulmuş şeytandan, onun çarpmasından, üfürmele-rinden ve nefesinden Allah'a sığınırım."[2]

Bazen bu duaya ek yapar ve şunu söylerdi:

أَعُوذُ بِاللّٰهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ...

"...Şeytan'dan Âlim ve Semi (herşeyi bilen, herşeyi işiten) Allah'a sığınırım."[3]

Sonra:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla'yi okur, ancak açıktan okumazdı.[4]

Âyet Âyet Kıraat

Sonra Fatiha'yı okurdu, âyet âyet keserdi:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ [sonra durur, sonra] الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ (hamd Alemlerin rabbi Allah'a mahsustur) derdi. Sonra biraz durur, sonra: الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ (o Rahmandır Rahimdir) derdi. [Sonra durur, sonra] مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ (din gününün sahibidir) derdi. Sonuna kadar böyle okurdu. Bütün kıraati bu şekil üzereydi, âyet sonunda durur bir sonraki âyete bağlamazdı.[5] Bazen de مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ şeklinde uzatmadan okurdu.[1]

---

[1] Tayalisi, Ebu Davud. Sahih bir senedle rivayet etmişlerdir.

[2] Ebu Davud, İbn Mace, Darekutni, Hakim. Ayrıca Hakim, İbn Hibban ve Zehebi de hadisin sahih olduğunu söylemişlerdir. Bkz. İrva'ul-Ğalil: 342

[3] Ebu Davud, Tirmizi hasen bir senedle rivayet etmiştir. "Mesailü İbn Hani" (1/50)'de İmam Ahmed'de aynısını söylemiştir.

[4] Buhari, Müslim, Ebu Avane, Tahavi, Ahmed

[5] Ebu Davud, es-Sehmi (64-65). Hakim hadise sahih demiş Zehebi de ona muvafakat etmiştir. Ayrıca bkz. el-İrva' (343). Ebu Amr ed-Dâni el-Müktefâ (265)'de rivayet etmiş ve şöyle demiştir:

Fatiha'nın Namazın Rüknü Olması ve Faziletleri

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-her zaman bu surenin şanını yüce tutardı. Buna bağlı olarak şöyle buyurmaktadır:

"[Bunda (namazda) Fatihat'ül-kitab ve başka sureleri okumayan kişinin namazı yoktur."[2] Başka bir lafızda da şöyle buyurmuştur:

"Kişinin Fatiha'tül-Kitab'ı okumadığı bir namaz geçerli (sahih) değildir."[3]

Bazen de şöyle demekteydi:

"Kim bir namaz kılar da içinde Fatiha'yı okumazsa o namaz eksiktir, o namaz eksiktir, o namaz eksiktir tam değildir."[4] Şöyle de buyurmuştur:

"Yüce Allah der ki: Namazı (yani hadisin akışından anlaşılacağı üzere (Fatiha'yı) benimle kulum arasında ikiye ayırdım: Yarısı benim diğer yarısı kulumun, kuluma da istediği vardır (verilecektir). Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-buyurdu ki:

"Okuyun: Kul: "Elhamdü lillahi rabbil âlemin" der, Allah Teâlâ'da kulum bana hamdetti der. Kul: "er-rahmanirrahim" der, Allah Teâlâ da: "Kulum benim övdü" der. Kul: "Mâliki yevmiddin" der. Allah Teâlâ da: "Kulum beni yüceltti" der. Kul: "İyyake na'budu ve iyyake nestein" (yalnız sana ibadet eder, yalnız senden yardım dileriz) der. Allah Teâlâ der ki: İşte bu benimle kulum arasındadır, kuluma da dilediği vardır (verilecektir). Kul der ki: "İhdina's-sırata'l-müstekim, sırata'l-lezine en'amte aleyhim gayril mağdubi aleyhim veled-dâllin" (Hidâyet eyle bizi doğru yola, o kendilerine nimet verdiğin mutlu insanların yoluna, gazaba uğramışların ve o sapmışların yoluna değil) (Allah Teâlâ) der ki: Bunlar kuluma aittir ve işte kuluma dilediği vardır (verilecektir)[5]

Ayrıca şöyle de buyurmuştur:

"Allah Teâlâ Tevrat'ta ve İncil'de Ümmül-Kuran (fatiha suresinin diğer bir adı) gibi (bir sure) indirmemiştir. Bu sure bana verilmiş olan "es-seb'ul-mesani (sürekli tekrar edilen yedi)[6] ve yüce Kur'an'dır."[1]

"Bu hadisin birçok tariki vardır. Hadis aynı zamanda bu babta esas teşkil eder." sonra şunları söylemiştir:

"Geçmiş imam ve kârilerden bazıları, birbirleriyle bağlantılı olsalarda ayetlerin arasını kesmeyi müstehab görmekteydiler."

Derim ki: Bu ise günümüzde diğer insanlar bir tarafa kârilerin çoğunluğunun terkettiği bir sünnettir.

1 Temmam er-Râzi, el-fevaid. İbn Ebi Davud, el-masahif (2/7). Ebu Nuaym, Ahbaru Asbahan 1/104. Hakim, ayrıca sahih demiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir. Bu kıraat bir önceki gibi mütevatirdir.

2 Buhari, Müslim, Ebu Avane, Beyhaki. Bkz. el-İrva' 302

3 Darekutni rivayet etmiş ve sahih demiştir. İbn Hibban sahihinde rivayet etmiştir. Ayrıca bkz. a.g.e

4 Müslim, Ebu Avane

5 Müslim, Ebu Avane, Malik. Hadisin Cabir'in rivayetinden bir şahidide vardır, bkz. es-Sehmi, Târih'u Cûrcan 144)

6 Bâci diyor ki: Bundan kastı: "Biz sana tekrarlanan yedi ayeti ve yüce Kur'an'ı verdik." (Hicr 87) ayetidir. Yedi denmesinin sebebi yedi ayet olmasındandır. Mesani (tekrarlanan) denmesinin sebebi de, her rekatta tekrar ediliyor olmasındandır." el-Kur'an'ul-azim (yüce Kur'an) denmesine gelince: Bu, bu ismi ona has kılma kabilindendir. Her ne kadar Kur'an'daki herşeye Kur'an denilebilse de. Nitekim bütün mescitler Allah'ın evi (beytullah) olmasına rağmen, Beytullah ismi tazim ve tahsis açısından sadece Kabe'ye özel isim olarak kullanılmıştır

Namazını tam kılamayan zât"a da namazında fatiha'yı okumasını emretmiştir.[2] Fatiha'yı ezberleyemeyen kimselere de şöyle demiştir: "Namazında:

سُبْحَانَ اللّهِ، وَالْحَمْدُ اللّهِ، وَ إِلَهَ إِلا اللّهُ، وَاللّهُ أَكْبَرُ، وَلا حَوْلَ وَلا قُوَّةَ إِلاَّ بِاللّهِ.

Allah'ı tenzih ederim, Allah'a hamdederim. Allah'tan başka ilâh yoktur. Allah büyüktür, Allah'tan başka hiç kimsede güç ve kuvvet yoktur."[3]

"Namazını tam kılamayan zâta da şöyle demiştir: "Eğer ezberinde Kur'an('dan bir bölüm) varsa onu oku, yoksa Allah'a hamdet, tekbir getir ve lâ ilâhe illallah de"[4]

Cehren Okunan Namazlarda İmamın Arkasında Kıraat'in Neshedilmesi

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-önceleri cehri namazlarda imama uyanlara fatihayı okumaya izin vermişti. Öyle ki bir gün "sabah namazını kılarken (fatiha) okundu, bu sefer kıraat ona ağır geldi. Namazı bitirince şöyle dedi:

"Sanki siz imamınızın arkasında okuyorsunuz? Dedik ki: Evet, hızlıca ey Allah'ın rasulü! Buyurdu ki: Bunu yapmayın, ancak biri Fatiha'yı okuyacak olursa müstesna. Çünkü fatihayı okumayanın namazı yoktur."[5]

Ancak sonra cehri okunan namazlarda onları okumaktan tamamen nehyetti. Şöyle olmuştu: "Cehren okuduğu (bir rivâyete göre: sabah namazında) bir namazı kesip şöyle dedi: "Biraz önce benimle beraber okuyanınız oldu mu? Bir adam "Evet, ey Allah'ın rasulü, benim!" Rasûlullah dedi ki: Ben de diyorum neden şaşırıyorum!? [Ebû Hureyre diyor ki]: İnsanlar, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'den bunu duyduktan sonra, cehren okuduğu namazlarda okumayı bıraktılar, [İmamın cehren okumadığı namazlarda ise onlar da sessiz okudular.][6]

Kıraati dinlemeyi de imama uymanın tamamından kıldı. Şöyle buyurmaktadır:

"İmamın, imam olmasının sebebi kendisine uyulmasıdır. (İmam) Tekbir aldığında siz de tekbir alın, kıraat etmeye başlayınca da dinleyin."[7]

---

1 Nesâi, Hakim, ayrıca sahih demiş Zehebi de ona muvafakat etmiştir.

2 Buhari "Cüz'ül Kıraa'ti halfel-i imam" adlı kitabında sahih bir senedle rivayet etmiştir.

3 Ebu Davud, İbn Huzeyme 1/80/2. Hakim, Taberani, İbn Hibban. Ayrıca İbn Hibban ve Hakim hadise sahih demişlerdir. Zehebi de ona muvafakat etmiştir. Bkz. el-İrva (303)

4 Ebu Davud, Tirmizi. Tirmizi hadise hasen demiştir. Senedi sahihtir. Bkz. "Sahih'u Ebi Davud" (807)

5 Buhari. "Cüz'ül Kıraat", Ebu Davud, Ahmed, Tirmizi ve Darekutni hadise hasendir demişlerdir.

6 Malik, Humeydi, Buhari, Cüz'ül-Kıraa'da, Ebu Davud, Ahmed, el-Mehamili (6/139/1), Tirmizi "hasen", Ebu Hatim er-Razi, İbn Hibban, İbn'ul-Kayyim "sahih" demişlerdir.

7 İbn Ebi Şeybe (1/97/1) Ebu Davud, Müslim, Ebu Avane, Ruyani Müsned'inde (1/119/24) rivayet etmişlerdir. Bkz. el-İrva' (332 ve 394)

Ayrıca yine dinlemenin dinleyen için kıraatin yerine geçeceğini bildirmiştir. Bu hususta:

"Bir kimsenin uyduğu bir imamı varsa, imamın kıraati onun da kıraatidir" buyurmuştur.[1]

Cehren Okuma Olmayan Namazlarda Kıraatin Vücubiyeti

"Cehren okuma olmayan namazlara gelince, Rasûlullah bu namazlarda okumalarına müsaade etmiştir. Cabir diyor ki: "Öğle ve ikindi namazlarında imamın arkasında ilk iki rekatta fatiha ve bir sureyi, son iki rekatta da fatiha'yı okurduk."[2]

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in karşı çıkıp nehyettiği onu şaşırtacak şekilde okumaktı. Birgün "Ashabına öğle namazını kıldırdı. Sonra şöyle dedi: "Hanginiz "A'la" suresini okuyordu? Bir adam: Benim, [ve onunla hayırdan başka bir şey istemedim.] Bunun üzerine buyurdu ki: "Birinin bu surede beni şaşırttığını anlamıştım."[3] Başka bir hadiste de: "Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in arkasında okuyorlar ve bunu cehren yapıyorlardı. Bunun üzerine buyurdu ki: "Kur'an okurken karıştırmama sebep oldunuz."[4] demiştir.

Yine şöyle buyurmaktadır: "Namaz kılan rabbiyle (gizlice) konuşuyor demektir. Rabbinizle neler konuştuğunuza dikkat edin! Kur'an okurken birbirinizi (şaşırtacak şekilde) sesinizi yükseltmeyin."[5]

Başka bir hadiste de şöyle buyurmaktadır: "Allah'ın kitabından bir harf okuyana bu harf karşılığında bir hasene vardır. Her hasene on misline kadar katlanır. (ألم) (Elif, lâm, mim) harftir demiyorum, ancak "elif" harftir, "lâm"da harftir, "mim" de harftir.[6]

---

[1] İbn Ebi Şeybe (1/97) Darekutni, İbn Mace, Tahavi ve Ahmed. Mürsel ve müsned olan birçok yoldan rivayet etmişlerdir. Şeyh'ul-İslam İbn Teymiye hadise "kavi" demiştir. Bkz. el-Furu' İbn Mendeh (2/48 k) Busiri, bazı yollarının sahih olduğunu söylemiştir. Bu hadisin tarikleri hakkında tafsilatlı izah ve tahkikatları önce "Asıl"da sonra İrva'ul-Galil'de yaptım.

[2] İbn Mace sahih bir senedle rivayet etmiştir. Bkz. el-İrva' 506)

[3] Müslim, Ebu Avane, Serrac/

[4] Buhari Cüz'ül kıraati halfel-imam, Ahmed, Serrac hasen bir senedle rivayet etmiştir.

[5] Malik, Buhari, Ef'al'ul-İbad kitabında sahih bir senedle rivayet etmiştir.

Not: Cehri namaz değil de gizli okunan namazlarda imamın arkasında kıraatin meşru olduğunu, İmam Şafi (eski mezhebinde) Ebu Hanife'nin talebesi Muhammed (Nitekim Aliyyu'l-Kâri ve bazı mezhep hocaları bu rivayeti tercih etmişlerdir) benimsemişlerdir. Bu aynı zamanda da İmam Zühri, Malik, İbnül-Mübarek, Ahmed b. Hanbel ve bir grup muhaddisin görüşüdür. İbn Teymiye de bu görüşü tercih etmiştir.

[6] Tirmizi, Hakim sahih bir senedle rivayet etmiştir. el-Acurri de "Adabu Hamelet'il-Kur'an"da rivayet etmiştir. Bkz. "Silsilet'ûl-Ahadis'is-Sahiha" (660)

"İmamın arkasında okuyanın ağzı ateşle doldurulur/" hadisine gelince bu hadis mevzu (uydurma)dur. Açıklamaları için bkz. "Silsilet'ül ahadisi'd-daifa" (569)

İmamın Açıktan "Amin" Demesi

Sonra, "Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-Fatiha'yı okuduktan sonra, sesli bir şekilde ve uzatarak "Âmin" derdi."[1]

İmama uyanlara imam amin dedikten az sonra amin demelerini emretmiştir. Şöyle buyurmaktadır:

"İmam " غَيرِ المَغضُوبِ عَلَيهِمْ وَلاَ الضَّالِّينَ " dediği zaman siz de "âmîn" deyin. [Çünkü melekler de "âmîn" derler, imam da âmîn der]. (Bir lafızda da: "İmam amin dediğinde siz de "amîn" deyin) Kimin "âmîn"i, meleklerin "âmîn"ine denk gelirse (başka bir lafızda da: Sizden birisi namazda "âmîn" der de, melekler de gökte "âmîn" der ve biri diğerine denk gelirse) (o kimsenin) geçmiş günahları bağışlanır."[2]

Başka bir hadiste de şöyle buyurmaktadır:

"(Siz de) Âmîn deyin, Allah size icabet edecektir"[3] Şöyle de buyuruyordu:

"Yahudiler sizi, selam ve [imamın arkasında] "âmîn" demekten dolayı hased ettikleri kadar hiçbir şeyden dolayı hased etmemişlerdir."[4]

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in Fatiha'dan Sonraki Kıraati

Ardından; Fatiha'dan sonra başka bir sure okurdu. Bu sureyi bazen uzun, bazen de sefer, grip, hastalık veya çocuk ağlaması gibi sebeplerden dolayı kısa surelerden seçerdi. Nitekim Enes b. Malik -Allah ondan râzı olsun- diyor ki: "Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-bir gün sabah namazını kısa tuttu" (bir başka hadiste: "Sabah namazını, Kur'an'dan en kısa iki sureyle okuyarak kıldırdı) Denildi ki: Ey Allah'ın Rasulü! Neden kısa tuttun? Buyurdu ki: "Bir çocuğun ağlamasını duydum. Ben de zannettim ki annesi bizimle beraber namaz kılıyor. Bu yüzden annesinin onunla ilgilenmesini istedim."[5]

Ayrıca şöyle de buyuruyordu:

---

1 Buhari, "Cüz'ul-kıraat" ve Ebu Davud sahih bir senedle rivayet etmiştir.

2 Buhari, Müslim, Nesâi, Dârimi (ziyadeler diğerlerine aittir). Hafız Feth'ul-Bari'de ziyadeleri Ebu Davud'a nispet etmiş ancak bu yanlıştır. Bu hadisler "imam "âmîn" demez şeklindeki hadisleri de iptal etmektedir. Bu yüzden Hafız İbn Hacer diyor ki: "Bu hadis imamın da amin diyeceği hususunda açıktır."

Diyorum ki: İkinci lafız da buna şahitlik etmektedir. İbn Abdilberr Temhid (7/13)'te diyor ki: "Bu müslümanların cumhurunun görüşüdür. Bunlardan biri de Medine'lilerin rivayet ettiği üzere İmam Malik'tir. Çünkü bu hususta Rasulullah (s.a.v)'den Ebu Hureyre ve Vâil b. Hucr yoluyla gelen hadisler sahihtir."

3 Müslim, Ebu Avane

4 Buhari, "el-Edeb'ul-müfred", İbn Mace, İbn Huzeyme, Ahmed ve Serrac: İki sahih senedle rivayet etmiştir.

Not: İmamın arkasında namaz kılanların "âmîn" demeleri cehren ve imamın "âmîn"iyle beraber olmalıdır. İnsanların çoğunluğunun dediği gibi ondan önce olmamalı, ondan sonra da olmamalıdır. Son araştırmalarımda vardığım görüş budur. Bkz. "Silsilet'ül-ahadis'id-daifa (952) ve "Sahih'ut-Terğib ve't-Terhib (1/205)

5 Ahmed, sahih bir senedle rivayet etmiştir. Diğer hadisi de İbn Ebi Davud el-Masahif'te (2/14/4) rivayet etmiştir.

“Muhakkak ben, bazen namaza başlarım, niyetim namazı uzatmak üzeredir. Ancak sonra bir çocuğun ağlama sesini duyarım. Annesinin onun ağlamasından duyduğu acıyı bildiğimden dolayı namazımı kısaltırım.”[1]

Çoğu zaman da başladığı sureyi bitirirdi.[2]

Şöyle buyuruyordu: “Her sureye rükû ve secdedeki payını veriniz.”[3]

(Bir lafızda da: “Her rekatın bir suresi vardır.”)[4]

Bazen bir sureyi iki rekata bölerdi,[5] bazen de aynı sureyi tamamıyla ikinci rekatta iade ederdi.[6]

Bazı zamanlarda bir rekatta iki veya daha fazla sureyi okuduğu olurdu.[7]

(Nitekim) “Ensardan bir adam (Kuba) mescidinde insanlara imamlık yapıyordu, namazda okunan surelerden başlayacağında her zaman “kul huvellahu ahad”le başlardı. Bitirince onunla beraber başka bir sure daha okurdu. Bunu her rekatta da yapardı. Arkadaşları onunla konuştular ve şöyle dediler: Sen bu sureyle başlıyorsun, sonra onu yeterli görmüyor ve başka bir sure okuyorsun. Ya bunu oku veya onu bırakıp başka bir sure oku. Dedi ki: Hayır ben bunu bırakmayacağım. Bu şekilde size imam olmamı istiyorsanız yaparım, istemezseniz de bırakırım.” O zâtı da içlerindeki en faziletli kişi görüyorlardı, bu yüzden başkasının kendilerine imam olmalarını istemediler. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-onlara gelince (durumu) ona haber verdiler, bunun üzerine dedi ki:

“Ey filan! Arkadaşlarının söylediklerini yapmaktan seni alıkoyan nedir? Ne diye her rekatta bu sureyi okuyorsun? dedi ki: Ben onu seviyorum.” Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-buyurdu ki:

“Ona duyduğun sevgi, seni Cennete koydu.”[8]

---

1 Buhari, Müslim

2 Buna delalet eden birçok hadis vardır. Daha sonraları gelecektir.

3 İbn Ebi Şeybe (1/100). Ahmed, Abdulğani el-Makdisi. Sünen (2/9)’de sahih bir senedle rivayet etmiştir.

4 İbn Nasr, Tahavi sahih bir senedle rivayet etmişlerdir. Bana göre hadisin manası şöyledir: "Her rekatta tam bir sure okuyun. Öyleki rekatın ondan aldığı pay tam olsun. Buradaki emir biraz sonra gelecek delillerden anlaşıldığı gibi "nedb" içindir.

5 Ahmed, Ebu Yala iki yoldan, rivayet etmiştir. Bkz. "el-Kıraatü fi salat’il fecr"

6 Nitekim sabah namazında böyle yapmıştır. Biraz sonra gelecektir.

7 İzahı ve tahrici biraz sonra gelecektir.

8 Buhari, muallak olarak, Tirmizi de mevsul olarak rivayet etmişlerdir. Ayrıca Tirmizi "sahih" demiştir.

Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem-Bir Rekatta Birbirine Benzeyen veya Benzemeyen Sureleri Beraber Okuması

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-Kur'an'ın mufassal bölümünden benzer[1] sureleri beraber okurdu. Örnek olarak; Rahman (55:78)[2] ve Necm (53:62)'i bir rekatta, Tur (52:49) ile Zariyat (51:60) bir rekatta, Vakıa (56:96) ile Nun (68:52)'u bir rekatta, Meâric (70:44) ile Nâziât (79:46)'ı bir rekatta, Mutaffifin (83:36) ile Abese (80:42)'yi bir rekatta, Müddessir (74:56) ile Müzzemmil (73:20) bir rekatta, İnsan (76:31) ile Kıyame (75:40)'yi bir rekatta, Nebe (78:40) ile Mürselât (77:50)'ı bir rekatta, Duhan (44:59) ile Tekvir (81:29) suresini bir rekatta okurdu:[3]

Bazı zamanlarda "seb'i tıval"den (yedi uzun sure) birkaç sureyi -örnek olarak Bakara, Nisa, Ali İmran surelerini- (biraz sonra geleceği üzere) gece namazlarında bir rekatta okurdu. Ayrıca şöyle buyurmaktaydı: "Namazın en efdali kıyamı uzun (olanı)dır."[4]

Ayrıca Rasûlullah (s.a.v.) اَلَيْسَ ذلِكَ بِقَادِرٍ عَلى اَنْ يُحْيِىَ الْمَوْتى (İşte bu (Allah) ölüleri diriltmeye gücü yetmez mi) âyetini okuduğunda: سُبْحانَكَ فَبَلَى (Seni tenzih ederim, muhakkak ki evet yeter) derdi. سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الأعْلَى (Yüce rabbini tesbih et) âyetini okuduğu zamanda, سُبْحانَ ربِّي الأعْلَى (Yüce rabbimi tesbih ederim) derdi.[5]

Fatiha'yla Yetinmenin Caiz Oluşu

"Muaz -Allah ondan râzı olsun-, yatsı namazını Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ile beraber kıldıktan sonra kavmine dönüp onlara namaz kıldırıyordu. Birgün (yine) dönüp onlara namaz kıldırdı. Kavminden bir genç de (Seleme oğullarından Süleym denilen) namazdaydı. (Namaz) Gence uzun gelince [çekildi] ve [Mescid'in bir kenarında] namazını kıldı. Ardından çıktı devesinin yularından çekip gitti. Muaz namazı bitirince bu olay ona anlatıldı. Bunun üzerine şöyle dedi: "Muhakkak bunda nifak vardır! Onun yaptığını muhakkak Rasûlullah (s.a.v.)'a haber vereceğim. Genç de dedi ki: "Yemin olsun ki, ben de onun yaptığını Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e haber vereceğim. Hep

---

1 Yani mana itibariyle birbirine benzeyen sureler. Vaaz, hüküm, kasas vb. Mufassal bölüm ise kâf suresinden başlayıp Kur'an'ın sonuna kadar olan bölümdür.

2 Birinci rakam surenin Kur'an'daki sıralamasını, ikinci rakam ayet sayısını belirtir. Birinci rakamlardan anlaşıldığı gibi görünen o ki Rasulullah (s.a.v) bu benzer sureleri okurken mushaftaki tertibine pek riayet etmemiş. Bu da bunun caiz olduğunu göstermektedir. "Gece namazında kıraat" bölümünde de aynısı gelecektir. Ancak tertibe riayet etmek daha faziletlidir)

3 Buhari, Müslim

4 Müslim, Tahavi

5 Ebu Davud, Beyhaki. Senedi sahihtir. Bu hadisin ifadesi mutlaktır o açıdan hem namazda, hem namaz dışında, hem nafilede, hem de farz namazlarda okumayı kapsar. İbn Ebi Şeybe'de (2/132) Ebu Musa el-Eşari ve Muğire'den bu sözleri farzda söylediklerini rivayet eder. İbn Ömer ve Ali (r.a)'den ise mutlak bir şekilde rivayet etmiştir.

birlikte Rasûlullah'ın yanına gittiler, Muaz -Allah ondan râzı olsun- gencin yaptığı olayı ona anlattı. Bunun üzerine genç dedi ki: Ey Allah'ın Rasulü! Önce senin yanında uzun süre kalıyor, sonra dönüp bizde de uzatıyor. "Bunun üzerine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-buyurdu ki:

"Ey Muaz sen fitneci misin?" Gence de dedi ki: "Sevgili yeğenim namaz kıldığın zaman nasıl yapıyorsun?" Dedi ki: "Fatihat'ül-kitabı okuyorum, Allah'tan cenneti istiyorum, cehennemden de Allah'a sığınıyorum. Sizin ve Muaz'ın ne mırıldandığınızı da bilmiyorum. "Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-buyurdu ki: Ben de Muaz da bu ikisinin etrafında veya bunlara yakınız (yani aynı şeyleri biz de istiyoruz). (Ravi) dedi ki: Genç dedi ki: "Ancak Muaz, kavim gelip düşmanın geldiği haberi verildiğinde (benim ne olduğumu) bilecektir. Dedi ki: Geldiler ve genç şehit oldu. Bundan sonra Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-Muaz'a dedi ki: "Hasmımız ne yaptı? "Muaz dedi ki: "Ey Allah'ın rasulü! Vallahi o doğru söyledi, ben de yalancı çıktım. Evet şehid oldu."[1]

Farzlarda ve Diğer Namazlarda Cehren ve Gizli Okuma

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-sabah namazında, akşam ve yatsınında ilk iki rekatlarında kıraati açıktan (cehren) yapardı. Öğle, ikin-di, akşamın üçüncü, yatsının da üçüncü ve dördüncü rekatla-rında gizli okurdu.[2]

Gizli okunan namazlarda Rasûlullah'ın (Kur'an) okuduğu-nu sakalının titremesinden anlarlardı.[3]

Bazan da âyeti onla-ra duyurmasından anlıyorlardı.[4]

Ayrıca Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-Cuma, Bayram, İstiska[5], Küsuf[6] namazlarında da kıraati cehren (açıktan) yapardı.

---

1 İbn Huzeyme Sahihinde (1634), Beyhaki de ceyyid bir senedle rivayet etmiştir. Hadisin konumuza delil teşkil eden bölümünü Ebu Davud'ta bulabilirsin. (Sahih'u Ebi Davud 758) Kıssanın aslı Sahihayn'da da mevcuttur. Birinci ziyade Müslim'in bir rivayetine ait, ikinci ziyade Ahmed (5/74) üçüncü ve dördüncü ziyade de Buhari'ye aittir. Bu konuda İbn Abbas'tan da bir rivayet vardır: "Rasulullah (s.a.v) iki rekat namaz kıldı ve sadece Fatiha'yı okudu." Ahmed (I/282), Haris b. Ebi Üsame Müsned'inde (ziyadelerinin s.38'de) Beyhaki (2/62) zayıf bir senedle rivayet etmişlerdir. Geçmiş baskılarda hadisin "hasen" olduğunu söylemiştim. Ancak sonrasında yanlış yaptığımı anladım. Çünkü hadis Hanzala ed-Devsi'den gelmektedir, o da zayıftır. Bunu nasıl göremediğimi bilemiyorum? Belki de başka biri zannetmişimdir. Her neyse hatamı bilmeme yol açan Allah'a hamdolsun. Bu yüzden kitapta hemen üzerini çizdim. Sonra Allah bunun yerine bana Muaz hadisini verdi (tespit etmemi sağladı). Çünkü bu hadis İbn Abbas hadisinin delalet ettiği şeye delalet etmektedir. "Salih amelleri nimetiyle tamamlayan Allah'a hamdolsun."

2 Bu hususta müslümanlar icma etmişlerdir. Ayrıca bu hususta varid olan birçok hadis-i şerif vardır. Nitekim Nevevi de bunu söylemektedir. Bir kısmı sonra da gelecektir. Ayrıca bkz. el-İrva: 345

3 Buhari, Ebu Davud

4 Buhari, Müslim

5 Buhari, Ebu Davud

6 Buhari, Müslim

Gece Namazlarında Kıraatte Cehr ve İsrar (Gizli Okuma)[1]

Gece namazlarında ise Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-bazan cehren, bazan da gizli okurdu.[2] "Evinde namaz kıldığı zamanlarda ise kıraatini odada oturanlara duyururdu.[3]

"Bazan da sesini öyle yükseltirdi ki, oda dışında olanlar da duyardı."[4] Böyle yapmayı Ebû Bekir ve Ömer'e de emretmişti. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-bir gece dışarı çıktı. Dışarıda Ebû Bekir'i gördü, Ebû Bekir namaz kılıyordu sesini de kısmıştı. Sonra Ömer b. Hattab'ı gördü o da namaz kılıyordu fakat sesini yükseltmişti. İkisi Rasûlullah'ın huzuruna gelince şöyle dedi:

"Ey Ebû Bekir! Yanından geçtim namaz kılıyordun ve sesini kısmıştın?" Dedi ki: "Ey Allah'ın Rasulü sadece dua ettiğim (zât)e duyurdum." Ömer'e de dedi ki: "Sana da uğradım sen de namaz kılıyordun ve sesini yükseltmiştin." O da dedi ki: "Ey Allah'ın Rasulü! Uykusu geleni uyandırıyor, şeytanı da kovuyordum." Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-dedi ki: "Ey Ebû Bekir! Sesini birazcık yükselt." Ömer'e de dedi ki: "Sesini birazcık kıs"[5]

Şöyle de buyuruyordu:

"Kur'an'ı açıktan okuyan, sadakayı açıktan veren gibidir. Kur'an'ı gizli okuyan da, sadakayı gizlice veren gibidir."[6]

---

[1] Abdulhakk; Teheccüdde (1/90) diyor ki: Gündüz kıldığı nafilelere gelince, Rasulullah (s.a.v)'den cehir veya israr'a dair sahih bir şey sabit değildir. Ancak zahir olan gizli okuduğudur. Rasulullahtan şöyle bir rivayet vardır: "Rasulullah Abdullah b. Huzafe'nin yanına geldi, o da gündüz vakti namaz kılıyor, namazında da cehren okuyordu. Bunun üzerine ona şöyle dedi:

"Ey Abdullah! (Kıraatini) Allah'a duyur, bize duyurma" Ancak bu hadis pek kavi bir hadis değildir.

[2] Buhari, "Ef'al'ül-İbad" (kitabında) Müslim

[3] Ebu Davud, Tirmizi "Şemail"de hasen bir senedle rivayet etmişlerdir.

[4] Nesai, Tirmizi Şemail'de, Beyhaki "Delâil"de hasen bir senedle rivayet etmişlerdir.

[5] Ebu Davud, Hakim. Hakim sahih demiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir.

[6] Ebu Davud, Hakim. Hakim sahih demiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir.

RASÛLULLAH -SALLALLAHU ALEYHİ VE SELLEM-'İN NAMAZLARDA OKUDUĞU SÛRELER ve ÂYETLER

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in namazlarda okuduğu sure ve âyetlere gelince, bunlar beş vakit namaz ve diğerlerine göre değişiklik arzetmektedir. Tafsilatı şöyledir. İlk olarak beş vaktin başlarında okuduklarıyla başlıyoruz:

1- Sabah Namazı

"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-sabah namazında mufassal bölümünün uzun surelerini[1] okurdu.[2]

Bazı zamanlar Vakıa (56:96) suresini ve ona benzer sureleri her iki rekatta okurdu.[3]

Veda Haccında da Tûr (52:49) suresinden bir bölüm okumuştur.[4]

Bazan da "kâf (50:45) suresi ve onun kadar bir sureyi [birinci rekatta] okurdu."[5]

Bazan da mufassal bölümünün kısa surelerini; -Tekvir suresi (81:15) gibi- sureleri okurdu.[6]

"Bir defasında da her iki rekatta da Zilzâl (99:8) suresini okudu. Hatta ravi şöyle demiştir: "Bilemiyorum ki, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-bunu unutarak mı yoksa kasten mi yaptı?"[7]

"Bir defasında da seferdeyken Felak (113:5) ve Nas (114:6) surelerini okumuştur."[8]

Ukbe b. Amir -Allah ondan râzı olsun-'a da şöyle demiştir:

"Namazında muavvizeteyn (felak-nas) surelerini oku. Çünkü kişi, onlarla sığındığı gibi hiçbir şeyle (şeytandan Allah'a) sığınamamıştır."[9]

Zaman zaman da bunlardan fazlasını okurdu. Mesela "altmış âyet ve faslasını okuduğu olurdu."[10] Hadisin ravilerinden biri diyor ki: "Bilemiyorum ki bir rekatta mı yoksa ikisinde mi okudu?"

Bazan da Rûm (30:60) suresini okurdu.[11]

---

1 Bunlarda Kur'an'ın son uzun yedi suresidir. Bu bölüm daha önce dediğimiz gibi "kâf" suresinden başlamaktadır.

2 Nesâi, Ahmed sahih bir senedle rivayet etmişlerdir.

3 Ahmed, İbn Huzeyme (1/69) Hakim. Hakim sahih demiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir.

4 Buhari, Müslim

5 Müslim, Tirmizi. Bu ve bundan sonraki hadis ayrıca "el-İrva" (345)'de tahric edilmiştir.

6 Müslim, Ebu Davud

7 Ebu Davud ve Beyhaki hadisi sahih bir senedle rivayet etmişlerdir. Zahir olan Rasulullahın bunu meşru olduğunu bildirmek için amden yaptığıdır.

8 Ebu Davud, İbn Huzeyme (1/69/2). İbn Beşran, "el-Emali", İbn Ebi Şeybe (12/176/1) Hakim hadis için sahih demiş, Zehebi de ona muvaffakat etmiştir.

9 Ebu Davud ve Ahmed sahih bir senedle rivayet etmişlerdir.

10 Buhari, Müslim

11 Nesâi, Ahmed ve Bezzar "ceyyid" bir senedle rivayet etmişlerdir. Son dönemlerde vardığım kanaat budur. Daha önce Temam'ül-Minne (s. 185) ve başka kitaplarda söylediklerimin tersine. Bunun böyle bilinmesini isterim.

Bir defasında "Mekke'de sabah namazını kıldı, Mu'minun suresiyle (23:118) başladı, Musa ve Harun kıssası veya İsa (a.s) kıssasıyla ilgili âyetlere gelince onu hapşırık tuttu. Bunun üzerine rükûya vardı.[1]

Bazen de "Sâffât (77:182) suresini okuyarak sabah namazını kıldırırdı."[2]

"Cuma günü ise sabah namazını, [birinci rekatta] secde (32:30) suresini, [ikinci rekatta]da İnsan (76:31) suresini okuyarak kılardı.[3]

Namazlarında "birinci rekatı uzun tutar, ikinci rekatı ise kısa tutardı."[4]

Sabah Namazının Sünnetinde Okuduğu

"Sabah namazının sünnetini kılarken okuduğu surelere gelince bunlar oldukça kısaydı.[5] Öyle ki bazen Âişe'nin: "Acaba bu rekatlarda fatihayı okudu mu..?"[6] dediği olurdu.

"Bazı zamanlarda birinci rekatta (Bakara 136) "□

قُولُواْ آمَنَّا بِاللّهِ وَمَآ أُنزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَقَ وَيَعْقُوبَ وَالأسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَى وَعِيسَى وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِن رَّبِّهِمْ لاَ نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ

âyetini, ikinci rekatta da (Ali İmran 64) □

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْاْ إِلَى كَلَمَةٍ سَوَاء بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلاَّ نَعْبُدَ إِلاَّ اللّهَ وَلاَ نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلاَ يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضاً أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللّهِ فَإِن تَوَلَّوْاْ فَقُولُواْ اشْهَدُواْ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ

(Deki ey ehli kitab, sizinle bizim aramızda bir olan bir söze gelin) âyetini okurdu.[7]

Bazen de "bunun yerine (Ali İmran 52)□

فَلَمَّا أَحَسَّ عِيسَى مِنْهُمُ الْكُفْرَ قَالَ مَنْ أَنصَارِي إِلَى اللّهِ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنصَارُ اللّهِ آمَنَّا بِاللّهِ وَاشْهَدْ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ

---

1 Buhari (muallak olarak) ve Müslim rivayet etmişlerdir. Ayrıca bkz. "el-İrva" (397)
2 Ahmed, Ebu Ya'la, el-Makdisi'de el-Muhtâra'da rivayet etmişlerdir.
3 Buhari, Müslim
4 Buhari, Müslim
5 Ahmed, sahih bir senedle rivayet etmiştir.
6 Buhari, Müslim
7 Müslim, İbn Huzeyme ve Hakim

âyetini okurdu.[1]

Bazı zamanlarda birinci rekatta Kâfirun (109:6) suresini diğerinde İhlas (112:4) suresini okurdu[2] ve şöyle diyordu:

"Bu ikisi ne güzel surelerdir."[3]

"Bir adamın da birinci rekatta birinci sureyi (kâfirûn) okuduğunu duyunca şöyle dedi: "Bu adam rabbine iman etti", ardından ikinci rekatta ikinci sureyi okuduğunu duydu. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Bu adam rabbini iyi bildi."[4]

2. Öğle Namazı

"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-ilk iki rekatta fatiha ve birer sure okurdu. Birinci rekatı da ikincisinden daha uzun tutardı."[5]

Bazende çok uzattığı olurdu. "Öyleki namaz için kamet getirilirdi... Birileri kalkıp Baki'a gider, hacetini giderir [sonra evine] dönerdi. Orada abdestini alıp geldiğinde de Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-halen birinci rekatta duruyor olurdu. -o kadar uzatırdı[6]

Sahabeler "bunu yapmasının sebebinin insanların birinci rekata yetişmeleri olduğunu zannederlerdi."[7]

"İki rekatta yaklaşık otuz âyet kadar okuduğu olurdu. Secde (32:30) suresi ve beraberinde Fatiha kadarınca..."[8]

"Bazen de Tarık, Buruc, Leyl ve benzeri sureleri okurdu."[9]

"Bazen de İnşikak ve benzeri sureleri okurdu."[10]

"Öğle ve ikindide okuduğunu sakalının titremesinden anlıyorlardı."[11]

Son İki Rekatta Fatiha'dan Sonra Birkaç Âyet Okuması

"Son iki rekatı da ilk ikinin yarısı kadar olacak şekilde kısa tutardı -on beş âyet (okuyacak) kadar-[12] Bazen de sadece Fatiha'yla yetinirdi.[1]

---

1 Müslim, Ebu Davud

2 Müslim, Ebu Davud

3 İbn Mace, İbn Huzeyme

4 Tahavi, İbn Hibban Sahihinde ve İbn Beşran rivayet etmişlerdir. Hafız İbn Hacer de "el-Ahadis'ul-âliyat"ta (no:16) hadise hasendir demiştir.

5 Buhari, Müslim

6 Müslim, Buhari "Cüz'ül-kiraa" kitabında

7 Ebu Davud sahih bir senedle ve İbn Huzeyme (1/65/1) rivayet etmişlerdir.

8 Ahmed, Müslim

9 Ebu Davud, Tirmizi. Tirmizi hadis için sahihtir demiştir. İbn Huzeyme de (1/67/2) rivayet etmiştir.

10 İbn Huzeyme Sahihinde (1/67/2) rivayet etmiştir.

11 Buhari, Ebu Davud

12 Ahmed, Müslim. Hadiste son iki rekatta fatiha'dan sonra (Kur'an) okumanın sünnet olduğuna dair delil vardır. Bir grup sahabi de bu görüştedir. Ebu Bekir (r.a)'de bu görüştedir. İmam Şafii'nin görüşü de bu yöndedir. Namaz öğle veya diğer namazlar olsun. Son

Her Rekatta Fatiha'yı Okumanın Farziyeti

(Nitekim) Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-"namazını tam kılamayan zât"a her rekatta Fatiha'yı okumasını emretmiştir. Çünkü birinci rekatta fatiha'yı okumasını emrettikten sonra ona şöyle demiştir:[2]

"Sonra namazlarının hepsinde bunu yap"[3] (Bir rivâyette de: "Her rekatta..." demiştir.)[4]

"Bazen âyeti onlara duyurduğu olurdu."[5]

"Bazen ondan -sallallahu aleyhi ve sellem-A'la (87:19) suresinin ve Gaşiye (88:26) suresinin nağmelerini duyarlardı."[6]

Bazen Buruc (85:23), Târık (86:17) ve benzeri sureleri okurdu.[7] Bazı zamanlarda Leyl (92:21) ve onun gibi sureleri okurdu.[8]

3- İkindi Namazı

"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-ilk iki rekatta Fatiha ve onunla beraber birer sure okurdu. Birinci rekatı ikinci rekatı uzatmadığı kadar uzatırdı."[9]

"(Sahâbîler) Onun bunu yapmasının sebebi insanların (birinci) rekatı yetişmeleri olduğunu zannederlerdi."[10]

"Her birinde onbeş âyet kadar okurdu. Öğle namazının ilk iki rekatında okumuş olduğunun yarısı kadar..."

"Son iki rekatı ilk ikisinin yarısı kadar (da) kısa tutardı."[11]

"Bu iki rekatta (sadece) fatiha'yı okuduğu olurdu."[12]

"Bazen âyeti onlara duyurduğu olurdu."[13]

Ayrıca öğle namazında zikretmiş olduğum sureleri de okuduğu olurdu.

---

devir alimlerimizden Ebu'l-Hasan el-Leknevi "et-Talik'ul-Mümecced ala Muvatta-ı Muhammed" (s.102) de bu mezhebi esas almış ve şöyle demiştir: "Arkadaşlarımız son iki rekatta sure okumaktan dolayı sehiv secdesini vacip kılmakla garip bir şey yapmışlardır. Nitekim "el-Meniyye" şarihleri İbrahim el-Halebi ve İbn Emir Hac v.d. bunu en güzel şekilde reddetmişlerdir. Şüphesiz ki bu görüşte olanlara bu hadis ulaşmamıştır. Çünkü ulaşsaydı bunu asla söyleyemezlerdi."

1 Buhari, Müslim

2 Ebu Davud, Ahmed kavi bir senedle rivayet etmiştir.

3 Buhari, Müslim

4 Ahmed "ceyyid" bir senedle rivayet etmiştir.

5 Buhari, Müslim

6 İbn Huzeyme Sahih'inde (1/67/2) Ziya el-Makdisi el-Muhtara'da sahih bir senedle rivayet etmişlerdir.

7 Buhari Cüz'ul Kıraa'da rivayet etmiş. Tirmizi de hadisin sahih olduğunu söylemiştir.

8 Müslim, Tayalisi

9 Buhari, Müslim

10 Ebu Davud sahih bir senedle, İbn Huzeyme rivayet etmişlerdir.

11 Ahmed, Müslim

12 Buhari, Müslim

13 Buhari, Müslim

4- Akşam Namazı

"Bazı zamanlar (Rasûlullah) akşam namazında mufassal (bölümün) kısa surelerini okurdu."[1] Öyleki onlar, "onunla namaz kıldıklarında -selam verdikten sonra- birileri (evine) dönerken okunun yerlerini görebiliyordu."[2]

"Seferlerinden birinde de ikinci rekatta "Tîn (95:8) suresini okumuştur."[3]

Bazen de mufassal bölümün uzun ve orta surelerini okurdu: "Bazen Muhammed (47:38) suresini okurdu."[4]

Bazen Tûr (52:49)[5] bazen de Mürselat (77:50) surelerini okurdu. Kıldığı son namazda bunu okumuştur.[6]

Zaman zamanda iki uzun surenin [7] uzununu okurdu. [A'raf (7:206) suresini] [iki rekatta] (okurdu)[8]

Bazı zamanlar da Enfal (8:75) suresini iki rekatta okurdu.[9]

Akşamın Sünnetinde Okuduğu

Akşamın farzdan sonra ki sünnetinde ise "Kâfirun (109:6) ve İhlas (112:4) surelerini okurdu."[10]

5- Yatsı Namazı

"İlk iki rekatta mufassalın ortalarından okurdu."[11]

"Bazen de Şems (91:15) ve benzeri sureleri okurdu."[12]

"Bazen de İnşikak (84:25) suresini okur ve içinde (tilavet) secde(sini) yapardı.[13]

"Bir defasında seferde [birinci rekatta] Tîn (95:8) suresini okumuştur."[14]

Yatsı namazında kıraati uzun tutmayı da nehyetmiştir. Bu da şöyle olmuştu: "Muaz b. Cebel yatsı namazını ashabına kıldırdı ve namazı uzattı. Ensar'dan bir adam geri çekilip namazını (ayrı) kıldı. Yaptığı Muaz'a haber verildi. Bunun üzerine dedi ki: "Bu adam münafıktır." Bu söz adama ulaşınca Rasûlullah'ın yanına gitti ve Muaz'ın dediğini haber

---

1 Buhari, Müslim
2 Nesâi ve Ahmed sahih bir senedle rivayet etmişlerdir.
3 Tayalisi ve Ahmed sahih bir senedle rivayet etmişlerdir.
4 İbn Huzeyme (1/166/2). Taberani ve Makdisi sahih bir senedle rivayet etmişlerdir.
5 Buhari, Müslim
6 Buhari, Müslim
7 Bunlar da tercih edilen görüşe göre Araf ve Enam sureleridir.
8 Buhari, Ebu Davud, İbn Huzeyme (1/68/1) Ahmed, Serrac, Muhlis
9 Taberani el-Kebir'de sahih bir senedle rivayet etmiştir.
10 Ahmed, Makdisi, Nesâi, İbn Nasr, Taberani
11 Nesâi, Ahmed sahih bir senedle rivayet etmişlerdir.
12 Ahmed, Tirmizi. Tirmizi hasendir demiştir.
13 Buhari, Müslim, Nesâi
14 Buhari, Müslim, Nesâi

verdi. Bunun üzerine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-ona şöyle dedi: "Ey Muaz fitneci mi olmak istiyorsun!? İnsanlara imam olduğun zaman: Şems (91:15), Alâ (77:19), Alak (96:19), Leyl (92:21) surelerini oku. [Çünkü arkanda yaşlılar, zayıflar ve ihtiyaç sahipleri namaz kılmaktadır.][1]

6- Gece Namazı

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-gece namazlarında (teheccüd) bazen cehren, bazen de gizli okurdu.[2] Kıraatini bazan kısa, bazen de uzun tutardı. Bazı zamanlar da çok uzattığı olurdu. Öyle ki Abdullah b. Mesud diyor ki:

"Bir gece Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ile beraber namaz kıldım. Kıyamı o kadar uzattı ki neredeyse kötü bir işe kalkışacaktım. Denildi ki: Ne yapacaktın? Dedi ki: Oturup Rasûlullah'ı bırakmayı düşündüm."[3]

Huzeyfe b. el-Yeman da diyor ki:

"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ile bir gece namaz kıldım. (Kıraate) Bakara suresiyle başladı. Dedim ki: Birazdan rükûya varır. Sonra devam etti. Dedim ki [iki rekatı] Bakarayla kılar herhalde. O devam etti. Ben de dedim ki Bakarayı bitirip rükûya varacak. Ardından Nisa suresine başladı sonra Ali İmran suresine başlayıp[4] onu da okudu. Yavaş yavaş da okuyordu, tesbih âyeti geldiğinde tesbih ediyor, dua âyeti geldiğinde dua ediyor, sığınma âyeti geldiğinde de sığınıyordu. Sonra rükûya vardı...[5] "Bir gecede hasta olduğu halde seb'i tival (yedi uzun) sureyi okudu."[6]

"-Zaman zaman da- her rekatta bunlardan bir sure okuyordu."[7]

Ancak "Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in Kur'an'ı bir gecede okuduğu bilinmemektedir."[8] Hatta Abdullah b. Amr'ın böyle bir şey yapmasına da razı olmamıştır. Ona şöyle demiştir:

"Kur'an'ı bir ayda oku" Diyor ki: Ona dedim ki: "Benim (fazlasına) gücüm yeter." Dedi ki: "Öyleyse yirmi günde oku" diyor ki, ona dedim ki: Benim (fazlasına) gücüm yeter. Dedi ki: "O zaman yedi günde oku ve bundan fazlasını yapma (yani daha az günde okuma)."[9]

Sonra: "Beş günde okumasına izin vermiştir."[10]

---

1 Buhari, Müslim, Nesâi ayrıca bkz. "el-İrva" (295)
2 Nesâi sahih bir senedle rivayet etmiştir.
3 Buhari, Müslim
4 Rivayet önce Nisa sonra Ali İmran şeklindedir. Bu da kıraatte mushafın tertibine riayet etmemenin caiz olduğuna delildir.
5 Müslim, Nesâi
6 Ebu Ya'la, Hakim. Hakim hadise sahih demiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir. Seb'i tival şunlardır: Bakara, Ali İmran, Nisa, Maide, Enâm, A'raf, Tevbe
7 Ebu Davud, Nesâi sahih bir senedle rivayet etmişlerdir.
8 Müslim, Ebu Davud
9 Buhari, Müslim
10 Nesai, Tirmizi. Tirmizi hadise sahihtir demiştir.

Sonra: "Üç günde okumasına izin vermiştir."[1]

Bundan daha az günde okumasını ise nehyetmiştir.[2] Sebebini şu sözüyle belirtmiştir:

"Kur'an'ı üç günden az bir zamanda okuyan onu fıkhedemez (anlayamaz)"[3] Bir başka lafızda ise: "Kur'an'ı üç günden az bir zamanda okuyan fıkh edemez (fakih olamaz)."[4]

Bir de şu sözüyle beyan etmiştir: "Her abid (ibadet eden kişi)'in bir canlılık zamanı vardır. Her canlılığında bir soğuması (yorgunluk) vardır. Böylece kişi ya sünnete veya bid'ate doğru yönelir. Yorgunluğu sünnete doğru olan hidâyet bulmuştur. Yorgunluğu başka şeylere yol açan ise helak olmuştur."[5]

İşte bundan dolayı: "Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-Kur'an'ı üç günden az zamanda bitirmezdi."[6] Şöyle de buyuruyordu:

"Geceleyin ikiyüz âyet okuyarak namaz kılan kişi muhakkak ki, ihlaslı kânitlerden (rabbine yönelmişlerden) yazılır."[7]

"Her gece "Beni İsrail (İsra)" suresi (17:11) ve Zümer (39:75) suresini okurdu."[8] Şöyle de buyuruyordu:

"Geceleyin yüz âyet okuyarak namaz kılan kişi "gafiller-den" yazılmaz."[9]

"Bazı zamanlarda her rekatta elli âyet veya daha fazlası kadar okurdu."[10] Bazan da Müzzemmil (73:20) suresi miktarınca okurdu."[11]

Ayrıca: "Bütün geceyi namazla geçirmezdi."[12] (Çok nadir zamanlar müstesna)... (Bir gün)

"Abdullah b. Habbab b. Erett anlatıyor: -Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ile Bedir'de hazır bulunanlardandı-. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bütün bir gece (bir rivâyette de: Tamamını namazla geçirdiği bir gece) fecr olana kadar namaz kıldı. Namazını bitirip selam verince Habbab ona dedi ki:

"Ey Allah'ın Rasulü! Anam, babam sana feda olsun! Bu gece öyle namaz kıldın ki daha önce böyle namaz kıldığını görmedim." bunun üzerine dedi ki:

---

1 Buhari, Ahmed

2 Darimi, Said b. Mansur Sünen'inde sahih bir senedle rivayet etmişlerdir.

3 Ahmed sahih bir senedle rivayet etmiştir.

4 Darımi, Tirmizi sahih senedle rivayet etmişlerdir.

5 Ahmed, İbn Hibban, Sahih'inde rivayet etmişlerdir.

6 İbn Sa'd 1/376, Ebu'ş-Şeyh, "Ahlak'un-Nebi" 281

7 Darimi, Hakim. Hakim hadise sahih demiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir.

8 Ahmed ve İbn Nasr sahih senedle rivayet etmişlerdir.

9 Darimi ve Hakim rivayet etmişlerdir. Hakim hadise sahih demiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir.

10 Buhari, Ebu Davud

11 Ahmed, Ebu Davud sahih senedle rivayet etmişlerdir.

12 Müslim, Ebu Davud

"Evet. Bu namaz, umut ve korku namazıdır. [Ben de] Rabbimden üç şey istedim, bana ikisini verdi birini vermedi: "Rabbimden bizleri geçmiş ümmetleri helak ettiği gibi helak etmemesini (bir lafızda: ümmetimi genel bir azapla helak etmemesini) istedim, bunu bana verdi. Rabbimden kendimizin dışında bir düşmana bize karşı üstün çıkmamasını istedim bunu da verdi. Rabbimden bizleri fırkalara ayırmamasını istedim, bunu ise vermedi."[1]

"Bir gece -yine- namaz kıldı sabaha kadar aynı âyeti tekrarladı."

Bu âyet de: "Eğer onlara azap edersen bunlar (zaten) senin kullarındır. Yok eğer mağfiret edersen muhakkak ki sen aziz ve hakim olansın." (Maide 5:118) [Rükûsunu bu âyetle, secdesini bu âyetle, dualarını da bu âyetle yapıyordu.] [Sabah olunca Ebû Zerr ona dedi ki: Ey Allah'ın Rasulü! Sabahlayana kadar bu âyeti okuyordun. Onunla rükûya varıyor, onunla secde ediyordun.] [O âyetle dua ediyordun] [Halbuki Allah sana bütün Kur'an'ı öğretmiştir.] [Bunu bizden biri yapsaydı ona kızabilirdik]." [Buyurdu ki: "Ben rabbimden ümmetime şefaatçi olmayı istedim, o da bunu bana verdi. Bu da (şefaat) inşaallah Allah'a hiçbir şeyi şirk koşmayanlar için olacaktır.][2]

Bir adam da Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e şöyle dedi:

"Bir komşum var, gece namazına kalkıyor fakat İhlas (112:4) suresi dışında bir şey okumuyor. [Sürekli bunu tekrar ediyor] [fazlasını da okumuyor] -sanki (olayı anlatan adam) bunu az görüyordu- Bunun üzerine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-buyurdu ki:

"Nefsim elinde olan (Allah)'a yemin ederim ki, bu (sure) Kur'an'ın üçte birine karşılık gelir."[3]

7- Vitir Namazı

"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-(vitir namazında) birinci rekatta A'la (87:19), ikinci rekatta Kâfirun (109:6), üçüncü rekatta da İhlas (112:4) surelerini okurdu."[4]

"Bazen buna Felak (113:5) ve Nâs (114:6) surelerini eklerdi."[5]

"Bir defasında da vitirin bir rekatında Nisa (4:176) suresinden yüz âyet okudu."[6]

Vitirden sonraki iki rekatta ise[1] bunlar da Zilzal (99:8) ve Kafirun (109:6) surelerini okurdu.[2]

---

1 Nesai, Ahmed, Tebarani (1/187/2) Tirmizi de hadise "sahihtir" demiştir.

2 Nesai, İbn Huzeyme (1/70/1) Ahmed, İbn Nasr, Hakim. Hakim hadise sahih demiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir.

3 Ahmed, Buhari

4 Nesai, Hakim. Hakim hadise sahih demiştir.

5 Tirmizi, Ebu'l-Abbas el-Asamm "Hadis"inde (c.1 no: 117) Hakim. Hakim de hadise sahih demiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir.

6 Nesai, Ahmed sahih senedle rivayet etmişlerdir.

8- Cuma Namazı

"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem--bazı zamanlar- birinci rekatta Cuma (62:11) suresini, ikincisinde Münafikun (63:11) suresini okurdu.[3] Bazan da bunun yerine Ğaşiye (88:26) suresini okurdu.

Zaman zaman da birinci rekatta A'la (87:19) ikincisinde Ğaşiye (88:26) suresini okurdu.[4]

9- Bayram Namazları

"Birinci rekatta bazan Ala, ikinci rekatta Ğaşiye suresini okurdu."[5]

Bazan da bayram namazlarında kâf (50:45) ve Kamer (54:55) surelerini okurdu.[6]

10- Cenaze Namazı

"(Cenaze namazında) sünnet olan Fatiha[7] ve [bir sure] okumaktır."[8]

"(Ayrıca) birinci tekbirden sonra da bunu sessiz bir şekilde okur."[9]

---

1 Bu iki rekat(lık namaz) Sahih'u Müslim'de sabit olmuştur. Rasulullah'ın "Gece son namazınızı vitir namazı yapın." (Buhari, Müslim) sözüne muhaliftir. Alimler de bu iki hadisi birbirine uyuşturma hususunda çeşitli yorumlar üzerine ihtilaf etmişlerdir. Herhangi birini tercih edemiyorum. Emre tabi olarak bu iki rekatı terketmek daha ihtiyatlı bir davranış olur.

Ancak sonra vitirden sonra iki rekatı emreden sahih bir hadise vakıf oldum. Bu sefer emir ve fiil yan yana geldi. Böylece iki rekatın bütün insanlar için meşru olduğu sabit oldu. Birinci emir ise müstehablığa yorumlanır, bu sayede aralarında tezat da olmaz. Bu hadisi "es-Sahiha" (1993)'da tahric ettim. Muvaffak ettiğinden dolayı Allah'a hamdolsun.

2 Ahmed, İbn Nasr, Tahavi (1/202), İbn Huzeyme ve İbn Hibban hasen ve sahih olan bir senedle rivayet etmişlerdir.

3 Müslim, Ebu Davud, bkz. el-İrva': 345)

4 Müslim, Ebu Davud

5 Müslim, Ebu Davud

6 Müslim, Ebu Davud

7 Bu Şafii, Ahmed ve İshak'ın görüşüdür. Hanefilerden müteahhir bazı muhakkik alimlerde bu görüşü almışlardır. Fatiha'dan sonra bir sure okumak ise Şafiilerdeki görüşlerden biridir. Hak olan da budur.

8 Buhari, Ebu Davud, Nesai, İbn'ul-cârud. Tüveyciri'nin iddia ettiği gibi bu ziyade [ve bir sure] şâzz değildir.

9 Nesai, Tahavi sahih senedle rivayet etmişlerdir.

KIRAATİ YAVAŞ YAVAŞ YAPMAK VE SESİ GÜZELLEŞTİRMEK

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-Allah Teâlâ'nın ona emrettiği gibi Kur'an'ı tertil (yavaş yavaş) üzere okurdu. Hızlı ve acele acele okumazdı. Bilakis kıraati "harf harf anlaşılacak (şekildeydi)"[1] Öyle ki "Bazan sureyi öyle yavaş okurdu ki ondan uzun bir sureden daha uzun olurdu."[2]

Şöyle buyurmaktaydı: "Kur'an okuyan kişiye denilir ki: "Oku ve yücel, dünyada yavaş yavaş okuduğun gibi yavaş yavaş oku. Muhakkak senin yerin okuyacağın son âyetin yanında olacaktır."[3]

"(Harfi med olan yerlerde de Rasûlullah) kıraatini uzatırdı. بِسْمِ اللّٰه , الرَّحْمَن , الرَّحِيم[4] نَضِيد[5] kelimelerini medli (uzatarak) okurdu.

Daha önce geçtiği gibi âyet sonlarında da dururdu.[6]

"Bazen de (okurken) sesini titretirdi. Nitekim Mekke Fethi'nde devesinin üzerinde Fetih (48:29) suresini okurken [yavaşça okuyarak] böyle yapmıştır."[7]

Abdullah b. Muğaffel Rasûlullah'ın titretmesini آ آ آ âââ şeklinde anlatmıştır.[8]

Rasûlullah ayrıca Kur'an okurken sesi güzelleştirmeyi emrederdi.

Şöyle buyurmaktadır:

"Kur'an'ı sesinizle süsleyin. [Çünkü güzel ses] Kur'an'ın güzelliğini arttırır."[9]

Ayrıca:

"İnsanlar arasında Kur'an okurken sesi en güzel olan kişi onu duyduğunuzda Allah'tan korktuğunu zannettiğiniz kişidir."[10] buyurmaktadır.

Kur'an okurken nağme yapmayı da emrediyordu ve şöyle diyordu:

---

1 İbn'ul-Mübarek Zühd (1/162 el-Kevakib'den 575) Ebu Davud, Ahmed sahih senedle rivayet etmişlerdir.

2 Müslim, Malik

3 Ebu Davud, Tirmizi. Tirmizi hadise sahihtir demiştir.

4 Buhari, Ebu Davud

5 Buhari "Ef'al'ül-ibad" kitabında sahih bir senedle rivayet etmiştir.

6 Fatiha'yı okuma bölümü

7 Buhari, Müslim

8 Hafız İbn Hacer (âââ) sözünün izahında şunu söylemiştir: "Önce fethali bir hemze ardından sakin bir elif sonra da başka bir hemze..." Ali'yy'ül-Kari'de aynı izahı Hafız dışında alimlerden nakletmiş sonra şöyle demiştir: " Zahir görüş bunların üç med-elif şeklinde olduğudur.

9 Buhari muallak olarak rivayet etmiştir. Ayrıca Darimi, Hakim ve Temmam er-Razi sahih olan iki senedle rivayet etmişlerdir.

Not: Birinci hadis bazı ravilerce çevrilmiş ve "Sesinizi Kur'an'la güzelleştirin" halini almıştır. Ancak bu hem rivayet, hem mana bakımından yanlıştır. Bunun sahih olduğunu söyleyen de daha beter bir hata yapmıştır. Çünkü bu babta izahı bulunan rivayete muhalefet etmiştir. Bu maklub hadise güzel bir örnektir. Bunun geniş açıklamasını "Silsilet'ül-Ahadisi'd-Daifa (5328) bulabilirsin.

10 Sahih hadistir. İbn'ul-mübarek Zühd kitabında (1/62 Kevakib'den 575) Darimi, İbn Nasr, Taberani, Ebu Nuaym Ahbaru Asbahan'da Ziya da "el-Muhtara"da rivayet etmişlerdir.

"Allah'ın kitabını öğrenin, ona sürekli başvurun, ona sahip çıkın ve onu okurken teğanni yapın (nağme yapın)" Nefsim elinde olan (Allah)'a yemin ederim ki devenin yularından çözülüp gitmesinden daha çabuk çözülüp gider." (Yani tekrar edilmediği zaman çok çabuk unutulur.)[1]

Yine buyurmaktadır ki:

"Kur'an'ı teğanni ile okumayan bizden değildir."[2]

Şöyle de buyurmaktadır:

"Allah Teâlâ, [sesi güzel (bir lafızda da: terennümü güzel)] Kur'an'ı teğanniyle [açıktan] okuyan bir Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'i dinlediği gibi başka bir şeyi dinlememiştir."[3]

---

[1] Darimi ve Ahmed sahih senedle rivayet etmişlerdir.

[2] Ebu Davud, Hakim. Hakim sahih demiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir.

Not: Ebu Davud'un bu hadisini İbn'ul-Esir, "Cami'ul-Usul" kitabında Ebu Hureyre rivayetinden Buhari'ye nispet etmiştir. Bunun üzerine Üstad Abdulkadir el-Arnavut ve yardımcısı talik yapıp şöyle demişlerdir: (2/457)

"el-Elbani de "Rasulullahın namaz kılma şekli (s.106)" kitabında bu hadisi Ebu Davud'a nispet etmekle yerinde olmayan bir şey yapmıştır." Söylemek istedikleri şu: "İlim ehli olanlar, herhangi bir hadisi Buhari, Müslim'den biri rivayet etmişse o hadisi başkasına nispet etmezler."

Buna cevaben derim ki: "Söyledikleriyle kastettikleri -şeyi gözardı edecek olursak- dedikleri haktır ve doğrudur. Ancak şunu bilmeleri gerekir ki bu kitabı telif ettiğimden beri bu hadisi Buhari'nin Ebu Hureyre'den rivayet ettiğini biliyordum. Ancak ona nispet etmeyi bilmediğimden değil bilakis kasten bıraktım. Veya en azından dalgınlığıma geldi. Nitekim bu onlarında başına gelebilir. Durum birilerin zannettiği gibi olsaydı kitabının beşinci baskısının yapıldığı bu dönemde bilmeyenin öğrenmesi, dalgının uyanması için yeterli bir zaman vardı. Ancak bunun hiçbiri olmamıştı. Çünkü ben, ravilerinden biri olan Ebu Asım ed-Dahhak b. Mahled en-Nebil (sika bir ravidir) hadisi Ebu Hureyre'den rivayet etmekle yanlış yaptığını biliyordum. Çünkü o hadisi İbn Cüreyc'den (o da) İbn Şihab'dan (o da) Ebu Seleme (o da) Ebu Hureyre'den merfu olarak rivayet etmiştir. Bunun izahı şöyle:

"Sika ravilerden bir grup yine İbn Cureyc'den aynı senedle Ebu Hureyre'den rivayet etmişler ancak lafzı şöyledir: "Allah... dinlememiştir." Bu hadis kitapta sözkonusu hadisten sonra gelmektedir.

İbn Cureyc'e bu lafız üzere sikalardan daha çok bir topluluk mutabaat yapmıştır. Hepsi de aynısını Zühri'den rivayet etmişlerdir.

Zühri'ye de aynı rivayette, Yahya b. Ebi Kesir, Muhammed b. Amr ve Muhammed b. İbrahim et-Teymi ve Amr b. Dinar (bunların hepsi de sikadır) mutabaat yapmışlar hepsi de şöyle demişlerdir: "Ebu Seleme'den o da Ebu Hureyre'den..."

Bu sika ve sağlam ravilerin bir senedle Ebu Hureyre'den ikinci lafızda ittifak etmeleri, Ebu Asım'ın birinci lafızla tek başına rivayet etmesi açık bir hata yaptığının en büyük delilidir. Alimlerin de bildiği şazz hadis işte budur. Bu yüzden Hafız Ebu Bekr en-Nisabûri Ebu Asım'ın bu rivayette yanlış yaptığını açıkça belirtmiş ve şöyle demiştir:

"İbn Cureyc'den ikinci lafızla rivayet edenlerin çoğunluğundan dolayı" Derim ki: (Bu şekliyle) ayrıca Zühri'den rivayet edenlerin ve Ebu Seleme'ye mûtabaat yapanların çoğunluğundan dolayı. Bu yüzden Hatib el-Bağdadi Ebu Bekr en-Nisaburi'nin naklettiğim görüşüne tabi olmuştur. İbn'ul Esir Câmii'nde Hafız İbn Hacer'de Feth'ul-Bari'de (13/429) bu lafzın yanlış olduğuna ince bir şekilde işaret etmişlerdir. Ancak bazıları buna uyanmayabilir. Uyansa bile belki, Buhari'nin ravilerinden birinin hata yaptığını söyletecek ilmi cesareti yoktur.

Yaklaşık yirmi yıl önce kitabın aslında yazdığım tahkikatın özeti bu. Bu baskı da bunu zikretmeyi zaruri gördüm. İnsaflı olan iyice bilsin, acaba ben mi yerinde olmayan bir şey yaptım, yoksa bana ilim ehline göre yanlış olan bir şeyle reddiye verip hatasına ortak olmamı ve bunu onaylamamı isteyen mi? Bu notu uzun tutmama sebep olanları da Allah affetsin. Daha önce bu kitapta böyle bir şey yapmadım. Umarım bir daha böyle bir şey yapmak zorunda kalmam. Allah bize yardım etsin!

Daha sonra da Abdulkadir el-Arnavut'la biraz önce zikrettiğim başka yerde bulamayacağın tahkikatla reddiyesini verdiğim tenkidinde yardımlaşan Şuayb el-Arnavut'un Beğavi'nin Şerh'us-Sünne (4/485) adlı kitabına yaptığı taliklerde bunu görmemezlikten geldiğini ve bundan istifade etmediğini gördüm. Öyle ki biraz önce adı geçen hafızların şahitliğiyle illetli olan Ebu Hureyre'nin hadisine sahih demekte ona uymuştur. Bunu yapmasının tek sebebi: "Bunu el-Elbani'den öğrendi" denmemesidir. Herhalde el-Mekteb'ul İslami'nin yayıncısı da buna uyanmamıştır. Yoksa o da ilmi gizleme günahını işlemiş olacaktır. Çünkü kitabın mukaddimesinde kitabın tahkikinde ona yardım ettiği geçmektedir. Nitekim Kitabın bütün cüzlerinde baskısı bu şekildedir. Yoksa tahkiki iddiadan öteye geçmeyecektir. O zaman -vallahi- hangi günah daha büyüktür bilemiyorum.

[3] Buhari, Müslim, Tahavi ve İbn Mendeh, Tevhid kitabında (1/81) rivayet etmişlerdir.

Ebû Musa el-Eş'ari'ye de şöyle demiştir:

"Dün senin kıraatini dinlerken beni görseydin! Davud (a.s)'ın güzel sesi gibi (bir ses) sana da verilmiş." [Bunun üzerine Ebû Musa dedi ki: Yerini bilseydim sesimi, (sana) hüzünlü hüzünlü yapardım."[1]

İMAMA (KIRAAT EDERKEN) HATIRLATMADA BULUNMAK

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-, kıraati karıştırdığı zaman imama hatırlatmanın sünnet olduğunu belirtmiştir. "Bir defasında Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-namaz kıldı. Okurken yeri karıştırdı. Bitirince Übeyy'e dedi ki: "Bizimle namaz kıldın mı? Dedi ki: Evet. Dedi ki: "[Bana hatırlatmana] engel olan nedir öyleyse?"[2]

NAMAZDA VESVESEYİ GİDERMEK İÇİN İSTİAZE VE TÜKÜRME

Osman b. Ebi'l-As, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e dedi ki: Ey Allah'ın Rasulü! Şeytan benimle namazım ve kıraatim arasına girdi, karıştırmama sebep oldu. Bunun üzerine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-buyurdu ki: "Bu Hinzib denilen bir şeytandır. Onu hissettiğin an ondan Allah'a sığın ve sol tarafına üç defa tükür."[3] Dedi ki: "Ben de böyle yaptım. Allah'ta onu benden bertaraf etti."[4]

RÜKÛ

Sonra Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-kıraati bitirince birazcık susardı.[5] Sonra ellerini "iftitah tekbirinde" geçen şekliyle kaldırır, tekbir getirerek rükûya varırdı.[6]

Bunları "namazını tam kılamayan zata" da emretmiş ve ona şöyle demiştir:

"Vakıa şu ki: sizden birinizin, Allah'ın emrettiği şekilde abdestini güzelce almadıkça, sonra tekbir getirip Allah'ı övüp yüceltmedikçe, Allah'ın ona öğrettiği ve izin verdiği kadarıyla kolayına gelenden Kur'an okumadıkça, sonra tekbir getirip [ellerini dizlerine koyacak şekilde] bütün mafsalları yerlerine oturup yerleşerek rükûya varmadıkça... namazı tam olmayacaktır."[7]

---

1 Abdürrezzak el-Emali (2/44/1)'de, Buhari, Müslim, İbn Nasr ve Hakim rivayet etmişlerdir.

2 Ebu Davud, İbn Hibban, Taberani, İbn Asakir (2/296/2), Ziya el-Muhtara'da sahih senedle rivayet etmişlerdir.

3 Buradaki tükürme, tüh tüh diye yapılan tükürüktür. Yani tükürüklü bir şekilde üfürme

4 Müslim, Ahmed. Nevevi diyor ki: Hadiste şeytan vesvese verdiği zaman ondan (Allah'a) sığınmanın ve sol tarafa üç defa tükürmenin müstehab olduğuna delil vardır.

5 Ebu Davud, Hakim. Hakim hadise sahih demiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir. Bu susmayı İbn'ul Kayyim ve başka alimler "nefes alıp verecek kadar"la takdir etmişlerdir.

6 Buhari, Müslim. Bu el kaldırma Rasulullah'tan mütevatir olarak nakledilmiştir. Rükudan kalkınca da böyle. Bu aynı zamanda üç imamın ve fukaha ve muhaddislerin cumhurunun mezhebidir. Malik (r.a) vefat edinceye kadar bu mezhep üzereydi. (İbn Asakir 15/78/2). Bazı hanefiler de bunu tercih etmişlerdir. Bunlardan biri İsam b. Yusuf Ebu İsmat'el-Belhi (ö. 210)dir. Kendisi İmam Ebu Yusuf'un da talebesidir. Meselenin izahı mukaddimede geçmişti. Abdullah b. Ahmed, "Mesailu Ahmed"de (s.60) babasından şunu nakleder:

"Ukbe b. Amir'in namazda el kaldırmayla ilgili şöyle dediği rivayet edilir: "Ona her işareti karşılığında on hasene (sevap) vardır." Derim ki: Şu hadisi kudside buna şahitlik eder. "...Kim bir iyilik yapmaya niyet eder ve onu yaparsa ona ondan -yediyüz- (sevab)'a kadar yazılır..) Buhari ve Müslim rivayet etmişlerdir. Bkz. "Sahih'ut-Terğib" (16)

7 Ebu Davud, Nesai, Hakim sahih demiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir.

Rükû'nun Şekli

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-(rükûda) "Ellerini dizlerinin üstüne koyardı."[1] Bunu onlara (sahâbîlerine) da emrederdi.[2] Biraz önce geçtiği gibi bunu "namazını tam kılamayan zata" da emretmiştir.

"Elleriyle de dizlerini kavrardı. [Onları tutuyor gibiydi.]"[3]

"Parmaklarının (da) arasını açardı."[4]

Bunu "namazını tam kılamayan zât"a da emretmiş ve ona şöyle demiştir:

"Rükûya vardığın zaman el ayalarını dizlerinin üzerine koy sonra parmaklarını aç ardından her uzuv yerine oturuncaya dek bekle."[5]

"Kollarını da (dirsek ile omuz arasındaki bölümü) vücudundan ayırır ve uzak tutardı."[6]

"Rükûya vardığı zamanda sırtını yayar ve düz tutardı."[7] "Öyleki üzerine su dökülse (üstünde) dururdu."[8]

Namazını tam kılamayan zâta da şöyle demiştir:

"Rükûya vardığın zaman el ayalarını diz kapaklarının üzerine koy ve sırtını uzat, rükû'unu da mütemekkin yap."[9] "Başını tam eğmez yukarı da dikmezdi."[10] "İkisinin arasında tutardı."[11]

---

1 Buhari, Ebu Davud
2 Buhari, Müslim
3 Buhari, Ebu Davud
4 Hakim, ayrıca sahih demiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir. Tayalisi bkz. Sahih-u Ebi Davud (809)
5 İbn Huzeyme ve İbn Hibban Sahih'lerinde rivayet etmişlerdir.
6 Tirmizi, İbn Huzeyme hadise sahih demiştir.
7 Beyhaki sahih bir senedle ve Buhari rivayet etmişlerdir.
8 Taberani el-Kebir ve es-Sağir'de, Abdullah b. Ahmed "Zevaid'ul-Müsned'de, İbn Mace rivayet etmişlerdir.
9 Ahmed ve Ebu Davud sahih senedle rivayet etmişlerdir.
10 Ebu Davud, Buhari. Cüz'ul-Kıraa'da sahih senedle rivayet etmişlerdir.
11 Müslim, Ebu Avane

Rükû'da İtmi'nanın Vücubiyeti

"Rükûya (vardığı zaman) itmi'nan ederdi."

Ayrıca bunu "namazını tam kılamayan zat"a da emretmiştir. Nitekim biraz önceki bölümün başında bu konu geçmişti.

Şöyle buyurmaktaydı:

"Rükû ve secdeleri tamı tamına yapın. Nefsim elinde olan (Allah)a yemin ederim ki, rükû ettiğinizde ve secde ettiğinizde arkamda sizi görüyorum."[1]

"Bir adamın da rükûyu tam yapmadığını ve secdesinde de (horozun yem gagalaması gibi) gagaladığını gördü, bunun üzerine şöyle dedi:

"Bu adam bu haliyle ölse, Muhammed'in dini dışında birşey üzere ölmüş olacaktır. [Karganın kanı gagalaması gibi, namazını gagalayarak (kılmaktadır)] Rükûunu tam yapmayanın ve secdesinde gagalayanın örneği bir iki hurma yiyen aç insan gibidir. Ona hiçbir fayda vermezler."[2]

Ebû Hureyre -Allah ondan râzı olsun- diyor ki: "Dostum -sallallahu aleyhi ve sellem-, namazımda horozun gagalaması gibi gagalamamı, tilki gibi sağa sola dönmemi, maymun gibi (ayakları yana açarak ve kalçaları yere koyarak) oturmamı nehyetti."[3]

Şöyle de buyurmaktadır:

"İnsanların en kötü hırsızı namazından çalandır." Dediler ki: "Ey Allah'ın Rasulü! Kişi namazından nasıl çalar?" Dedi ki: "Rükû ve secdelerini tam yapmaz."[4]

Bir ara namaz kılıyordu, göz ucuyla rükû ve secdelerde tam dikilmeyen bir adam gördü: Bitirince dedi ki: "Ey müslümanlar topluluğu! Rükû ve secdede sırtını tam dik (tut)mayanın namazı yoktur."[5]

Başka bir hadiste de şöyle buyurmuştur: "Kişinin namazı, rükû ve secdede sırtını tam dikmedikçe geçerli (sahih) olmayacaktır."[6]

Rükûda Yapılacak Zikirler

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-bu rükûnda çeşitli dua ve zikirler yapardı. Bazan bunu bazan da bunu yapardı.

---

[1] Buhari, Müslim. Bana göre buradaki görmek gerçek manada görmektir. Bu da Rasulullah (s.a.v)'in mucizelerinden biridir. Ancak bu namaz haline mahsustur. Umum olduğuna dair bir delil yoktur.

[2] Ebu Ya'la Müsned'inde (1/340, 349), Acurri Erbain'de, Beyhaki, Taberani (1/192/1) Ziya da: "el-Münteka min'el-ahadisi's-sihah ve'l-hisan" (1/276), İbn Asakir (2/226/2, 1/414, 8/14/1 ve 7/76) hasen senedle rivayet etmişlerdir. İbn Huzeyme de hadise sahih demiştir (1/82/1). Ziyadenin olmadığı birinci bölümünün ise İbn Batta'nın "İbane"de (5/43/1) bulunan mürsel bir şahidi vardır.

[3] Tayalisi, Ahmed, İbn Ebi Şeybe. Hadis hasendir. Hafız Abdulhak el-İşbili (1348)'in "Ahkam"ına yaptığım talike bakabilirsiniz

[4] İbn Ebi Şeybe (1/89/2) Taberani, Hakim. Hakim sahih demiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir.

[5] İbn Ebi Şeybe (1/89/1) İbn Mace, Ahmed, sahih senedle rivayet etmişlerdir. Bkz. "Silsilet'ül-ahadis'is-Sahiha" (2536)

[6] Ebu Avane, Ebu Davud ve Sehmi (61) rivayet etmişlerdir. Darekutni'de hadise sahih demiştir.

1- Üç defa سُبْحَانَ رَبِّىَ الْعَظِيم "sübhane rabbiye'l-azim" (Azim olan rabbimi tenzih ederim.)[1]

Bazı zamanlar da bundan daha fazla tekrar ederdi.[2] Bir defasında da gece namazında öyle fazla yaptı ki rükûu neredeyse kıyamı kadar olmuştu. Kıyamında da üç uzun sureyi, Bakara, Nisa ve Ali İmran'ı, -hem de içinde dua ve istiğfar yaparak- okurdu. Konu gece namazı bölümünde geçmişti.

2- Üç defa سُبْحَانَ رَبِّىَ الْعَظِيمِ و بِحَمْدِهِ sübhane rabbiye'l-azimi ve bihamdihi (yüce rabbimi hamd ile tesbih ederim)[3]

3- سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ رَبُّ الْمَلاَئِكَةِ وَالرُّوحِ "Sübbûhun kuddüsün, rabül-melâiketi ve'r-ruh" (Rabbim) münezzehtir, kuddüstür (yücedir). Meleklerin ve Cebrail'in rabbidir."[4]

4- سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِك اللَهُمَّ اغْفِرْلِي Sübhanekellahümme ve bihamdike, Allahümme iğfirli.

Rükû ve secdelerinde Kur'an'ın emrine uyarak bu zikirleri daha çok yapardı."[5]

٥. اللَّهُمَّ لَكَ رَكَعْتُ، وَبِكَ آمَنْتُ، وَلَكَ أَسْلَمْتُ، وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ، أَنْتَ رَبِّى خَشَعَ سَمْعِى، وَبَصَرِى، و مُخِّي وَعَظْمِى، وعَصَبِي و ما اسْتَقَلَّتْ بِهِ قَدَمِي لِلّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

5- "Allahümme leke reka'tü, ve bike âmentü, ve leke eslamtü [ente rabbi] Haşa'a leke sem'i ve basari ve Muhhi ve azmi (veya: izâmi) ve asabi [ve me's-tekallet bihi kademi lillahi rabbil-âlemin]"

Allah'ım senin önünde rükû ettim (eğildim). Sana iman ettim, sana teslim oldum. Sen benim Rabbimsin. "Kulaklarım (duymam), gözlerim, iliğim, kemiğim (bir rivâyete göre: kemiklerim) sinirlerim, ayaklarımın taşıdığı herşeyim (bedenim) âlemlerin rabbi Allah('ın önünde) hûşû etmiştir (korkuyla eğilmiştir).[6]

---

1 Ahmed, Ebu Davud, İbn Mace, Darekutni, Tahavi, Bezzar, İbn Huzeyme (604). Taberani de "Kebir"de yedi sahabeden rivayet etmiştir. Hadiste bu tesbihatın üç defayla sınırlı olduğuna dair rivayet olmadığını iddia edenlere reddiye vardır. Bunlardan biri de İbnul-Kayyim'dir.

2 Bu, Rasulullah (s.a.v)'in bazan kıyamını, rükusunu ve secdesini eşit bir şekilde yapardı rivayetlerinden anlaşılmaktadır. Bundan bir sonraki bölümde bu konu gelecektir.

3 Sahihtir. Ebu Davud, Darekutni, Ahmed, Taberani, Beyhaki rivayet etmişlerdir.

4 Müslim, Ebu Avane

5 Buhari, Müslim. "Kur'an'ın emrine uyarak" sözünün manası "Allah'u tealanın: "Rabbini hamd ile tesbih et ve ondan mağfiret dile. Muhakkak ki tevbeleri çok kabul edendir." sözünün gereğini yapardı.

6 Müslim, Ebu Avane, Tahavi, Darekutni

٦. اللَّهُمَّ لَكَ رَكَعْتُ، وَبِكَ آمَنْتُ، وَلَكَ أَسْلَمْتُ، وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ، أَنْتَ رَبِّى خَشَعَ سَمْعِى، وَبَصَرِى، وَدَمِى، وَلَحْمِى، وَعَظْمِى وعَصَبِي لِلّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

6- "Allahümme leke reka'tü ve bike âmentü ve leke eslemtü ve aleyke tevekkeltü, ente rabbi, haşa' sem'i ve basari ve demi ve lahmi ve azmi ve asabi lillahi rabbil âlemin"

Allah'ım! senin önünde rükû ettim, sana iman ettim, sana teslim oldum, sana tevekkül ettim, sen benim rabbimsin, "Kulaklarım, gözlerim, kanım, etim, kemiğim ve sinirlerim âlemlerin Rabbi Allah('ın önünde) huşû etmiştir. (Korkuyla eğilmiştir).[1]

٧. سُبْحَانَ ذِي الْجَبَرُوتِ وَ الْمَلَكُوتِ وَ الْكِبْرِيَاءِ وَ الْعَظَمَةِ

7- "Sübhane zil'-cebarût ve'l-melekût ve'l-kibriya ve'l-azame"

Bütün kahharlığın, bütün mülkün, yüceliğin ve büyüklü-ğün sahibi (Allah)ni tenzih ederim."

Bunu da gece namazlarında söylemiştir.[2]

---

1 Nesai, sahih senedle rivayet etmiştir.

2 Ebu Davud ve Nesâi sahih senedle rivayet etmişlerdir.

Not: Bir rükuda bütün bu zikirleri yapmak caiz midir, değil midir? Bu hususta ihtilaf edilmiştir. İbn'ul-Kayyim Zâd'ul-Mead'da tereddüt etmiştir. Nevevi Ezkar'da birinci görüşü tercih etmiştir. Şöyle demektedir:

"Efdal olan yapabiliyorsa bu zikirlerin hepsini (bir rükuda) yapmaktır. Sair babların zikirlerinde de aynısını yapmalıdır."

Ebu Tayyib Sıddık Hasan Han "Nüzul'ul-ebrar" (s.84) Nevevi'nin söylediklerine itiraz ederek şöyle demiştir:

"Bazen bunu, bazen de diğerini yapar. Hepsini bir anda yapmaya dair delil bilmiyorum. Nitekim Rasulullah (s.a.v), bu zikirleri bir rükunda yapmamıştır. Bilakis bir defasında birini bir defasında da diğerini yapmıştır. İttiba (tabi olmak), ibtida' (bid'at uydurmak)tan evladır."

Hak olan Allah'ın izniyle budur. Ama sünnette bu rüknu ve başka rükunları uzattığı sabit olmuştur. Nitekim biraz sonra konu gelecektir. Neredeyse kıyama yakın tutardı. Namaz kılan bu sünnette Rasulullah (s.a.v)'e uymak istiyorsa bunu ancak Nevevi'nin dediği şekil üzere bu zikirleri yapabilir. Bu görüşü İbn Nasr Kıyam'ül-Leyl (76)'de İbn Cureyc'den (o da) Ata'dan rivayet etmiştir. Veya bazı zikirlerde nasların işaret etmiş şekliyle yapabilir. Bu sünnete daha yakındır.

Rükûyu Uzatmak

(Rasûlullah) -sallallahu aleyhi ve sellem-, rükûunu, rükûdan sonraki kıyamını, secdesini, iki secde arasındaki oturuşunu eşite yakın yapardı.[1]

Rükûda Kur'an Okumanın Nehyedilmesi

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-"Rükû ve secdede Kur'an okunmasını nehyederdi." Şöyle de buyuruyordu: "Dikkat edin! Rükûda veya secdedeyken Kur'an okumaktan nehyedildim. Rükûda yüce Rabbi(nizi) ta'zim edin, secdede ise dua etmeye bakın. Bu size icabet edilmeye (layık) uygun (bir zamandır).[2]

Rükûdan Kalkmak ve Burada Söylenen Zikirler

"Sonra "Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَهُ semia'l-lahu li men hamidehu (Allah kendisine hamdedeni işitir) diyerek rükûdan kalkardı."[3]

Bunu "namazını tam kılamayan zat"a da emretmiştir. Ona şöyle demiştir: "İnsanlardan birinin namazı, tekbir almadıkça... sonra rükû etmedikçe... sonra سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَهُ semia'l-lahu li men hamidehu diyerek dimdik ayakta durmadıkça... tam olmayacaktır.[4]

Başını kaldırdığında da, omurga kemiği yerine tam oturuncaya kadar (sırtını) düzeltirdi.[5]

Sonra ayaktayken şöyle derdi: " رَبَّنَا وَلَكَ الحَمْدُ "Rabbena [ve] leke'l-hamd" (Rabbimiz sana hamdolsun"[6]

Bunu bütün namaz kılanlara -imama uyarak veya yalnız namaz kılıyor olsun- emretmiştir. Şöyle buyurmaktadır:

"Benim nasıl namaz kıldığımı görüyorsanız siz de öyle namaz kılın."[7]

Ayrıca şöyle buyurmaktadır:

---

1 Buhari, Müslim bkz. İrva'ül-Ğalil (331)

2 Müslim, Ebu Avane. Buradaki nehiy mutlaktır ve farz ve nafile namazları şamildir. İbn Asakir'in (17/299/1) "Nafile namaza gelince bunda mahzur yoktur" ziyadesine gelince bu şaz veya münker bir ziyadedir. İbn Asakir de illetli olduğunu bildirmiştir. Bu yüzden onunla amel etmek caiz değildir.

3 Buhari, Müslim

4 Ebu Davud, Hakim. Hakim sahih demiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir.

5 Buhari, Ebu Davud. Bkz. Sahih'u Ebi Davud 722

6 Buhari, Ahmed

7 Buhari, Müslim

"İmam kendisine uyulsun diye (imam) olmuştur... İmam: سَمِعَ اللّهُ لِمَنْ حَمِدَه "SemiAllah limen hamideh" dediği zaman siz de: اللَّهُمَّ رَبّنَا وَلَكَ الحَمْد [Allahümme] rabbena ve lekel-hamd" deyin Allah dediğinizi işitir (cevap verir) Çünkü Allah Teâlâ Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-inin diliyle: سَمِعَ اللّهُ لِمَنْ حَمِدَه "SemiAllah limen hamideh" demiştir.[1]

Bu emrin illetini başka bir hadiste şu sözüyle bildirmiştir: "Kimin sözü meleklerin sözüne denk gelirse, geçmiş günahları bağışlanır."[2]

Rükûdan kalktığı zaman da (daha önce iftitah tekbirinde geçen şekillerle) ellerini kaldırırdı:[3]

Ayaktayken -biraz önce geçtiği şekliyle- şöyle der:

1- رَبّنَا وَلَكَ الحَمْدُ "Rabbena ve lekel-hamd"[4]

Bazan da şöyle derdi:

2- رَبّنَا لَكَ الحَمْدُ "Rabbena lekel-hamd"[5]

3-4- Bazen de bu iki söze اللَّهُمَّ "Allahümme" lafzını eklerdi.[6]

Bunu söylemeyi emrediyor ve şöyle diyordu:

---

[1] Müslim, Ebu Avane, Ahmed, Ebu Davud

Not: Bu hadis imama uyanın "semiallahu limen hamideh" sözünü imamla beraber söyleyemeyeceğine dair delil yoktur. Aynı zamanda imamın, "rabbena ve lekel-hamd" sözünü imama uyanla beraber söyleyemeyeceğine dair de delil yoktur. Çünkü hadis imamın ve imama uyanın bu rükunda neler söyleyeceklerini belirtmek için varid olmamıştır. Bilakis şunu izah etmek içindir: İmama uyanın hamdi imamın tesmi' (semiallahu...)den sonra olur. Rasulullah (s.a.v) imamken tahmidi (rabbena lekel-hamd) söylemesi de bunu teyid eder. Ayrıca "Benim nasıl namaz kıldığımı görüyorsanız siz de öyle namaz kılın" buyruğunun umum ifadesi de imama uyanın imamın söylediğini söylemesini gerektirir. Bu mesele de bize itiraz eden bazı faziletli insanlar bunu düşünmeliler. Ola ki bu anlattıklarımız onları ikna eder.

Daha fazla bilgi isteyen, Süyuti'nin "el-Havi lil-fetâvâ (1/529)" kitabında bulunan "Def'ut-teşni fi hukmi't-tesmi" risalesine bakabilir.

[2] Buhari, Müslim. Tirmizi de hadise sahih demiştir.

[3] Buhari, Müslim. Bu el kaldırma Rasulullah (s.a.v)'den mütevatir olarak nakledilmiştir. Cumhur ve bazı hanefilerin görüşü de bu yöndedir.

[4] Buhari, Müslim

[5] Buhari, Müslim

[6] Buhari, Ahmed. Ancak İbnu'l-Kayyim Zad'ül-Mead'da, dalgınlığa düşüp "Allahümme" ve "ve" sözlerini bir arada veren rivayetin sahih olmadığını söylemiştir. Halbuki bu rivayet Buhari'de, Müsned'de ve Nesai'de Ebu Hureyre'den iki yolla bulunmaktadır. Darimi'de de İbn Ömer rivayetiyle, Beyhaki'de Ebu Said el-Hudri rivayetiyle ayrıca yine Nesâi'de Ebu Musa el-Eş'ari'den yapılan bir rivayetle... bulunmaktadır.

"İmam سَمِعَ اللّهُ لِمَنْ حَمِدَه "semiAllah limen hamideh" dediği zaman siz اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الحَمْدْ "Allahümme rabbena lekelhamd" deyin. Çünkü kimin (bu) sözü meleklerin sözlerine denk düşerse, geçmiş günahları bağışlanır."[1]

Bazan da bu sözlerine şunlardan birini eklerdi:

٥. مِلءَ السَّموَاتِ، وَمِلْءَ الأرْضِ، وَمِلْءَ مَا شِئْتَ منْ شَئٍ بَعْدُ

5- "Mil'es-semavati ve mil'el-ard ve ve mile mâ si'te min şeyin ba'd"

Göklerin, yerin ve başka dilediğin her şeyin dolusunca (hamdolsun)[2]

٦ . مِلءَ السَّموَاتِ، وَمِلْءَ الأرْضِ، وما بَيْنَهُماَ وَمِلْءَ مَا شِئْتَ منْ شَئٍ بَعْدُ

6- "Mil'es-semavati ve [mile]'l-ard ve mâ beynehûmâ ve mile mâ şi'te min şey'in ba'd"

Göklerin, yerin ve arasındakilerin ve de başka dilediğin her şeyin dolusunca)[3]

Bazan bu sözlerine şunu da eklerdi:

٧. أهْلَ الثَّنَاءِ وَالَمجْدِ. لا َ مَانِعَ لِمَا أعْطَيْتَ، وَلاَ مُعْطِى لِمَا مَنَعْتَ، وَلاَ ينْفَعُ ذَا الجَدِّ مِنْكَ الجَدُّ.

7- "Ehles-senâi ve'l-mecd, lâ mânia lime a'tayte ve lâ mu'tiye limâ mane'te vela yenfe'u zel-ceddi minke'l-ceddu"

Övgüler ve yüceltmelerin ehli(sin) verdiğine engel olacak yoktur, engel olduğuna da verecek yoktur, mal, mülk v.s. sahibine sana karşı malı, mülkü fayda veremez."[4]

Zaman zamanda ek şöyle olurdu.

٨. مِلءَ السَّموَاتِ، وَمِلْءَ الأرْضِ، وَمِلْءَ مَا شِئْتَ منْ شَئٍ بَعْدُ، أهْلَ الثَّنَاءِ وَالَمجْدِ، أحَقُّ ما قالَ الْعَبْدُ ، وكُلُّنا لكَ عَبْدٌ، اَللَّهُمَّ لاَ مَانِعَ لِمَا أعْطَيْتَ، وَلاَ مُعْطِى لِمَا مَنَعْتَ، وَلاَ ينْفَعُ ذَا الجَدِّ مِنْكَ الجَدُّ.

---

1 Buhari, Müslim. Ayrıca Tirmizi hadise sahih demiştir.
2 Müslim, Ebu Avane
3 Müslim, Ebu Avane
4 Müslim, Ebu Avane

8- "Mil'es-semâvati ve mil'el-ard ve mile mâ şi'te min şey'in bad, Ehle's-senai ve'l-mecd, Ahakku mâ kâle'l-abd ve kûllunâ leke abd [Allahümme] lâ mânia lima a'tayte [velâ mu'tiye lima mane'te] ve lâ yenfa'u zel-ceddi minkel-ceddu"

Göklerin, yerin ve başka dilediğin her şeyin dolusunca, övgülerin ve yüceltmelerin ehli(sin). Kulun söylediği en hakk sözdür (bu). Hepimiz de senin kulunuz. [Allah'ım] verdiğine engel olacak yoktur. [Engel olduğuna da verecek yoktur.] Mal-mülk sahibine sana karşı malı mülkü fayda veremez.)[1]

Gece namazlarında da bazen şöyle diyordu:

9- لِربِّيَ الْحَمْدُ لِربِّي الْحَمْدُ "Lirabbiyel-hamdü, lirabbiyel-hamdü"□

Hamd rabbime mahsustur. Hamd rabbime mahsustur.□

Bunu tekrar ederdi. Öyle ki bu kıyamı birinci kıyamına yakın olan rükûsuna yakın olurdu. Nitekim birinci kıyamında Bakara suresini okumuştur."[2]

١٠. رَبّنَا لَكَ الحَمْدُ حَمْداً كَثِيراً طَيِّباً مُبارَكاً فِيهِ. (مُبَارَكاً عَلَيْهِ كَما يُحِبُّ ربُّنا و يَرْضَى)

10- "Rabbena lekel hamd. Hamden kesiren tayyiben mübareken fihi [Mübareken aleyhi, kema yuhibbu rabbune ve yardâ]

Rabbimiz sana hamdolsun. Çok, temiz ve mübarek kılınmış bir hamd (olsun). Rabbimizin sevdiği ve razı olduğu gibi)"

Bunu bir adam, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-rükûdan başını kaldırıp "semiAllah..." sözünü söyledikten sonra söylemiştir. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-namazı bitirince şöyle dedi:

"Biraz önce konuşan kimdi? Adam dedi ki: Benim ey Allah'ın Rasulü" Bunun üzerine Rasûlullah şöyle buyurdu:

"Yemin olsun ki, otuzdan fazla meleğin bunu daha önce yazmak için yarıştıklarını gördüm."[3]

Bu Kıyamı Uzun Tutmak ve İtmi'nanın Vücubiyeti

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-bu kıyamını (rükû ile secde arasındaki) daha önce geçtiği gibi rükûsuna yakın tutardı. Hatta "Bazen öyle uzatırdı ki birileri şöyle diyordu: Herhalde unuttu. [Kıyamını uzun tuttuğu için]"[1]

---

1 Müslim, Ebu Davud, Ebu Avane

2 Ebu Davud ve Nesai sahih senedle rivayet etmişlerdir. Bkz. el-İrva' (335)

3 Malik, Buhari, Ebu Davud

Bu kıyamda itmi'nanı emretmekteydi. "Namazını tam kılamayan zât"a şöyle diyordu:

"Sonra başını kaldır ve dimdik dur. [Her kemiğin yerli yerince otursun] (Bir rivâyette de: Kalktığında omurganı tam düzelt. Başını kaldır ta ki her kemik mafsalına otursun.)"[2] Ona şunu da söylemiştir: "İnsanlardan birinin namazı bunları yapmadıkça tam olmayacaktır."

Şöyle de buyuruyordu: "Allah Teâlâ, rükûsu ile secdesi arasında omurgasını dik tutmayan (düzeltmeyen) kişinin namazına bakmaz."[3]

SECDE

(Sonra) Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-tekbir getirir ve secdeye giderdi."[4] Bunu "namazını tam kılamayan zât"a da emretmiş ve ona şöyle demiştir:

"İnsanlardan birinin namazı... ayakta durup "semiAllah limen hamideh" deyip (sonra) "Allah Ekber" dedikten sonra mafsalları itminan edecek şekilde secde etmedikçe... tam olmayacaktır."[5]

(Ayrıca) Secde etmek istediğinde tekbir getirirdi. [Ellerini de vücudundan uzak tutardı (açardı)] sonra secde ederdi.[6]

"Bazen de secdeye giderken ellerini kaldırırdı."[1]

---

1 Buhari, Müslim, Ahmed. Bkz. el-İrva' (307)

2 Buhari, Müslim (sadece birinci cümlesini rivayet etmiştir). Darimi, Hakim, Şafii, Ahmed.

Not: Bu hadisin manası çok açıktır. o da bu kıyamda itmi'nan etmektir (yani azaların tamamen yerine oturmasını beklemektir). Hicazlı bazı kardeşlerimizin bu hadisi delil göstererek rukudan sonraki kıyamda sol elin sağ el üstüne kaplanacağını söylemelerine gelince, bu hadisin (fukaha arasında "namazını tam kılamayan zât" hadisi olarak bilinen) bütün istidlallerinden uzaktır, hatta bâtıl bir istidlaldir. Çünkü hadisin hiçbir yol ve lafzında birinci kıyamda zikredilen el koyma (solu sağın üstüne koyma) şeklinden bahsedilmemiştir. Hadiste geçen "koyma" nasıl olur da rükudan sonra sol elin sağ el üstüne konulacağı şeklinde izah edilebilir ki? Bu şayet hadisin bütün lafızları bu yerde az da olsa delalet etseydi (belki olurdu). Ancak hadisin lafızları bunun tamamen tersine delalet ederken nasıl olur. Kaldı ki zikredilen el koyma hadisten kesinlikle anlaşılmaz. Çünkü hadiste geçen "kemik"lerden kasıt sırt kemikleridir. Bizim dediğimizi Rasulullahın fiili de desteklemektedir: "...(sonra) omurga kemikleri yerine dönecek şekilde dik durdu." Bunu insaflıca düşün.

Ayrıca bu kıyamda elleri göğüs üstüne koymanın bid'at ve delâlet olduğunda şüphem yoktur. Çünkü namazla ilgili hadislerin -bu kadar çok olmalarına rağmen- hiçbirinde bununla ilgili bir şey varid olmamıştır. Bunun bir aslı olsaydı bir yolla olsa bile bize nakledilirdi. Ayrıca selef alimlerinden hiçbirinin bunu yapmaması, (bildiğim kadarıyla) hadis imamlarından kimsenin bunu zikretmemesi söylediğimizi desteklemektedir.

Şeyh Tuveyciri'nin Risale'sinde (s.18-19) İmam Ahmed'ten naklettiği buna muhalif değildir. İmam Ahmed diyor ki: "Rükudan kalktıktan sonra isterse ellerini salar, isterse göğsü üstüne koyar. (Ahmed'in oğlu Salih'in Mesail'inde babasından naklettiği sözün manası budur)." Çünkü İmam Ahmed bunu Rasulullah'a izafe etmemiştir. Bilakis bunu içtihadıyla söylemiştir. Görüş neticede bazen yanlış olabilir. Herhangi bir meselenin bid'at olduğuna dair sahih bir delil varid olursa -bu izah ettiğimiz konuda olduğu gibi- bir imamın bunu söylemesi bid'atliğini ortadan kadırmaz. Nitekim Şeyh'ul-İslam İbn Teymiye bazı kitaplarında bu konuyu böyle takrir etmiştir. Hatta ben İmam Ahmed'in söylediği sözde, bu zikredilen el bağlamanın ona görede sünnet olmadığına dair bir işaret vardır, diyorum. Çünkü o, yapıp yapmamakla muhayyer bırakmıştır. Acaba bu faziletli hoca İmam Ahmed'in rükudan önceki bağlamayı da muhayyer bıraktığını söyleyebilir mi? Bununla da zikredilen koymanın sünnet olmadığı sabit olmuştur. Kastettiğim işte budur.

Bu konuyla ilgili özet bir izahtır. Aslında konu tafsilatlı izaha kabildir ama yeri burası değil.

3 Ahmed, Taberani (el-Kebir'den) sahih senedle rivayet etmişlerdir.

4 Buhari, Müslim

5 Ebu Davud, Hakim. Hakim sahih demiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir.

6 Ebu Ya'la, Müsned (2/284 k) ceyyid bir senedle rivayet etmiştir. İbn Huzeyme de (1/79/2) başka bir senedle sahih olarak rivayet etmiştir.

Secdeye Giderken (Önce) Elleri Koymak

"(Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-secdeye giderken) dizlerini koymadan önce ellerini koyardı."[2]

Böyle yapmayı emreder ve şöyle buyururdu: "Biriniz secde ettiği zaman devenin çökmesi gibi çökmesin. Ellerini dizlerinden önce koysun."[3]

Şöyle de buyurmaktaydı: "Eller aynen yüz gibi secde ederler. Biriniz yüzünü koyduğu zaman ellerini de koysun. Kaldırdığında ellerini de kaldırsın."[4]

"(Secdede) elleri üzerine dayanır (yüklenir), ellerini açar,[5] parmaklarını birleştirirdi.[6] Kıbleye doğru da tutardı."[7]

"Ellerini (ayrıca) omuzlarının hizasına koyardı."[8] Bazen de kulaklarının hizasına koyardı."[9] (Secdedeyken) "Burnunu ve alnını yere iyice yapıştırırdı."[10]

"Namazını tam kılamayan zât"a da şöyle demiştir: "Secde ettiğin zaman, secdeni iyice yap."[11]

---

1 Nesai, Darekutni, Muhallis, el-Fevaid'de (1/2/2) iki sahih senedle rivayet etmişlerdir. Bu el kaldırma on tane sahabeden rivayet edilmiştir. Selef alimlerinden bir grup bunun meşru olduğu görüşünü benimsemiştir. Bunlar: İbn Ömer, İbn Abbas, Hasan Basri, Tavus onun oğlu Abdullah, Nafi (İbn Ömer'in azatlı kölesi), Salim b. Ömer, Kasım b. Muhammed, Abdullah b. Dinar, Ata .... dır. Abdurrahman b. Mehdi diyor ki: "Böyle yapmak sünnettir." Sünnet imamı Ahmed b. Hanbel de onunla amel etmiştir. İmam Malik ve İmam Şafii'den de nakledilen görüşlerden biridir.

2 İbn Huzeyme (1/76/1) Darekutni, Hakim. Hakim sahih demiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir. Buna muarız olan hadisler sahih değildir. Malik de bu görüştedir. İmam Ahmed'den de buna yakın bir görüş nakledilmiştir. İbn'ul-Cevzi "Tahkik" (2/108). Mervezi Mesail'inde (1/147) sahih bir senedle İmam Evzai'den şöyle dediğini nakleder: "Karşılaştığım insanlar (namazda) dizlerinden önce ellerini koyarlardı."

3 Ebu Davud, Temmam "el-Fevaid" (1/108) Nesai Sünen-i Suğra ve Kübra'da. 1/47 (Mekke Kral Abdulaziz üniversitesindeki fotokopisinden) sahih senedle rivayet etmişlerdir. Abdulhak da "el-Ahkam'ul-Kubra'da (1/47) hadisin sahih olduğunu belirtmiştir. "Kitabu't-Teheccüd" (1/56)de de şöyle demektedir: Bu bir önceki hadisten -yani buna muarız olan Vail hadisinden- sened itibariyle daha iyidir. Bilakis bu hadis, bu ve bundan önceki sahih hadislere muhalif olmasıyla beraber isnadı itibariyle de sahih değildir. Bu manada olanlar da böyledir. Nitekim bunu Silsilet'ul-ahadis ed-Daifa (929) ve İrva'ul-Ğalil'de (357) beyan ettim.

Elleri koyarak develer gibi yapmamak şöyle ki: Deve otururken ilk olarak ön ayaklarındaki dizlerini koyar. Lisanül-arab v.b. lugat kitaplarında da izah bu şekildedir. Tahavi aynı şeyi "Müşkilu'l-Asar" ve "Şerh meani'l-asar" adlı kitaplarında zikretmiştir. İmam Kasım es-Serakusti de aynı görüştedir. Garibu'l-hadis (2/70/1-2) adlı kitabında sahih senedle Ebu Hureyre'nin şöyle dediğini rivayet eder: "Kimse kaçan devenin oturduğu gibi oturmasın" İmam diyor ki:

"Bu secdede olmaktadır. Demek istediği şudur: "Bir anda kendini yere atmasın -bağlı olmayan kaçan devenin çökmesi gibi-. Bilakis sakin bir şekilde önce ellerini sonra dizlerini koyar. Bu konuda meseleyi izah eden merfu bir hadis de rivayet edilmiştir."

Sonra biraz önce zikrettiğimiz hadisi zikreder: Ancak İbnu'l-Kayyim garip bir şekilde şunu söylemiştir:

"Bu aklın almayacağı bir sözdür, lugat alimleri de böyle bir şey bilmemektedir."

Biraz önce işaret ettiğimiz kaynaklarda ve başka eserlerde ona reddiye vardır, oraya bakılabilir. Tuveyciri'ye verdiğim reddiyede konuyu geniş çaplı olarak izah ettim. İnşaallah neşredilir.

4 İbn Huzeyme (1/79/2) Ahmed, Serrac. Hakim sahih demiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir. Bkz. el-İrva' (313)

5 Ebu Davud, Hakim. Hakim sahih demiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir.

6 İbn Huzeyme, Beyhaki, Hakim. Hakim sahih demiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir.

7 Beyhaki sahih senedle rivayet etmiştir. İbn Ebi Şeybe (1/82/2) ve Serrac "parmakların kıbleye doğru tutulmasını" başka yoldan rivayet etmişlerdir.

8 Ebu Davud, Tirmizi. İbnu'l-Mülakkin de (2/27) hadise sahih demiştir. Bkz. el-İrva (309)

9 Ebu Davud, Nesâi. Sahih senedle rivayet etmişlerdir.

10 Ebu Davud, Tirmizi. İbn'ul-Mülakkin de (2/27) hadise sahih demiştir. Bkz. el-İrva (309)

11 Ebu Davud ve Ahmed sahih senedle rivayet etmişlerdir.

Bir rivâyette de: "Secde ettiğin zaman yüzünü ve ellerini iyice yere yapıştır. Taki her kemiğin tamamıyla yerine otursun."[1]

Şöyle de buyurmaktaydı: "Alnını yere koyduğu gibi burnunu yere koymayanın namazı yoktur."[2]

"Dizlerini ve ayak uçlarını da yere (iyice) koyardı."[3] Ayrıca "ayaklarının [üst tarafını] ve parmaklarını kıbleye doğru tutardı."[4] "Topuklarını birleştirirdi."[5] "Ayaklarını da dikerdi (dik tutardı)"[6] "Bunu da emretmiştir."[7] "Ayak parmaklarını da (öne doğru) kırardı."[8] İşte bunlar Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-secdesini üzerinde yaptığı yedi uzuvlu; iki el; iki diz, iki ayak, alın ve burun...

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-son iki uzuvu (alın ve burun) secdede bir uzuv kabul ederek şöyle demiştir:

"Yedi kemik üzerinde secde etmekle emrolundum (bir rivâyete göre: emrolunduk): alın -eliyle de burnuna işaret etti- iki el (başka bir lafızda: avuçlar), iki diz, ayak uçları üzerine... (Ayrıca) Elbisemizi ve saçımızı da (rükû ve secdeye giderken ellerimizle) toplamakla (emrolunduk).."[9]

Şöyle de buyuruyordu: "Kul secde ettiği zaman onunla beraber yedi uzuv secde eder, yüzü, elleri, dizleri ve ayakları."[10]

Saçlarını arkadan toplayarak namaz kılan bir kişi hakkında da şöyle demiştir:

"Bu adam aynen elleri bağlı olarak namaz kılan kimse gibidir."[11]

Yine şöyle buyurmuştur: "Orası (yani saçlarını bağladığı yer) şeytanın oturma yeridir."[12]

---

1 İbn Huzeyme (1/10/1) hasen senedle rivayet etmiştir.

2 Darekutni, Taberani (3/140/1) Ebu Nuaym, Ahbaru Asbahan

3 Beyhaki sahih senedle rivayet etmiştir. İbn Ebi Şeybe (1/82/2) ve Serrac parmakları kıbleye doğru tutmayı başka bir yolla rivayet etmişlerdir. Hakim hadise sahih demiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir.

4 Buhari, Ebu Davud. Ziyadeyi İbn Rahuyah müsnedinde rivayet etmiştir. (4/129/2) İbn Sad da (4/157) İbn Ömer'den: Onun namaz kılarken her tarafının kıbleye doğru dönmesini sevdiğini rivayet etmiştir. Öyleki baş parmağını bile kıbleye çevirirdi.

5 Tahavi, İbn Huzeyme (no: 654), Hakim. Hakim sahih demiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir.

6 Beyhaki sahih senedle rivayet etmiştir.

7 Tirmizi, Serrac, Hakim hadise sahih demiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir.

8 Ebu Davud, Tirmizi. Ayrıca Tirmizi hadise sahih demiştir. Nesâi, İbn Mace.

9 Buhari, Müslim. Bkz. İrva, 310

10 Müslim, Ebu Avane, İbn Hibban

11 Müslim, Ebu Avane, İbn Hibban. İbnu'l-Esir diyor ki: Hadisin manası şöyledir: Saçları salınık olarak namaz kıldığında, secde ettiği zaman bunlar yere düşecektir. Bundan dolayı kişiye onlarla secde etmiş olmanın sevabı verilir. Fakat toplanmış olursa (saçlarıyla) secde etmemiş gibi olur. Elleri bağlı olana benzetmiştir çünkü secde ettiğinde onlarda yere değmemektedir.

Derim ki: Görünen şu ki bu hüküm sadece erkeklerle ilgilidir. Nitekim aynı görüşü Şevkani Kadı Ebu Bekr İbnu'l-Arabi'den nakletmiştir.

12 Ebu Davud, Tirmizi. Tirmizi hadise hasen demiştir. İbn Hibban ve İbn Huzeyme de hadise sahih demişlerdir. Sahihu Ebi Davud 653

"Kollarını da yere yapıştırmazdı."[1] Bilakis yerden yüksekte tutar, arkasından koltuk altların beyazlığı görünecek şekilde ellerini vücudundan uzaklaştırırdı.[2] Öyle ki ellerinin altından bir koyun yavrusu geçmek isterse geçebilirdi."[3]

Kollarını bazen iyice açardı ki bazı sahabeler şöyle diyordu: "Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e (bazen) üzülürdük. Çünkü secde ettiği zaman kollarını vücudundan (iyice açarak) uzak tutardı."[4]

Böyle yapmayı emrediyor ve şöyle diyordu: "Secde ettiğin zaman ellerini (yere) koy ve kolları kaldır."[5] Şöyle de buyurmaktaydı: "Secdede itidalli olun. Biriniz de kalkıp kollarını köpek gibi (bir başka lafızda da: köpeğin kollarını yaydığı gibi) yaymasın"[6] Başka bir lafız ve başka bir hadiste: "Biriniz kollarını köpeğin (dirseklerini) yayıp yere koyması gibi yayıp yere koymayınız."[7] buyurmaktadır. Şöyle de buyur-maktadır:

"Aslan gibi kollarını yere koyarak yayma, ellerine dayan (yüklen) kendini pazularından uzak tut. Eğer böyle yaparsan her uzvun seninle beraber secde edecektir."[8]

Secdede İtminanın Vücubiyeti

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-rükû ve secdenin tam yapılmasını emrederdi. Bunu yapmayanı aç insana benzetirdi. Bir, iki hurma yiyor ama ona hiçbir fayda verememektedirler. Böyle bir zat hakkında da şöyle derdi: "Bu insanların en kötü hırsızıdır."

Rükû ve secdesini yaparken sırtını tam dik tutmayan kişinin namazının bâtıl olduğunu da belirtmiştir. Nitekim konunun tafsilatı rükû bölümünde geçti. "Namazını tam kılamayan zât"a da secdede itminan etmeyi emretmiştir. Bu da konu başında geçmişti.

Secdede Yapılacak Zikirler

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-bu rükûnde çeşitli dualar ve zikirler yapardı. Bazen bunu bazen de bunu...

1- سُبْحَانَ رَبِّىَ الأعْلَى Sübhane rabbiye'l-a'la (En yüce olan Rabbimi tesbih ederim) (üç defa)[9]

---

1 Buhari, Ebu Davud

2 Buhari, Müslim. Bkz. el-İrva 359

3 Müslim, Ebu Avane, İbn Hibban

4 Ebu Davud ve İbn Mace hasen senedle rivayet etmişlerdir.

5 Müslim, Ebu Avane

6 Buhari, Müslim, Ebu Davud, Ahmed

7 Ahmed, Tirmizi. Tirmizi hadise sahih demiştir.

8 İbn Huzeyme (1/80/2), el-Makdisi el-Muhtera'da, Hakim rivayet etmişlerdir. Hakim hadise sahih demiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir.

9 Ahmed, Ebu Davud, İbn Mace, Darekutni, Tahavi, Bezzar ve Taberani (el-Kebir'de) yedi sahabiden rivayet etmişlerdir. Bu zikir için rüku bölümüne bakın.

"-Bazen de- bundan fazla tekrar ederdi."[1]

Bir defasında da bu zikri öyle fazla tekrar etti ki secdesi kıyamına yakın olmuştu. Nitekim kıyamında tivalden üç sure, Bakara, Nisa ve Ali İmran'ı hem aralarında dua ve istiğfar yaparak okumuştu. Konu "gece namazı" konusunda geçmişti.

2- سُبْحَانَ رَبِّىَ الأَعْلَى و بِحَمْدِهِ Sübhane rabbiyel a'la ve bihamdihi (üç defa) (En yüce rabbimi hamd ile tesbih ederim)[2]

3- سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ رَبُّ المَلاَئِكَةِ وَالرُّوحِ Sübbuhun, kuddusün, rabbül melaiketi ve'r-ruh (Rabbim) münezzehtir, kuddüstür (yücedir), meleklerin ve Cebrail'in rabbidir.)[3]

4- سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ ر بَّنا وَبِحَمْدِك اللَهُمَّ اغْفِرْلِي

"Sübhanekellahümme rabbena! ve bi hamdike. Allahüm-me iğfirli" (Allah'ım ve yüce Rabbimiz! seni hamd ile tesbih ederim. Allah'ım bana mağfiret eyle) Rükû ve secdelerinde bu duaları çokça yapardı. Bunu Kur'an'ın emrini yerine getirmek üzere yapardı.[4]

٥. اللَّهُمَّ لَكَ سَجَدْتُ، وَبِكَ آمَنْتُ، وَلَكَ أَسْلَمْتُ، و انْتَ رَبِّي. سَجَدَ وَجْهِىَ لِلَّذِى خَلَقَهُ وَصَوَّرَهُ، فَاَحْسَنَ صُورَهُ وَشَقَّ سَمْعَهُ، وَبَصَرَهُ فتَبَارَكَ اللّهُ أَحْسَنُ الخَالِقِينَ.

5- Allahümme! Leke secedtü ve bike âmentu ve leke eslemtü, [ve ente rabbi], secede vechi lillezi halekahu ve savverahu [feahsene suverehu] ve şekka semahu ve basarahu, [fe] tebarekellahu ahsen'ul-halikin.

Allah'ım sana secde ettim, sana iman ettim ve sana teslim oldum [ve sen benim rabbimsin].

Yüzüm, (onu) yaratana, en güzel şekilde şeklini verene göz ve kulağını yaradana (varedene) secde etmiştir.

"Yaradanların en güzeli Allah en yücedir."[5]

٦. اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِى ذَنْبِى كُلَّهُ، دِقَّهُ وَجِلَّهُ، أَوَّلَهُ وَآخِرَهُ، عَلاَنِيَتَهُ وَ سِرَّهُ

1 Rüku bölümüne bakınız.

2 Sahihtir. Ebu Davud, Darekutni, Ahmed, Taberani ve Beyhaki rivayet etmişlerdir.

3 Müslim, Ebu Avane

4 Buhari, Müslim. Bu rükuda da yapılan zikirlerdendir.

5 Müslim, Ebu Avane, Tahavi, Darekutni

6- Allahümme iğfirli zenbi küllehu, dikkahu ve cillehu ve evvelehu ve ahirehu ve aleniyetehu ve sirrehu.

Allah'ım günahımın hepsini bağışla. Küçüğünü-büyüğünü, ilkini-sonunu, açığını ve gizlisini… (bağışla).[1]

٧. سَجَدَ لَكَ سَوَادِي وَ خَيَالِي وَ آمَنَ بِكَ فُؤَادِي، أَبُوءُ بِنِعْمَتِك عَلَيَّ هَذِي يَدَيَّ وَ ماَ جَنَيْتُ علَىَ نَفسِي

7- "Secede leke sevâdi ve hayâli ve âmene bike fuâdî, ebû' bini'metike aleyye, hâzî yedeyye ve mâ ceneytu ale nefsi"

Kendim ve hayalim sana secde etti. Kalbim sana iman etti, üzerimdeki nimetini itiraf ediyorum. İşte ellerim ve kendime karşı yaptığım (günahlar)."[2]

٨. سُبْحَانَ ذِي الْجَبَرُوتِ وَ الْمَلَكُوتِ وَ الْكِبْرِياَءِ وَ الْعَظَمَةِ

8- "Sübhane zi'l-cebaruti ve'l-melekûti ve'l-kibriyai ve'l-azameti"

Bütün kahharlığın, bütün mülkün, yüceliğin ve büyüklü-ğün sahibi (Allah)'ı tenzih ederim.[3] Bu ve bundan sonraki duaları gece namazlarında okurdu.

٩ . سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَ بِحَمْدِكَ لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ

9- "Sübhaneke [allahümme] ve bihamdike, lâ ilâhê illa ente"

Allah'ım seni hamd ile tesbih ederim, senden başka ilâh yoktur.)[4]

١٠ . اَللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَا أَسْرَرْتُ وَ مَا أَعْلَنْتُ

10- "Allahümme iğfir li mâ esrertü ve mâ a'lentü"

Allah'ım gizli ve açık (işlediğim günahları)mı bağışla[5]

١١ . اللَّهُمَّ اجْعَلْ فِي قَلْبِى نُوراً ، و فِي لِسانِي نُوراً ، و اجْعَلْ فِي سَمْعِى نُوراً و اجْعَلْ فِي بَصَرِى نُوراً ، و اجْعَلْ مِنْ تَحْتِى نُوراً ، و اجْعَلْ مِنْ فَوْقِى

1 Müslim, Ebu Avane

2 İbn Nasr, Bezzâr, Hakim. Hakim sahih demiş ancak Zehebi sahih olduğunu reddetmiştir. Ancak hadisin asılda zikredilen şahitleri vardır.

3 Ebu Davud, Nesâi sahih senedle rivayet etmişlerdir.

4 Müslim, Ebu Avane, Nesâi, İbn Nasr

5 İbn Ebi Şeybe (62/112/1) Nesai, Hakim. Hakim sahih demiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir.

نُوراً وعَنْ يَمِينِى نُوراً وعَنْ يساري نُوراً ، و اجْعَلْ أَمامِي نُوراً و اجْعَلْ خَلْفِى نُوراً ، و اجْعَلْ فِي نَفْسِي نُوراً و أَعْظِمْ لِي نُوراً.

11- "Allahümme! İc'al fi kalbi nuran, [ve fi lisâni nuran] vec'al fi sem'î nuran, ve'c'al fi basari nuran, ve'c'al min tahti nuran, ve'c'al min fevki nuran, ve an yemini nuran ve an yesâri nuran ve'c'al emâmi nuran, ve'c'al halfi nuran [ve'c'al fi nefsi nuran] ve a'zim li nuran"

Allah'ım! kalbimde bir nur varet, dilimde de nur var et! Kulaklarımda nur var et! gözlerimde nur var et! Altımdan bir nur üstümden de bir nur var et. Sağımda ve solumda nur var et! Önümde ve arkamda nur var et! İçimde nur var et! Bana büyük bir nur ver)[1]

١٢ . اللَّهُمَّ إنِّى أعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ، وَأعُوذُ بِمُعَافَاتِكَ مِنْ عُقُوبَتِكَ، وَأعُوذُ بِكَ مِنْكَ،لاَ أُحْصِى ثَنَاءً عَلَيْكَ أنْتَ كَمَا أثْنَيْتَ عَلى نَفْسِكَ

12- [Allahümme] [inni] euzu biridâke min sehatike ve [eûzu] bi muâfâtike min ukubetike ve euzû bike minke, lâ uhsi sena'en aleyke, ente kema esneyte ale nefsike"

Allah'ım! öfkenden rızana sığınıyorum. Cezandan affına sığınırıyorum! Senden sana sığınıyorum. Seni asla senin kendini övdüğün şekilde övemem).[2]

Secdede Kur'an Okumanın Nehyedilmesi

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-rükû ve secdede Kur'an okumayı nehyetmiştir. Bu rükûnde çokça dua yapmayı emrederdi. Nitekim konu rükû bölümünde geçmişti.

Şöyle de buyuruyordu: "Kulun rabbine en yakın olduğu an secdede olduğu andır. [onda] çok çok dua etmeye bakın."[3]

Secdeyi Uzun Tutmak

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-secdelerini rükûlarına yakın olacak kadar uzatırdı. Bazen de bir husustan dolayı secdeyi çok uzun tutardı. Bazı sahâbîler şöyle demektedir:

"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-[öğle veya ikindi] namazlarından birinde yanımıza geldi. Kucağında Hasan veya Hüseyin vardı. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-öne geçip onu [sağ ayağının yanına koydu]. Sonra namaz kılmak üzere tekbir aldı ve namazını kıldı. Namazın içinde secde etmiş ve bir secdeyi uzun tutmuştu. Diyor ki:

---

1 Müslim, Ebu Avane, İbn Ebi Şeybe; Musannef (12/106/2,1/112)

2 Müslim, Ebu Avane, İbn Ebi Şeybe: Musannef (12/106/2 ve 1/112)

3 Müslim, Ebu Avane, Beyhaki. Bkz. el-İrva' (456)

[İnsanların arasından] başımı kaldırdım, bir de baktım ki Rasûlullah secdedeyken çocuk sırtına binmiş. Ben de secdeme geri döndüm. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- namazı bitirince insanlar şöyle dedi: Ey Allah'ın Rasulü! Bu namazının içinde uzattığın bir secde vardı. Öyle ki biz bir şeyin olduğunu yahut sana vahiy geldiğini zannettik.

Dedi ki: "Bunların hiçbiri olmadı. Ancak oğlum sırtıma bindi. Hevesini almadan alelacele inmesini istemedim."[1]

Başka bir hadiste: "Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-namaz kılıyordu. Secdeye gittiği zaman Hasan veya Hüseyn sırtına zıplıyorlardı. Birileri onlara engel olmak istediğinde, bırakın diye işaret ederdi. Namazı bitirince onları kucağına aldı ve şöyle dedi:

"Beni seven bunları da sevsin."[2]

Secdenin Fazileti

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-şöyle buyurmaktadır: "Ümmetimden olan her kimseyi kıyamet günü muhakkak tanırım." Dediler ki: Ey Allah'ın rasulü o kadar mahlukatın içinde onları nasıl tanıyacaksın? Dedi ki: "Şöyle: Sen bir ağıla girsen ve orada simsiyah atlar olsa, aralarında da alınlarında ve ön ayaklarında beyazlık bulunan atlar bulunsa... Sen onları hemen farketmez miydin? Dedi ki: Tabii ki farkederdim." Rasûlullah buyurdu ki: "Muhakkak ki ümmetimin o gün secdelerden dolayı alnı beyaz (parlak) abdestten dolayı da (abdest) azaları beyaz (parlak) olacaktır."[3]

Şöyle de buyuruyordu:

"Allah Teâlâ ateş ehlinden dilediği kimseler için bir rahmet dilediği zaman, meleklere, Allah'a ibadet edenleri çıkartmalarını emreder. Onlar da onları çıkartırlar. Onları secde izlerinden tanırlar. Allah Teâlâ secde yerlerini (izlerini) yemeyi (yakmayı) ateşe haram kılmıştır. Onlar ateşten çıkarlar. Adem oğlunun secde yerleri (izleri) hariç her tarafını ateş yer (yakabilir).[4]

---

1 Nesâi, İbn Asakir (4/257/2-1) Hakim. Hakim hadise sahih demiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir.

2 İbn Huzeyme Sahihinde (887) İbn Mesud'dan hasen bir senedle, Beyhaki de mürsel olarak (2/263) rivayet etmiştir. İbn Huzeyme bu hadise şu başlığı da koymuştur: "Namazda -işaret edenin anlaşılacağı şekilde- işaret etmenin namazı kesmeyeceği ve bozmayacağına dair zikredilen deliller bâbı.

Derim ki: Bu re'y ehlinin haram dediği bir istinbattır. Bu konuyla ilgili sahihaynda ve başka hadis kitaplarında geçen başka hadislerde mevcuttur.

3 Ahmed sahih senedle rivayet etmiştir. Tirmizi de bir bölümünü rivayet etmiş ve sahih olduğunu söylemiştir. Silsilet'ül-ahadis'is-sahiha'da da tahric edilmiştir.

4 Buhari, Müslim. Hadiste namaz kılan günahkarların ateşte ebediyyen kalmayacaklarına delil vardır. Ayrıca muvahhid insan tembellik ederek namazı bırakırsa o da bu durumdadır, yani ateşte ebediyyen kalmayacaktır. Bu sahih rivayetlerle gelmiştir. Bkz. Silsilet'ül-Ahadisi's-Sahiha (2054)

Yere ve Hasıra Secde Etmek

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-çoğu zaman yere secde ederdi.[1]

"Sahâbîler de Rasûlullahla beraber çok şiddetli sıcak olan günlerde namaz kılarlardı. Birileri tam bir şekilde alnını yere koyamadığı zaman elbisesini serip üzerine secde ederdi."[2]

Şöyle de buyuruyordu:

"...Yeryüzünün hepsi bana ve ümmetime mescid ve tahur (temizleyici) kılınmıştır. Ümmetimden herhangi birini namaz nerede yakalarsa mescidide tahuru (abdest alacağı şey) da yanı başındadır. [Benden öncekiler bunu çok büyük görürlerdi. Ancak kiliselerinde ve havralarında ibadet edebiliyorlardı.][3]

Bazen olaki çamurlu yere secde ederdi. Ramazanın yirmibirinci gecesi böyle bir olay başına gelmişti. Yağmur yağmış mescidin çatısından sular akmıştı. Çatı zaten hurma lifleriyle kaplanmıştı. Rasûlullah su ve çamurlu yere secde etmişti. Ebû Said el-Hudri diyor ki: Rasûlullah'ın alnında ve burnunda su ve çamurun izlerini gözlerimle gördüm.[4]

"Ayrıca, "bazı zamanlar" alnını koyacağı kadar bir (hasır veya kumaş) parça üzerine secde ederdi."[5] Zaman zaman da "hasır üzerine secde ederdi"[6] Bir defasında da uzun süre giyildiğinden kararmış olan (hasır) üzerinde namaz kılmıştı."[7]

Secdeden Kalkmak

Ardından "Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-tekbir getirerek başını secdeden kaldırdı."[8] Bunu "namazını tam kılamayan zât"a emretmiş ve şöyle demiştir:

"İnsanlardan birinin... eklemleri tam oturacak şekilde secde etmedikçe, sonra "Allah Ekber" diyerek başını kaldırıp oturmadıkça... namazı tam olmaz."[9] Bazı zamanlarda "bu tekbirle beraber ellerini kaldırırdı."[10]

---

1 Çünkü rasulullah (s.a.v)'in mescidi hasır ve benzeri şeylerle döşenmişti. Buna delalet eden çok çok hadis vardır. Bunlardan biri bundan sonraki hadis ve Ebu Said'in ilerde gelecek hadisidir.

2 Müslim, Ebu Avane

3 Ahmed, Serrac ve Beyhaki sahih senedle rivayet etmiştir.

4 Buhari, Müslim

5 Buhari, Müslim

6 Müslim, Ebu Avane

7 Buhari, Müslim. Hadiste ayrıca şuna delalet vardır. Bir şeyin üzerinde oturmak onu giymek gibidir. Bu da ipek üzerinde oturmanın haram olduğuna delalet eder. Çünkü Sahihayn'da ve başka kitaplarda giyilmesi nehyedilmiştir. Hatta sahihaynda üzerinde oturulmayacağına dair açık rivayetler de vardır. O açıdan bunu mübah gören büyük alimlere aldanmayın.

8 Buhari, Müslim

9 Ebu Davud, Hakim. Hakim hadise sahih demiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir.

10 Ahmed ve Ebu Davud sahih senedle rivayet etmişlerdir. Burada ve her tekbir getirilen yerde ellerin kaldırılacağı İmam Ahmed'in görüşüdür. İbnu'l-Kayyim, Bedai'i (4/89)'da şöyle diyor: Ondan (Ahmed'den) el-Esrem (aslı İbnul-Esrem'dir) şunu nakleder: "Ahmed'e raf'ul yedeyn soruldu? Şöyle dedi: Her inip kalkmada. Esrem diyor ki: Ebu Abdullah (Ahmed)'in namaz kılarken her iniş ve kalkışta (intikalde) ellerini kaldırdığını gördüm.

Sonra Rasûlullah "sol ayağını yere yatırarak üzerinde [mutmain] bir şekilde] otururdu."[1]

"Namazını tam kılamayan zât"a da böyle yapmasını emretmiş ve ona şöyle demiştir: "Secde ettiği zaman secdeni iyice yap. Kalktığında da sol bacağının üzerinde otur."[2] "Sağ ayağını da dikerdi."[3] "(Sağ ayak) parmaklarını da kıbleye doğru tutardı."[4]

İki Secde Arasında Ayaklarını Dikerek Oturması

"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-bazen de ayaklarını dikerek [parmaklarını öne doğru kırıp topukları üzerinde] otururdu."[5]

İki Secde Arasındaki Oturuşta İtminanın Vücubiyeti

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-her kemiği yerine gelecek şekilde itmi'nan ederek otururdu."[6] Namazını tam kılamayan zâta da böyle yapmasını emretmiş ve şöyle demiştir: "Böyle yapmadıkça namazınız tam olmayacaktır."[7] Bu oturuşunu da secdesine yakın olacak kadar uzatırdı."[8] Bazı zamanlar da: "Öyle uzun beklerdi ki neredeyse birileri "unuttu" derdi."[9]

İki Secde Arasında Yapılacak Zikirler

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-bu oturuşta şu zikirleri yapardı:

١ . اللَّهُمَّ (رَبِّ) اغْفِرْ لِى وَارْحَمْنِى وَاجْبُرْنِى وَارْفَعْنِي وَاهْدِنِى وَارْزُقْنِى و عَافِنِي و ارْزُقْنِي

Şafiilerden İbn'ul-Münzir ve Ebu Ali de bu görüştedir. Bu aynı zamanda Malik ve Şafi'den nakledilen bir görüştür. Bkz. "Tarhü't-tesrib". Burada refin (el kaldırmanın) var olduğu Enes, İbn Ömer, Nafi, Tavus, Hasan Basri, İbn Sirin, Eyyub es-Sahtiyani'den sahih yollarla nakledilmiştir. Bkz. İbn Ebi Şeybe, el-Musannef (1/106)

1 Buhari, cüz'ü raf'il-yedeyn de. Ebu Davud sahih senedle rivayet etmişlerdir. Müslim, Ebu Avane. Bakz. el-İrva': 316

2 Ahmed ve Ebu Davud ceyyid senedle rivayet etmişlerdir.

3 Buhari, Beyhaki

4 Nesâi sahih senedle rivayet etmiştir.

5 Müslim, Ebu Avane ve Ebu'ş-Şeyh: "Ebu Zübeyr'in Cabir'den rivayet ettikleri" (no: 104-106) (kitabında) rivayet etmişlerdir. Ancak İbnul Kayyim dalgınlığına gelmiş olacak ki, rasulullahın iki secde arasında iftiraş (sol ayağı yatırıp sağ ayağını dikerek durmasını) oturuşunu zikrettikten sonra şöyle demiştir: "Rasulullahın burada bu şekilden başka şekilde oturduğu varid olmamıştır."

Derim ki: Bu iddia nasıl doğru olabilir. Halbuki onun dik oturduğunu İbn Abbas'tan, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi (sahih demiştir) ve başkaları rivayet etmişlerdir. İbn Ömer'den de hasen senedle Beyhaki rivayet etmiştir. İbn Hacer de sahih olduğunu söylemiştir. Ebu İshak el-Harbi Garib'ul-Hadis (c. 5/12/1)'de Tavus'tan İbn Ömer ve İbn Abbas'ı dik otururken gördüğünü rivayet etmiştir. Senedi de sahihtir. Allah'u Teala İmam Malik'e rahmet eylesin, çünkü şöyle demektedir: "Bizlerden her birimiz birilerine reddiye vermiş, bizlere de reddiyeler verilmiştir. Bu kabrin sahibi müstesna" ve Rasulullah (s.a.v)'in kabrine işaret etti. Sahabilerden ve tabiinlerden bir grupta bu sünnetle amel etmişlerdir. Nitekim konuyu Asıl'da tafsilatlı bir şekilde inceledim.

6 Ebu Davud ve Beyhaki sahih senedle rivayet etmişlerdir.

7 Ebu Davud, Hakim. Hakim sahih demiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir.

8 Buhari, Müslim

9 Buhari, Müslim. İbn'ul-Kayyim diyor ki: "Sahabe dönemi bittikten sonra insanlar bu sünneti terkettiler. Ancak sünneti hâkim kabul edip ona muhalefet edenlere aldırış etmeyen, bu sünnete muhalif görüşleri asla kaale almaz."

1- Allahmme (bir lafızda da: Rabbi) iğfir li ve'rhamni [ve'cburni] [ve'rfa'ni] ve'hdini [ve âfini] ve'rzukni"

Allah'ım (bir lafızda da: Ey Rabbim) bana mağfiret eyle, bana rahmet et, [gönlümü hoş tut], [beni yücelt], bana hidâyet ver. [Bana afiyet ver], beni rızıklandır.)[1] Bazen de şöyle derdi:

٢ . رَبِّي اغْفِرْ لِي ، رَبِّي اغْفِرْ لِي

2- Rabbi! İğfir lî, iğfir li

Ya rabbi! bana mağfiret eyle, bana mağfiret eyle[2]

Bunu da gece namazlarında söylerdi.[3]

Sonra (Rasûlullah) "tekbir getirir ve ikinci secdeye giderdi."[4] Namazını tam kılamayan zata da bunu emretmiş, iki secde arasında itminan etmesini emrettikten sonra da ona şöyle demiştir:"Sonra "Allah Ekber" dersin, sonra eklemlerin yerine tam oturacak şekilde secde edersin. [Sonra bütün namazında bunu yap][5]

Bazı zamanlarda, "bu tekbirle beraber ellerini kaldırırdı."[6]

Bu secdede birinci secdede yaptıklarının aynısını yapardı. Sonra "tekbir getirerek başını kaldırırdı"[7] Namazını tam kılamayan zata da böyle yapmasını emretmiş, ikinci secdeyi yapmasını emrettikten sonra ona şöyle demiştir:

"Sonra başını kaldırıp, tekbir getir(medikçe)..."[8] Ayrıca ona şöyle demiştir: [Sonra bunu bütün rükûlarında ve bütün secdelerinde yap] Eğer bunları yaparsan namazın tam olacaktır. Bunlardan bir şeyi eksiltirsen, namazından eksiltmiş olursun."[9]

Bazen de (kalkarken) "ellerini kaldırırdı"[10]

---

1 Ebu Davud, Tirmizi, İbn Mace, Hakim. Hakim hadise sahih demiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir.

2 İbn Mace hasen senedle rivayet etmiştir. İmam Ahmed bu duayı yapmayı tercih etmiştir. İshak b. Rahuyah diyor ki: "İsterse bunu üç defa söyler, isterse Allahümme iğfirlî... (duasını) okur. Çünkü bu iki secde arasında yapılan dualarda bu iki dua rasulullahtan rivayet edilmiştir. "Mesailu'l-İmam Ahmed ve İshak b. Rahuyeh"te de aynı rivayet mevcuttur. İshak el-Mervezi'nin rivayetiyle. (s.19)

3 Ancak bu, farzlarda da yapılacağına bir mâni teşkil etmez. Çünkü farz ile nafile arasında bir fark yoktur. Bu İmam Şafii, Ahmed ve İshak'ın görüşüdür. Bu duanın farzda da, nafilede de yapılmasının caiz olduğu görüşündedirler. Bunu İmam Tirmizi nakletmiştir. Ayrıca İmam Tahavi "Müşkil'ül-Asar"da bunun meşru olduğunu benimsemiştir. Sahih istidlâl de bu görüşü desteklemektedir.Çünkü namazda zikrin meşru olmayacağı bir yer (rükun) yoktur. O açıdan durum burada da aynı olmalıdır. Bu da gayet açıktır.

4 Buhari, Müslim

5 Ebu Davud, Hakim. Hakim sahih demiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir. Ziyade Buhari ve Müslim'e aittir.

6 Ebu Avane, Ebu Davud iki sahih senedle rivayet etmişlerdir. Bu el kaldırma Ahmed, Şafii, Malik (görüşlerden birinde)'in görüşüdür.

7 Müslim, Buhari

8 Ebu Davud, Hakim. Hakim hadise sahih demiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir.

9 Ahmed ve Tirmizi rivayet etmişlerdir. Ayrıca Tirmizi hadisin sahih olduğunu söylemiştir.

10 Ebu Avane ve Ebu Davud iki sahih senedle rivayet etmişlerdir. Bu el kaldırma Ahmed, Şafii ve Malik'in (onlardan nakledilen görüşlerden birinde) görüşüdür.

İSTİRAHAT OTUŞU

Sonra Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-"Sırtını düzgün tutarak otururdu. [dik durarak sol ayağının üzerinde... her kemiği yerine oturacak şekilde][1]

REKATA KALKARKEN ELLERE DAYANMAK

Sonra Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-"yere dayanarak ikinci rekata kalkardı."[2]

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-namazda ellerine dayanarak kalkar-dı."[3] Ayrıca Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-ikinci rekata kalktığında "Elhamdü lillahi rabbil âlemin..."le başlar (bu arada) susmaz-dı."[4]

Bu rekatta da birinci rekatta yaptıklarının aynısını yapardı. Ancak -daha önce geçtiği üzere- bunu birinci rekattan kısa tutardı.

HER REKATTA "FATİHA'YI OKUMANIN VÜCUBİYETİ

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-(ayrıca) "namazını tam kılamayan zata" her rekatta fatihayı okumasını emretmiştir. Birinci rekatta fatihayı okumasını emrettikten sonra ona şöyle demiştir:[5]

"Sonra namazının hepsinde bunu yap."[6] (Bir rivâyette de: "Her rekatında")[7]

Şöyle de buyurmuştur:

"Her rekatta kıraat vardır."[8]

---

1 Buhari, Ebu Davud. Bu oturuş fukaha arasında istirahat oturuşu diye bilinir. İmam Şafii de bu görüştedir. İmam Ahmed'den de benzer rivayet nakledilmiştir. Nitekim Tahkik'te (1/111) böyle geçmektedir. Ona yakışan da budur. Çünkü sünnete tabi olmakta oldukça titizdi.

İbn Hani de "Mesail an'il-imam Ahmed (1/57)'de şöyle demektedir:

"Ebu Abdullah (yani İmam Ahmed) son rekatta kalkacağı zaman ellerine dayanarak kalkardı. Bazen de oturur sonra kalkardı. "Nitekim bu İmam İshak b. Rahuyah'ın tercih ettiği görüş budur." Mesail'ul Mervezi'de (1/147/2) şöyle demektedir:

"Rasulullah (s.a.v)'den varid olan sünnet ellere dayanarak kalkmaktır, ihtiyar olsun genç olsun." Bkz. ayrıca el-İrva' (2/82-83)

2 Şafii, Buhari

3 Ebu İshak el-Harbi salih (fena olmayan) bir senedle rivayet etmiştir. Manası Beyhaki'de sahih senedle bulunmaktadır. "Rasulullah ok gibiydi, ellerine dayanmadan kalkardı" hadisine gelince bu mevzudur. Bu manadaki hadislerin hepsi zayıftır. "Silsilet'ül-ahadisi'd-daifa" (562, 929, 968)'da bu konuyu izah ettim.

Harbi'nin isnadına kavi dememem bazı faziletli insanlara müşkil gelmiştir. Bunu da "Temam'ül-minne fi't-talik âlâ fikhi's-sünne"de izah ettim oraya bakabilirsin.

4 Müslim, Ebu Avane. Hadiste nefyedilen sükut, istiftah duasını okumak için susmak olduğu muhtemeldir. Ancak euzu besmeleyi okumak için susmayı kapsamaz. Bundan daha kapsamlı olması da muhtemeldir. Benim tercih ettiğim birinci görüştür. Birinci rekat dışındaki rekatlarda alimlerden iki görüş nakledilmiştir. Bize göre her rekatta caiz olduğu tercihlidir. Konun tafsilatı Asl'da zikredilmiştir.

5 Ebu Davud ve Ahmed kavi senedle rivayet etmişlerdir.

6 Buhari, Müslim

7 Ahmed ceyyid senedle rivayet etmiştir.

8 İbn Mace, İbn Hibban Sahih'inde, Ahmed "Mesail İbn Hani"de (1/52) Cabir diyor ki: "Ümmül-Kur'an'ı (fatiha) okumadan bir rekat kılan namaz kılmış değildir. Ancak imam arkasında olursa müstesna" Malik Muvatta'da rivayet etmiştir.

BİRİNCİ TEŞEHHÜD (TEŞEHHÜD OTURUŞU)

Sonra Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-ikinci rekatı bitirdikten sonra teşehhüd için otururdu. Namaz -sabah namazı gibi- iki rekatlı olursa, iki secde arasında oturduğu şekilde "iftiraş (sağ ayağını dikerek ve sol ayağı üzerine)" ederek otururdu.[1] Üç veya dört rekatlı namazlarda da "birinci teşehhüdde (böyle) otururdu."[2]

"Namazını tam kılamayan zata" da bunu emretmiş ve şöyle demiştir: "Namazın içinde oturduğun zaman (tam mânasıyla) mutmain ol. Sol bacağını altına koy, sonra teşehhüd et."[3]

Ebû Hureyre de şöyle demiştir:

"Halilim (can dostum) -sallallahu aleyhi ve sellem-köpek gibi oturmamı (da) nehyetti."[4] Başka bir hadiste de:

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-şeytan (gibi) oturmayı nehyetmiştir.[5]

"Teşehhüde oturduğu zaman da sağ elini sağ bacağının (bir rivâyette de: sağ dizinin) üstüne, sol elini de sol bacağının (bir rivâyette de: sol dizinin) üstüne koyardı. [Üzerinde yayardı][6]

Ayrıca Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-"sağ dirseğini sağ bacağının üstüne koyardı."[7]

"Namazda sol eline dayanarak oturan bir adamı (böyle yapmaktan) nehyedip ona şöyle demiştir:

"Bu yahudilerin namazıdır."[8]

Bir başka lafızda da: "Böyle oturma, bu azap görenlerin oturuş şeklidir" buyurmuştur.[9] Başka bir hadiste de: "Bu, gazaba uğramış olanların oturuşudur."[10]

---

1 Nesâi (1/173) sahih senedle rivayet etmiştir.

2 Buhari, Ebu Davud

3 Ebu Davud ve Beyhaki ceyyid senedle rivayet etmişlerdir.

4 Tayalisi, Ahmed, İbn Ebi Şeybe. Buradaki oturma şekli şöyledir. Ebu Ubeyde ve başkaları şöyle demektedir: Ayaklarını dikerek ve kalçalarını yere yapıştırarak oturmasıdır. Köpek gibi ellerini yere koymasıdır.

Derim ki: Bu iki secde arasında meşru olan oturma şeklinden farklıdır.

5 Müslim, Ebu Avane rivayet etmişlerdir. Bkz. İrvau'l-Ğalil 316

6 Müslim, Ebu Avane

7 Ebu Davud ve Nesâi sahih senedle rivayet etmişlerdir. Yani dirseğini vücudundan uzak tutmazdı.

8 Beyhaki, Hakim. Hakim hadisin sahih olduğunu söylemiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir. Bu ve sonraki hadis için bkz. İrva' (380)

9 Ahmed, Ebu Davud ceyyid senedle rivayet etmişlerdir.

10 Abdürrezzak rivayet etmiştir. Abdülhak da "Ahkam" adlı eserinde sahih olduğunu söylemiştir. (1284 Tahkiki bana aittir.)

Teşehhüdde Parmağı Hareket Ettirmek

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-"sol elini sol dizinin üstüne açarak (koyardı). Sağ el parmaklarını sıkar ve şehadet parmağıyla kıbleye doğru işaret ederdi. Gözleriyle parmağına bakardı."[1]

"Parmağıyla işaret ettiği zaman da baş parmağını orta parmağının üzerine koyardı."[2] Bazen de: "Bu iki parmakla halka yapardı." "Parmağını kaldırdığı zaman hareket ettirir ve (o esnada) dua ederdi."[3]

Şöyle de diyordu:

"Yemin olsun ki bu şeytana demirden daha şiddetli gelir (yani şehadet parmağı)"[4]

"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in sahâbîleri de birbirlerine (bunu) yapmalarını söylerlerdi. Yani: Dua ederken parmakla işaret etmeyi"[5]

"Bunu teşehhüdlerin hepsinde yapardı."[6]

---

[1] Müslim, Ebu Avane, İbn Huzeyme. Humeydi Müsned'inde (1/131) ve Ebu Ya'la da sahih senedle İbn Ömer'den şu ziyadeyle rivayet etmişlerdir: "Bu şeytanın yakarışıdır. Bu şekilde konuşan asla dalmaz." Humeydi parmağını hareket ettirdi. Humeydi diyor ki: Müslim b. Ebi Meryem diyor ki: "Bir adam bana şunu anlattı. Şam'da bir kilisede peygamberlerin namaz kılar halde şekillerini gördüm, onlar da böyle yapıyorlardı: Humeydi parmağını dikti."

Derim ki: Bu enteresan ve hoş bir faidedir. Adama kadar senedi de sahihtir.

[2] Müslim, Ebu Avane

[3] Ebu Davud, Nesâi. İbn'ul-Carud el-Müntekâ'da (208), İbn Huzeyme (1/86/1-2), İbn Hibban Sahih'inde (485) sahih senedle rivayet etmiştir. İbnu'l-Mulakkin de hadisin sahih olduğunu söylemiştir. "Hareket ettirme" hadisinin İbn Adiy'de (1/287) şahidi vardır. Osman b. Mukassim'in rivayeti hakkında şöyle demiştir: "Zayıftır, hadisi yazılır."

"(O esnada) dua ederdi" sözüne gelince, İmam Tahavi diyor ki: "Bu, "hareket ettirmenin" namazın sonunda olduğuna delalet vardır."

Derim ki: Hadiste sünnet olan, selam verene kadar hareket ettirmeye ve işaret etmeye devam etmesidir. Çünkü dua selamdan önce yapılır. Bu Malik ve başkalarının mezhebidir. İmam Ahmed'e: "Kişi namazda parmağıyla işaret eder mi?" diye soruldu, o şöyle dedi: "Evet hem de çokça" İbn Hani "Mesail'ul-İmam Ahmed" de zikretmiştir. (s.80)

Derim ki: Bundan da anlaşılmaktadır ki teşehhüdde parmağı hareket ettirmek Peygamber (s.a.v)'den sabit bir sünnettir. İmam Ahmed ve başka sünnet imamları bu sünnetle amel etmişlerdir. O açıdan bunun abes ve namaza yakışmayan bir hareket olarak görenler Allah'tan korksunlar. Onlar sırf bu yüzden sabit olduğunu bilmelerine rağmen bu sünnetle amel etmemektedirler. Bunu te'vil etmek içinde arapça dili kullanım üslubuna uygun olmayan şekillerde zorlayarak tevil etmektedirler. İmamların bu hadisi anlama şekillerine muhalefet etmektedirler.

Garip durumlardan biri de: Bazıları bu mesele dışında imamını -görüşü sünnete muhalif olmasına rağmen- savunmaktadır. Delili de şudur: İmamın hatalı olduğunu söylemek ona tan etmeye ve saygısızlık göstermeye yol açar. Sonra bu adam unutup bu sabit sünneti reddeder, onunla amel edenlerle dalga geçmektedir. Bu adam bilerek -veya bilmeyerek- bu dalgası bâtıl yollarla da olsa savunduğu imamlarına da isabet etmektedir. Halbuki onlar burada sünnetle amel etmişlerdir. Hatta bu dalgası Rasulullah (s.a.v)'in bizzat şahsına da isabet etmektedir. Çünkü sünneti bize getiren odur. Sünnetle dalga geçmek, peygamberle dalga geçmektir.

İşaretten sonra parmağı tekrar indirmeye veya nefy (la ilahe) veya ispat (illallah) zamanıyla sınırlandırmak, bunların hepsinin sünnette aslı yoktu. Hatta bu hadisin delaletiyle sünnete muhaliftir.

"Rasulullah (s.a.v) parmağını hareket ettirmezdi." hadisine gelince senedi itibariyle sabit değildir. Nitekim bunu "Daif-u Ebi Davud"da (175) tahkik ettim. Sabit olsa da hadis nefye delalet etmekte babın hadisi ise ispata (varlığa) delalet etmektedir. İspat eden delil nefyeden delile takdim edilir. Bu da alimler tarafından bilinen bir husustur. Reddedenlerin delili yoktur.

[4] Ahmed, Bezzar, Ebu Cafer, Buhteri el-Emali'de (1/60) Taberani Dua'da (1/73), Abdulgani el-Makdisi'de "Sünen"de (2/12) hasen senedle rivayet etmişlerdir. Ruyani Müsned'inde (2/249) ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir.

[5] İbn Ebi Şeybe (2/123/2) hasen senedle rivayet etmiştir.

[6] Nesâi ve Beyhaki sahih senedle rivayet etmişlerdir.

"Bir adamın iki parmağıyla (işaret ederek) dua ettiğini gördü." Bunun üzerine şöyle dedi:

Tekle, [tekle] [ve şehadet parmağıyla işaret etti].[1]

Birinci Teşehhüdün Vücubiyeti ve Dua Etmenin Meşruiyeti

Sonra "Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-iki rekattan sonra "ettehiyatu"yu okurdu."[2]

"Oturduğu zaman ilk sözü "ettehiyyatü lillah..." olur-du."[3]

"İlk iki rekatta bunu (teşehhüdü) unuttuğu zamanlarda sehiv secdesi yapardı."[4] Bunu emreder ve şöyle derdi:

"İki rekattan sonra oturduğunuz zaman "ettehiyyatu..." deyiniz. "Sizler de en sevdiğiniz duayı seçin ve [onunla] Allah'a dua edin."[5]

Bir lafızda da: "Her oturuşta: ettehiyyatu...deyiniz."[6]

"Namazını tam kılamayan zâta"da bu duayı yapmayı -biraz önce geçtiği gibi- emretmiştir.

"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-de sahabelerine Kur'an'dan bir sureyi öğrettiği gibi teşehhüdü öğretirdi."[7] "Sünnet (olan da) gizli okunmasıdır."[8]

Teşehhüd Duaları

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-sahabelerine çeşitli teşehhüd duaları öğretmiştir:

1- İbn Mesud'un Teşehhüdü:

Dedi ki:

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem--elimi eline alarak- Kur'an'dan bir sureyi öğretir gibi bana teşehhüdü öğretti:

---

1 İbn Ebi Şeybe (12/40/1) ve (2/123/2), Nesai rivayet etmişlerdir. Hakim hadisin sahih olduğunu söylemiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir. İbn Ebi Şeybe'de de şahidi vardır.

2 Müslim, Ebu Avane

3 Beyhaki, Aişe rivayetinden ceyyid bir senedle rivayet etmiştir. Nitekim İbnu'l-Mulakkin (2/28) böyle demiştir.

4 Buhari, Müslim. Bkz. el-İrva' (338)

5 Nesai, Ahmed, Taberani el-Kebir'de (3/25/1) sahih senedle rivayet etmişlerdir. Derim ki: Hadisin zahiri her teşehhüdde dua etmenin meşru olduğuna delalet vardır. İsterse bu teşehhüd selamla bitmesin. Bu aynı zamanda İbn Hazm'ın da görüşüdür.

6 Nesai sahih senedle rivayet etmiştir.

7 Buhari, Müslim

8 Ebu Davud, Hakim. Hakim hadisin sahih olduğunu söylemiş ve Zehebi de ona muvafakat etmiştir.

التّحِيّاتُ للّهِ وَالصّلَوَاتُ وَالطّيِّبَاتُ. السَّلاَمُ عَلَيْكَ أيُّهَا النّبىُّ وَرَحْمَةُ اللّهِ وَبَركَاتُهُ، السّلاَمُ عَلَيْنَا وَعَلى عِبَادِ اللّهِ الصّالِحِينَ، أشْهَدُ أنْ لاَ إِلَهَ إلاَّ اللّهُ وَأشْهَدُ أنَّ مُحَمّداً عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

"Ettehiyyatu lillahi ve's-salavatu ve't-tayyibatu. Essalâmu aleyke eyyuha'n-nebiyyu ve rahmetullahi ve berekatühü, esselâmu aleyna ve alâ ibadillahi's-salihin, Eşhedu en lâ ilâhe illallah ve eşhedu enne Muhammeden abduhu ve rasuluhu"

Selamların, duaların, övgülerin hepsi Allah'a mahsustur. Ey Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- selam (Allah'ın koruması), Allah'ın rahmet ve hayırları (nimetleri) senin üzerine olsun. Selam bizlerin ve bütün salih kulların üzerine olsun. [Kişi böyle dediği zaman duası yerde ve gökte bulunan bütün salih kullara ulaşır.]

"Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilâh yoktur ve yine şehadet ederim ki: Muhammed onun kulu ve rasulüdür." [O (Rasûlullah) hayattayken böyle diyorduk. Vefat ettikten sonra: "Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-e selam olsun" demeye başladık.][1]

2- İbn Abbas'ın Teşehhüdü:

Diyor ki:

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-bizlere Kur'an'dan [bir sureyi] öğretir gibi teşehhüdü öğretirdi. Şöyle diyordu:

---

1 Buhari, Müslim, İbn Ebi Şeybe (1/90/2) Serrac, Ebu Ya'la Müsned'inde (2/258) rivayet etmişlerdir. Bkz. "İrvau'l-Ğalil" (321)

Derim ki: İbn Mesud'un "sonra Peygambere selam olsun" demeye başladık sözünün manası şudur: Sahabiler Rasulullah (s.a.v) hayattayken "Ey Peygamber sana selam olsun" diyorlardı. Vefat ettikten sonra bunu bırakıp "Peygambere selam olsun" demeye başladılar. Ancak bunun da Rasulullah (s.a.v)'in emriyle yapılmış olması gerekir. Ayrıca Aişe (r.a)'ın teşehhüdü öğretirken "Peygambere selam olsun esselamu alennebiy" demesi de bunu desteklemektedir. Bunu da Serrac Müsned'inde (c.9/1/2), Muhallis el-Fevaid'de (c.11/54/1) iki sahih senedle rivayet etmişlerdir.

Hafız İbn Hacer diyor ki:

"Bu ziyadenin zahirinden şu anlaşılmaktadır: Onlar Rasulullah (s.a.v) hayattayken "esselamu aleyke eyyuhannebiy" şeklinde hitab sigasıyla kullanıyorlardı. Rasulullah (s.a.v) vefat edince hitap lafzını bırakıp gaib sigasını kullanmaya başladılar ve "esselamu alennebiy" demeye başladılar.

Subki "Şerh'ul-Minhac"da bu rivayeti sadece Ebu Avane'den aktardıktan sonra şöyle demiştir: "Eğer sahabenin böyle yaptığı sahih ise bu, Rasulullah (s.a.v)'den sonra hitab sigasını kullanmanın vacip olmadığına delalet eder. Böylece şöyle denilebilir: "Esselamu ale'n-nebiy" Derim ki: Sahih olduğu şüphesizdir. (Çünkü Sahih-i Buhari'de sabit olmuştur.) Nitekim buna kavi bir mütâbi(yan rivayet) buldum. Abdürrezzâk diyor ki: Bana İbn Cureyc haber verdi ki, bana Ata haber verdi ki: "Sahabiler Rasulullah (s.a.v) hayattayken "esselamu aleyke eyyuhennebiy" diyorlardı. Vefat edince de: "esselamu alennebiy" demeye başladılar. Bu sened de sahihtir. Said b. Mansur'un Ebu Ubeyde b. Abdullah b. Mes'ud yoluyla babası (Abdullah b. Mesud)'dan naklettiği, Rasulullah onlara teşehhüdü öğretirdi... (ve duayı zikretti)..." rivayetine gelince diyor ki: İbn Abbas dedi ki: "Biz "esselamu aleyke eyyuhennebiyyi" Rasulullah hayattayken söylüyorduk. Bunun üzerine İbn Mesud şöyle dedi: Bize böyle öğretti, biz de öyle biliyoruz. Anlaşılan şu ki İbn Abbas bunu içtihadıyla söylemiş ancak İbn Mesud ona uymamıştır. Fakat Ebu Mamer'in rivayeti daha sahihtir. (Yani Buhari'nin rivayeti). Çünkü Ebu Ubeyde babasından (hadis) dinlememiştir. Bununla beraber ona kadar gelen sened zayıftır."

Hafız'ın bu açıklamalarını Kastalani, Zürkani, Rüyani gibi muhakkik alimlerden bir grup nakletmiştir. Bu açıklamaları kabullenmişler ve tenkid etmemişlerdir. Konunun tam izahını "Asl"da vermiştim.

التَّحيَّاتُ الْمُبَارَكَاتُ الصَّلَوَاتُ الطَّيِّبَاتُ للّهِ. السَّلاَمُ عَلَيْك أيُّهَا النَّبِىُّ وَرَحْمَةُ اللّهِ وبَرَكَاتُهُ، السَّلاَمُ علَيْنَا وَعلى عِبادَ اللّهِ الصَّالِحِينَ. أشْهَدُ أنْ لاَ إلهَ إلاَّ اللّهُ وَأشْهَدُ أنَّ مُحمّداً رَسُولُ اللّهِ. (في رواية: عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ)

"Ettehiyyatu el-mübarekâtu et-tayyibatu lillah [es]-selamu aleyke eyyuhan-nebiy ve rahmetullahi ve berakâtuhu. Esselamu aleyna ve ala ibadillahi's-salihin. Eşhedu en lâ ilâhe illallah ve [eşhedu] Muhammeden Rasûlullah" bir rivâyette de: abduhu ve rasuluhu"[1]

3- İbn Ömer'in Teşehhüdü:

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-Teşehhüd'de şöyle demiştir:

التّحِيّاتُ للّهِ وَالصّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ. السَّلاَمُ عَلَيْكَ أيُّهَا النّبىُّ وَرَحْمَةُ اللّهِ. (قالَ ابنُ عُمَرَ: زِدْتُ فِيهَا وَبَرَكَاتُهُ) السَّلاَمُ عَلَيْنَا وَعَلى عِبَادِ اللّهِ الصّالِحِينَ، أشْهَدُ أنْ لاَ إلَهَ إلاّ اللّهُ. (قالَ ابنُ عُمَرَ: زِدْتُ فِيهَا وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ) وَأشْهَدُ أنَّ مُحمّداً عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

"Ettehiyyatu lillahi [ve]'s-salavatu [ve]'t-tayyibatu. Esselamu aleyke eyyuhe'n-nebiy ve rahmetullahu. (İbn Ömer diyor ki ben de -ve berekatuhu'yu- ekledim) Esselamu aleyna ve alâ ibadillahi's-salihin, Eşhedu en la ilâhe illallah (İbn Ömer diyor ki: ben de: vahdehu la şerike lehu'yu ekledim) ve eşhedu enne Muhammeden abduhu ve rasuluhu"[2]

4- Ebû Musa el-Eş'ari'nin Teşehhüdü:

Diyor ki: Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-buyurdu ki: "...Ka'deye (oturuşa) geldiğiniz zaman ilk söyleyeceğiniz şu olsun:

التّحِيّاتُ الطَّيِّبَاتُ الصّلَوَاتُ للّهِ. السَّلاَمُ عَلَيْكَ أيُّهَا النّبىُّ وَرَحْمَةُ اللّهِ وَبَرَكَاتُهُ السَّلاَمُ عَلَيْنَا وَعَلى عِبادِ اللّهِ الصّالِحِينَ، أشْهَدُ أنْ لاَ إلَهَ إلاَّ اللّهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ وَأشْهَدُ أنَّ مُحمّداً عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

"Ettehiyyatu es-salavatu lillah, es-selamu aleyke eyyuhen-nebiy! ve rahmetullahi ve berekâtuhu. Esselamu aleyne ve âlâ ibadillahi's-salihin. Eşhedu en la ilâhe illallah

---

[1] Müslim, Ebu Avane, Şafii, Nesâi

[2] Ebu Davud ve Darekutni rivayet etmişlerdir. Darekutni hadisin sahih olduğunu söylemiştir.

Ayrıca hadiste geçen iki ek: Rasulullah (s.a.v)'in teşehhüdünde sabittir. İbn Ömer bu eki kendinden yapmamıştır. Hâşâ böyle bir şey yapmaz. Bilakis bu ziyadeleri Rasulullah (s.a.v)'den rivayet eden başka sahabilerden almıştır. Kendisi de bunları Rasulullahtan işitmiş olduğu teşehhüde eklemiştir.

[vahdehu lâ şerike leh: (Birdir ve hiçbir ortağı yoktur)] ve eşhedu enne Muhammeden abduhu ve rasuluhu"

[Bunlar yedi cümledir ve namazın da selamıdır.][1]

5- Ömer b. Hattab'ın Teşehhüdü:

Ömer -Allah ondan râzı olsun- insanlara teşehhüdü minberden öğretirdi, diyordu ki: Teşehhüdde şöyle deyiniz:

التَّحِيَّاتُ للّهِ الزَّاكِيَاتُ للّهِ، الطَّيِّبَاتُ للّهِ، السَّلاَمُ عَلَيْكَ...

"Ettehiyyatu lillah, ez-zakiyatu lillah (temiz ameller (sadakalar) övgüler) Allah'ındır) et-tayyibatu [lillah] es-selamu aleyke..."

Gerisi İbn Mesud'un teşehhüdü gibidir.[2]

6- Âişe'nin Teşehhüdü:

Kasım b. Muhammed diyor ki: Âişe bizlere teşehhüdü öğretirdi. Eliyle işaret ederek şöyle derdi:

التَّحِيَّاتُ الطَّيِّبَاتُ الصَّلَوَاتُ الزَّاكِيَاتُ للّهِ، السَّلاَمُ عَلَي النَّبِيِّ...

"Ettehiyyatu, et-tayyibatu, es-salavatu, ez-zakiyatu lillah es-selamu alen-nebiy..."

Geriye kalan kısmı İbn Mesud'un teşehhüdü gibidir.[3]

---

1 Müslim, Ebu Avane, Ebu Davud, İbn Mace

2 Malik ve Beyhaki sahih senedle rivayet etmişlerdir. Hadis her ne kadar mevkuf olsa da, merfu hükmündedir. Çünkü bunun içtihadla belirlenemeyeceği açıktır. Şayet içtihadla belirlenmiş olsaydı bu zikir diğer zikirlerden evla olmazdı. Nitekim İbn Abdilberr de bunu söylemiştir.

Not: Geçen sigaların hiçbirinde "ve mağfiretihi" ziyadesi yoktur. O açıdan bu ziyadeye aldırış edilmez. Bu yüzden selef alimlerden bazıları bunu reddetmişlerdir. Taberani (3/56/1) sahih senedle Talha b. Musarrif'ten şöyle dediğini rivayet eder: Rabi b. Haysem teşehhüdde: ve berekâtuhû "ve mağfiratuhu"yu ekledi. Alkame diyor ki: Biz bize öğretilenle yetiniriz: "Esselamu aleyke eyyuhen-nebiy ve rahmetullahi ve berekatuhu" Alkame de ittibâı hocası Abdullah b. Mes'ud'dan almıştır. İbn Mesud'dan şunu rivayet eder: İbn Mesud bir adama teşehhüdü öğretiyordu, "eşhedu en la ilahe illallah" sözüne ulaşınca adam: "vahdehu la şerike lehu" (birdir ve hiçbir şeriki olmadığına) dedi. Bunun üzerine İbn Mesud dedi ki: Evet öyledir. Fakat biz bize öğretilenle yetiniriz. Taberani Evsat'ta (no:2848) sahih senedle rivayet etmiştir, (şayet Müseyyeb el-Kâhili İbn Mesud'dan işitmiş ise)

3 İbn Ebi Şeybe (1/293) Sirac ve Muhallas ve Beyhaki (2/144) rivayet etmişlerdir. Hadisin siyakı da ona aittir.

RASÛLULLAH -SALLALLAHU ALEYHİ VE SELLEM-'E SALAVAT GETİRME, BU SALAVATIN YERİ VE SİGALARI

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-birinci ve diğer teşehhüdlerinde kendi-ne salavat getirirdi.[1]

Bunun ümmeti için de sünnet olduğunu bildirmiştir. Öyle ki onlara kendisine salât ve selam getirmeyi emret-miştir.[2]

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-sahabelerine çeşitli salavat şekilleri öğretmiştir.

١. اَللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلى أَهْلِ بَيْتِهِ وَعَلى أَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ. و بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلى آلِ بَيْتِهِ وَعَلَى أَزوَاجِهِ وَذرِّيَّتِهِ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ.

1) "Allahmme salli alâ Muhammedin ve ala ehl-i beytihi ve ala ezvacihi ve zürriyetihi, kema salleyte alâ âli İbrahim inneke hamidun mecid. Ve bârik ala Muhammedin ve âlâ âli beytihi ve âlâ ezvacihi ve zürriyatihi. Kema barekte âlâ âli İbrahim. İnneke hamidun mecid"

Allah'ım! Sen Muhammed'i, ehli beytini, eşlerini ve zürriyetini öv ve yücelt. İbrahim ailesini övüp yücelttiğin gibi... Muhakkak ki sen hamid ve mecidsin (ve yine) Muhammed'e, ev halkına, eşlerine ve zürriyetine hayır ihsan eyle. İbrahim ailesine hayır verdiğin gibi... Muhakkak ki sen hamîd ve mecîdsin)

Bu duayı Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-bizzat kendisi yapardı.[3]

---

[1] Ebu Avane, Sahih'inde ve Nesai rivayet etmişlerdir.

[2] Sahabiler şöyle demişlerdi: "Ey Allah'ın Rasulü! Sana nasıl selam vereceğimizi biliyoruz (yani teşehhüdde). Peki sana nasıl salavat getirelim? Buyurdu ki: "Allahumme salli ala Muhammedin ..." deyin." Bunu da bir teşehhüde tahsis etmemiştir. Bunda da birinci teşehhüdde de salavatları okumanın meşru olduğuna delil vardır. İmam Şafii'nin mezhebi nitekim böyledir. el-Ümm adlı kitabında bu şekilde kararlaştırmıştır. Mezheb içinde sahih olan da bu görüştür. Nevevi el-Mecmu'da (3/460) bunu açıkça ifade etmiş "Ravda"da da zahir görüş olduğunu söylemiştir. Vezir b. Hubeyre el-Hanbeli'de el-İfsah adlı eserinde bu görüşü tercih etmiştir. Bunu İbn Receb "Zeylüt-Tabakat" (1/280)ta nakletmiş ve onaylamıştır. Teşehhüdde Rasulullaha salavat getirilmesiyle ilgili ondan birçok hadis varid olmuştur ve hiçbirinde zikredilen tahsis yoktur. Bilakis bu hadisler âmmdır ve her teşehhüdü kapsar. Bunların hepsini Aslı'da taliken rivayet ettim. Ancak hiçbirini metne koymadım. Çünkü şartımızı haiz değildi. Mana itibariyle birbirini destekler mahiyette olsa da... İlk teşehhüdde salavat getirilmeyeceğini söyleyenlerin herhangi bir delilleri mevcut değildir. Nitekim bunu el-Asl'da tafsilatlı olarak inceledim. Ayrıca birinci teşehhüdde "Allahümme salli âla Muhammedin'den fazlasını okumanın mekruh olduğunu söylemenin de sünnette hiçbir delili ve dayanağı yoktur. Bilakis biz böyle yapanın Rasulullah (s.a.v)'in: "Allahumme salli ala Muhammedin ve âlâ âli Muhammedin..." deyiniz emrini yerine getirmediği görüşündeyiz. Konunun tamamını Asıl'da vermiştik.

[3] Ahmed ve Tahavi sahih senedle rivayet etmişlerdir. Buhari ve Müslim de "ehli beytihi" lafzı olmadan rivayet etmişlerdir.

٢. اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلى مُحَمَّدٍ وَعلى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلى اِبْرَاهِيمَ وَعلى آلِ اِبْرَاهِيمَ اِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ . اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلى مُحَمَّدٍ وَعلى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلى اِبْرَاهِيمَ وَعلى آلِ اِبْرَاهِيمَ اِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ.

2- Allahümme salli âlâ Muhammedin ve âlâ âli Muhammed kema salleyte âlâ [İbrahime ve âlâ] âli İbrahime inneke hamidun mecid. Allahmme bârik ala Muhammedin ve âlâ âli Muhammedin kema bârekte âla [İbrahime ve âlâ] âli İbrahime inneke hamidun mecid[1]

٣. اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلى مُحَمَّدٍ وَعلى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلى اِبْرَاهِيمَ وَعلى آلِ اِبْرَاهِيمَ اِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ . و بَارِكْ عَلى مُحَمَّدٍ وَعلى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلى اِبْرَاهِيمَ وَعلى آلِ اِبْرَاهِيمَ اِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ.

3- "Allahmme salli ala Muhammed ve âla âli Muhammed. Kema sallayte alâ İbrahime [ve âli İbrahime] inneke hamidun mecid ve barik ala Muhammedin ve ala âli Muhammed. Kemâ bârekte ala [İbrahime ve] âli İBrahime inneke hamidun mecid. [2]

٤. اللّٰهُمَّ صَلِّ عَلى مُحَمَّدٍ (النَّبِيِّ الأُمِّي) وَعلى آلِ مُحَمَّدٍكَمَا صَلَّيْتَ عَلى آلِ اِبْرَاهِيمَ و بَارِكْ عَلى مُحَمَّدٍ (النَّبِيِّ الأُمِّي) وَعلى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلى آلِ اِبْرَاهِيمَ فِي العالَمِينَ ، اِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ.

4- "Allahmme salli ala Muhammed [ennebiy el-ümmi (ümmi: okuma yazması olmayan)] ve âlâ âli Muhammed. Kema salleyte ala [âli] İbrahim ve barik alâ Muhammed [en-nebiy el-ümmi] ve âla âli Muhammed. Kemâ bârekte ala [âli] İbrahim fil'âlemin (âlemler içinden) inneke hamidun mecid"[3]

---

[1] Buhari, Müslim, Nesai. "Amel'ul-yevmi velleyle (54/162), Humeydi (1/138) İbn Mendeh (2/68) Ayrıca şöyle demiştir: "Bu hadisin sahih olduğunda icma edilmiştir." Hadiste geçen iki ek [ ] ise Buhari, Tahavi, Beyhaki ve Ahmed'in rivayetlerinde sabittir. Nesai'nin rivayeti de böyledir. Ayrıca 3. ve 7. sigalarda olduğu gibi farklı yollarla da gelmiştir. O açıdan İbnu'l-Kayyim'in "Celâ'ul-Efham"da hocası İbn Teymiye'nin Fetava (1/16)'sına tabi olarak:

"Hiçbir sahih hadiste (İbrahim ve âli İbrahim) lafzı beraber gelmemiştir" sözüne aldanma.

Gördüğün gibi bunu sana sahih olarak naklettik. Gerçekte bu, bu kitabın faydalarından, rivayetleri dikkatlice inceleyip bir araya getirmelerinden biridir. Bu dikkatli incelemeyi de bizden önce kimse yapmış değildir. Fazilet Allah'ındır. Ona şükreder ve minnet duyarım. İbnu'l-Kayyim'in yanlış yaptığını gösteren hususlardan biri de kendisi 7 nolu siganın sahih olduğunu söylemiş, halbuki içinde inkar ettiği bölüm de mevcut.

[2] Ahmed, Nesai, Ebu Ya'la Müsned (2/44) sahih senedle rivayet etmişlerdir.

[3] Müslim, Ebu Avane, İbn Ebi Şeybe, Musannef (2/132/1) Ebu Davud, Nesâi (159-161) Hakim de hadisin sahih olduğunu söylemiştir.

٥. اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلى مُحَمّدٍ عَبْدِكَ و رَسُولِكَ كَمَا صَلَّيْتَ على آلِ اِبْرَاهِيمَ و بَارِكْ عَلى مُحَمّدٍ عَبْدِكَ و رَسُولِكَ وَعلى آلِ مُحَمّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ على اِبْرَاهِيمَ وَعلى آلِ اِبْرَاهِيمَ.

5- Allahmme salli ala Muhammed abdike ve rasulik. (Kulun ve rasulün olan...) Kema salleyte alâ [âli] İbrahim ve bârik ala Muhammedin [abdike ve rasûlik] ve [ala âli Muhammed] kemâ bârekte âlâ İbrahim [ve âlâ âli İbrahim][1]

٦. اَللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلى أزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ،كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إبْرَاهِيمَ، و بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى أزوَاجِهِ وَذرِّيَّتِهِ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إبْرَاهِيمَ إنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ.

6- Allahmme salli âlâ Muhammed ve [âlâ] ezvacihi ve zürriyatihi (eşlerine ve zürriyetine] kemâ salleyte âlâ [âli] İbrahim ve bârik âlâ Muhammed ve [ala] ezvacihi ve zürriyatihi, kemâ bârekte âlâ [âli] İbrahim inneke hamidun mecid."[2]

٧. اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلى مُحَمّدٍ وَعلى آلِ مُحَمّدٍ و بَارِكْ عَلى مُحَمّدٍ وَعلى آلِ مُحَمّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ و بَارَكْتَ عَلى اِبْرَاهِيمَ وَعلى آلِ اِبْرَاهِيمَ اِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ.

7- Allahmme salli âla Muhammed ve âlâ âli Muhammed ve bârik âlâ Muhammed ve âlâ âli Muhammed. Kemâ salleyte ve bârekte alâ İbrahim ve âli İbrahim inneke hamidun mecid.[3]

---

[1] Buhari, Nesâi, Tahavi, İsmai el-Kâdi: "Fadlüs-salati alan-nebiy (s.a.v) (s.28 I. baskı s.62 II. baskı. Bkz. el-Mektebu'l-İslami benim tahkikimle basmıştır.

[2] Buhari, Müslim, Nesâi (59/164)

[3] Nesâi (47/159), Tahavi, Ebu Said b. el-A'rabi: el-Mucem (2/79)'de sahih senedle rivayet etmişlerdir. İbn'ul-Kayyim el-Celâ'da (s.14-15) Muhammed b. Serrac'a nispet ederek sahih olduğunu söylemiştir.

Derim ki: İşte bu sigada "İbrahim ve âli İbrahim" beraber zikredilmiştir. İbnu'l-Kayyim ve hocasının kabul etmediği de budur. Konunun izahı ve reddiyesi az önce geçmişti, tekrarlamaya gerek görmüyorum.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e Salavat Getirmekle İlgili Önemli Faideler

1. Birinci faide:

Görüldüğü gibi buradaki Rasûlullah'a yapılan sigaların çoğunda İbrahim tek başına zikredilmemiş, bilakis "kema salleyte âlâ âli İbrahim" (yani "âl" ile beraber) zikredilmiştir. Bunun sebebi de şudur: Kişinin ailesi (âli) arapçada kişiyi kapsadığı gibi bakmakla yükümlü olduğu diğer efradı da kapsar. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: "Allah (Teâlâ) Adem'i, Nuh'u, İbrahim âlini (ailesi), İmran âlini âlemlerden üstün tutmuştur." (Ali İmran 33) "...Lut'un âli (ailesi) müstesna, onları seher vakti (o şiddetli azaptan) kurtardık." (Kamer 34)

Bu kullanımlardan biri de Rasûlullah (s.a.v.)in şu buyruğudur: "Allah'ım! Sen Ebû Evfâ âline (ailesine) rahmet (salavat) eyle. "Ehli Beyt" lafzı da bu şekildedir: Allah Teâlâ buyuruyor ki: "Ey Ehli Beyt (ev halkı), Allah'ın rahmeti ve bereketi üzerinize olsun." (Hud 73). O açıdan İbrahim'in kendisi de onlara dahildir.

Şeyhu'l-İslâm diyor ki:

"Bundan dolayı lafızların çoğu: "Kemâ salleyte âlâ âli İbrahim" şeklinde gelmiştir. Bazı rivâyetlerde de "İbrahim" şeklinde gelmiştir. Bazı rivâyetlerde de "İbrahim"in kendisi zikredilmiştir. Çünkü salat ve selamın kaynağı (vesilesi) odur. Geriye kalan ailesi ise ona tebaiyetle bunu elde etmektedirler. Bazı rivâyetlerde de ikisine de dikkat çekmek için ikisi beraber zikredilmiştir.

Bunu böyle bildiysen, şöyle de bir husus vardır. Âlimler aralarında "kema salleyte... ona salavat getirdiğin gibi" sigasında geçen benzeşme yönünün ne olduğunu sorgulamışlardır.Çünkü belağat ilminde şu bilinmektedir:Müşebbeh (benzeyen) müşebbehenin bih (kendisine benzetilen)'den alt derecede olmalıdır. Halbuki buradaki vakıa tam tersinedir.Zirâ Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-, İbrahim -aleyhisselâm-'dan faziletlidir. Faziletli olmanın bir gereği olarak getirilmesi taleb edilen salavat, diğer bütün -olmuş veya olacak- salavatlardan üstün olmalıdır. Buna birçok yorum yapılmıştır. Fethul-bari ve Cela'ül-efham'da konunun ayrıntısını bulabilirsin. Bu hususta ona yakın yorum yapılmıştır. Herbiri diğerinden de zayıf bir yorumdur. Bir görüş müstesnadır ki bu görüş güçlüdür. İbn'ul-Kayyim'de bunu tercih etmiştir. O da şu görüştür:

"Muhakkak ki İbrahim'in âilesinde Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-'in âilesinde mevcut olmayan peygamberler vardır. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e ve onun âilesine, İbrahim ailesine verilen (ki aralarında peygamberler mevcut) salavat istendiği zaman bu sefer Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in ailesi kendilerine layık olanı elde etmiş olacaklardır. Çünkü onlar peygamberler derecesine erişemezler. Sonra peygamberlere âit olan -İbrahim de aralarındadır- meziyet Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-'e kalır. Böylece başkasının erişemeyeceği bir üstünlüğe sahip olur."

İbn'ul-Kayyim diyor ki:

"Bu geçen yorumların hepsinden daha güzeldir. Bundan güzeli de şöyle demektir: Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-'in kendisi İbrahim'in ailesindendir. Hatta İbrahim ailesinin en hayırlısıdır. Nitekim Ali b. Talha, İbn Abbas'tan Allah Teâlâ'nın "Şüphesiz Allah Adem'i, Nuh'u, İbrahim ailesini İmran ailesini âlemlere üstün tutmuştur." (Ali İmran 33) âyeti hakkında şöyle dediğini rivâyet eder: "Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem- İbrahim'in ailesindendir." Bu da bir nasstır. Eğer İbrahim'in zürriyetinden gelen diğer peygamberler onun ailesine dahil oluyorsa, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in dahil olması evlâdır. O açıdan "İbrahim ailesine salavat (övüp-yüceltttiğin) getirdiğin gibi" sözümüz, onu -sallallahu aleyhi ve sellem- ve İbrahim'in zürriyetinden gelen sair peygamberleri kapsamaktadır. Sonra Allah Teâlâ özellikle ona ve ailesine salavat getirmemizi de emretmiştir. Hem de genel mânada İbrahim ailesine salavat getirdiğimiz miktarda. Böylece ailesine de onlara layık olan hasıl olur. Geriye kalanın hepsi ise ona -sallallahu aleyhi ve sellem- ait olur. Şunda da şüphe yok ki İbrahim ailesiyle beraber ona -sallallahu aleyhi ve sellem- hasıl olan salavattan üstündür (ekmeldir). Bu salavatla ona İbrahim -aleyhisselâm-'a âit olan salavattan faziletli olan bu önemli yüce husus taleb edilmektedir. Ayrıca bu lafızla onun için istenen salavat diğer lafızlarla istenenlerden daha yücedir. Bununla buradaki teşbihin yönü ve kural üzere geldiği anlaşılmaktadır. Çünkü duayla istenen müşebbehün bihin aynısı ise (nitekim bunda en büyük payın sahibidir) bununla İbrahim ve başkalarına ait olandan fazlasını istenilen müşebbehten elde etmiştir. Buna da müşebbehün bih'te bulunan başkasına ait olmayan payda eklenmiştir. Bununla Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e layık olan İbrahim ve ailesinden (peygamberler de dahil) üstünlük hasıl olmuştur. Bu salavat da bu fazilete delalet etmekte ona bağlı olmaktadır.Allah Teâlâ ümmetinden dolayı bir peygambere verdiği mükâfattan da güzelini ona -sallallahu aleyhi ve sellem- versin, Allah'ım sen Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-'e ve ailesine salavat eyle (övüp yücelt). İbrahim ailesine salavat ettiğin gibi... Ve Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-'e ve ailesine hayrın her türlüsünü ver İbrahim ve ailesine verdiğin gibi. Muhakkak ki sen hamid ve mecidsin."

İkinci Faide

Sevgili okurumuz bu sigaların hepsinde Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in ailesinin, eşlerinin ve zürriyetinin zikri geçmektedir. Bu yüzden, sadece "Allahmme salli ala Muhammed" sözüyle yetinmek sünnet değildir ve böyle yapan da nebevi emri yerine getirmiş olmaz. Bilakis bu sigalardan birini tamamıyla Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'den geldiği gibi okuması gerekir. Bu hususta birinci teşehhüd ile diğer teşehhüdler arasında bir fark yoktur. Bu aynı zamanda İmam Şafii'nin el-Ümm (1/102) de belirttiği görüşüdür. Diyor ki:

“Birinci teşehhüd ile ikinci teşehhüd aynıdır, birbirinden farklı değildir. “Teşehhüd” sözümün mânası da: Teşehhüd ve Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-’e salavat okumaktır. Birini okuması diğerinin yerini tutmaz.”

“Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ikinci rekatta teşehhüdden fazlasını okumazdı” hadisi ise Silsilet’ül-Ehadisi’d-Daifa’da tahkik ettiğim gibi münker bir hadistir.

Zamanımızın ucubelerinden ve ilmi başıboşluğun yerleşmelerinden biri de bazı insanların (bu da Üstad Muhammed İs’aaf en-Neşaşibi “el-İslâm’üs-Sahih” adlı kitabında) Rasûlullah’a salavatla beraber ailesine salavat getirmeyi inkar etmeye cüret etmesidir. Halbuki bu Buhari, Müslim ve başka kitaplarda sahâbîlerden kalabalık bir grup tarafından rivâyet edilmiştir. Bunu rivâyet eden sahâbîlerden bazıları şunlardır: Ka’b b. Acre’, Ebû Hamid es-Sâidi, Ebû Said el-Hudri, Ebû Mesud el-Ensari, Ebû Hureyre, Talha b. Ubeydullah... Hepsinin hadisinde onlar Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-’e: “Sana nasıl salavat okuyalım?” diye sormuşlar, Rasûlullah -sallallallahu aleyhi ve sellem- de bu sigaları öğretmiştir. Bunu inkar ederken dayandığı delil şudur: (Diyor ki) Allah Teâlâ: “Ona salavat getirin ve (güzel bir şekilde) selam edin” sözünde Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ile beraber kimseyi zikretmemiştir.” Ardından sahâbîlerin Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-’e bu soruyu sormuş olmalarını şiddetli bir şekilde inkar etmektedir. Çünkü onlara göre salatın mânası bellidir ve dua mânasına gelmektedir. Buna rağmen nasıl sorsunlar? Bu açık bir muğalatadır. Çünkü sordukları salatın mânası değil ki onu reddetsin. Sordukları salavatın nasıl olacağıdır. Nitekim biraz önce işaret ettiğimiz gibi rivâyetlerin hepsinde böyle gelmiştir. O zaman ortada garipsenecek bir durum yoktur. Çünkü onlar ancak şârii yoluyla öğrenebilecekleri bir şerî keyfiyeti sormaktadırlar. Bu aynen farz namazı nasıl kılacaklarını sormaları gibidir. Allah Teâlâ “namazı (salatı) ikame edin” buyurmuştur. Lugat açısından salatın (namaz) mânasını biliyor olmaları şer’i keyfiyetini sormalarına engel değildir. Bu da açık bir meseledir.

İşaret ettiğimiz delile gelince bu hiçbir şey değildir. Çünkü Allah Teâlânın kelamını Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-’in açıkladığı müslümanlar tarafından bilinen bir husustur. Nitekim Allah Teâlâ buyuruyor ki: “Biz sana Kur’an’ı insanlara onlara indirileni izah etmek üzere indirdik.” (Nahl 44) İşte Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- kendisine nasıl salavat getirileceğini açıklamış ve aileyi de zikretmiştir. Bu yüzden bunu kabul etmek vaciptir. Çünkü Allah Teâlâ buyuruyor ki: “Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- size neyi getirirse onu alın.” (Haşr 7) Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- de sahih hadiste şöyle buyurmaktadır: “Dikkat edin. Bana Kur’an ve onun bir benzeri verilmiştir.” (Bkz. Tahric’ul-Mişkât 163 ve 4247)

Peki Neşaşibi ve onun süslü sözlerine aldananlar: Namazda teşehhüdü inkar edenler veya hayızlıyken kadının namazı ve orucu bırakacağını, inkar edenler hakkında ne diyeceklerdir acaba? Bunlar da şunu iddia ederler: Allah Teâlâ Kur’an’da hayızlının namaz

kılmayacağını ve oruç tutmayacağını söylememiştir. Bu yüzden bunları yapmak hayızlı kadına da vaciptir. Acaba onlarda bunları inkar edenlere uyacaklar mı yoksa inkar mı edecekler? Eğer birincisini yaparlarsa -böyle yapacaklarını ummayız- büyük bir sapıklığa düşmüş olacaklardır. Ve İslâm toplumundan çıkmış olacaklardır. Yok ikincisini yaparlarsa o zaman muvaffak olmuş ve isabet etmiş olurlar. Bu inkarcılara verdikleri reddiyenin aynısını biz de Neşaşibi'ye veriyoruz. Nitekim konuyu izah ettik.

O açıdan:

Ey Müslüman! Kur'an'ı sünnet olmadan anlamaya kalkışma! Bunu asla yapamazsın, istersen lugat ilminde zamanının Sibeveyh'i ol. İşte örneği önünde duruyor. Çünkü Neşaşibi de çağımızın büyük lugat âlimlerindendi. Görüyorsun ki o, Kur'an'ı anlamakta sünnete başvurmadan lugavi bilgisine aldanınca sapıttı. Hatta bildiğin gibi sünneti inkar etmiştir. Bu söylediklerimizin örneği çoktur, hepsini anlatmanın yeri burası değil. Bu verdiğimiz de yeterlidir zaten.

3- Üçüncü Faide

Okuyucular bu salavat sigalarının hiçbirinde "siyadet-seyyidine" lafzının bulunmadığını da görmüşlerdir. Bu yüzden müteahhir âlimler salavatlara bu lafzın eklenip eklenmeyeceği hususunda ihtilaf etmişlerdir. Konunun tafsilatını vermenin yeri burası değil. Ayrıca Rasûlullah'ın, ümmetine bunu kamil bir şekilde öğretmesine tâbi olarak (nitekim Rasûlullah'a salavatın nasıl yapılacağı sorulmuş o da (s.a.v.): "Allahmme salli âlâ Muhammed" deyiniz sözüyle cevap vermiştir.) bunun caiz olmadığını söyleyenleri zikretmenin yeri de burası değil. Ancak ben burada sevgili okurlara İbn Hacer el-Askalani'nin bu husustaki sözlerini nakletmek istiyorum. Çünkü o, hadisi ve fıkhı iyi bilen büyük şafii âlimlerden biridir. Çünkü son dönem şafiler arasında Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem-öğrettiklerine uymayan bu kullanım yaygınlaşmıştır.

Hafız Muhammed b. Muhammed b. Muhammed el-Garabili (790-835) (İbn Hacer'in yanından ayrılmayan talebelerinden biridir) diyor ki (bunu kendi el yazmasından aktarıyorum.)[1]

"İbn Hacer'e soruldu: Namaz içinde veya dışında Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e yapılacak salavat nasıl olmalı, vacip diyelim veya mendup diyelim. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'i siyadetle vasıflandırmak şart mıdır? Örnek olarak şöyle demek: "Allahmme salli âla seyyidina Muhammed" veya "âla seyyidil halk" veya "âlâ seyyidi veledi Adem" Böyle mi demeli yoksa: "Allahmme salli ala Muhammed"le mi yetinmeli? Ayrıca hangi ifadeyi kullanmak efdaldir. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e sabit bir sıfat olması hasebiyle "siyade" lafzını kullanmak mı yoksa rivâyetlerde geçmediğinden dolayı bunu kullanmayı bırakmak mı?"

---

[1] Zahiriye kütüphanesindeki yazmalardan biridir.

Şöyle cevap verdi:

"Evet rivâyet edilen lafızlara tâbi olmak tercihlidir. Şöyle bir şey de söylenemez: Belki de Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bu lafzı tevazusundan dolayı kullanmamıştır.Nitekim kendi ismini andığı zaman "sallallah aleyhi ve sellem" dememekteydi. Halbuki ümmetinin, her anıldığında bunu söylemesi menduptur. (Hayır böyle bir şey denemez.) Çünkü biz diyoruz ki: "Şâyet bu tercihli olsaydı sahabelerden ve tabiînden gelirdi. Sahâbeden ve onların tabiîninden birinin böyle dediğine dair hiçbir rivâyete rastlamadık. Halbuki bu hususta onlardan gelen birçok rivâyet vardır. Bak işte İmam Şafii (Allah derecelerini yükseltsin) Rasûlullah (s.a.v.)'i en çok tazim edenlerden biri olmasına rağmen, mezhebinin ana kaynağı olan kitabının mukaddimesinde: "Allahmme salli âlâ Muhammed" demiştir. İçtihadına binaen de daha birçok şey söylemiş, son olarak şöyle noktalamıştır: "Zikredenler her zikrettiklerinde (ona salat ve selam olsun)", "gafil olanlarda her gaflete düştüklerinde". Bu sözleri de şu sahih hadisten istinbat etmiş olabilir: "Yaratıkları sayısınca Allah'ı tesbih ederim..." Çünkü mü'minlerin annesinin çok tesbih edip uzattığını görünce ona şöyle demiştir: "Senden sonra bir kaç cümle söyledim. Senin söylediklerinle tartılsa onları tartardı." Ardından o tesbihatı zikretti. Ayrıca Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-duanın cami (öz ifadelerle çok mâna ifade etme) olanını severdi.

Kadı İyaz da "eş-Şifa" adlı kitabında Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e salavat getirmekle ilgili özel bir bab açmış, sahabe ve tabiînden nakledilen birçok rivâyet zikretmiştir. Ancak rivâyetlerin hiçbirinde -sahâbîlerden veya başkalarından gelsin- "seyyidina" lafzı bulunmamaktadır.

Bunlardan biri şudur:

Ali onlara (tabiîne) Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e nasıl salavat getirileceğini öğretirken şöyle derdi:

اَللَّهُمَّ دَاحِي الْمَدْحُوَاتِ و بَارِي الْمَسْمُوكَاتِ ، إِجْعَلْ سَوَابِقَ صَلَوَاتِكَ وَ نَوَامِيَ بَرَكَاتَكَ وَ زَائِدَ تحَيَّتِكَ عَلىَ مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَ رَسُولِكَ ، الْفَاتِحِ لِمَا أُغْلِقَ.

"Allahmme! Dâhi el-medhuvât ve bâri el-memsukât ical sevabika salavatike ve nevamiye berekatike ve zâide tahiyyetike ala Muhammedin abdike ve rasulik. el-Fatihi lima uğlika"

Allah'ım ey yerleri yayan ve gökleri var eden (Rabbim)! Övgü ve yüceltmelerin ilkini, sürekli artan bereketlerini ve selamlarının en üstününü her kapalıyı açan kulun ve rasulün Muhammed'in üzerine kıl (ona ver)."

Yine Ali şöyle demekteydi:

صَلَوَاتُ اللّٰهِ الْبَرِّ الرَّحِيمِ وَ الْمَلاَئِكَةِ الْمُقَرَّبِينَ وَ النَّبِيِّينَ وَ الشُّهَدَاءِ الصَّالِحِينَ ، وَ مَا سَبَّحَ لَكَ مِنْ شَيْءٍ يا رَبَّ الْعَالَمِينَ، عَلَى مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ خَاتَمِ النَّبِيِّينَ وَ إِمَامَ الْمُتَّقِينَ.

"Salavatullahil-berri er-Rahimi,ve'lmelaiketi'l-mukarrabin, ve'n-Nebiyyin ve's-sıddıkin ve'ş-şuhedâi's-salihin ve mâ sebbeha leke min şey'in yâ rabbel âlemin âla Muhammed b. Abdillah Hatemi'n-Nebiyyin ve İmamil-müttekin."

Berr ve Rahim olan Allah'ın, mukarreb meleklerin, Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-lerin, sıddıkların ve salih şehidlerin ve (ey âlemlerin Rabbi!) Seni tesbih eden her şeyin salavatı (övgü ve yüceltmeleri) Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-lerinin sonuncusu ve müttakilerin imamı Muhammed b. Abdillah'ın üzerine olsun.

Abdullah b. Mesud da şöyle demekteydi:

اَللَّهُمَّ إجْعَلْ صَلَوَاتِكَ و بَرَكَاتِكَ وَ رَحْمَتِكَ عَلَىَ مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَ رَسُولِكَ ، إِمَامِ الْخَيْرِ وَ رَسُولِ الرَّحْمَةِ...

"Allahmme ic'al salavatike ve berekâtike ve rahmetike ala Muhammedin abdike ve rasulüke, imami'l-hayri ve rasulü'r-rahmeti"

"Allah'ım övgü ve yüceltmelerini, hayırlarını ve bereketlerini ve rahmetini kulun, rasulün, iyiliğin imamı ve rahmet Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-i Muhammed'in üzerine kıl."

Hasan el-Basri'nin de şöyle dediği rivâyet edilir:

"Mustafa'nın havzından (havz-ı kevser) kanmak üzere bir bardak içmek isteyen şöyle desin:

اَللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ، وعَلَى آلِهِ وأَصْحَابِهِ وَعَلَى أزوَاجِهِ و أَوْلاَدِهِ وَذرِّيَّتِهِ، و أَهْلِ بَيْتِهِ و أَصْهارِهِ و أَنْصارِهِ و أَشْيَاعِهِ و مُحِبِّيهِ.

"Allahmme salli alâ Muhammed ve âla âlihi ve ashabihi ve ezvâcihi ve evlâdihi ve zürriyetihi ve asharihi ve eşyaihi ve muhubbihi"

Allah'ım! Muhammed'e, âline, ashabına, eşlerine, evlatlarına, zürriyetine, akrabalarına, taraftarlarına ve sevenlerine salat eyle (onları öv ve yücelt). □

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e salavat getirmekle ilgili sahabe ve diğerlerinden aktarılan, eş-Şifa'dan seçtiklerim bunlar. Bunlar dışında da zikredilenler vardır.

Evet İbn Mesud'un Rasûlullah'a salavat okurken şöyle dediği varid olmuştur:

أَللَّهُمَّ إجْعَلْ فَضَائِلَ صَلَوَاتِكَ وَ رَحْمَتِكَ وَ بَرَكَاتِكَ عَلَى سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ

Allahmme ic'al fedâile salavatike ve rahmetike ve berekâtike ala seyyidil-murselin...

(Allah'ım! salavatlarının, rahmetinin ve bereketlerinin en faziletlisini seyyidül-mürselin üzerine kıl.)

İbn Mace rivâyet etmiş fakat bunun da senedi zayıftır. Ali'den rivâyet edilen ilk hadisi Taberani "pek fena olmayan bir senedle" rivâyet etmiştir. İçinde birtakım garip lafızlar var, bunları da Ebûl-Hasan b. el-Faris'in "Fadlun-Nebiy" kitabında şerh ederek rivâyet ettim. Şafiilerde şunu söylerler: "Bir adam en faziletli vech üzere Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e salavat getireceğine yemin etse" Yeminini yerine getirmenin yolu şöyle salavat getirmesidir: "Allah'ım sen Muhammed'e -onu ananlar her andığında, gafiller de onu anmaktan her geri kaldığında- (ona) salat (ve selam) eyle!" Nevevi diyor ki: Kesin olarak söylenmesi gereken ve doğru olan şöyle demesidir: "Allahmme salli ala Muhammed ve alâ âli Muhammed, kemâ salleyte âlâ İbrahim..."

Müteahhir âlimlerden bazıları da onu tenkid edip şöyle demişlerdir: İki şekilde de salavatın en faziletli olduğuna dair nakil yönünden bir delil yoktur. Ancak mâna yönünden ise birinci salavatın en efdal olduğu açıktır.

Mesele fıkıh kitaplarında meşhurdur. Bunu vermemizin amacı şu: Bu meseleyi zikreden bütün âlimlerin, herhangi birinin kelamında "seyyidena" sözü geçmemiştir. Bu ziyade mendup olsaydı, bütün hepsine kapalı kalmazdı ki onu ihmal etsinler, hayrın hepsi de ittiba (tâbi olmak)tadır."

Derim ki: İbn Hacer'in tercih etmiş olduğu; Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in emrine ittibaen salavatta "seyyid" kelimesini kullanmanın caiz olmadığı, aynı zamanda Hanefi mezhebinin de görüşüdür. Uyulması gereken de budur. Çünkü bu, onu -sallallahu aleyhi ve sellem-sevmeye en sadık delildir: "Deki: Eğer Allah'ı seviyorsanız hemen bana tâbi olun da Allah da sizleri sevsin." (Ali İmran 31)

Bundan dolayı İmam Nevevi "Ravza" adlı eserinde (1/265) şöyle demektedir:

"Rasûlullah'a yapılacak en kamil salavat:

أَللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ

"Allahmme salli âlâ Muhammed..."dir.

(Geçen sigalardan üçüncüsünde olduğu gibi) Ancak o da "seyyidina"yı zikretmemiştir.

4- Dördüncü Faide

Şunu da bilesin, Rasûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- yapılan salavat sigalarından birincisini ve dördüncüsünü, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- sahâbe kendisine salavatın nasıl yapılacağını sorduklarında öğretmiştir. Bu da, iki siganın "en faziletli salavat sigalarına" delil olarak zikredilmiştir. Çünkü onlara -ve de kendine- en yüce ve en faziletli olanı tercih eder. Buna bağlı olarak İmam Nevevi Ravza'da: "Biri Rasûlullah'a en faziletli şekilde salavat getireceğine yemin etse, ancak bu (iki) şekilde yaparsa yeminini yerine getirmiş olur" görüşünün doğru olan görüş olduğunu söylemiştir. Subki de bunu şöyle tercih etmiştir: Bu şekilde salavat getiren Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e yakinen salavat getirmiş olur. Bunun dışında gelen lafızları kullanacak olsa, o zaman istenilen lafzı yerine getirip getirmediği şüphelidir. Çünkü onlar: "Sana nasıl salavat getirelim" demişler, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-de: "... deyiniz" demiştir. Onların salavatlarının böyle söylemek olduğunu belirtmiştir.

Heytemi bunu ed-Dürr'ül-mandûd (2/25k)'da zikretmiştir. Ardından (1/27k) şunu zikreder: "Sahih hadislerde varid olan bu salavatlardan hangisini yaparsa maksadı hasıl olur."

5- Beşinci Faide

Şunu da bilesin ki geçmiş sigaların hepsinden bir salavat sigası oluşturmak caiz olmaz. Daha önce geçen teşehhüd sigaları da böyledir. Böyle yapmak (dinde) bidattir. Sünnet olan bazen birini, bazen de diğerini okumaktır. Nitekim İbn Teymiye "Bayramlarda Tekbir" konusunda bunu böyle izah etmiştir. (Mecmu'ul-Fetava 1/253/69)

6- Altıncı Faide

Allâme Sıddık Hasan Han, "Nüzul'ul ebrar bi'lilmi'l-me'sur minel-adiyeti ve'l-ezkâr"da Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e salavat getirmenin ve bunu çokça yapmanın faziletiyle ilgili hadisleri verdikten sonra şöyle demektedir:

"Müslümanlar arasında en çok salavat getirenlerin hadis âlimleri ve sünnetin nakilleri olduğunda şüphe yoktur. Her hadiste Rasûlullah'a salavat okumak onların vazifelerindendir. Böylece dilleri Rasûlullah'ı anmaktan hiç uzak kalmaz. Sünnet ve hadis kitaplarında herbiri -câmiler, müsnedler, mucemler, cüzler v.d.- evet bunlardan herbiri muhakkak binlerce hadis ihtiva etmektedir. Öyle ki bunların en kısası olan Suyuti'nin el-Camiu's-Sağir'in de on bin hadis bulunmaktadır. Diğer nebevi sahifeleri sen buna kıyas et artık. İşte bu kurtulmuş fırka ve hadisçi cemaat kıyamet gününde Rasûlullah'ın yanında olmaya evla olan şefaatiyle en çok sevinecek insanlardır. -Anam babam ona feda olsun- Bu fazilette insanlardan hiç kimse onlara eşit olamaz. Ancak onların yaptığından fazlasını

yapan erişebilir. Buna da ulaşmak çok çok zor. O açıdan hayrı istiyorsan ve zarar görmeden kurtulmayı taleb ediyorsan ya muhaddis veya onlarla beraber dolaşan ol. Yoksa olma... Çünkü bu ikisi dışında sana fayda sağlayacak bir şey yoktur."

Derim ki: "Ben de Allah Teâlâ'dan, beni, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e yakın olmaya en layık olan bu muhaddislerden kılmasını niyaz ediyorum. Bu kitapta bunun delillerinden biri olsa gerek.

Allah Teâlâ şu güzel sözleri söyleyen sünnet imamı İmam Ahmed'e rahmet eylesin:

"Muhammed Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-in dini haberlerdir

Gence en güzel yol eserlerdir (rivâyetlerdir)

Hadis ve ehlinden asla yüz çevirme

Rey gece hadis ise gündüzdür

Genç ola ki hidâyet izini kaybeder

Hem de güneş ışıklarıyla doğmuşken...

Ayrıca Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-bu teşehhüdde ve diğerlerinde dua etmenin sünnet olduğunu bildirmiştir ve şöyle buyur-muştur:

"İki rekattan sonra oturduğunuzda "ettehiyyatu lillah"... deyin. (Sonuna kadar zikrettikten sonra şöyle der) sonra dilediğiniz duayı yapın."[1]

ÜÇÜNCÜ VE DÖRDÜNCÜ REKATA KALKMAK

Sonra Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-tekbir getirerek üçüncü rekata kalkardı."[2] Bunu yapmayı "namazını tam kılamayan zat"a emretmiş ve şöyle demiştir: "Sonra bunu her rekat ve secdede yap."

"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-oturuştan kalktığı zaman tekbir getirir sonra kalkardı."[3]

"Bazen de bu tekbirle beraber de: Ellerini kaldırırdı."4

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-dördüncü rekata kalkmak istediği zaman "Allah Ekber" derdi.[5]

Az önce verdiğimiz gibi bunu namazını tam kılamayan zata da emretmiştir.

Bazı zamanlarda bu tekbirle beraber "ellerini kaldırır-dı."[1]

---

1 Nesâi, Ahmed, Taberani, İbn Mesud yoluyla rivayet etmişlerdir. Ayrıca es-Sahiha'da (878) ahkamıyla beraber tahric edilmiştir. Mecma'uz-Zevaid'de (1/142) de İbn Zübeyr hadisinden şahidi vardır.

2 Buhari, Müslim

3 Ebu Ya'la (2/284) Müsned'inde ceyyid senedle rivayet etmiştir. Bkz. es-Sahiha (604)

4 Buhari, Ebu Davud

5 Buhari, Ebu Davud

Sonra "Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-sol ayağı üzerine kemikleri yerine oturacak şekilde oturarak doğrulur, sonrasında yere dayanarak kalkardı."[2]

"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-kalkmak istediği zaman ellerine dayanarak kalkardı."[3]

"Bu rekatlardan herbirinde de "fatiha"yı okurdu. Bunu namazını tam kılamayan zata da emretmiştir. Bazen de öğle namazında "fatiha"dan sonra bir kaç âyet okuduğu olurdu. Konu "öğle namazında kıraat" bölümünde geçmişti.

FARZ NAMAZLARDA "BİR MESELEDEN DOLAYI" KUNUT YAPMAK

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-birilerine beddua veya dua etmek istediğinde son rekatta, rükûdan sonra kunut yapardı.[4]

SemiAllah limen اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَلَكَ الحَمْدُ سَمِعَ اللّهُ لِمَنْ حَمِدَه "Bunu: hamideh! Allahümme rabbena ve leke'l-hamd" dediği zaman (yapardı)."[5] "Duasını da cehren (açıktan) yapar-dı."[6] "Ellerini de açardı."[7] "Arkasında duranlarda "âmin" derlerdi.[8]

"Beş vakit namazın hepsinde de kunut yapardı."[9] Fakat "bu namazlarda ancak bir kavme dua ettiği zaman veya bir kavme beddua ettiği zaman kunut yapardı."[10] Bazen şöyle derdi:

"Allah'ım! Velid b. el-Velid'i, Seleme b. Hişam'ı ve Ayyâ b. Ebi Rebia'yı kurtar. Mudar'a olan azabını şiddetlendir. Yıllarını Yusuf (a.s)'ın yılları gibi (kurak-kıt) yap! [Allah'ım! Lihyan'a Ri'le, Zekvan ve Usayye kabilelerine lanet et. (Çünkü) Allah'a ve rasûlüne isyan ettiler.][11]

Sonra -"kunutu bitirdiği zaman- Allah Ekber der ve secdeye giderdi."[12]

---

1 Ebu Avane ve Nesâi sahih senedle rivayet etmişlerdir.

2 Buhari, Ebu Davud

3 el-Harbi, Garibu'l-Hadis. Aynı manaya delalet eden bir hadis de Buhari ve Ebu Davud'da vardır. Fakat, "Rasulullah (s.a.v) namazda ayağa kalktığı zaman kişinin ellerine dayanmasını nehyetmiştir." hadisine gelince bu ed-Daifa'da (967) izah ettiğim gibi münker bir hadistir sahih değildir.

4 Kunut: Bir çok manaya gelir. Buradaki manası: Namazda, kıyamın özel bir yerinde dua etmektir.

5 Buhari, Ahmed

6 Buhari, Ahmed

7 Ahmed ve Taberani sahih senedle rivayet etmişlerdir. Kunutta elleri açmak Ahmed ve İshak'ın da mezhebidir. Bkz. el-Mesail (s.23) Mervezi. Yüzü ellerle meshetmeye gelince burada varid değildir. O açıdan böyle yapmak bidattir. Namaz dışında varid olan ise sahih değildir. Bu hususta gelen rivayetlerin hepsi zayıftır. Hepsi de birbirinden zayıf. Bunu "Daifu Ebi Davud (262)" ve "el-Ahadis-sahiha" (597) da tahkik ettim. Bundan dolayı İzz b. Abdi's-Selam bazı fetvalarında: "Bunu ancak cahiller yapar" demiştir.

8 Ebu Davud, Serrac. Hakim hadisin sahih olduğunu söylemiş, Zehebi ve başakları da ona muvafakat etmişlerdir.

9 Ebu Davud, Serrac, Darekutni iki hasen senedle rivayet etmişlerdir.

10 İbn Huzeyme, Sahih'inde (1/78/2) Hatib, Kitab'ul-Kunut'ta sahih senedle rivayet etmişlerdir.

11 Ahmed, Buhari. Ziyade Müslim'in rivayetindedir.

12 Nesai, Ahmed, Serrac (1/109) Ebu Ya'la, Müsned. Ceyyid senedle rivayet etmişlerdir.

VİTİR NAMAZINDA KUNUT

"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- (bazı zamanlar) vitir namazının (son) rekatında kunut yapardı."[1] "Bunu da rükûdan önce yapardı."[2]

Hasan b. Ali -Allah ondan râzı olsun-'a da [vitirde kıraatini bitirdiği zaman] şöyle demesini öğretmiştir:

اللَّهُمَّ اهْدِنِى فِيمَنْ هَدَيْتَ، وَعَافِنِى فِيمَنْ عَافيْتَ، وَتَوَلَّنِى فِيمَنْ تَوَلَّيْتَ، وَبَارِكْ لِى فِيمَا أعْطَيْتَ، وَقِنِى شَرَّ مَا قَضَيْت، فإنَّكَ تَقْضِى ولاَ يُقْضَى عَلَيْكَ، وَإِنَّهُ يَذِلُّ مَنْ وَالَيْتَ، و لاَ يَعِزُّ مَنْ عَادَيْتَ

"Allahümme ihdini fi men hedeyte ve âfini fi men afeyte ve tevelleni fi men tevelleyte ve bârik li fi mâ a'tayte ve kîni şerre mâ kadayte [fe] inneke tekdî velâ yukdâ aleyke [ve] innehu lâ yezillu men vâleyte [ve lâ yaizzü men adeyte]"

(Mânası: Allah'ım hidâyet verdiklerin arasında bana da hidâyet ver, afiyet verdiklerin arasında bana da afiyet ver! dost edindiklerin arasında beni de dost edin! bana verdiklerini bereketli kıl, hakkımda ki kötü (şerr) kazalardan beni koru. Çünkü sen hükmedersin kimse de sana hükmedemez. Ve muhakkak ki senin dost edindiğin asla zelil olmaz [düşman edindiğin de asla aziz olmaz.])[3]

---

1 İbn Nasr ve Darekutni sahih senedle rivayet etmişlerdir. "Bazı zamanlar" dedik çünkü vitiri rivayet eden sahabiler kunutu zikretmemişlerdir. Rasulullah (s.a.v) bunu her zaman yapsaydı bize naklederlerdi. Evet Ubey b. Kab tek başına rivayet etmiştir. Bu da onu zaman zaman yaptığına delalet etmektedir. Ayrıca vacip olmadığına dair delil de vardır. Nitekim bu Cumhurun mezhebidir. Bu yüzden muhakkik alim İbn'ul-Humâm, Feth'ul-Kadir'de (1/306, 359, 360): (kunutun) "vacip olduğunu söylemek zayıftır ve delili yoktur" demiştir. Bu onun insaflı olmasından ve taassupçu olmamasından kaynaklanmaktadır. Çünkü tercih ettiği bu görüş kendi mezhebine muhaliftir.

2 İbn Ebi Şeybe (12/41/1) Ebu Davud, Nesâi. es-Sünen el-Kübra (2-1/218), Ahmed, Taberani, Beyhaki, İbn Asakir (4/244/2) sahih senedle rivayet etmişlerdir. Hadisin sadece dua bölümünü de İbn Mendeh "Tevhid" kitabında (2/70) hasen senedle rivayet etmiştir. Bkz. İrva'ul-ğalil (426)

Not: Nesai, kunutun sonuna "ve sallallahu alen-nebiy el-ümmi" ziyadesini koymuştur. Fakat bu ziyadenin senedi zayıftır. İbn Hacer ve Zürkani bunun zayıf olduğunu söylemişlerdir. Bu yüzden kitabımızın mukaddimesinde koyduğumuz şarta bağlı kalarak ziyadeler arasında bu ifadeyi koymadık. İzz b. Abdi's-Selam "Fetava"da (1/66) diyor ki:

"Kunutta Rasulullaha salavat getirmek sahih yolla gelmemiştir. O açıdan Rasulullah (s.a.v) namazına herhangi bir şey eklenmemelidir."

Bu sözüyle, müteahhir alimlerden bazılarının yaptığı gibi bidati hasene hususunda geniş davranılmayacağına işaret etmektedir.

Sonraları şuna ulaştım bu yüzden dedim ki: Übey b. Kab'in ramazanda namaz kıldırırken (teravih) kunutun sonunda Rasulullaha salavat getirdiği hadisi sabit bir yolla gelmiştir. Bu Ömer'in hilafetinde olmuştu. İbn Huzeyme Sahihinde (1097) rivayet etmiştir. Bu aynı zamanda yine Ömer döneminde insanlara imamlık yapan Ebu Halime Muaz el-Ensari'den de sabit olmuştur. İsmail el-Kâdi (no: 107) ve başkaları rivayet etmiştir. Bu ziyade selef alimleri onunla amel ettiğinden dolayı caizdir. O açıdan bu ziyadenin bidat olduğunu söylemek doğru değildir."

3 Bu ziyade Hafız'ın Telhıs'ta dediği gibi hadiste sabittir. Bunu "Asl"da da tahkik ettim. Nevevi Ravza'tüt-talibin'de (1/253) bunu kaçırmış ve bunun alimler tarafından yapılan bir ziyade olduğunu söylemiştir. Aynen "felekel hamdü ala mâ kadayte estağfiruke ve etubu ileyke (Her türlü hükmüne karşılık sana hamd olsun! Senden mağfiret diler ve sana tevbe ederim) sözünü eklemeleri gibi. İşin garip tarafı bundan birkaç satır sonra da şöyle demiştir: "La yaizzu men adeyteyi inkar eden Ebu't-Tayyib'in yanlış yaptığı hususunda (alimler) ittifak etmişlerdir. Bu ziyade Beyhaki'nin rivayetinde variddir.

تَبَارَكْتَ رَبَّنَا وَتَعَالَيْتَ لاَ مَنْجَى مِنْكَ إِلاَّ إِلَيْكَ

Tebârekte rabbenâ ve tealeyte [la mencâ minke illa ileyke] "

(Ey Rabbim sen yüce âlisin. Senden kurtuluş ancak sana olur)[1]

SON TEŞEHHÜD

Teşehhüdün Vücubiyeti

Sonra: "Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-dördüncü rekatı tamamladıktan sonra son teşehhüde otururdu.

Bu oturuşta birinci teşehhüdde emrettiklerini emreder, orada yaptıklarının aynısını yapardı. Ancak bu teşehhüdde "Teverrük üzere otururdu"[2] (Yani) "Sol uyluğunu yere koyar, iki ayağını da bir taraftan çıkarırdı."[3] "Sol ayağını da (sağ) ayağı ve bacağının altına koyardı", "sağ ayağını da diker" bazı zamanlar da "yaydığı" olurdu.[4]

Birinci teşehhüdde olduğu gibi bu teşehhüdde de Rasûlullah'a salavat getirmenin sünnet olduğunu bildirmiştir. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e salavat getirmekle ilgili sigalar birinci teşehhüdde geçmişti.

RASÛLULLAH'A SALAVAT OKUMANIN VÜCUBİYETİ

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-bir adamın Allah'ı övmeden ve Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-e salavat okumadan, namazında dua ettiğini duydu... Bunun üzerine şöyle dedi: "Bu adam acele etti." Sonra adamı çağırıp ona ve diğerlerine şöyle dedi:

"Biriniz namaz kıldığı zaman önce rabbine hamd ve onu övgü ifadeleriyle başlasın sonra Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- -sallallahu aleyhi ve sellem-'e salavat getirir (bir rivâyette de getirsin) sonra istediği şekilde dua etsin."[5]

"Bir adamında namaz kılarken Allah'ı yücelttiğini ona hamdettiğini ve Rasûlullah'a salavat getirdiğini duydu." Bunun üzerine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-şöyle buyurdu: " Dua et kabul edilir. İste sana verilecektir."[1]

---

1 İbn Huzeyme (1/119/2) İbn Ebi Şeybe ve bir önceki tahricde onunla beraber zikredilenler rivayet etmişlerdir.

2 Buhari. İki rekatlı namazlarda ise sünnet olan iftiraş üzere oturmaktır. İmam Ahmed de bu ayırımı yapmıştır. Bkz. Mesail İbn Hani s.79)

3 Ebu Davud ve Beyhaki sahih senedle rivayet etmişlerdir.

4 Müslim, Ebu Avane

5 Ahmed, Ebu Davud, İbn Huzeyme (1/83/2) Hakim. Hakim hadisin sahih olduğunu söylemiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir.

"Bu hadis, bu teşehhüdde de rasulullah (s.a.v)'e salavat getirmenin (emre binaen) vacip olduğuna delalet etmektedir. İmam Şafii ve İmam Ahmed -kendisinden nakledilen son rivayette- salavatın vacip olduğu görüşündedirler. Onlardan önce sahabilerden bir grupta böyle söylemişlerdir. Hatta el-Acurri, eş-Şeria (s.415) kitabında şöyle demektedir:

"Son teşehhüdde Rasulullaha salavat okumayanın namazını iade etmesi gerekir."

İşte bunlardan dolayı, bunun vacip olduğunu söylediği için İmam Şafii'nin şâzz davrandığını söyleyen insaf etmiş değildir. Nitekim Heytemi "ed-Durrul-mandûd fi's-salati ve's-selâmi ala sahibi'l-makami'l-mahmud" kitabında konuyu böyle izah etmiştir.

DUADAN ÖNCE DÖRT ŞEYDEN ALLAH'A SIĞINMANIN VÜCUBİYETİ

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-şöyle buyuruyordu:

"Biriniz [son] teşehhüdü bitirdiği zaman, dört şeyden Allah'a sığınsın. [Şöyle desin: [1]

اللَّهُمَّ إِنِّى أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ، وَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ و مِنْ شَرِّ (فِتْنَةِ) الْمَسِيحِ الدَّجَّالِ.

Allahümme inni euzu bike min azâbi cehennem ve min azabi'l-kabr ve min fitneti'l-mahya vel-memat ve min şerri [fitnetil] el-mesih ed-deccal...

([Allah'ım], cehennem azabından, kabir azabından, hayat ve ölüm fitnesinden ve mesih deccalin [fitnesinin] [şerrinden sana sığınıyorum])

"...Sonra kendi için dilediği gibi dua etsin."[2]

"Bu duayı teşehhüdünde yapardı."[3]

"Bunu da sahâbîlerine Kur'an'dan bir sureyi öğretir gibi öğretiyordu."[4]

---

1 Nesai sahih senedle rivayet etmiştir.

2 Müslim, Ebu Avane, Nesai, İbnu'l-Cârud: el-Münteka (27). Bkz. İrva'ul-Ğalil (350)

3 Ebu Davud ve Ahmed sahih senedle rivayet etmişlerdir.

4 Müslim, Ebu Avane

SELAMDAN ÖNCE OKUNACAK DUALAR

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-namazında çeşitli dualar okurdu. Bazen biriyle bazen de diğeriyle dua ederdi.[1] Daha başka dualar da takrir etmiş ve "namaz kılan kişinin bunlardan dilediğini seçmesini emretmiştir."[2]

Yaptığı dualar şunlardır:

١.اللَّهُمَّ إِنِّى أعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِو أعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَّالِ. و أعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ المَحْيَا وَالمَمَاتِ. اللَّهُمَّ إِنِّى أعُوذُ بِكَ مِنَ الْمَأْثَمِ و الْمَغْرَمِ.

1- Allahmme inni euzu bike min azabi'l-kabr ve euzu bike min fitneti'l-mesih ed-deccal ve euzu bike min fitneti'l-mahya ve'l-memât! Allahmme inni euzû bike mine'l-me'smesi ve'l-mağrem.

(Mânası: Allah'ım kabir azabından, Deccal'in fitnesinden, hayat ve ölüm fitnesinden sana sığınıyorum. Allah'ım! günahlardan (veya günaha yol açacak durumlardan) ve borçtan sana sığınıyorum.)[3]

٢. اللَّهُمَّ إِنِّى أعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا عَمِلْتُ و مِنْ شَرِّ مَا لَمْ أَعْمَلْ (بَعْدُ).

2- Allahmme inni euzû bike min şerri mâ amiltu ve min şerri mâ lem a'mel [ba'du]

"Allah'ım yaptıklarımın şerrinden ve [henüz] yapmadık-larımın şerrinden sana sığınıyorum."[4]

٣. أَللَّهُمَّ حَاسِبْنِي حِسَاباً يَسِيراً

3- "Allahmme hasibni hisaben yesirâ"

---

1 Namazında dedik "teşehhüdünde" demedik. Çünkü nass "namazında" şeklindedir. Teşehhüd veya başka şeyle kayıtlanmış değildir. Bu da dua etmeye münasip olan her yeri kapsar. Secde ve teşehhüd... gibi. Bu yerlerde dua etmeye dair emirler daha önce geçmişti.

2 Buhari, Müslim, Esrem diyor ki:

Ahmed'e (İbn Hanbel) dedim ki: Teşehhüdden sonra hangi duaları okuyayım? Dedi ki: "Haber (hadiste) de geldiği gibi" Dedim ki: Rasulullah (s.a.v) "Sonra dilediği duayı yapsın" dememiş midir? Dedi ki: Haberde gelenlerden dilediğini seçer. Birkaç defa tekrar ettim. Yine de: "Haberde varid olanla" dedi. Bunu İbn Teymiye nakledip kendisi de güzel bir tespit olduğunu söylemiştir. (el-Mecmu' 1/218/69... el yazmasından) Diyor ki: "el-dua"nın başındaki lâm(üt-tarif) Allah'ın sevdiği dua için kullanılmıştır. Yoksa dua türü için değildir (ki her türlü -rivayette olan ve olmayan- dua yapılsın)... Sonra şöyle demektedir: "En iyisi şöyle demektir: "Ancak meşru ve sünnette varid olanla yapabilir. Bu da hakkında rivayet gelen ve faideli olan duadır."

Derim ki: Hüküm, dediği gibidir. Ancak duanın faydalı olanını bilmek sahih ilme bağlıdır. Buna ulaşanlar ise pek azdır. O açıdan evla olan varid olan dualarla yetinmektir. Özellikle de dua eden duasında birtakım şeyler taleb ediyorsa...

3 Buhari, Müslim. Aişe (r.anha) diyor ki: Bir adam Rasulullaha: Ey Allah'ın rasulü borçtan o kadar çok korkuyorsun ki (Allah'a sığınıyorsun ki) Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Kişi borçlu olduğu zaman konuşunca yalan söyler, söz verdiğinde sözünde durmaz.

4 Nesai sahih senedle rivayet etmiştir. İbn Ebi Asım, es-Sünne (370) Tahkiki bana aittir. Ziyade de ona aittir.

"Allah'ım benim hesabımı kolaylaştır (kolay gör)"[1]

٤. اللَّهُمَّ بِعِلْمِك الْغَيْبَ و قُدْرَتِك عَلىَ الْخَلْقِ أَحْيِنِى مَا عَلِمْتَ الْحَيَاةُ خَيْراً لِى. وَتَوَفَّنِى إذَا كَانَتِ الْوَفَاةُ خَيْراً لِى. اللَّهُمَّ وَ أَسْأَلُكَ خَشْيَتَك فِى الْغَيْبِ و الشَّهادَةِ. و أَسْأَلُكَ كَلِمَةِ الْحَقِّ (الْحُكْم) وَ الْعَدْلِ فِى الْغَضَبِ وَالرِّضَا، و أَسْأَلُكَ الْقَصْدَ فِي الْفَقْرِ وَالْغِنَى وَ أَسأَلُكَ نَعِيمًا لاَ يَبِيدُ، وَ أَسْأَلُكَ قُرَّةَ عَيْنٍ (لاَ تَنْفَدُ وَ) لاَ تَنْقَطِعُ وَ أَسْأَلُكَ الرِّضَى بَعْدَ الْقَضاءِ وَ أَسْأَلُكَ بَرْدَ الْعَيْشِ بَعْدَ الْمَوْتِ وَ أَسْأَلُكَ لَذَّةَ النَّظَرِ إِلىَ وَجْهِكَ وَ (أَسْأَلُكَ) الشَّوْقَ إِلىَ لِقَائِكَ فِي غَيْرِ ضَرَّاء مُضِرَّةٍ وَ لاَ فِتْنَةٍ مُضِلَّةٍ . أَللَّهُمَّ زَيِّنَّا بِزِينَةِ الْإِيمَانِ وَ إِجْعَلْنَا هُدَاةً مُهْتَدِينَ.

4- "Allah'ım! Gaybı bilmen ve yaratılanlar üzerindeki kudretinle (sana dua ediyorum). Hayatım benim için hayırlı olduğu müddetçe beni hayatta tut. Eğer ölüm benim için daha hayırlı ise beni öldür. Allah'ım! Senden, gizlide ve açıkta senden korkmayı istiyorum. Gazab da ve rızada hak sözü (bir rivâyette de: hükmü) söylemeyi ve adaletli (olmayı) istiyorum. Zenginlikte ve fakirlikte mutedil olmayı da istiyorum. Asla yok olmayacak bir nimet istiyorum. Bitmeyen ve kesilmeyen bir gönül hoşluğu da istiyorum. Kazadan sonra rıza, ölümden sonra tatlı bir yaşantı. Yüzünü görmenin tadını nasib etmeni istiyorum. Herhangi bir zarar saptıran bir fitne olmaksızın (bunlara binaen değil) senden: seninle buluşmayı özlemeyi bana nasib etmeni istiyorum. Allah'ım! bizleri iman süsüyle süslendir. Bizi hidâyete ermiş hidâyete çağıranlar kıl."[2]

5- Ebû Bekr es-Sıddık'a -Allah ondan râzı olsun- da şöyle demesini öğretmiş-tir:

٥. اللَّهُمَّ إِنِّى ظَلَمْتُ نَفْسِى ظُلْماً كَثِيراً، وَلاَ يَغفِرُ الذُّنُوبَ إلاَّ أنْتَ فَاغْفِرْ لِى مَغْفِرَةً مَنْ عِنْدَكَ وَارْحَمْنِى إِنَّكَ أنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ.

"Allah'ım ben nefsime çokça zulüm ettim! Günahları ancak sen bağışlarsın. Bana katından bir mağfiret nasib et. Bana rahmet et. Muhakkak ki sen gafûrsun, rahimsin."[3]

1 Ahmed, Hakim. Hakim hadisin sahih olduğunu söylemiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir.

2 Nesai, Hakim. Hakim hadisin sahih olduğunu söylemiş Zehebi de ona muvafakat etmiştir.

3 Buhari, Müslim

٦. اللَّهُمَّ! إنِّي أَسْأَلُكَ مِنَ الْخَيْرِ كُلِّهِ و عَاجِلِه وآجِلِهِ مَا علِمْتُ مِنْهُ وَمَا لَمْ أعلَمْ. وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الشَّرِّ كُلِّهِ عَاجِلِهِ وَآجِلِهِ مَا علِمْتُ مِنْهُ وَمَا لَمْ أَعْلَمْ. اللَّهُمَّ! إنِّي أسْأَلُك أَسْأَلُكَ الْجَنَّةَ وَمَا قَرَّبَ إلَيْهَا مِنْ قَوْلٍ أَوْ عملٍ. وَأَعُوذُبِكَ مِنَ النَّارِ وَمَا قَرَّبَ إلَيْهَا مِنْ قَوْلٍ أَوْ عَمَلٍ اَللَّهُمَّ! إنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِ مَا سَأَلَكَ عَبْدُكَ و رَسُولُكَ (مُحَمَّدٌ). وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا إسْتَعَاذَكَ مِنْهُ عَبْدُكَ رَسُولُكَ (مُحَمَّدٌ). وَأسْأَلُكَ ماَ قَضَيْتَ لِى مِنْ أَمْرٍ أَنْ تَجْعَلَ عاَقِبَتَهُ لِي رُشْداً.

6- Âişe'ye de şöyle demesini emretmiştir:

"Allah'ım senden hayrın hepsini [şimdikini ve sonra olacak olanı] bildiğimi ve bilmediğimi istiyorum! Şerrinde hepsinden [şimdikinden ve sonra olacak olanından] bildiğimden ve bilmediğimden sana sığınıyorum. [Allah'ım] senden cenneti ve ona yaklaştıracak söz ve amelleri (yapmayı) niyaz ediyorum. Cehennemden ve ona yaklaştıracak her türlü söz ve amelden sana sığınıyorum. [Allah'ım] senden kulun ve rasûlün olan [Muhammed'in] istemiş olduğu hayırların hepsini istiyorum! (Ayrıca] Kulun ve rasulûn Muhammed'in sığınmış olduğu şerlerin hepsinden sana sığınıyorum.

Senden benim hakkımda takdir etmiş olduğun durumla-rın akıbetini güzel yapmanı niyaz ediyorum.[1]

7- Bir adama da şöyle dedi: "Namazında ne diyorsun?" Adam dedi ki: Teşehhüdü okuyorum. Sonra Allah Teâlâ'dan cenneti istiyorum ve ateşten ona sığınıyorum. Fakat senin ve Muaz'ın mırıldandığı şeyleri (söylemeyi) pek beceremiyorum." Bunun üzerine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-şöyle buyurdu:

"Bizde bu çerçevede mırıldanıyoruz."[2]

8- Teşehhüdünde bir adamın şunları söylediğini duydu:

٨. اللَّهُمَّ إنِّى أسْأَلُكَ يا اَللّهُ (بِاللّه) (الوَاحِدِ) الأَحَدُ الصَّمَدُ الذى لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدُ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفْواً أحَدٌ، أنْ تَغْفِرَ لِى ذُنُوبِى إنَّكَ أنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ.

---

[1] Ahmed, Tayalisi, Buhari, (el-Edebu'l-Müfred kitabında) İbn Mace, Hakim. Hakim hadisin sahih olduğunu söylemiş Zehebi de ona muvafakat etmiştir. Bkz. Silsiletu'l-Ahadis es-Sahiha (1542)

[2] Ebu Davud, İbn Mace ve İbn Huzeyme (1/87/1) sahih senedle rivayet etmişlerdir.

"Allah'ım! Bir, tek, samed, doğurmayan ve doğmayan, hiçbir dengi olmayan Allah'ım! Senden günahlarımı bağışla-manı niyaz ediyorum. Muhakkak ki sen gâfursun ve rahîm-sin."

Bunun üzerine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-şöyle buyurdu:

"Ona mağfiret edildi. Ona mağfiret edildi."[1]

9- Başka birinin de şöyle dediğini duydu:

٩. اللَّهُمَّ إِنِّى أَسْأَلُكَ بِأَنَّ لَكَ الحَمْد، لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ (وَحْدَكَ لاَ شَرِيكَ لَكَ) الْمَنَّانُ، (يَاَ) بَدِيعَ السَّموَاتِ وَالأَرْضِ (يَاَ) ذا الْجَلاَلِ وَالإِكْرَامِ، يَاحَىُّ يَا قَيُّومُ. إِنِّى أَسْأَلُكَ الْجَنَّةَ وَأَعُوذُبِكَ مِنَ النَّارِ.

"Allah'ım senden hamdin sana has olması vesilesiyle (istiyorum): Senden başka ilâh yoktur [birsin ve şerikin yoktur] [sen Mennân'sın] Ey gökleri ve yeri yaradan! Ey yüceliğin ve ikramın sahibi! Ey Hayy, Ey Kayyûm! [Senden cenneti [istiyorum] ve ateşten sana sığınıyorum.] Bunun üzerine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-ashabına şöyle dedi:

"Neyle dua ettiğini biliyor musunuz?" Dediler ki: "Allah ve rasulü daha iyi bilir." Buyurdu ki: "Nefsim elinde olan (Allaha) yemin ederim ki Allah'a azim ismiyle (bir rivâyette: ismi azam ile) ... onunla dua edildiği zaman icabet ettiği, istendiğinde verdiği... ismiyle dua etmiştir.[2]

10- Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in teşehhüd ile selam arasında en son söylediği dualardan biri de şudur:

١٠. اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِى مَا قَدَّمْتُ، وَمَا أَخَّرْتُ، وَمَا أَسْرَرْتُ، وَمَا أَعْلَنْتُ، وَمَا أَسْرَفْتُ، وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّى، أَنْتَ الْمُقَدِّمُ، وَأَنْتَ الْمُؤَخِّرُ لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ.

"Allah'ım! Yaptığım - yapacağım, gizlediğim - açığa vurduğum, aşırı giderek işlediğim ve senin benden daha iyi bildiğin (günahlarımı) bağışla. Mukaddim de sensin, muahhir de sensin. Senden başka ilâh yoktur."[3]

---

[1] Ebu Davud, Nesâi, Ahmed, İbn Huzeyme. Hakim hadisin sahih olduğunu söylemiş ve Zehebi de ona muvafakat etmiştir.

[2] Ebu Davud, Nesai, Ahmed, Buhari "Edeb'ül-Müfred"de, Taberani ve İbn Mendeh Tevhid'de (44/2, 1/67, 2-1/70) sahih senedlerle rivayet etmişlerdir.

Hadiste Allah'ın güzel isimleri ve sıfatları ile tevessül (edildiği) geçmektedir. Bu da Allah'u Teala'nın "güzel isimler Allah'ındır, ona onlarla dua edin" buyruğunda emretmiş olduğu husustur.

Bunun dışındaki tevessüller ise -hak, hürmet, câh (şan) gibi- Ebu Hanife ve ashabı bunun mekruh olduğunu belirtmişlerdir. Hanefi mezhebinde kerahet mutlak kullanıldığı zaman tahrimen (mekruhluğu) ifade eder. Üzücü olan ise insanların çoğunun -aralarında hocalar da var- bu meşru tevessülden yüz çevirdiğini görmektesin. Herhangi birinin bununla tevessül ettiğini neredeyse hiç duyamazsın. Ancak onlar bidat olan tevessülü hiç de ihmal etmemekteler. Halbuki bu en hafifiyle ihtilaflıdır. Başka tevessül caiz değilmiş gibi buna devam etmekteler. Şeyhu'l-İslam İbn Teymiye'nin "et-tevessül ve'l-vesile" adında çok güzel bir risalesi var, mutlaka incelenmeli. Çok önemlidir ve konusunda benzeri yoktur. Sonra benim "Tevessül türleri ve ahkamı" adlı risalem gelir. İki defa basılmıştır. Konusunda ve kullanılan üslup açısından bu da çok önemlidir. Buna ek olarak içinde bazı çağdaş profların şüphelerine reddiyeler de ihtiva etmektedir. "Allah hepimize hidayet versin."

[3] Müslim, Ebu Avane

SELAM

Sonra Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-[sağ yanağının beyazlığı (arka-dan) görünecek şekilde] sağına: السَّلَامُ عَلَيكُمْ وَ رَحْمَةُ اللّٰهِ"Esselamu aleyküm ve rahmetullah" (diyerek) selam verirdi, ardından [sol yanağının beyazlığı görünecek şekilde] sol tarafına "es-selamu aleyküm ve rahmetullah" (diyerek) selam verirdi."[1]

Bazan ilk selam da وَ بَرَكَاتُهُ "ve berekâtuhu" lafzını eklerdi.[2]

Bazen de, sağ tarafına selam verirken "esselamu aleykum ve rahmetullah" dediği zaman sol tarafına selam verirken "esselamu aleykum" demekle yetindiği olurdu."[3]

Bazı zamanlarda sadece bir selam verirdi. [Yüzünü sağ tarafına hafifçe] veya [az miktarda] çevirirdi (ve) [esselamu aleykum] (derdi).[4]

"(Sahâbîler de) selam verdikleri zaman elleriyle sağa ve selam işaret ediyorlardı." Rasûlullah böyle yaptıklarını görün-ce şöyle dedi:

"Hayırdır! Ne diye öyle ellerinizle işaret edip duruyorsu-nuz. Ürkmüş atların kuyruğu gibi. "Biriniz selam verdiğinde yanındakine dönsün, eliyle işaret etmesin" [Sonrasında namaz kıldıklarında bunu yapmaktan vazgeçtiler.] (Bir riva-yette de: "Birinize elini bacağına koyması yeterlidir. Sonra sağından ve solundan kardeşine selam versin."[5]

Selamın Vücubiyeti

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-şöyle buyuruyordu:

"...Namazdan çıkmanın yolu selam vermektir."[6]

SONUÇ

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in namaz kılma şekillerinin hepsinde kadın ve erkek aynı şeyi yaparlar. Sünnette kadınların bazı durumlarda farklı davranacağına dair bir rivâyet yoktur. Bilakis Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in "Ben nasıl namaz kılıyorsam siz de öyle namaz kılın" buyruğu kadınları da kapsamaktadır.

Bu aynı zamanda İbrahim en-Nehai'nin de görüşüdür. Şöyle demekte:

---

1 Müslim (582) (benzerini) Ebu Davud, Nesai, Tirmizi. Tirmizi hadisin sahih olduğunu söylemiştir.

2 Ebu Davud, İbn Huzeyme (1/87/2) sahih senedle rivayet etmişlerdir. Abdulhak da Ahkam'ında sahih olduğunu söylemiştir. İmam Nevevi ve İbn Hacer de öyle... Ayrıca Abdurrezzak Musannef'inde (2/219) Ebu Ya'la Müsned'inde (3/1252) Taberani el-Kebir (3/67/2)'de ve el-Evsat'ta (1/2600/2) rivayet etmişlerdir. Darekutni ve Abdurrezzak (2/219) başka yoldan rivayet etmişlerdir.

3 Nesai, Ahmed ve Serrac sahih senedle rivayet etmişlerdir.

4 İbn Huzeyme, Beyhaki, Ziya, el-Muhtare'de, Abdu'l-Gani el-Makdisi Sünen'de (1/243) sahih senedle rivayet etmişlerdir. Taberani "Evsat"ta (2/32), Beyhaki ve Hakim rivayet etmişlerdir. Hakim hadisin sahih olduğunu söylemiş, Zehebi ve İbnu'l-Mulakkin (1/29) ona muvafakat etmişlerdir. Bkz. İrva'ul-Ğalil (327)

5 Müslim, Ebu Avane, Serrac, İbn Huzeyme, Taberani

6 Hakim sahih olduğunu belirtmiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir.

"Kadın namazda erkeğin yaptığı şeylerin aynısını yapar."

İbn Ebi Şeybe (1/75/2) bunu sahih senedle rivâyet etmiştir.

Kadının secdede toplanacağını ve burada erkek gibi olmadığını ifade eden hadis ise: mürseldir ve delil olmaz.

Ebû Davud bu hadisi el-Merasil'de (117/87) Yezid b. Ebi Habib'den rivâyet etmiştir. Hadis ayrıca "Silsiletü'l-Ahadisi'd-Daifa" (2652) tahric edilmiştir.

İmam Ahmed'in oğlu Abdullah'ın "Mesailu'l-İmam Ahmed"de: İmam Ahmed'in İbn Ömer'den: "Onun kadınla-rın namazda toplanmalarını emrederdi" şeklindeki rivâyeti ise isnadı açısından sahih değildir. Çünkü isnadında Abdullah b. el-Umeri vardır ve bu ravi zayıftır.

İmam Buhari de Tarihu'l-Sağir'de (s.95) sahih senedle Ümmü'd-Derda'dan şunu nakleder:

"Ümmü'd-Derda namazda erkeğin oturduğu şekilde otururdu. O aynı zamanda fakih bir kadındı."

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in "Tekbirden selama kadar namaz kılma" şekliyle topladığım son hususlar bunlardır.

Allah Teâlâ'dan bunu rızasına halis kılmasını, rauf ve rahim olan Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-inin sünnetine hidâyet vesilesi etmesini niyaz ediyorum.

سُبْحَانَ اللّهِ وَبِحَمْدِهِ سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ، وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

"Subhanallahi ve bi hamdihi. Subhanekellahumme ve bi hamdike, eşhedu en lâ ilâhe illa ente. Estağfiruke ve etubu ileyk."

(Allah'ı hamd ile tesbih ederim. Allah'ım seni hamd ile tesbih ederim.

Senden başka ilâh olmadığına şahitlik ederim

Senden mağfiret diler ve sana tevbe ederim.)

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلى مُحَمَّدٍ وَعلى آلِ مُحَمَّدٍ و بَارِكْ عَلى مُحَمَّدٍ وَعلى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ و بَارَكْتَ عَلى اِبْرَاهِيمَ وَعلى آلِ اِبْرَاهِيمَ اِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ.

Allahmme salli âlâ Muhammedin ve âla âli Muhammed ve bârik âlâ Muhammed ve âlâ âli Muhammed. Kemâ salley-te ve bârekte âlâ İbrahim ve âli İbrahim. İnneke hamidun mecid.

KAYNAKÇA

1. Kur'an-ı Kerim, el-Mekteb'ul İslâmi baskısı.

Tefsir

2. İbn Kesir (701-774),Tefsir'ul-Kur'ani'l-azim. Mustafa Muhammed bsk. 1365 h.

Sünnet

3. Malik b. Enes (93-179) Muvatta. bsk. Dâr: İhya'il-Kütüb el-Arabiyye 1343.

4. İbnul Mübarek: Abdullah (118-181) ez-Zühd. Mahtut. Hindistan'da Habiburrahman el-Azami tahkikiyle basılmıştır.

5. Muhammed b. el-Hasen eş-Şeybâni (131-189), Muvatta bsk. el-Mustafâ 1297 h.

6. Tayalisi (124-204) Müsned bsk. Darul maarif, Haydarabad ed-Deken 1321

7. Abdurrezzak b. Hemmam (126-211) "el-Emali" mahtut.

8. el-Humeydi, Abdullah b. Zübeyr (...-219) Müsned (mahtut). Hindistan'da Habiburrahman el-Azami tahkikiyle basılmıştır.

9. Muhammed b. Sa'd (268-230) et-Tabakâtül-Kübra bsk. Avrupa

10. Yahya b. Main (...-233) Tarihur-rical ve'l-ilel (mahtut). Suudi Arabistan'da Dr. Ahmed Nur Seyf tahkikiyle basılmıştır.

11. Ahmed b. Hanbel (164-241) Müsned. bsk. el-Matbaatül-yemeniyye. 1313, el-Maarif 1365

12. İbn Ebi Şeybe b. Abdullah b. Muhammed b. Ebû Bekir (...-235) Musannef (mahtut) sonra Hindistan'da basıldı.

13. İbn Rahuyah: İshak b. İbrahim (166-238). Müsned (mahtut)

14. Daremi (181-255) Sünen, bsk. el-İ'tidal, Şam 1349

15. Buhari, (194-256) "el-Cami'us-Sahih", bsk. el-Matbaat'ül-Behiyye el-Mısriyye. Fethu'l-Bari şerhiyle beraber. 1348

16. Buhari (194-256) el-Edeb'ul-Müfred, bsk. Matbaat'ül Halili, Hindistan 1306

17. Buhari (195-256) Halku ef'âli'l-İbad. bsk. Matbaatu'l-ensar Hindistan.

18. Buhari (194-256) Tarih'us-Sahir bsk. Hindistan

19. Buhari (194-256) Cüz'ül-kıraat... (basılı)

20. Ebû Davud (202-275) Sünen. bsk. el-Matbaat'ül-teziye 1349

21. Ebû Davud (202-275) el-Merasil, bsk. Müesseset'ül-Risale

22. Müslim (204-261) es-Sahih bsk. Muhammed Ali Sabih

23. İbn Mace (209-273) Sünen. bsk. Matbaatül-Teziye 1349

24. Tirmizi (209-279) Sünen. bsk. el-Halebi. ta'lik: Ahmed Şakir. 1356

25. Tirmizi (209-279) Şemail. Aliyyul-Kâri. -Abdurrauf el-Münavi şerhleriyle beraber- bsk. el-Matbaat'ül-edebiyye, Mısır 1317. Telhis eş-Şemail el-Muhammediyye adıyla da ihtisar edilmiştir.

26. el-Hari b. Ebi Üsame (176-282) Müsned -Zevaidi- (Mahtut)

27. Ebû İshak el-Harbi: İbrahim b. İshak (198-285). Garibu'l-Hadis (mahtut). 5. cilt. 3. cilt halinde basıldı.

28. Bezzâr: Ebû Bekir Ahmed b. Amr el-Basri (...-292). el-Müsned Zevaidi (İbn Hacer el-Askalani) bsk. Beyrut

29. Muhammed b. Nasr (202-294) Kıyamu'l-Leyl. bsk. Matbaatü Refa, Lahor 1320

30. İbn Huzeyme (223-311) es-Sahih (Fotokopisi) sonra el-MektEbûl-İslâmi'de basıldı.

31. Nesâi (225-303) Sünen el-Mücteba. bsk. el-Matbaat'ül-Yemeniyye

32. Nesâi (225-303) es-Sünen el-Kübra (mahtut). İki cüzü Hindistan'da basılmıştır.

33. el-Kasım es-Serekusti (255-302). Delail'deki Garibu'l-Hadis (mahtut)

34. İbnu'l-Carud (...-307) el-Münteka. bsk. Mısır

35. Ebû Yala el-Mevsıli (...-307) Müsned (mahtut). 12 cilt halinde basılmıştır.

36. er-Ruyâni Muhammed b. Harun (...-307) el-Müsned (mahtut)

37. es-Serrac Ebûl-Abbas Muhammed b. İshak (216-313) Müsned. (Mahtut) birkaç cüzü Zahiriye kütüphanesinde bulunmaktadır.

38. Ebû Avane (...-316) Sahih, bsk. Cemiyyetü Dâr'il-maarif. Haydarabâd ed-Deken 1362

39. İbn Ebi Davud Abdullah b. Süleyman (230-316) el-Masahif (mahtut) ayrıca bazı müsteşriklerin tahkikiyle basılmıştır.

40. Tahavi (239-321) Şerh Meani'l-asar. Matbaatü'l-Mustafa Hindistan 1300

41. Tahavi (239-321) Müşkilu'l-Asar Daru'l-Maarif 1333

42. el-Ukayli Muhammed b. Amr (...-322). ed-Duafa (mahtut) ayrıca Beyrut'ta basılmıştır.

43. İbn Ebi Hatim (240-327) İlelul-Hadis. bsk. es-Selefiyye, Mısır 1343

44. İbn Ebi Hâtim (240-327) el-Cerh ve't-Ta'dil. bsk. Hindistan

45. Ebû Cafer el-Buhteri Muhammed b. Amr er-Rezcaz. (…-329) el-Emâli (mahtut)

46. Ebû Said el-Arabi Ahmed b. Ziyad (246-340). el-Mucem (mahtut)

47. İbnus-Semmak Osman b. Ahmed (…-344). "Hadis" (mahtut)

48. Ebul-abbas el-Asamm Muhammed b. Yakub. (247-346) "Hadis": (mahtut)

49. İbn Hibban es-Sahih el-İhsan. bsk. Dar'ul-Maarif, Mısır, Darul-Kütüb el-İlmiyye, Lübnan

50. Taberani (260-360) el-Mucem es-Sağir. bsk. Matbaatu'l-Ensari, Delhi, 1311

51. Taberani (260-360) el-Mucem el-Kebir (mahtut). bazı ciltleri Zahiriye kütüphanesinde bulunmaktadır. Sonra birkaç cüzü hariç hepsi kardeşimiz Hamdi Abdulmecid es-Selefi tahkikiyle basıldı.

52. Taberani (260-360) el-Mucem el-Evsat (Kebir ve Sağirin toplamından) Heysemi (mahtut). Evsat'ın üç cildi Riyad'da Mektebet'ul-Maarif'te basıldı.

53. Ebû Bekr el-Acurri (…-360). Erbain (mahtut) Amman ve Kuveyt'te basıldı.

54. Ebû Bekr el-Acurri (…-360) Adab hameletil-Kuran (mahtut). Mısır ve Suudi Arabistan'da basılmıştır.

55. İbn'us-Sünni (…-364) Amel'ul-yevmi velleyle. bsk. Dâirat'ül-maarif Hindistan 1315

56. Ebuş-Şeyh İbn Hayyan (274-369). Tabakâtul-Asbahâniyyin (mahtut)

57. Ebuş-Şeyh İbn Hayyan (274-369). "mâ ravehu Ebu'z-Zübeyr an ğayri Cabir" mahtut

58. Ebuş-Şeyh İbn Hayyan (274-369). Ahlakun-Nebiy bsk: Mısır

59. Darekutni (306-385) Sünen, Hindistan

60. Hattabi (317-388) Mealim es-Sünen. bsk. Ensar es-Sünne. Mısır.

61. el-Muhallas (305-393) el-Fevaid (mahtut-Zahiriye)

62. İbn Mendeh Ebû Abdillah Muhammed b. İshak (316-395). "Tevhid ve Ma'rifetu esmâillah" (mahtut). Birinci ve ikincisi basılmıştır.

63. Hakim (320-405) Müstedrek, Dairetul-Maarif 1340

64. Temmam er-Râzi (330-414) el-Fevaid (mahtut). İki nüshası Zahiriye'de bulunmaktadır.

65. es-Sehmi Hamza b. Yusuf el-Cürcâni (...-427). Tarihu Cürcan

66. Ebû Nuaym (336-430). Ahbaru Asbahan, Avrupa baskısı

67. İbn Beşran (339-430) el-Emâli, (mahtut). Çoğu cüzü Zahiriye'de bulunmaktadır.

68. Beyhaki (384-457) es-Sünen el-Kübra. bsk: Dairetul-maarif. 352

69. Beyhaki (384-458) Delailun-Nübüvve (mahtut). Haleb. el-Mektebetu'l-Ahmediyye bulunmaktadır.

70. İbn Abdilberr (368-463) Câmiul-ilm ve fadlihi. bsk. el-Müniriyye

71. İbn Mendeh, Ebul-Kasım (381-470). "er-Reddu ala men yefi'l-harf'e fil-Kur'an" (mahtut). Zahiriye'de bulunmaktadır. Kuveyt'te basılmıştır.

72. el-Bâci (403-477) Şerh'ul-muvatta basılıdır.

73. Abdulhak el-İşbili (510-581) el-Ahkamu'l-Kübra (mahtut). sonra bunun el-Ahkam el-Vüsta olduğunu anladım.

74. Abdulhak el-İşbili (510-581) Teheccüd (mahtut)

75. İbnu'l-Cevzi (510-581) et-Tahkik âla Mesail et-Talik. (Mahtut) Birinci cüzü Ahmed Şakir'in tahkikiyle basıldı. Sonra birinci ve ikinci cüzü -yaklaşık kitabın yarısını teşkil etmektedir- Dr. Amir Hasan Sabri tahkikiyle basılmıştır. bsk: el-Mektebetu'l-Hadisiyye/ B.A. Emirlikleri

76. Ebu Hafs el-Mueddib Ömer b. Muhammed (516-607). el-Münteka min emali ebil-Kasım es-Semerkandi (mahtut)

77. Abdulgani b. Abdilvahid el-Makdisi (541-600). es-Sünen (mahtut)

78. Dıya' el-Makdisi (569-643) el-Ahadis el-Muhtera (mahtut). Şam. Zahiriye'de birkaç cildi mevcuttur.

79. Dıya el-Makdisi (569-643). "el-Münteka minel-Ahadisis-Sıhah ve'l-Hisan"

80. Dıya el-Makdisi (569-643) "Cüz'ü fadlil hadisi ve ehlihi". (mahtut)

81. el-Münziri (581-656) et-Terğib ve't-Terhib. bsk. el-Matbaatul-Müniriyye, Mısır.

82. Zeylai (...-762) Nasbur-râye Dar'ul-me'mun Mısır, 1357

83. İbn Kesir (701-774) Camiul-Mesanid, (mahtut)

84. İbnu'l-Mulakkin: Ebû Hafs Ömer b. Ebi'l-Hasan (723-804). "Hulasat'ül-Bedri'l-Münir" (mahtut). Birinci bölümü, Hamdi es-Selefi tahkikiyle basıldı.

85. el-Irâki (725-806) "Tahric'ul-İhya" bsk. el-Halebi, Mısır, 1346

86. el-Iraki (725-806) Tarihu't-tesrib. bsk. Cemiyyet'ün-nesri ve't-te'lif el-ezheriyye 1353

87. el-Heysemi (735-807) Mecmau'z-Zevaid. bsk. el-Makdisi 1253

88. el-Heysemi (735-807) Mevaridu'z-Zem'an fi zevaid İbn Hibban.bsk. Muhibbuddin el-Hatib

89. el-Heysemi (735-807) Zevaid el-Mu'cem es-Sağir vel-evsat. li't-Taberani (mahtut)

90. İbn Hacer el-Askalani (773-852) Tahricu Ahadisi'l-Hidaye. Hindistan

91. İbn Hacer el-Askalani (773-852) Fethu'l-Bari. el-Matbaat'ül-Behiyye

92. İbn Hacer el-Askalani (773-852). et-Telhisu'l-Habir el-Müniriyye

93. İbn Hacer el-Askalani (773-852). el-Ahadis'ul-Aliyat (mahtut)

94. Suyuti (849-911) el-Cami'ul-Kebir (mahtut). Yarısından azı Mısır'da basılmıştır.

95. Aliyyu'l-Kâri (...-1014) el-Ahadis el-Mevzua. bsk. İstanbul

96. el-Münavi (952-1031) Feydul-Kadir Şerh el-Camiu's-Sağir. bsk. Mustafa Muhammed

97. ez-Zürkani (1055-1122) Şerh'ul-Mevahib el-Ledunniyye. bsk. Mısır

98. Şevkani (1171-1250) "el-Fevaidul-Mecmua.fi'l-Ahadisi'l-Mevzua" bsk. Hindistan

99. Abdulhay el-Leknevi (1264-1304) et-Talik el-Mumecced ala Muvatta-i Muhammed" bsk. el-Mustafâi. 1297

100. Abdulhay el-Leknevi (1264-1304) el-Asar'ul-Merfua fil-Ahadisi'l-Mevzua" bsk. Hindistan

101. Muhammed b. Said el-Halebi (...-...) Müselselat (mahtut)

102. Müellif: İrvau'l-Ğalil fi Tahrici Menari's-Sebil. 8. cilt halinde basıldı

103. Müellif: Sahihu Ebi Davud henüz tamamlanmadı.

104. Müellif: et-Talik ala Ahkami Abdilhak. Henüz tamamlanmadı.

105. Müellif: Tahric Ahadis Şerh el-Akide et-Tahaviyye. bk. el-Mektebu'l-İslâmi

106. Müellif: Tahricu Sıfati's-Salâ (Bu kitabın aslıdır)

107. Müellif: Silsiletu'l-Ahadis ed-Daiifa, 1. cildi ve 6. ve 12. cildi basılıdır.

108. Müellif: Silsiletu'l-Ahadi's-Sahiha. 3. ve 4. ve 6. ciltleri basılıdır.

109. Müellif: Tahziru's-sâcid min ittihazi'l-kuburi mesacid

110. Müellif: Ahkamu'l-Cenaiz ve bidauha

111. Müellif: Temamü'l-Minne fi't-Talik âla Fıkhi's-Sünne

112. Müellif: "et-Tevessul Envauhu ve ahkamuhu" birkaç defa basıldı.

113. Fıkıh

114. Malik b. Enes (93-179) el-Müdevvene, bsk. es-Saade, 1323 (Maliki)

115. İmam Şafii (150-204) el-Ümm. bsk. el-Emiriyye 1321 (Şafii)

116. el-Mervezi: İshak b. Mansur (...-251) "Mesailu'l-İmam Ahmed ve İshak b. Rahuyah" (mahtut)

117. İbn Hani: İbrahim en-Nisaburi (...-265) Mesailu'l-İmam Ahmed

118. el-Muzeni (175-264) Muhtasar fıkhış-Şafii

119. Ebû Davud (202-275) Mesailu'l-İmam Ahmed. bsk. el-Menar 1353 (Hanbeli)

120. Abdullah b. Ahmed (203-290) Mesailu'l-İmam Ahmed

121. İbn Hazm (384-456) el-Muhalla bsk. el-Müniriyye. (Zahiri fıkhı)

122. Kadı İyaz (476-544) el-İ'lam bi-Hudud Kavaid el-İslâm. bsk. Ribat (Maliki)

123. İzz b. Abdisselam (578-660) el-Fetâvâ (mahtut)

124. Nevevi (631-676) el-Mecmu Şerhu'l-Muhezzeb. bsk. el-Muniriyye (Şafii)

125. Nevevi (631-676) Ravda't-talibin. bsk. el-Mektebu'l-İslâmi (Şafii)

126. İbn Teymiye (661-728) "Bayramlarda Tekbirlerle" ilgili sözlerinden (mahtut)

127. İbnu'l-Kayyim (691-751) İ'lamu'l-Muvakkıin (müstakil)

128. Subki (683-756) el-Fetâva (müstakil)

129. İbnu'l-Hümam (790-869) Fethu'l-Kadir bsk. Bolak

130. İbn Abdi'l-Hadi: Yusuf (840-909) İrşadu's-Salik. (mahtut) (Hanbeli)

131. İbn Abdilhadi: Yusuf (840-909) el-Furuu (Hanbeli

132. Suyuti (849-911) el-Hâvi lit fetava bsk. el-Makdisi (Şafii)

133. İbn Nuceym el-Mısri (...-970) el-Bahrur-Raik. bsk. el-İlmiyye (Hanefi)

134. Şa'rani (898-973) el-Mizan (4 mezhep fıkhı). el-Heytemi (909-973) ed-Durrul Mandud fi's-Salati ve's-Selam ala Sahibi'l-makam el-Mahmud (mahtut)

135. el-Heytemi (909-973) Esmâ el-Matalib (mahtut)

136. Veliyyullah ed-Dihlevi (1110-1176) Huccetullah el-Baliğa.bsk.el-Müniriyye (müstakil)

137. İbn Abidin (1151-1203) Haşiya ala'd-Durril-Muhtar. bsk. İstanbul

138. İbn Abidin (1151- 1203) Haşiya alal-bahri'r-raik

139. İbn Abidin (1151-1203) Resmu'l-Müfti (Hanefi)

140. Abdulhay el-Leknevi (1264-1304) İmamu'l-Kelam fima yateallaku bilkıraati halfel-imam bsk. el-Beledi, Hindistan (Müstakil)

141. Abdulhay el-Leknevi (1264-1304) en-Nafiu'l-Kebir limen yutaliu'l-Cami es-Sağir, bsk. el-Yusufi, Hindistan 1349

142. Siyer ve Teracim

143. İbn Ebi Hatim: Abdurrahman (240-327) Takdimet'ul-Mariye li Kitab el-Cerh ve't-Ta'dil, Hindistan

144. İbn Hibban (...-354) es-Sikat (mahtut). Sonra Beyrut'ta basıldı.

145. İbn Adiy (277-365) el-Kamil (mahtut). Sonra Beyrut'ta basıldı.

146. Ebû Nuaym (336-430) Hilyet'ul-Evliya bsk. es-Saade, Mısır 1349

147. Hatib el-Bağdadi (392-423) Tarih-u Bağdad es-Saade

148. İbn Abdilberr (368-463) el-İntika fi Fedail-Fukaha

149. İbn Asakir (499-571) Tarih-u Dimeşk (mahtut). Birkaç cüzü Şam'da basıldı.

150. İbnu'l-Cevzi (508-597) Menakibu'l-İmam Ahmed (basılı)

151. İbnu'l-Kayyim (691-775) Zadu'l-Mead, bsk. Sabih, 1353

152. Abdulkadir el-Kureşi (696-775) el-Cevahir el-Mudiyye Hindistan

153. İbn Receb el-Hanbeli (736-795) Zeylut-Tabakat, Mısır

154. Abdulhay el-Leknevi (1264-1304) el-Fevaidu'l-Behiyye fi Teracimi'l-Hanefiyye" es-Saade, 1324

155. Lügat

156. İbnu'l-Esir (544-606) en-Nihaye fi Garibi'l-Hadis ve'l-Eser bsk. el-Matbaatu'l-Osmaniyye, Mısır 1311

157. İbn Manzur (630-711) Lisanu'l-Arab, bsk: Dâr Sadır, Beyrut 1955 m.

158. Feyruzabadi (729-817) el-Kamus el-Muhit 3. baskısı 1353

159. el-Mu'cem el-Vasit

160. Fıkıh Usûlü

161. İbn Hazm (384-456) el-İhkam fi Usûli'l-Ahkam. es-Saade 1345

162. Subki (683-856) Ma'na kavliş-Şafii el-Muttalebi ize Sahhal-hadis fehuva mezhebî

163. İbnu'l-Kayyim (691-756) Bediul-Fevaid, el-Müniriyye

164. Veliyyullah ed-Dihlevi (1110-1176). Akdu'l-Cid fi Ahkami'l-İçtihad ve't-Taklid, Hindistan

165. el-Fellâni (1166-1218) İkazu'l-Himem, el-Müniriyye

166. ez-Zerka, Şeyh Mustafa (Muasır) "el-Medhal ile İlmi Usûli'l-Fıkh" (basılıdır)

167. Ezkar

168. İsmail el-Kadi el-Cahdami (199-282) "Fadlu's-Salati ala'n-nebi (s.a.v.)" el-Mektebu'l-İslâmi, Tahkiki bana aittir.

169. İbnu'l-Kayyim (691-751) Celau'l-Efham fi's-Salati alâ Hayri'l-En'âm,el-Müniriyye

170. Sıddik Hasen Hân (1247-1307) Nuzul-Ebrar bsk. el-Cevaib

171. Farklı Konularda

172. İbn Batta: Abdullah b. Muhammed (304-387). el-İbane an Şeriati'l-Firkati'n-Naciye (mahtut)

173. Ebû Amr ed-Dâni, Osman b. Said (371-444). el-Müktefa fi Marifeti'l-Vakfi't-Tâm (mahtut)

174. Hatib el-Bağdad (392-463) el-İhticac bi'ş-Şafii fi ma Üsnide ileyhi (mahtut). Suudi Arabistan'da basılmıştır.

175. el-Heravi, Abdullah b. Muhammed el-Ensari (396-481) Zemmul-Kelam ve ehlihi (mahtut)

176. İbnu'l-Kayyim (691-751) Şifau'l-alil fi Mesaili'l-Kaza ve'l-Kader ve't-Talil (basılıdır)

177. Feyruzabadi (729-817) er-Reddu ala'l-Mu'tarid âlâ İbn Arabi (mahtut)